

Činggis-chahan se dotazuje věštců
(Čínský dřevoryt)

TAJNÁ KRONIKA MONGOLŮ

Přeložil

Pavel Poucha

STÁTNÍ NAKLADATELSTVÍ
KRÁSNÉ LITERATURY, HUDBY A UMĚNÍ
PRAHA 1955

TAJNÁ KRONIKA MONGOLŮ

Z mongolského originálu *Mongchol-un niuča tobčaan*, vydaného E. Haenischem (Lipsko 1937), S. A. Kozinem (Moskva 1941) a P. Pelliotem (Paříž 1949), přeložil, doslov, poznámky a rejstřík napsal a mapu navrhl dr Pavel Poucha. Obálku, vazbu a grafickou úpravu navrhl Zdeněk Sklenář.

I

RODOKMEN, NAROZENÍ A DĚTSTVÍ TEMÜDŽINOVO[1]

1 Prapředkem Činggis-chahanovým[2] byl osudem vyvolený Šedý Vlk[3], zplozený Vysokým Nebem. Jeho ženou byla Bílá Laň[3]. Přišli přes Tenggis[4] a zvolili si za kočoviště místo u pramene řeky Onanu[5] pod horou Burchan-Chaldunem[6], kde se jim narodilo dítě Batači-chan.

2 Batači-chanovým synem byl Tamača, Tamačovým synem byl Choričar-mergen[7], Choričar-mergenovým synem Audžan-Boroul, Audžan-Boroulovým synem Sali-Chačau, Sali-Chačauovým synem Jeke-Nidün, Jeke-Nidünovým synem Sem-Soči, Sem-Sočiovým synem pak Charču.

3 Charčuovým synem byl Bordžigidaj-mergen a měl za manželku Krásnou Mongolku[8]. Synem Bordžigidaj-mergena byl Bohatý[9] Torocholdžin a ten měl za ženu Krásnou Borochčin, mladého čeledína Boroldaj-Sujalbiho a dva ušlechtilé hřebce, Světlehnědého a Tmavohnědého. Torocholdžinovým synem byli Slepý Duva a Dobun-mergen.

4 Slepý Duva měl jen jedno oko uprostřed čela, ale viděl jím do dálky, co by třikrát doběhl kůň.

5 Jednoho dne vystoupil Slepý Duva se svým mladším bratrem Dobun-mergenem na Burchan-Chaldun. Slepý Duva pohlédl s Burchan-Chaldunu a spatřil, jak proti toku říčky Tünggeliku jede skupina lidí.

6 I pravil: „Mezi lidmi, kteří tam jedou, sedí na předním sedadle vozu krásná dívka. Není-li ještě zadána muži, budu se o ni ucházet pro tebe, svého bratra Dobun-mergena.“ A poslal svého bratra Dobun-mergena, aby se na ni podíval.

7 Když Dobun-mergen přišel k těm lidem, byla tu vskutku dívka krásná a dobrého rodu a říkali jí Krásná Alan a nebyla ještě zadána muži.

8 S onou skupinou lidí se to mělo takto: Krásná Barchudžin, dcera Barchudaj-mergena, vládce Köl-Barchudžinů, byla provdána za Chorilartaj-mergena, vládce Chori-Tumatů. V zemi Chori-Tumatů porodila Krásná Barchudžin u Čisté Vody dceru, právě tu Krásnou Alan.

9 Chorilartaj-mergen se na své sousedy rozhněval, poněvadž mu v jeho chori-tumatském území zahradili jeho honební revír sobolů, veverek a zvěře, a táhl teď s celým rodem chorilarským k vládcům Burchan-Chaldunu, k Burchan-boschachsanovi a Šinči-bajanovi uriangchajskému, poněvadž na Burchan-Chaldunu byla prý tak dobrá loviště. Tak se stalo, že Dobun-mergen se tam ucházel o dceru chori-tumatského Chorilartaj-mergena, Krásnou Alan, narozenou u Čisté Vody, a vzal si ji za ženu.

10 Když Krásná Alan přišla k Dobun-mergenovi, dala mu dva syny, kterým říkali Bügünütej a Belgünütej.

11 Jeho starší bratr Slepý Duva měl čtyři syny. Když tam sídlili, zemřel starší bratr Slepý Duva. Po smrti Slepého Duvy odešli od něho jeho čtyři synové, poněvadž pohrdali svým strýcem Dobun-mergenem, opustili jej a odkočovali pryč. Vytvořili čtyři rody a stali se národem Dörbenů[10].

12 Jednoho dne pak vystoupil Dobun-mergen na horu Tochočach za lovem. V lese potkal muže Uriangchajce, který byl ulovil tříletého jelena a pekl jeho hrudí a vnitřnosti na rožni.

13 Dobun-mergen pravil: „Kamaráde, dej mi kus pečeně!“ „Dám ti,“ povídá a vzal si polovinu hrudí a kůži a dal mu všechno ostatní maso jelena.

14 Dobun-mergen si naložil jelena na záda, a když tak šel, potkal chudého člověka, který vedl za ruku svého synka.

15 Když se ho Dobun-mergen ptal, kdo je, odpověděl: „Jsem z kmene Maalich-Bajautů. Mám bídu. Dej mi kus té zvěřiny, dám ti za ni tohoto svého chlapce.“

16 I ulomil jelení kýtu a dal mu ji. Jeho syna vzal s sebou a zaměstnával jej ve své jurtě.

17 Když tam bydlili, zemřel Dobun-mergen. Po jeho smrti narodili se Krásné Alan, ač neměla muže, tři synové. Říkali jim Buchu-Chatagi, Buchatu-Saldži a Hloupý Bodončar.

18 Oba synové Belgünütej a Bügünütej, které zplodil ještě Dobun-mergen, řekli si však za zády Krásné Alan: „Naší matce se narodili tito tři synové, aniž tu byli otcovi bratři nebo nějaký jiný muž. V jurtě byl jen ten člověk z kmene Maalich-Bajautů. Ty tři chlapce má asi s ním.“ Jejich matka Krásná Alan se o tom, co říkali, dověděla.

19 Jednoho dne na podzim uvařila jehně na vzduchu sušené, dala svým pěti synům, Belgünütejovi, Bügünütejovi, Buchu-Chatagiovi, Buchatu-Saldžiovi a Hloupému Bodončarovi po řadě jíst a dala jim pak každému do ruky po jednom šípu se slovy: „Zlomte jej!“ Jednotlivé šípy přelomili beze všeho a odhodili je. Pak svázala dohromady pět šípů a opět jim je dala se slovy: „Zlomte je!“ Pět chlapců vzalo pět svázaných šípů jeden po druhém, ale nebyli s to je přelomit.[11]

20 Tu jim řekla matka Krásná Alan: „Vy dva moji synové, Belgünüteji a Bügünüteji, jste mě podezírali, že jsem měla tyto syny a čí že by byli. A vaše nedůvěra je také na místě.

21 Noc co noc přicházel ke mně střešním otvorem jurty

muž zářící jako zlato. Hladil můj život a jeho paprsek pronikl mi do těla. Když odcházel, vylézal po slunečním nebo měsíčním paprsku jako žlutý pes.

Pročpak mluvíte nepřístojně?
Když se to pochopí,
je to důkaz,
že jsou syny Nebe[12].
Jak můžete o nich mluvit a
srovnávat je s černohlavými lidmi[13]?
Až jednou budou chany nade všemi,
lid je uzná."

22 Pak napomenula ještě Krásná Alan svých pět synů těmito slovy: „Vy, všech mých pět synů, jste zrozeni z mého těla. Zůstanete-li jako právě těch pět šípů každý sám pro sebe, přelomí vás kdokoli lehce jako ony jednotlivé šípy. Zůstanete-li však jako onen svazek šípů svorně pospolu, což by vám pak mohl někdo ublížit?" Po nějakém čase pak matka Krásná Alan zemřela.
23 Když po smrti matky Krásné Alan pět bratří její stáda a zásoby dělilo mezi sebou, vzal každý ze čtyř, totiž Belgünütej, Bügünütej, Buchu-Chatagi a Buchatu-Saldži, každý něco pro sebe. Ale Hloupému Bodončarovi, kterého pro jeho hloupost a slabost nepočítali k rodině, nedali jeho podíl.
24 Když Bodončar viděl, že ho nepočítají k rodině, řekl si: „ Proč bych tu měl dál zůstávat?" Vsedl na bělouše s černým pruhem a krátkým ocasem a odřeným hřbetem a odjel pryč se slovy: „ Zajdu-li, zemru, nezajdu-li, budu žít dále," a jel dolů po řece Onanu. Když se dosta k Baldžun-aralu, postavil si tam chatu z trávy a usadil se v ní.
25 Když tam bydlil, spatřil, jak šedá jestřábí samička

chytila černou stepní koroptev a požírá ji. I upletl smyčku z žíní bělouše s černým pruhem na zádech, s krátkým ocasem a odřeným hřbetem, chytil jestřába a ochočoval jej.
26 Když mu došla potrava, plížil se za zvěří zahnanou vlky na skály, odstřeloval ji a dělil se s vlky o potravu. A co vlci zanechali z kořisti, shromažďoval a cpal si tím hrdlo. I svého jestřába tak krmil a tak uplynul rok.
27 Nastalo jaro. Když přilétly kachny, nechal jestřába vyhladovět a pak ho na ně pouštěl. Divokých kachen a husí

na suchých pních vonnými částmi,
na uschlých pních páchnoucími částmi,
na všech stranách páchlo to.[14]

28 Po proudu říčky Tünggeliku za hřbetem Düjirenským přišla skupina lidí, měnící kočoviště. Denně chodil Bodončar k oněm lidem pít kobylí mléko, když byl pustil jestřába v onu stranu, a v noci chodil spat do své chýše z trávy.
29 Jednou prosili oni lidé Bodončara o jeho jestřába, ale on jim jej nedal. A tak žili vedle sebe, aniž se ho ptali, kdo a odkud je, a ani Bodončar se jich neptal, jaký oni jsou lid.
30 Buchu-Chatagi, jeho starší bratr, šel hledat mladšího bratra Hloupého Bodončara a řekl si: „Táhl tady podél řeky Onanu." A ptal se lidí, kteří byli přišli na své pouti podél říčky Tünggeliku, zdali viděli takového a takového člověka a na takovém koni.
31 Ti lidé pravili: „Jak muž, tak kůň, kteří vypadali tak, jak se na ně tážeš, jsou tu. Má jestřába. Denně k nám přichází, napije se kobylího mléka a odejde. V noci kdesi přenocuje. Za severozápadního větru sem lítá jako sněhová metelice peří divokých husí a kachen, které chytil jeho

jestřáb. Musí to být tady blízko. Teď je čas, kdy sem přicházívá. Počkej chvilku!"

32 Po chvilce přicházel jakýsi člověk proti proudu říčky Tünggeliku. Když přišel, byl to skutečně Bodončar. Když ho starší bratr Buchu-Chatagi spatřil a poznal, vzal ho s sebou a odklusali pryč proti proudu řeky Onanu.

33 Když klusal Bodončar za starším bratrem Buchu-Chatagim, pravil: „Bratře, bratře! Je správné, má-li tělo hlavu a kabát límec." Jeho bratr Buchu-Chatagi však nevěděl, co těmi slovy myslí.

34 I když tatáž slova opakoval znovu, jeho starší bratr je nepochopil a nic mu na ně neodpověděl. Bodončar jel dále a zase opakoval totéž. Tu pravil jeho starší bratr: „Co říkáš pořád tatáž slova?"

35 Tu pravil Bodončar: „Lid, který tu byl právě na říčce Tünggeliku, žije v rovnosti, není u nich ani velkého, ani malého, ani zla, ani dobra, ani hlavy, ani kopyta.[15] Ničemný národ. Olupme je!"

36 A starší bratr pravil: „Ano, je-li tomu tak, až dojdeme domů, poradíme se se všemi bratry a půjdeme je oloupit."

37 Když přišli domů, smluvili se bratři a sedli na koně. Bodončara nechali klusat napřed jako zvěda.

38 Jeda vpředu, zajal Bodončar ženu v polovině těhotenství. „Z kterého jsi kmene?" ptal se jí. Žena pravila: „Jsem Uriangchajka z kmene Džarčiut-Adangchanů."

39 Tím, že onen lid oloupili, dosáhlo všech pět bratří stád a zásob, služebníků, životních potřeb a bydlišť.

40 Ta žena v polovině těhotenství porodila dítě, když přišla k Bodončarovi. Poněvadž bylo dítětem cizích (džat) lidí, dostalo jméno Džadžiradaj. Stalo se předkem Džadaranů. Syn toho Džadžiradaje měl jméno Tügüüdej. Tügüüdejovým synem byl Büri-Bulčiru, Büri-Bulčiruovým synem byl Chara-Chadaan. Chara-Chadaanovým synem byl Džamucha. Takový je původ rodu Džadaran.

41 Ona žena porodila Bodončarovi ještě jednoho syna. Poněvadž pocházel od zajatkyně, nazval toho syna Baaridaj. Ten se stal předkem Baarinů. Baaridajovým synem byl Čiduchul-bökö. Čiduchul-bökö měl mnoho žen a ty mu daly mnoho synů. To je původ rodu Menen-Baarinů.

42 Od Belgünüteje vznikli lidé rodu Belgünüt, od Bügünüteje vznikli lidé rodu Bügünüt, od Buchu-Chatagiho vznikli lidé rodu Chatagi. Od Buchatu-Saldžiho vznikli lidé rodu Saldžiut, od Bodončara vznikli lidé rodu Bordžigin.

43 Syn zrozený z manželky, kterou si Bodončar sám zvolil, jmenoval se Barim-Šiiratu-Chabiči. Chabiči-baaturovou[16] matkou přivedenou službu měl Bodončar za souložnici. Porodila jedno dítě. Bylo nazváno Dževüredej. Dževüredej se z počátku účastnil oběti tyčové[17].

44 Ale po smrti Bodončarově odehnal Chabiči Dževüredeje od obětiště se slovy: „V jurtě byl stále člověk z kmene Adangcha-Uriangchadajů. Toho asi bude!" a udělal jej člověkem kmene Dževüred. Tak se stal prapředkem rodu Dževüredů.

45 Chabiči-baaturovým synem byl Menen-Tudun. Menen-Tudun měl sedm synů: Chači-Külüka, Chačina, Chačiua, Chačulu, Chačiuna, Charandaje a Način-baatura.

46 Chači-Külükův syn Chaidu pocházel z matky Nomolun. Chačinův syn měl jméno Nojagidaj. Poněvadž se choval povýšeně, říkalo se jeho potomkům Nojakin[18], Chačiuův syn se jmenoval Barulataj. Měl velké břicho a byl chtivý jídla. Jeho rodem jsou Barulasové. Chačulovi synové, poněvadž byli také chtiví jídla, byli nazýváni Velký Barula a Malý Barula a vytvořili bratrské rody. Byly to rody Barulovců v čele s Erdemtü-Barulou a Tödöen-Barulou. Charandajovi synové, poněvadž u nich nebylo jako při promíchané kaši ani staršího, ani hlavy, zvali se rodem Budaat. Chačiunovým synem byl Adarkidaj. Po-

něvadž mezi bratry působil rozepře, byl tento rod nazván po něm Adargin. Synem Način-baatura byli Uruudaj a Mangchutaj. Tak vznikly rody Uruut a Mangchut. Synové z manželky, kterou si sám Način-baatur zvolil, jmenovali se Šidžuudaj a Docholadaj.

47 Chaidu měl tři syny: Baj-Šingchor-Dochšina, Čarachaj-Lingchua a Čaudžin-Örtegeje. Baj-Šingchor-Dochšinovým synem byl Tumbinaj-sečen. Čarachaj-Lingchuův syn Senggüm-bilge a jeho syn Ambachaj utvořili rod Taičiutů. Syn Čarachaj-Lingchuův a jeho švagrové jmenovali se Besütej. Tak vznikl rod Besüt. Čaudžin-Örtegejovi synové vytvořili rody Oronar, Chongchotan, Arulat, Sünit, Chabturchas a Geniges.

48 Tumbinaj-sečenovým synem byl Chabul-chahan a Sem-Sečüle. Sem-Sečüleovým synem byl Bültečü-baatur. Chabul-chahan měl sedm synů. Nejstarší z nich byl Ökin-Barchach, pak Bartan-baatur, Chutuchtu-Münggür, Chutula-chahan, Chulan, Chadaan, Tödöen-otčigin, těch sedm.

49 Ökin-Barchachovým synem byl Chutuchtu-Jürki. Chutuchtu-Jürkiovými syny byli Seče-beki a Taiču. Tak vznikl rod Jürkiů.

50 Bartan-baaturovými syny byli Menggetü-Kijan, Nekün-taidži, Jesügej-baatur, Daritaj-otčigin, ti čtyři. Chutuchtu-Münggürovým synem byl Büri-bökö. To byl ten, který na shromáždění v onanském lese prosekl Belgütejovi plece.

51 Chutula-chahanovi synové byli tito tři: Džoči, Girmau a Altan. Chulan-baaturovým synem byl Jeke-Čeren. Ten byl pánem darchanů Badaje a Kišlicha. Chadaan a Tödöen byli oba bez potomstva.

52 Všecky Mongoly spravoval Chabul-chahan. Po Chabul-chahanově smrti spravoval všecky Mongoly podle slova Chabul-chahanova, ačkoli měl sedm synů, Senggüm-bilgeův syn Ambachaj-chahan.

53 Když Ambachaj-chahan dal svou dceru lidu Tatarů Airiutů a Buirutů, kteří byli na řece Uršiuně mezi jezery Büjür a Kölen, a sám osobně tam svou dceru doprovázel, zajali lidé z tatarských Džüjinů Ambachaj-chahana a vydali jej Altan-chahanovi, vládci Kitatů[19]. I poslal Ambachaj-chahan Balachačiho, člověka z rodu Besütů, jako posla se zprávou, aby šel k Chutulovi, prostřednímu ze sedmi synů Chabul-chahanových, a k Chadaan-taidžiovi z jeho vlastních deseti synů a řekl: „Já, chahan všech, pán lidu, byl jsem zajat lidem Tatarů, když jsem provázel svou dceru. Budiž vám to odstrašujícím příkladem. Pomstěte se za mne,

i kdybyste si měli při tom
obrousit nehty
u všech pěti prstů
a měli přijít
o všech deset prstů."

54 Tehdy Jesügej-baatur lovil ptáky na řece Onanu a potkal Jeke-Čiledüa z kmene Merkitů, který si vezl dívku od lidu olchunuutského a tudy jel. Když se podíval do vozu, viděl, že je to velmi krásná žena, hnal se zpět ke své jurtě a vrátil se se svými bratry, starším Nekün-taidžiem a mladším Daritaj-otčiginem.

55 Když se blížili, dostal Čiledü strach. Měl plavého koně. Když se, šlehaje koně do stehen, dal na útěk za kopec, pronásledovali ho oni tři v patách. Když se Čiledü vrátil kolem výběžku kopce a přišel zpět k svému vozíku, pravila paní Höelün: „Zpozoroval jsi ty tři lidi? Vypadají podezřele! Vyhlížejí, jako by šli na tebe! Zůstaneš-li na živu, najdeš si dívku v každém vozíku, ženu v každé černé káře! Zůstaneš-li na živu, najdeš si ještě dívku nebo ženu! Bude-li se jmenovat jinak, můžeš ji zase jmenovat Höelün.

Zachraň si život! Hleď zmizet a tady můžeš čichat mou vůni!“[20] Tak pravila a svlekla si košili, a když ji nataženou rukou uchopil, objevili se ti tři za výběžkem kopce. A Čiledü šlehl svého plaváka do stehna a unikl jim v největším spěchu proti toku řeky Onanu.

56 Ti tři se hnali za ním a pronásledovali ho přes sedmero kopců a pak se vrátili zpět. Jesügej-baatur vzal paní Höelün a vedl vozík za provaz, jeho starší bratr Nekün-taidži jel vpředu a jeho mladší bratr Daritaj-otčigin jel podle oje. Když tak jeli, pravila paní Höelün: „Starší můj bratře, Čiledü!

Nikdy ještě protivný vítr kštice tvé nerozčechral,
nikdy ještě v stepní pustině jsi nehladověl!
Házet budeš copy postranní tu na záda, tu na prsa,
házet je budeš dopředu, dozadu. Jak to budeš dělat!“

a naříkala tak hlasitě, až

proud Onanu rozvlnil se,
pobřežní les rozšuměl se.

A jak jeli dále, Daritaj-otčigin, který jel podél vozu, pravil:

„Miláček tvůj
mnoho již průsmyků projel,
ten, kterého oplakáváš,
již mnoho přebrodil vod.
Budeš-li naříkat,
neohlédne se a nenavrátí,
budeš-li ho hledat,
nenalezneš jeho stopy!
Buď zticha!“

napomínal ji. Jesügej odvedl paní Höelün hned do svého

stanu. To je ta událost, jak Jesügej ukořistil paní Höelün.

57 Po zprávě Ambachaj-chahanově, která jmenovala Chadaana a Chutulu, sešli se Mongolové a Taičiuti v lese Chorchonachu na břehu Onanu a udělali chahanem Chutulu. Radost dávali Mongolové najevo tancováním a hodováním. Když Chutulu vyzdvihli na chahana, tančili kolem rozvětvených stromů Chorchonachu, až byli

po boky
v jámě a
po kolena
v prachu.

58 Když se Chutula stal chahanem, učinil nájezd spolu s Chadaan-taidžiem na tatarský národ. Třináctkrát bojovali s Kötön-Barachou a Džali-Buchou, ale nedosáhli pomsty za Ambachaj-chahana.

59 Tehdy přivedl Jesügej-baatur jako zajatce Temüdžin-Ügeho, Chori-Buchu a jiné Tatary. Höelün-üdžin[21] byla tehdy těhotná, a když byli na Deliün-boldachu[22] na Onanu, porodila Činggis-chahana. Při svém narození držel v pravé ruce kus speklé krve zvíci hrací kostky. Tak se stalo, že dostal jméno Temüdžin, poněvadž se narodil, když Jesügej přivedl jako zajatce Temüdžin-Ügeho.

60 Jesügej-baatur měl od Höelün-üdžiny Temüdžina, Chasara, Chačiuna a Temügeho, tyto čtyři syny, a jednu dceru, nazvanou Temülün. Když bylo Temüdžinovi devět let, Džoči-Chasarovi bylo sedm let, Chačiun-elčimu pět let a Temüge-otčiginovi tři roky, Temülün pak byla ještě nemluvnětem.

61 Temüdžinovi bylo devět let a Jesügej-baatur jej vzal s sebou, aby mu vyhledal u jeho strýců se strany matky Höelün, Olchunuutů, nevěstu. Cestou potkali mezi Čekčerem a Čichurchuem Dej-sečena z kmene Unggiratů.

62 Dej-sečen pravil: „Švagře Jesügeji, kam jedeš?“ Jesügej-baatur pravil: „Jedu, abych se u strýců tohoto svého syna, lidu olchunuutského, ucházel o nevěstu pro něho.“ Dej-sečen pravil: „Ten tvůj syn má

v očích oheň a
v líci záři.

63 Švagře Jesügeji, snil jsem této noci sen: Přilétl bílý sokol se sluncem a měsícem v pařátech a posadil se mi na ruku. O tomto snu jsem pravil lidem: Slunce a měsíc bylo možno vždycky vidět. Teď tento sokol je přinesl ve svých drápech a posadil se mi na ruku, bílý se posadil. Jak dobrá je to předzvěst, kterou mi ukazuje, Jesügeji švagře; tento sen patrně viděl přicházet tebe se synem. Snil jsem dobrý sen. Jaký to bude sen? Ukazuje, že vy, kijatští lidé, jste přišli jako šťastní poslové.

64 My unggiratští lidé ode dávných dob
krásou svých neteří,
krásou svých dcer
jsme nezískávali lidi.
Krásnolící dcery své,
když u vás vyvstal nový chahan,
na velký vůz jsme posadili,
černého hřebce velbloudího jsme zapřáhli,
klusem ho běžet nechali,
aby se spolu posadily
královny jak na trůn.
Nehledali jsme zem a lidi,
my své krásné dcery vychovávali,
na velký vůz je vpředu posadili,
tmavošedého velbloudího hřebce jsme zapřáhli,
vám jsme je dovezli,

aby na vysokém trůnu
na jedné straně s vámi seděly.
Odedávna je to u nás Unggiratů tak:
ženy naše jsou jak štít nepřístupné,
dcery jsou k sňatku nabízeny.
Krása našich žen i dcer
stejně je vyhledávána.
65 U svých synů hledíme při svatbě na majetek,
u svých dcer na krásu.

Švagře Jesügeji, pojďme do mé jurty. Dcera moje je ještě malá! Švagře, podívej se na ni!“ A Dej-sečen jej uvedl do své jurty a posadil jej.

66 Když popatřil na jeho dceru, spatřil dívku

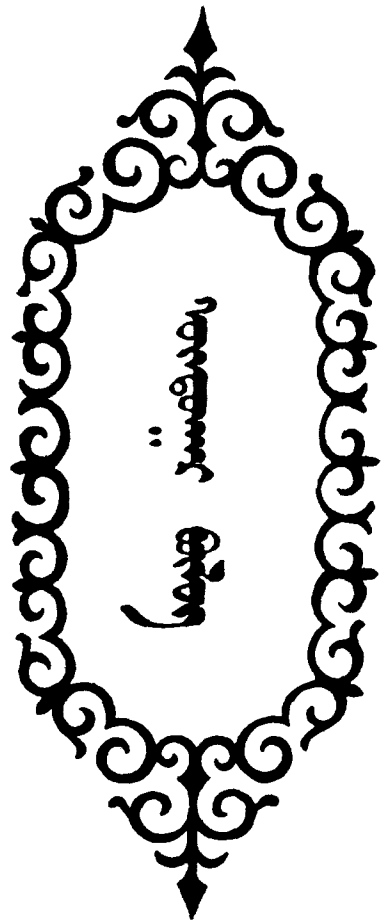
se září v líci a
s ohněm v očích

jejích a vešla do jeho srdce. Byla desítiletá, o rok starší Temüdžina, a jmenovala se Börte. Když tam strávili noc a ráno se ucházel o dceru, pravil Dej-sečen: „Dám-li ti ji a napřed se nechám mnoho prosit, bude málo ceněna. Je osudem dívky, že se v domě narodí, ale v domě nezestárne. Dám ti svou dceru. Nech svého syna jako zetě zde, až odjedeš.“ Když to sjednali, pravil Jesügej-baatur: „Ponechám tu svého syna jako zetě. Můj syn však se bál psa. Švagře, nedovol, aby se můj syn lekal psa!“ I dal mu svého záložního koně jako záruku a zanechal Temüdžina jako zetě u něho.

67 Cestou potkal Jesügej tatarský lid, který se byl shromáždil na Žluté stepi čekčerské k slavnostní hostině. Poněvadž měl žízeň, přisedl k nim. Avšak Tataři ho poznali a pravili: „Jesügej Kijan je tady!“, a myslíce na pomstu za to, že dříve je olupoval, namíchali mu do jídla tajně

jedu, aby jej otrávili. Cestou se mu udělalo špatně, a když po třech dnech dojel ke své jurtě, bylo mu ještě hůře.

68 Jesügej-baatur pravil: „Je mi uvnitř zle. Kdo je u mne?“ Když Münglik, syn starého chongchotatského Čarachy, řekl: „Já jsem zde!“, zavolal ho k sobě a řekl mu: „Synu můj Müngliku! Mám malé děti. Když jsem svého syna Temüdžina vydal jako zetě a vracel se domů, tatarský lid mě cestou otrávil. Je mi uvnitř zle. Mám starost o maličké, opuštěné, o své mladší bratry, o vdovu a o své švagrové, abys věděl. Spěchej a přiveď mého syna Temüdžina, synu můj Müngliku!“ To řekl a zemřel.

II

TEMÜDŽINOVO MLÁDÍ, ZAJETÍ U TAIČIUTŮ, SPOJENECTVÍ S KEREITSKÝM ONG-CHANEM, NÁJEZD NA MERKITY

69 Münglik ihned uposlechl slov Jesügej-baaturových, odešel k Dej-sečenovi a řekl mu: „Starší bratr Jesügej velmi touží po Temüdžinovi a bolí ho srdce. Přišel jsem, abych Temüdžina k němu odvedl.“ Dej-sečen pravil: „Jestliže švagr touží po svém synu, ať tam jde, ale až popatří na otce, ať se hned vrátí zpět!“ Tak pravil a otec Münglik odvedl Temüdžina domů.

70 Když onoho jara obě manželky Ambachaj-chahana, Orbaj a Sochataj, vyšly na místo, kde se obětovalo předkům, šla také paní Höelün, ale přišla pozdě a ony s ní jednaly jako s takovou, která se opozdila. I pravila paní Höelün k oběma, k Orbaji a Sochataji: „Vy si myslíte, že Jesügej-baatur zemřel a moje děti jsou malé, a proto jste mi nedovolily konat oběť předkům a tryznu s masem a vínem! Ačkoli jste mě viděly, jedly jste a daly jste se na cestu, aniž jste mě probudily. To jste mi udělaly!“

71 Na to řekly obě, Orbaj a Sochataj:

„Byla jsi pozvána, a nic jsi nedostala, tak je to s tebou!
Potkala jsi někoho a jíš u něho, to je tvůj zvyk!

Když prosíš, nic nedostáváš, tak je to s tebou!
Když koho navštívíš, pak se ti jí, to je tvůj zvyk!

Myslíš si, že když Ambachaj-chahan zemřel, můžeš s námi takhle mluvit?"

72 I umluvily se odtáhnout a ponechat je zde, ženu, děti i stanoviště, odkočovat a nevzít je s sebou a příštího jitra odtáhli Tarchutaj-Kiriltuch, Tödöen-Girte a ostatní Taičiutové dolů po řece Onanu. Paní Höelün však, matku s dětmi, při odchodu opustili. Když starý chongchotatský Čaracha k nim šel a chtěl je zadržet, řekl Tödöen-Girte:

„Hluboká voda vyschla,
lesklý kámen se rozpadl",

a dali se na cestu. A starému Čarachovi vrazili kopí zezadu do páteře se slovy: „Co nás napomínáš?"

73 Starý Čaracha se vrátil poraněn ke své jurtě. Když tam těžce raněn ležel, přišel se na něj Temüdžin podívat. Starý chongchotatský Čaracha pravil: „To mi udělali, když chtěli odvést veškerý náš lid, který tvůj šlechetný otec shromáždil, a já je chtěl zadržet!" Temüdžin proto plakal a utekl ven. Avšak paní Höelün, kterou při odkočování opustili, vsedla s praporem na koně a podařilo se jí mnohé zastavit. Ale ani ti, kteří se navrátili, nezůstali a později zase odtáhli za Taičiuty.

74 Taičiutští bratří starší i mladší odtáhli a opustili paní Höelün, vdovu s dětmi, matku i děti.

Paní Höelün moudrou se ženou narodila,
děti své malé takto vychovávala:
Čepici si pevně uvázala,
šaty si po pás vykasala,
po řece Onanu nahoru dolů běhala,

plané hrušky a plody střemchy sbírala,
ve dne v noci dětí krky krmila.
Statečnou matkou byla ta paní,
své požehnané děti takto pěstovala:
Lýkový košík uchopila,
kořeny sudunu a čičiginy kopala a je krmila.
Paní máti
divokou cibulí a česnekem krmila děti
a staly se chahany.
Správnou paní matkou
horskými kořeny krmené děti
řádnými a moudrými se staly.
75 Krásnou paní
pouhou divokou cibulí krmené
statné děti
statečnými a šlechetnými lidmi se staly.
V muže a šlechtice když vyrostly,
statečnými a odvážnými se staly.
Řekly si, že se budou starat o matku.
Na březích matky Onanu se posadily,
háčky na ryby si udělaly,
mizerné rybičky
na háček chytaly.
Z jehly háček si zahnuly,
línky a lipany na něj chytaly.
I síť si upletly,
cejnka chytily,
matku svou vděčně krmily.

76 Jednoho dne, když všichni čtyři, Temüdžin, Chasar, Bekter a Belgütej, spolu seděli a háček táhli, chytila se jim na něj blýsknavá rybka sochosun. Avšak Bekter a Belgütej násilím ji vzali Temüdžinovi a Chasarovi. Když Temüdžin a Chasar přišli do jurty, pravili paní matce:

„Blýsknavá rybka sochosun se nám zakousla do udice a naši bratři Bekter a Belgütej nám ji vzali násilím.“ Paní matka pravila: „Copak zase? Pročpak jste vy bratři na sebe takoví? Když

kromě vlastního stínu nemáte druha,
kromě dobytčího ocasu nemáte biče,

a pořád si máte říkat, jak se pomstíme za pohanu, kterou nám způsobili naši bratři Taičiuti! Jak tu můžete být tak nesvorní jako kdysi pět dětí matky Alany? Nechte toho!“ Tak pravila.

77 Temüdžin a Chasar však řekli s nevolí: „Zrovna nedávno nám vzali skřivana, kterého my jsme zastřelili šípem. Teď nás zase tak obrali. Jakpak s nimi můžeme žít?“ A práskli dveřmi a odešli. Bekter seděl na kopci a hlídal devět koní s grošovatým valachem. Temüdžin se k němu připlížil zezadu, Chasar se připlížil zpředu, vytáhli své šípy z toulce a šli k němu. Když je Bekter spatřil, pravil: „Měli byste si říci: Pohanu bratří Taičiutů nemůžeme snésti. Na kom ji pomstíme? Proč se mnou jednáte

jako s brvou v oku,
jako s třískou v ústech?

Vždyť

kromě vlastního stínu nemáte druha,
kromě dobytčího ocasu nemáte biče!

Ale nerozrušte mi můj krb a nezabíjejte Belgüteje!“ To řekl a očekával je, sedě se zkříženýma nohama. Temüdžin a Chasar ho zastřelili zezadu a zpředu a odešli.

78 Když přišli k jurtě a vešli, paní matka poznala tvářnost svých dvou synů a pravila: „Vrahové!

Jeden přišel na svět
s kusem černé krve v ruce
z mého horkého klína,
druhý je jako pes chasar,
chňapající po vlastním lůžku.
Jste jako chablan,
jenž na skálu útočí,
jako lev,
jenž nemůže potlačit svůj vztek,
jako drak,
jenž zvíře sežrat se chystá,
jako sokol, jenž vrhá se na stín,
jako štika, jež bez hlesu polyká kořist,
jako velbloudí hřebec, jenž své hříbě do paty kouše,
jako vlk, jenž v lijáku na kořist se vrhá,
jako turpan, jenž vlastní mláďata žere,
když ho následovat nemohou,
jako šakal, který svůj pelech si chrání,
jakmile něco se pohne, i v houfu,
jako tygr, který bez rozpaků se řítí,
jako hlídací pes, jenž napadá slepě!
Kromě vlastního stínu nemáte druha,
kromě dobytčího ocasu nemáte biče!

Jak se budete moci pomstít za pohanu od bratří Taičiutů spáchanou? A musíte si říci, na kom se pomstíme. Tu si řeknete, jak spolu můžeme tak žít. A tak se sebou jednáte!“

Tak mluvila,

stará slova citovala,
slova starých uváděla,

a na své děti velmi hubovala.

79 Tehdy taičiutský Tarchutaj-Kiriltuch přivedl své lidi, neboť si řekl:

„Těm, které jsme odhodili, narostla křídla.
Ti, co slintali, již vyrostli."

Matky, děti a bratři si ze strachu postavili v lese záseku. Belgütej porazil stromy a postavil z nich záseku, Chasar po nich střílel z luku, Chačiuna, Temüge a Temülün schovali do lesní úžlabiny a sami s nimi bojovali. Taičiuti na ně volali: „Ať sem přijde váš starší bratr Temüdžin. Vás ostatní nepotřebujeme!" Tak způsobili, že Temüdžin vsedl na koně a dal se na útěk. Když prchal do lesa, spatřili jej Taičiuti a hnali se za ním. Na výšině Tergüne vnikl do lesní houštiny. Taičiuti však tam nevnikli, ale hlídali kolem houštiny.

80 Po třech dnech pobytu v lesní houštině řekl si Temüdžin: „Vyjdu ven." A když vycházel, veda koně za sebou, uvolnilo se na koni sedlo a sklouzlo dolů. Když to prohlížel, viděl, že sedlo se uvolnilo a spadlo, ač náprsní řemen a břišní řemen byly pevně utaženy. I řekl si: „S břišním řemenem to je možné, ale s pevným náprsním řemenem? Jak jen mohlo sedlo sklouznout? Že by mě samo Nebe chtělo varovat?" A vrátil se a zůstal tam další tři noci. Když pak se opět rozhodl vyjít, tu spatřil, jak spadlý bílý balvan, velký jako stan, leží právě při východu z lesní houštiny a uzavírá východ. I řekl si: „Nebe mě chce varovat." A vrátil se a zůstal další tři noci. Když už uplynulo celkem devět nocí a byl bez potravy, pomyslil si: „Mám umřít bezejmenný? Vyjdu." Obešel bílý balvan, velký jako stan, který uzavíral vchod, a odřezal stromy, které tarasily cestu, nožem na řezání šípů. Když pak těsně podél kamene vyvedl koně a vystoupil ven, byli tam Taičiuti na stráži. Chopili se ho a odvedli jej.

81 Tarchutaj-Kiriltuch si vzal Temüdžina s sebou a nařídil svým lidem, aby jej podrželi po jednom dni v každém ajilu[23]. Šestnáctého dne prvního letního měsíce, v den „rudého terče", slavili Taičiuti na břehu Onanu slavnost a při západu slunce se zase rozcházeli. Temüdžina převzal při té slavnosti jakýsi slabý mladý člověk. Temüdžin počkal, až se účastníci slavnosti rozešli, vytrhl se se svým dřevěným obojkem[24] tomu slabému mladíkovi, praštil jej obojkem do hlavy a utekl. Poněvadž si řekl, že by ho uviděli, položí-li se v lese na břehu Onanu, položil se na záda do vodního toku a zůstal ležet, takže mu vyčníval jen obličej a dřevěný obojek plaval po vodě.

82 Onen člověk, jemuž utekl, volal velkým hlasem: „Zajatec utekl!" Nato se Taičiuti, kteří se už rozešli, zase seběhli dohromady a za svitu měsíce, jenž svítil jako ve dne, hledali v lese na břehu Onanu. Süldüský Sorchan-Šira ho spatřil, jak ležel v říčním korytu, když tam právě šel kolem, a řekl: „Poněvadž jsi tak lstivý,

v očích máš oheň,
v obličeji tvém je záře,

tvoji taičiutští bratři tě tak pronásledují! Zůstaň tak ležet. Já tě neprozradím!" a šel dále. Když se dohodli, že se bude ještě jednou hledat, řekl Sorchan-Šira: „Podívejme se ještě jednou na své cestě, kde jsme se ještě nedívali!" Všichni souhlasili a hledali opět každý tam, kde dříve šel. Když Sorchan-Šira zase šel kolem něho, řekl mu: „Tvoji bratři teď přicházejí a brousí si na tebe jazyk i zuby. Zůstaň tak ležet a buď opatrný!"

83 Když se ještě jednou rozhodli všecko prohledat, pravil opět Sorchan-Šira: „Vy synové taičiutští jste nechali utéci celého člověka. Jak jej my teď máme najít v temné noci? Podívejme se ještě jednou každý na svůj díl tam, kde

jsme ještě nebyli, a pořádně si jej prohledejme, pak se rozejděme. Zítra pak ve dne se sejděme a uvidíme. Kampak může utéci člověk s dřevěným obojkem?" Všichni souhlasili a šli opět hledat a Sorchan-Šira šel zase k němu a řekl: „Rozhodli se ještě tentokráte hledat, potom jít domů a zítra ráno ještě jednou se poohlédnout. Posečkej, až se rozejdeme, pak jdi a hledej svou matku a bratry! Uvidí-li tě někdo, hleď, ať neřekneš, že jsem tě viděl!" To řekl a odešel.

84 Temüdžin počkal, až se všichni rozešli, a uvažoval: „Když jsem nedávno byl při měnícím se pobytu v různých ajilech v jurtě Sorchan-Širově na noc, jeho dva synové Čimbaj a Čilavun cítili ve svém srdci se mnou lítost a v noci, když viděli mé trápení, uvolnili mi dřevěný obojek a nechali mě spát. Teď zase Sorchan-Šira mě uviděl a šel kolem, aniž to oznámil. Ti mě třeba i teď zachrání!" I šel po řece Onanu hledat Sorchan-Širovu jurtu.

85 Jurta se poznala podle toho, že tam po slití mléka tloukli ze smetany po celou noc až do svítání máslo. Řídě se sluchem podle tlučení, šel za zvukem a přišel do jurty. Jen vstoupil do jurty, řekl Sorchan-Šira:, ‚Což jsem ti neřekl, abys šel a hledal svou matku a bratry? Proč jsi sem přišel?" Jeho synové Čimbaj a Čilavun však pravili: „Ptáčka, kterého dravec zahnal do houští, houští chrání. Jak můžeš tak mluvit o někom, kdo teď k nám přišel?" Rozzlobeni nad slovy svého otce sňali mu dřevěný obojek a spálili jej v ohni. Temüdžina však umístili ve voze naloženém ovčí vlnou, který stál za jurtou. Mladší sestře Chadaan uložili hlídat se slovy: „Ať to neřekneš živé duši!"

86 Třetího dne si řekli Taičiuti mezi sebou, že ho asi někdo z nich skrývá, a rozhodli se prohledat navzájem jurty. U Sorchan-Širi v jurtě i ve vozech prohledali vše až pod sedadla. Když už vlezli i na vůz za jurtou, naložený

vlnou, a rozebrali vlnu nahoře a dostávali se dolů, řekl Sorchan-Šira: „Což je možno udržet se v takovém vedru pod vlnou?" A lidé, kteří ho hledali, slezli a odešli.

87 Když hledání skončilo, pravil Sorchan-Šira: „Skoro bys mě byl nechal rozvát jak popel. Jdi už a hledej svou matku a bratry." Dal mu jalovou žlutou kobylu s bílou hubou, uvařil dvouletého berana, opatřil jej velkým a malým měchem s kobylím mlékem a přidal mu luk a dva šípy, ale ani sedlo, ani křesadlo. Tak opatřeného poslal ho pryč.

88 Temüdžin odjel a přišel na místo své rodiny, kde postavili záseku a se ohradili. Podle stop v trávě šel proti proudu řeky Onanu. Stopa jej přivedla tam, kde od západu do ní ústil potok Kimurcha. Šel po stopě nahoru a pak se setkal se svými u kopce Chorčuchuj u mysu Bederu na potoce Kimurše.

89 Když se tam zase sešli, táhli dále a rozbili ležení u Modrého jezera Černého Srdce u potoka Senggüru uvnitř pohoří Gürelgü na jižním sklonu Burchan-Chaldunu. Tam se živili ulovenými horskými svišti a stepními krysami.

90 Jednoho dne přišli lupiči a uloupili osm koní i s grošovatým valachem, kteří byli před jurtou. Před očima všech je uloupili a odehnali. Běželi za nimi a viděli, že se nedá nic dělat. Belgütej předtím odjel na lov horských svišťů na hnědáku s krátkým ocasem. Pozdě po západu slunce přijde Belgütej domů pěšky a vede za sebou hnědáka s krátkým ocasem, naloženého horskými svišti tak, že se náklad kymácí. Když mu řekli, že uloupili valacha grošáka i koně, pravil Belgütej: „Budu je pronásledovat!" Chasar pravil: „Ty nemůžeš. Já je budu pronásledovat!" Temüdžin řekl: „Vy nemůžete. Já je budu pronásledovat!" Temüdžin vsedl na hnědáka s krátkým ocasem a sledoval v trávě stopu grošovatého valacha a ostatních koní. Po třech nocích potkal brzy zrána na cestě u skupiny koňských stád jakéhosi pěkného mládence, který dojil kobylu. Ptal

se ho na grošovatého valacha a koně. Ten chlapec řekl: „Dnes ráno před východem slunce hnali tady kolem grošovatého valacha a osm koní. Ukáži ti stopu!“ A pustil volně hnědáka s krátkým ocasem a dal Temüdžinovi bělouše s černým pruhem na zádech. Sám vsedl na rychlého plaváka. Nešel zpět ke své jurtě. Svou koženou dojačku a měrku pohodil v stepi. Pravil: „Kamaráde, přicházíš ke mně v těžkých nesnázích. Nouze mužova je vždy stejná. Já ti budu kamarádem. Můj otec se jmenuje Nachu-bajan. Já jsem jeho jediný syn. Jmenuji se Boorču.“ A jeli po stopě grošovatého valacha. Po třech nocích, když slunce navečer se dotýkalo kopců, narazili na jakýsi lid s vozovou hradbou. A viděli osm koní s grošovatým valachem na pokraji veliké ohrady stát a pást se. Temüdžin pravil: „Kamaráde, počkej tady! Já vyženu grošovatého valacha s koňmi – to jsou tamti!“ Boorču pravil: „Přišel jsem sem jako tvůj kamarád. Proč tu mám teď zůstat stát?“ A přijeli spolu dovnitř a odehnali koně i s grošovatým valachem.

91 Za nimi se hnali lidé jeden za druhým. Jeden člověk na bělouši s tyčí s lasem v ruce se již k nim blížil, osamělý. Boorču pravil: „Kamaráde, dej mi luk a šípy. Budu se s ním střílet.“ Temüdžin řekl: „Mohl bys kvůli mně utrpět škodu! Já se s ním budu střílet!“ A udělal obrat proti muži na bělouši a střílel se s ním. Člověk na bělouši zastavil a ukazoval tyčí s lasem na něho. I přijeli jeho druzi za ním. Ale slunce zapadlo a nastal soumrak. Lidé je pronásledující octli se v temnotě a zůstali zpět.

92 Onu noc celou projeli a pak další tři noci a tři dni, až dojeli. Temüdžin pravil: „Kamaráde, byl bych bez tebe dostal zpět své koně? Rozdělme se! Kolik jich chceš?“ Boorču pravil: „Připojil jsem se k tobě, když jsem viděl, že ty, milý příteli, jsi v tísni, a poněvadž jsem tobě, milý příteli, chtěl pomoci. Mám za to chtít něco z tvého majetku? Můj otec ne nadarmo se jmenuje Bohatý Nachu.

Já jsem jediný syn Bohatého Nachua. Co mám od otce, toho je dost. Já nic nevezmu. Copak by to bylo za úsluhu, kterou jsem ti prokázal, kdybych za ni něco chtěl? Nic nevezmu!“

93 Dojeli k jurtě Nachu-bajanově. Nachu-bajan tu seděl a proléval slzy nad ztraceným synem Boorčuem. Když náhle byl jimi překvapen a spatřil syna, tu chvíli plakal, chvíli huboval. Ale jeho syn Boorču pravil: „Co je? Dobrý přítel ke mně přišel v nouzi, já jsem se k němu připojil a jel jsem s ním. Už jsem zas tady!“ A vyjel klusem, přivezl dojačku a měrku, pohozené v stepi. Pro Temüdžina zabili dvouleté jehně na jídlo a dali mu kožený měch s mlékem. Nachu-bajan pravil: „Oba jste mladí. Dbejte na sebe, ani v budoucnu neopouštějte druh druha!“ Temüdžin se vydal na cestu a po třech nocích a třech dnech se dostal ke své jurtě u potoku Senggüru. Matka Höelün, Chasar a ostatní mladší bratři byli smutni, ale když jej uviděli, měli radost.

94 Potom Temüdžin a Belgütej táhli vzhůru po řece Kelürenu[25] vyhledat Dej-sečenovu Börte-üdžin, kterou nespatřil od té doby, kdy pobýval u nich, když mu bylo devět let. Mezi Čekčerem a Čichurchem, tam se zdržoval Dej-sečen a Unggirati. Když Dej-sečen spatřil Temüdžina, měl moc velkou radost a pravil: „Věděl jsem, že bratři Taičiuti tě nenávidí. Měl jsem o tebe velkou starost a ztratil jsem již veškerou naději. Konečně tě zase vidím!“ Potom mu dal vydat Börte-üdžin k zasnoubení a dal mu ji, aby si ji odvedl domů jako manželku. Dej-sečen, který je provázel, vrátil se pak od Urach-Džölu na Kelürenu. Jeho žena, matka Börte-üdžinina, jmenovala se Čotan. Čotan provázela svou dceru až tam, kde prodlévali lidé Temüdžinovi, totiž na potoku Senggüru uvnitř Gürelgü.

95 Když poslal Čotan zase zpět, poslal Belgüteje, aby

zavolal Boorčua, aby se k němu připojil. Když Boorču přijal Belgüteje, vsedl, aniž co řekl svému otci, na svého hnědáka s vypouklým hřbetem, přehodil přes sedlo svou šedou plstěnou pokrývku a přijel s Belgütejem zpět. Tak se stalo, když předtím uzavřeli přátelství, že se stali druhy.

96 Od potoka Senggüru táhli pryč a položili se táborem na břehu Bürgi u prameniště řeky Kelürenu. Matka Čotan přinesla pro tchyni darem černý sobolí kožich. S tím kožichem jeli Temüdžin, Chasar a Belgütej pryč. Kdysi totiž Ong-chan[26] lidu kereitského uzavřel s otcem Jesügejem přátelství, a tak si řekli: Kdo uzavřel přátelství s mým otcem, je tolik jako můj otec. Poněvadž věděli, že Ong-chan prodlévá v Černém lese na Tuule, jeli tam. Když přijeli k Ong-chanovi, pravil Temüdžin: „Kdysi uzavřel jsi s otcem mým přátelství. Jsi jakoby mým otcem. Přináším ti dárek ze svatby," a dal mu sobolí kožich. Ong-chan se velmi zaradoval a pravil:

„Za sobolí kožich v dík
lid tvůj rozběhlý
zase ti sjednotím.
Za sobolí kožich v dík
lid tvůj rozvátý
zase ti seberu.
Bedra u boků,
hruď u hrdla má být!"

97 Když se vrátili a prodlévali na břehu Bürgi, přišel z Burchan-Chalduna uriangchajský člověk, starý Džarčiudaj, s měchem na zádech a přivedl svého syna Dželmea. Džarčiudaj pravil: „Když jsem byl na kopci Deliünu u Onanu, narodil se Temüdžin a já jsem mu daroval plenku ze sobolí kožišiny. Já jsem věnoval také tohoto

svého syna Dželmea. Poněvadž byl ještě malý, zase jsem jej odvedl. Teď od Dželmea

dej si sedlo položit,
dej si dveře otevřít,"

a dal mu jej.

98 Tak měli jurty na břehu Bürgi u pramene řeky Kelürenu. Jednoho jitra, když už svítalo a vzduch byl tmavožlutý, vztyčila se stařena Choachčin, která sloužila v jurtě matky Höelün, a volala: „Matko, matko, vstaň rychle! Země se třese! Slyším dunění! Kéž by jen nepřišli ti strašní Taičiuti! Matko, hned vstávej!"

99 Matka Höelün pravila: „Vzbuďte hned děti!" Pak vstala rychle také matka Höelün. Když pak také Temüdžin a ostatní děti rychle vstali, chytli každý svého koně: Temüdžin vsedl na jednoho koně, Höelün vsedla na jednoho koně, Chasar vsedl na jednoho koně, Chačiun vsedl na jednoho koně, Temüge-otčigin vsedl na jednoho koně, Belgütej vsedl na jednoho koně, Boorču vsedl na jednoho koně, Dželme vsedl na jednoho koně. Temülün vzala matka Höelün na ruku. Jednoho koně vzali jako záložního. Pro Börte-üdžin však kůň chyběl.

100 Temüdžin a jeho bratři odjeli a ještě včas se dostali na Burchan-Chaldun. Stará Choachčin posadila však Börte-üdžin, aby ji skryla, na černou káru, zapřáhla do ní dobytče se strakatými boky a odjela proti toku potoka Tenggeliku. A když tak jeli, přiklusal jim vstříc – bylo to ještě za ranního šera, ale už trochu svítalo – zástup ozbrojenců, obrátil, když kolem něho projeli, a dojel k nim. „Kdo jsi?" ptali se. Stará Choachčin pravila: „Já náležím Temüdžinovi. Přišla jsem k velké jurtě stříhat ovce. Teď se vracím do své jurty." Na to řekli: „Je Temüdžin v jurtě a jak daleko je jurta?" Stařena Choachčin pravila: „Jurta

je docela blízko. Zdali je tam Temüdžin či ne, nevím. Nastoupila jsem za jurtou."
101 Vojáci jeli tedy dále. Choachčin však práskla dobytče se strakatými boky a chtěla rychle odjet. Ale u vozu se zlomila osa. Když jim tedy praskla osa, rozhodli se utéci do lesa pěšky. Právě v ten okamžik však přiklusali ti vojáci zpět. Belgütejovu matku držel jeden vpředu na koni, takže jí obě nohy visely dolů. „Co je naloženo v té káře?" tázali se. „Vlna je tam naložena," pravila stará Choachčin. Tu řekli vojáci svým bratřím: „Mladší bratři a synové ať sednou a podívají se!" Mladší bratři a synové sesedli, a když otevřeli dveře káry, spatřili uvnitř ženu. Stáhli ji s káry, posadili ji i Choachčin před sebe na koně a jelo se dále po stopě Temüdžinově v trávě nahoru na Burchan.
102 Hledajíce Temüdžina, třikrát objeli Burchan-Chaldun, ale nebyli s to jej polapit. Jednou museli zde, jednou onde se vyhnout a zabředli do močálu, do lesní houšti a do bahnité půdy a nešlo to dále. A v husté houštině také nemohli za ním a nemohli ho dostat.

Ti lidé byli ze tří kmenů Merkitů, totiž Tochtoa z kmene Uduit-Merkitů, Dair-Usun z kmene Uvas-Merkitů, Chaataj-Darmala z kmene Chaat-Merkitů. Tito tři Merkiti se přišli teď pomstít, poněvadž kdysi byla uloupena matka Höelün Čiledüovi. Tito Merkiti se umlouvali: „V odplatu za Höelün odvedeme jejich ženy. Tak budeme pomstěni." A jeli zase s Burchan-Chaldunu dolů a vrátili se do svých jurt.
103 Temüdžin pravil: „Vrátili se ti tři Merkiti skutečně do svých jurt nebo čekají v záloze?" a poslal za třemi Merkity vyzvědět to Belgüteje, Boorčua a Dželmea, a to na tři dny, do velké dálky. Když Merkiti odjeli, Temüdžin sestoupil s Burchanu a bije se v prsa, pravil: „Poněvadž matka Choachčin

jako lasice
slyšela,
jako liška
viděla,
sebe sama jsem zachránil,
s ohlávkou a koněm
po stezkách jeleních jsem šel,
jilmovou chatu jsem si postavil,
na Burchan jsem unikl.
Burchan-Chaldunem
jako vši můj život
byl zachráněn.
Abych život si zachoval,
s jediným koněm
po stezkách losích jsem šel,
vrbovou chatu jsem si postavil,
na Chaldun jsem unikl.
Burchan-Chaldunem
jako nic můj život
byl zachráněn.
Velký strach jsem vytrpěl!
Burchan-Chaldunu
každého jitra chci obětovat,
každého dne k němu se modlit!
Potomci potomků mých buďte toho pamětlivi!"

Tak pravil a obrácen k slunci otočil si pás kolem krku, čepici pověsil na ruku, udeřil se pěstí v prsa a devětkrát klesl na kolena a slunci konal úlitbu a k němu se modlil.

III

PORÁŽKA MERKITŮ TEMÜDŽIN ČINGGIS-CHAHANEM

104 Pak se poradili a všichni tři, Temüdžin, Chasar a Belgütej, vydali se k Toorilovi Ong-chanovi Kereitů, který sídlil v Černém lese na řece Tuule, a řekli mu: „Byli jsme náhle přepadeni třemi Merkity a oloupeni o své ženy a děti. Přišli jsme k tobě s prosbou: Chane náš otcovský, opatři nám zase naše děti a ženy!“ Tooril Ong-chan na tato slova odvětil: „Neříkal jsem ti to dávno? Když jste mi přinesli sobolí kožich, pravili jste, poněvadž jsem za otcova života s ním uzavřel přátelství, že jsem jako otec. A když jsem si oblekl kožich, řekl jsem:

Za sobolí kožich v dík
lid tvůj rozvátý
zase ti seberu.
Za černý sobolí kožich v dík
lid tvůj rozběhlý
zase ti sjednotím.
Budu s tebou držet jako hruď u hrdla,
budu s tebou držet jako bedra u boků.

Cožpak jsem tak nemluvil? Teď se dovolávám svých vlastních slov:

Za sobolí kožich v dík,
i kdybych musel zničit všecky Merkity,
opatřím ti zase tvou Börte-üdžin.
Za černý sobolí kožich v dík,
i kdybychom všecky Merkity museli porazit,
manželku tvou Börte
ti přivedeme zpět!

Pošli mladšímu bratru Džamuchovi zprávu. Mladší bratr Džamucha bude teď u říčky Chorchonachu. Já odtud vyrazím s dvěma desetitisíci do pole jakožto pravé křídlo, Džamucha ať vyjede s dvěma desetitisíci jako levé křídlo. Džamucha nechť určí dobu našeho podniku," pravil.
105 Když se všichni tři, Temüdžin, Chasar a Belgütej, vraceli od Toorila Ong-chana domů, poslal Temüdžin Chasara a Belgüteje k Džamuchovi, aby řekli příteli Džamuchovi:

„Tři Merkiti mě přepadli,
postel mi vyprázdnili.

Nejsme-li jednoho kmene?
Jak se jim pomstíme?
Mé hrudi půle mi byla urvána.
Nejsme-li příbuzní týchž jater?
Jak jim to oplatíme?"

Toto poselství určené pro Džamuchu sdělili Džamuchovi, jakož i slova, která řekl kereitský Tooril-chan: „Pamětliv pomoci a laskavosti, kterou mi poskytl otec Jesügej, chci být tvým druhem a s dvěma desetitisíci jakožto pravé křídlo táhnout do pole. Oznam to mladšímu bratru Džamuchovi. Mladší bratr Džamucha nechť vytáhne do pole s dvěma desetitisíci. Mladší bratr Džamucha

ať určí dobu našeho podniku." Džamucha nechal je to vše vyslovit a pravil pak: „Že příteli Temüdžinovi

postel vyprázdnili, jsem se dověděl
a srdce mě bolelo.
Že hrudi půle mu byla urvána, jsem se dověděl,
a má játra mě bolela.
Abychom se jim pomstili,
zničíme Uduitské i Uvaské Merkity,
zachráníme naši Börte-üdžin.
Abychom jim to oplatili,
rozbijeme celé Chaatské Merkity,
získáme opět naši paní Börte.
Tochtoa dlí teď na Stepi hřebce velbloudího.
Ten se leká
při klepání plsti sedla,
za bubnu zvuk to pokládá.
Dair-Usun dlí teď na ostrově Talchunu
mezi Orchonem a Selengou.
Ten se leká,
když víkem opatřené toulce se zakolébají.
Chaataj-Darmala teď
na Stepi ledové díry dlí.
Ten do černého lesa prchá,
když slanobýl se větrem zakývá.
Teď pojedem rovnou
přes řeku Kilcho,
na prámu z přeselnatého béru
postupovat budeme.
U toho bázlivého Tochtoy
do otvoru pro dým vlezeme,
hlavní sloup jeho stanu
porazíme, až upadne,
ženy a děti jeho

zcela vyhubíme!
Svatý jeho hlavní sloup
přelomíme,
veškerý jeho lid mu
vezmeme a bude tam prázdno!"

106 Džamucha dále pravil: „Řekni oběma, Temüdžinovi a staršímu bratru Tooril-chanovi, toto: Já zde

svůj daleko viditelný prapor posvětil jsem.
Svůj buben, potažený
koží černého býka, zvučný
jsem rozezvučel.
Na svého černého koně jsem nasedl.
Ocelový šat jsem si oblekl.
Ocelové kopí své jsem uchopil,
své šípy s broskvovou korou jsem vyřezal.
Proti Chaatským Merkitům
potáhneme do boje, a to hned! Tak mluv!
Svůj daleko viditelný prapor posvětil jsem,
svůj buben hovězinou potažený
temným zvukem jsem rozezvučel.
Na svého koně s černým pruhem na zádech jsem nasedl.
Svůj koží potažený pancíř jsem oblekl.
Svůj meč s rukojetí jsem uchopil.
Své šípy se zářezy jsem připravil.
S Udųitskými Merkity
na život a na smrt chceme bojovat, a hned!

Tak promluv! Až starší bratr Tooril-chan vytáhne do pole, setká se s přítelem Temüdžinem před Burchan-Chaldunem a všichni se sejdeme v Botochan-Boordžitu u pramene Onanu. Já vytáhnu odtud proti proudu řeky Onanu

a mám u sebe lidi svého přítele. Potom potáhneme, jeden desetitisíc z lidu přítelova a já odtud s jedním desetitisícem, což jsou dva desetitisíce, proti proudu řeky Onanu a spojíme se s vámi na místě schůzky!" Tak mu vzkázal.
107 Tato slova Džamuchova oznámili Chasar a Belgütej po svém návratu Temüdžinovi a pak je šli říci Toorilchanovi. Tooril-chan vytáhl do pole s dvěma desetitisíci, když mu sdělili tato slova Džamuchova. Tooril-chan táhl podle Burchan-Chaldunu směrem na břeh Bürgi na Kelürenu, Temüdžin pak, který byl na břehu Bürgi, jemu v cestě, se uhnul a táhl proti proudu Tünggeliku a pak se položil táborem u potoka Tany před Burchan-Chaldunem. Temüdžin potom uspořádal své vojsko a tam, kde Toorilchan a jeho mladší bratr Džamucha, každý s jedním desetitisícem, leželi táborem, v ajilu Chara-chanu na potoce Kimurše, k nim přirazil a rozbil tábor.
108 Když se Temüdžin, Tooril-chan a Džamucha spojili, vydali se odtud na pochod. Když však dorazili do Botochan-Boordžitu u pramene Onanu, byl již Džamucha tři dni na místě schůzky. Jakmile Džamucha spatřil vojsko Temüdžinovo, Tooril-chanovo a Džacha-Gambuovo, zaujal se svými dvěma desetitisíci postavení a očekával je. Oni, Temüdžin, Tooril-chan a Džacha-Gambu, také uspořádali své vojsko. Když pak na sebe narazili, poznali se navzájem a Džamucha pravil: „Zdali jsme se nedohodli,

ať je bouře sněhová,
ať je lijavec,
ke smlouvě,
že k shromaždišti nepřijdeme pozdě?

Což Mongoly neváže „ano" jako přísaha?

Kdo dohodu nesplní,
toho z řady vyloučíme.

Tak jsme se dohodli." Na Džamuchova slova řekl Tooril-chan: „Za to, že jsme na místo schůzky přišli o tři dni později, ať smí mladší bratr Džamucha nás trestat a plísnit." Tak si předhazovali úmluvu.

109 Pak vytáhli od Botochan-Boordžitu, a když přišli k řece Kilcho, svázali prámy a přepravili se. Pak na Stepi velbloudího hřebce Tochtoa-bekimu

do dymníku vlezli,
hlavní sloup jeho stanu porazili,
ženu a děti jeho
všecky mu uloupili.
Svatý jeho hlavní sloup
přelomili,
veškerý lid jeho mu
vzali, až tam nic nezbylo.

Byli by se mohli zmocnit i Tochtoa-bekiho, zatím co spal. Ale rybáři, lovci sobolů a lovci, kteří byli na řece Kilcho, odhodili své nářadí a přišli se zprávou: „Nepřítel je zde!" ještě v noci, a když to slyšeli, spojili se Tochtoa a Dair-Usun z Uvaských Merkitů a uprchli, zachraňujíce jen holý život, po Selenze do Barchudžinu.

110 Když merkitský lid v noci v největším spěchu táhl po Selenze a naši vojáci prchajícím Merkitům ještě v noci byli v patách, aby je chytali a loupili, a Temüdžin, který za jízdy stále volal „Börte, Börte!", dostihl prchající lid, tu byla Börte-üdžin mezi těmi lidmi. Poznala Temüdžinův hlas, seskočila s káry a běžela mu vstříc. Obě dvě, Börte-üdžin a Choachčin, poznaly za noci Temüdžinovu uzdu a ohlávku a zadržely jej. Měsíc jasně svítil. Když se podíval, poznal Börte-üdžin a vrhli se k sobě a objali se. Temüdžin pak vzkázal ještě téže noci Tooril-chanovi a příteli Džamuchovi: „Co mi chybělo a co jsem hledal,

nalezl jsem. Nepotáhneme po celou noc. Rozbijeme tu tábor!" Merkitští lidé, kteří se na útěku v noci rozptýlili, utábořili se po tu noc na témž místě. To byla ta událost, jak se setkal s Börte-üdžin a vysvobodil ji ze zajetí u Merkitů.

111 Předtím se vydali Tochtoa-beki od Uduitských Merkitů, Dair-Usun od Uvaských Merkitů a Chaataj-Darmala, ti tři Merkiti, s třemi sty muži na odvetnou výpravu pravíce: „Kdysi byla mladšímu bratru Tochtoa-bekiho Jeke-Čiledüovi uloupena Jesügej-baaturem matka Höelün." Když hledajíce Temüdžina třikrát obklíčili Burchan-Chaldun, zajali tam Börte-üdžin a dali ji pod ochranu Čiledüovu mladšímu bratru Čilger-bököovi. Ten ji podržel u sebe a teď byl Čilger-bökö polekán a prchal se slovy:

„Černé vráně
odpadky kůže jísti
osudem je určeno.
Divoké husy a volavky
jísti, povídá,
toužím.
Já, obyčejný, špatný Čilger
pro paní üdžin
jsem zahořel
všem Merkitům k záhubě.
Já, obyčejný, zlý Čilger
na svou černou hlavu
neštěstí jsem přivolal.
Zachráním si život sám,
do temných úvalů se zavrtám.
Kdo však bude mi ochranou?
Obyčejnému ptáku krahujci
myši a hraboše jísti
osudem je určeno.

Labutě a volavky
jísti, povídá,
toužím.
Já, mizerný, špatný Čilger
svatou, vznešenou üdžin
jsem si opatřil,
všem Merkitům
záhubou jsem se stal.
Špatný, zlý Čilger,
na svou vyschlou hlavu
neštěstí jsem přivolal.
Život si zachráním,
jenž cenu má trusu ovčího,
do temných úvalů se zavrtám.
Kdo však mi ochrání život,
jenž cenu má trusu ovčího?"

Tak pravil a dal se na útěk.

112 Chytili Chaataj-Darmalu. Přivedli ho,
dřevěný nákrčník mu oblekli,
k Burchan-Chaldunu jim musel ukázat.

Bylo jim sděleno, že Belgütejova matka je v onom ajilu, a Belgütej se tam vydal, aby si matku odvedl. Když však Belgütej vstoupil do jurty pravými dveřmi, vyběhla jeho matka v roztrhaném ovčím kožichu levými dveřmi ven a řekla ostatním lidem venku: „Neříkalo se o mých synech, že se stali chany? Jak se mohu podívat do obličeje svým synům, když jsem spala s obyčejným člověkem?" S těmito slovy utekla a pronikla do hustého lesa, kde ji již nenašli, ačkoli ji hledali. Belgütej-nojan zastřelil proto každého muže z rodu Merkitů svým kostěným šípem se slovy: „Přiveď mi mou matku!" Tři sta Merkitů, kteří kdysi

obklíčili Burchan, vyhubili do dětí a vnuků, až nic nezbylo, a rozprášili je jako popel.

Ostatní ženy a děti jejich,
pokud se za ženy hodily,
ženami udělali.
Pokud se hodili za sluhy přídveřní,
přídveřníky je udělali.

113 Vděčně pravil Temüdžin Tooril-chanovi a Džamuchovi:

„Můj otcovský chan spolu s přítelem Džamuchou
přátelsky mě podporovali.
Nebe a Země sílu mou zmnožily.
Mocné Nebe mi jméno dalo,
Matka Země mě sem poslala.
Mužnou pomstou merkitskému lidu
hruď jsme vyprázdnili,
játra jejich jsme roztrhali.
Postel jejich jsme vyprázdnili,
příslušníky jejich jsme vykořenili.
Zbylé jsme jim uloupili.

Když jsme tak merkitský lid rozprášili, vraťme se zpět!" Tak se umluvili.

114 Když Uduitští Merkiti uprchli, našli naši vojáci v ležení malého pětiletého chlapce s ohněm v oku. Jmenoval se Küčü a byl oděn sobolí čapkou, botami z nožní kůže marala a měl kožíšek z bobřiny. Vzali ho a dali jej matce Höelün darem.

115 Když Temüdžin, Tooril-chan a Džamucha společně Merkitů

špičaté jurty rozbili,
vznešené ženy uloupili,

táhli zase zpět od ostrova Talchunu mezi řekami Orchonem a Selengou. Temüdžin a Džamucha táhli spolu směrem na Chorchonach, Tooril-chan táhl za Burchan-Chaldunem podél Hökörtü-džuburu a Chačauratu-subčitu a Hulijatu-subčitu, kde lovil tamní zvěř, a pak se vrátil do Černého lesa na Tuule.

116 Temüdžin a Džamucha položili se táborem společně u Chorchonach-džuburu. Vzpomínali spolu svého dřívějšího přátelství a rozhodli se přátelský svazek znovu obnovit. Když po prvé kdysi uzavřeli přátelství – Temüdžinovi bylo tehdy jedenáct let – daroval Džamucha Temüdžinovi hrací kostku z daňčí kosti a dostal za to od Temüdžina hrací kostku ulitou z kovu a tak uzavřeli přátelství. Ten přátelský svazek uzavřeli, když hráli v kostky na ledu Onanu. Když pak na jaře stříleli spolu z dřevěných luků, udělal Džamucha hvízdající šípy tak, že přiřízl hroty z obou rohů dvouletého dobytčete, přiklížil je na ratiště šípu a udělal do nich dírky, ale pak věnoval šípy Temüdžinovi a dostal za to od Temüdžina šípy s hrotem z cypřiše, a tak s ním uzavřel přátelství. Způsob jejich druhého přátelského svazku byl tento:

117 Slyšeli slova starců, že podstata přátelství spočívá v tom, že přátelé jsou jako jedna duše, nikdy se neopouštějí a zachraňují druh druha v nebezpečí života. Přitom opásal Temüdžin přítele Džamuchu zlatým pásem, ukořistěným u Merkita Tochtoy, a dal příteli Džamuchovi Tochtoova jízdního koně, totiž kobylu s černou hřívou a ocasem, která neměla po několik let hříbata, a Džamucha opásal přítele Temüdžina zlatým pásem, ukořistěným u Uvaského Merkita Dair-Usuna, a posadil Temüdžina na Dair-Usunova koně, bělouše podoby rohatého beránka. Pod

hustě olistěným stromem u Chorchonach-džuburu před skalní stěnou chuldacharskou umluvili přátelský svazek a oslavili jej spolu hodováním a tancem a v noci spali spolu sami pod jednou přikrývkou.

118 Tak strávili Temüdžin a Džamucha ve svornosti a lásce spolu rok a polovinu druhého roku. Pak se rozhodli jednoho dne z toho tábora vyrazit. A vytáhli v den rudého terče, šestnáctého dne prvního jarního měsíce. Když Temüdžin a Džamucha tak jeli před kárami, pravil Džamucha: „Příteli Temüdžine, příteli!

Rozložme se u kopce!
Naši koňští pastevci
stany mají připraveny!
Rozložme se u řeky!
Naši ovčáci a jehňat pastevci
jídlo mají připraveno!“

Temüdžin, který nebyl s to porozumět těmto slovům Džamuchovým, zůstal mlčky stát a čekal uprostřed řady na vozy. Za jízdy pravil Temüdžin matce Höelün: „Přítel Džamucha pravil:

Rozložme se u kopce!
Naši koňští pastevci
stany mají připraveny!
Rozložme se u řeky!
Naši ovčáci a jehňat pastevci
jídlo mají připraveno!

Nebyl jsem s to porozumět těmto jeho slovům, a tak jsem mu na to nic neodpověděl a přišel jsem se tě, matko, zeptat!“ Než mohla matka Höelün slovo odvětit, pravila

Börte-üdžin: „Přítel Džamucha byl vždy pokládán za nestálého. Teď nadešel čas, kdy nás už má dost. Co právě řekl přítel Džamucha, jsou slova, která platí na nás. My se neutábořímе, ale oddělíme se od tohoto proudu a potáhneme celou noc dále. To by bylo nejlepší!“

119 Souhlasil se slovy Börte-üdžin a tak se táhlo dále celou noc, aniž se utábořili; a když postupovali, dostali se na cestě k Taičiutům. Taičiuti polekáni odtáhli ještě téže noci v naprostém zmatku k Džamuchovi. V ležení taičiutských Besütů nalezli naši jakéhosi malého chlapce. Jmenoval se Kököčü. Zanechali ho v ležení. Dali jej matce Höelün. Matka Höelün jej vychovala.

120 Táhli celou noc, a když se jasnil den, spatřili přicházet tři bratry Tochurauny džalairské, Chačiuna-Tochurauna, Charachaje-Tochurauna a Charaldaje-Tochurauna, kteří celou noc táhli s nimi. Dále přišli od Tarchutů Chadaan a Daldur-chan se svými bratřími, pět Tarchutů. Pak přišel Ünggür a ostatní synové Münggetü Kijanovi. Od Barulasů přišli bratři Chubilaj a Chudus, od Mangchutů bratři Džetej a Docholchu-čerbi. Také Boorčuův mladší bratr Ögölen-čerbi, který se oddělil od Arulatů, přišel a opět se připojil k bratru Boorčuovi. A Dželmeův mladší bratr Čaurchan a Sübeetej-baatur, kteří se oddělili od Uriangchajců, přišli připojit se k Dželmeovi. Od Besütů přišli též dva bratři Degej a Küčügür. Od Süldüsů přišli bratři Čilgütej, Taki a Taičiudaj. Dále přišli Seče-Domoch a Archaj-Chasar Bala ještě s dvěma syny. Od Chongchotanů přišel Süjiketü-čerbi, pak přišli Sükeken, Džegej a Chongtachar se svými syny Sükegej-Džeünem, Neüdejem a Čachaan-Uvou. Kinggijadaj od Olchunuutů, Sečiür od Chorolasů a tesař Bedüün od Dörbenů přišli také. Přišel též Butu od Ikiresů, který sem přibyl jako zeť. Od Nojakinů přišel Džungso, od Oronarů Džirchoan. Od Barulasů přišel Suchu-sečen a Charačar se svými syny. Dále přišli od

Baarinů starý Chorči-Usun a Kököčös se svými Menenskými Baariny, celé ležení.

121 Chorči přišel a pravil: „My, kteří pocházíme z ženy, již uloupil svatý Bodončar, s Džamuchou pocházíme

z jednoho života,
z jedné plodové vody.

Neměli jsme se nikdy oddělit od Džamuchy. Přišlo však nebeské znamení a před mýma očima mi ukázalo toto: Přišla bílá kráva, obešla Džamuchu, trkla do jeho jurtové káry, trkla Džamuchu a zlomila si při tom jeden roh a měla tak šikmý roh. Vrať mi můj roh! bučela opět a opět na Džamuchu a opět a opět dupala zemi. A pak přišlo bezrohé bílé dobytče a táhlo za sebou velkou stanovou žerď, kterou mělo uvázánu nahoře na zádech. Přicházelo za Temüdžinem po velké cestě, kde jely káry, a bučelo opět a opět: Nebe a Země se rozhodly, že Temüdžin se má stát pánem říše. Přináším mu zde na zádech říši. – Tato znamení se ukázala mým očím, zjevila se mi. Temüdžine, staneš-li se pánem říše, jakou mi uděláš radost za tuto mou věštbu?“ Temüdžin pravil: „Jestliže mi skutečně připadne říše, udělám tě nojanem[28] nad desetitisícem.“ Chorči pravil: „Jestliže mne, člověka, který ti řekl tak významnou věc, uděláš nojanem nad desetitisícem, jakou z toho budu mít radost? Až mě uděláš nojanem nad desetitisícem, dej mi třicet žen a právo vyvolit si je z nejlepších a nejkrásnějších dívek říše. Slyš dále všecka má slova!“

122 Chunan přišel sem též s celým ležením Genigesů. Pak přišel Daritaj-otčigin s celým ležením. Od Džadaranů přišel Mulchalchu, pak Ündžin s celým ležením Sachaitů. Když po odloučení se Džamuchy ležel táborem v ajilu Chara-chanu u potoka Kimurchy, oddělili se od Džamuchy také oba synové džürkinského Sorchatu-Džürkina, Sača-

beki a Taiču, dále Nekün-taidžiův syn Chučar-beki, každý s jedním ležením, pak Altan-otčigin, syn Chutula-chanův. Také ti se oddělili od Džamuchy a připojili se k Temüdžinovi a rozbili tábor tam, kde Temüdžin ležel táborem, v ajilu Chara-chanu na potoce Kimurše. Když odtud vytáhli, tábořilo se na Modrém jezeře u Chara-Džürigenu na potoce Senggüru v úvalu hory Gürelgü.
123 Altan, Chučar a Sača-beki se spolu poradili a řekli pak Temüdžinovi: „Chceme tě udělat chanem! Až, Temüdžine, budeš chanem, pak my

proti všem nepřátelům v čele pojedeme,
nejkrásnější a nejlepší
dívky a ženy,
palácové jejich jurty, z jejich státu a lidu,
krásných tváří ženy a dívky,
krásných stehen valachy
v poklusu odeženeme
a tobě dáme.
Až plachou zvěř budeš honit,
tobě jako prvnímu ji přiženeme.
Stepní zvěře
těla ti dohromady přiženeme.
Skalní zvěře
zadní stehna ti dohromady přiženeme.
V den boje
tvých rozkazů neuposlechneme-li,
od našeho majetku,
od našich manželek a žen
nás odtrhni,
černé hlavy naše
na zemi povrhni!
V den míru
tvůj svazek-li porušíme,

od manů,
od žen a dětí našich
nás odděl,
do země bez pána nás vyvrhni!“

Takovými sliby a takovými přísahami zvolili Temüdžina chanem a nazvali jej Činggis-chahanem.
124 Když se stal Činggis-chahanem, zavěsil si Boorčuův mladší bratr Ögölej-čerbi toulec, Chačiun-Tochuraun si zavěsil toulec, oba bratři Džetej a Docholchu-čerbi si zavěsili toulec. Önggür, Süjiketü-čerbi a Chadaan-Daldurchan pravili:

„Ranní nápoj
nebudiž opominut,
večerní nápoj
nebudiž zapomenut!“

a stali se kuchaři. Degej pravil:

„Dvouletého skopce
na polévku uvařím,
ráno málo neposkytnu,
večer pozdě nenabídnu.
Strakaté ovce budu střežiti,
korbu káry plniti.
Hnědé ovce budu střežiti,
ohradu plniti.
Žrout zlý jsem býval.
Ovce budu teď střežiti,
střeva jen budu jísti!“

Degej se stal strážcem ovcí. Jeho mladší bratr Güčügür pravil:

„Chci se o to starati,
aby čepy os u zaviratelných kár neodpadly,
aby káry opatřené osami
po cestě se nerozpadly.

Vozy jurtové v pořádku chci udržovat.“ Dödej-čerbi pravil: „Budu dozírat na lid služebný v jurtě!“ Třem, totiž Chubilajovi, Čilgütejovi a Charchaj-Tochuraunovi, nařídil spolu s Chasarem nositi meč:

„Násilníkům
hrdlo jejich prořízněte!
Hrdopyšným
hrudní koš rozmáčkněte!“

Belgütejovi a Charaldaj-Tochuraunovi řekl:

„Valachy hlídejte,
valachů hlídači buďte!“

Taičiudajovi, Chutu-Moričiovi a Mulchalchuovi svěřil hlídání koňských stád. Archaj-Chasarovi, Tachajovi, Sükegejovi a Čaurchanovi řekl:

„Šípy pro dálku,
šípy pro blízko

buďte!“ Tak pravil. Sübeetej-baatur pravil:

„Jako myš
budu tvé udržovat!
Jako černá vrána,
co ještě venku je,
budu ti snášet!

Jako plstěná pokrývka
budu se snažit tě pokrývat!
Jako plst proti větru
budu se snažit jurtu ti chránit!“ Tak pravil.

125 Tehdy pravil Činggis-chahan, když se stal chanem, k Boorčuovi a k Dželmeovi:

„Vy dva jste mi, když jsem
kromě vlastního stínu neměl druha,
stínem byli,
mysl mou jste uklidňovali.
Zůstaňte mi v mysli!
Když kromě dobytčího ocasu jsem neměl biče,
ocasem jste mi byli,
srdce jste mi uklidňovali.
Zůstaňte mi v srdci!“

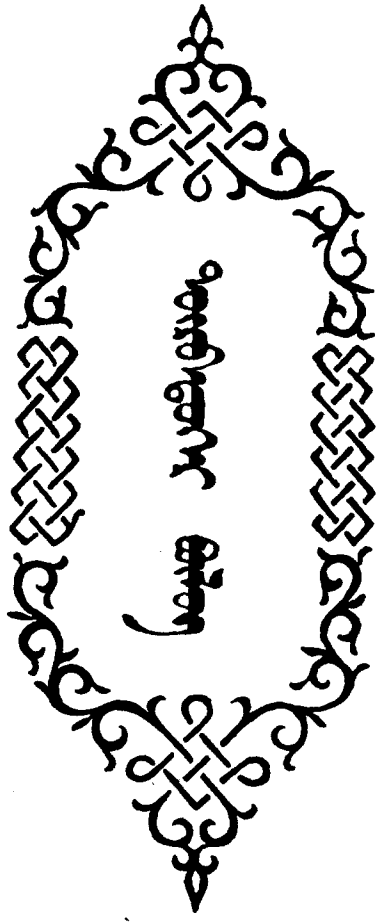
pravil. „Vy dva zůstaňte mi v hrudi! Když jste na počátku stáli po mém boku, zda nemáte teď být představenými těchto všech?“ Dále pravil Činggis-chahan: „Jestliže Nebe a Země zesílí mou moc a poskytnou mi ochranu, pak vy, kteří jste od přítele Džamuchy toužili pryč sem ke mně a přišli jste se ke mně přidat, budete mými starými štěstí přinášejícími druhy. Každému z vás dám úřad!“

126 Když Činggis-chahana udělali chanem, poslal Dachaje a Sükegeje k Tooril-chanovi Kereitů se zprávou. Tooril-chan vzkázal zpět: „Že Temüdžin, můj syn, byl udělán chanem, je správné. Jak můžete být vy Mongolové bez chanů?

Toto své rozhodnutí
již nerušte!

Své rozhodnutí a dohodu
již nerozvazujte!
Límec svůj
již netrhejte!“

IV

BOJ S DŽAMUCHOU A TAIČIUTY

127 Když Archaj-Chasar a Čaurchan přišli jako poslové k Džamuchovi, pravil Džamucha: „Jděte zpět a řekněte Altanovi a Chučarovi toto: Altane a Chučare, proč jste vy dva způsobili mezi přítelem Temüdžinem a mnou rozluku, příteli

slabiny jste probodli,
žebra propíchli?

Proč jste, místo abyste nás oba, přítele a mne, odloučili, neudělali přítele Temüdžina chanem, když jsme ještě byli pospolu? S jakými myšlenkami jste ho teď udělali chanem? Vy oba, Altane a Chučare, držte své dané slovo a uklidněte srdce přítelovo a poskytněte mému příteli dobré kamarádství!" Toto mu vzkázal.

128 Pak se stalo, že se Džamuchův mladší bratr Taičar, když dlel u pramene Ölegej u kopce Džalamy, vypravil uloupit koňská stáda našemu Džoči-Darmalovi, který byl na stepi Saari. Taičar uloupil Džoči-Darmalovi stáda koní. Když však byl Džoči-Darmala oloupen o svá stáda koní a jeho druhové neměli odvahu, vydal se sám ho pronásledovat, a když se v noci dostal na okraj svého stáda, přiblížil se, leže játry na hřívě svého koně, a zabil Taičara střelou z luku, prostřeliv mu páteř, a vrátil se se svým stádem domů.

129 Poněvadž mu zabili mladšího bratra Taičara, spojili se Džamucha a ostatní Džadarani, třináct kmenů, a přitáhli v počtu tří desetitisíců přes pohoří Alaut-Turchaut proti Činggis-chahanovi. Zprávu o tom přinesli dva Ikeresci, Mülke-Totach a Boroldaj, Činggis-chahanovi, když byl u Gürelgü. Když tu zprávu slyšel, měl Činggis-chahan třináct ležení. To byly též tři desetitisíce. S těmi táhl proti Džamuchovi a srazili se u Dalan-Baldžutu. Činggis-chahan byl tam Džamuchou poražen a ustoupil k soutěsce Džerene na Onanu. Džamucha pravil: „Zahnali jsme ho do Džerene na Onanu," a dal při svém návratu činoské prince uvařit v sedmdesáti kotlích. Hlavu Neüdejovu a Čachaan-Uvovu dal uříznout a uvázat na koňský ocas a vlekl je za sebou.

130 Uruutský Džürčedej a mangchutský Chujuldar počkali, až se Džamucha vrátil odtud domů, a pak se od něho oddělili a převedli své Uruuty a Mangchuty k Činggis-chahanovi. Také otec Münglik chongchotatský, který tam byl u Džamuchy, oddělil se od něho a připojil se se svými sedmi syny k Činggis-chahanovi. Činggis-chahan měl velkou radost, že tak mnoho kmenů přešlo k němu od Džamuchy. Činggis-chahan, Höelün-üdžin, Chasar, Sača-beki džürkinský a Taiču se dohodli, že v lese na Onanu budou konat hostinu. Když seděli při hostině, nalili po džbánu nejprve Činggis-chahanovi, Höelün-üdžin, Chasarovi, Sača-bekiovi a příbuzným. Když však chtěli nalít před ostatními také vedlejší ženě Sača-bekiově Ebegeji, natloukly paní Choridžin a paní Chuurčin kuchaři Šikiürovi se slovy: „Pročpak se nenalévá napřed nám, ale napřed Ebegeji?" Když ho tak tloukly, kuchař Šikiür naříkal a pravil nahlas: „Co mě tak tlukou? Jenom proto, že Jesügej-baatur a Nekün-taidži oba již zemřeli, mě tak tlukou."

131 Při oné slavnosti převzal u nás dozor Belgütej a stál tu a držel Činggis-chahanovi koně. U Džürkinů měl dozor

při slavnosti Büri-bökö. Tu chytli jakéhosi muže Chadagidajce jako zloděje, který ukradl z místa, kde jsme sedlali koně, kantárek. Büri-bökö chtěl svého člověka chránit a Belgütej s ním chvíli zápasil. Přitom si vyhrnul pravý rukáv a bojoval nahou paží dále. Büri-bökö mu jeho obnažené rámě mečem hladce prosekl. Belgütej, ač raněn, nechal téci krev, aniž co dále dělal a o to se staral. Činggis-chahan, který seděl ve stínu stromů, viděl to od hostiny, přistoupil a pravil: „Jak se mohlo takto s námi jednat?" Belgütej řekl: „Bylo to bez těžkého zranění. Jen se nerozhněvej kvůli mně na své bratry. Mně se dál nic nestalo. Už je mi zase lépe. Když sis právě zase zvykl na bratry, nech toho, bratře, nech toho!" Tak pravil.

132 Činggis-chahan však nechtěl slyšet na toto napomínání Belgütejovo. Lámali větve stromů, vytrhli tlukadla z dojaček a začali se rvát. Poprali Džürkiny a uloupili jim paní Choridžin a paní Chuurčin. Ale pak se zase dohodli, že budou svorní, a poslali k sobě navzájem posly, aby se zase dorozuměli a vrátili obě paní, Choridžin i Chuurčin. Tehdy se stalo, že Altan-chan[29] kitatského lidu, poněvadž Tataři Megüdžin-Seültüovi nechtěli vyhovět jeho návrhům, poslal kancléři Onggingovi rozkaz, aby bez průtahů postavil vojsko. A došla zpráva, že kancléř Ongging žene před sebou Megüdžin-Seültüa s Tatary proti proudu Uldžy a že sem přicházejí se stády a zásobami.

133 Když se dověděl tu zprávu, pravil Činggis-chahan: „Odedávna byl nám tatarský lid lidem nepřátelským a vraždil naše předky a otce. Teď při této příležitosti je vezmeme do kleští." Pak vzkázal Tooril-chanovi poslem tuto zprávu: „Praví se, že Altan-chanův kancléř Ongging žene Megüdžin-Seültüa s Tatary proti Uldže a táhnou sem k nám. Chceme Tatary, kteří vraždili naše předky a otce, vzít do kleští. Otče Tooril-chane, přijď rychle!" Když Tooril-chan dostal tuto zprávu, pravil: „Můj syn

má pravdu v tom, co mi vzkazuje. Vezměme je do kleští!" Pak shromáždil Tooril-chan své vojsko, vytáhl třetího dne do pole a objevil se v největším spěchu. Činggis-chahan a Tooril-chan poslali též vzkaz Džürkinům pod Sača-bekim a Taičuem: „Tatary, kteří odedávna vraždili naše předky a otce, chceme teď při této příležitosti vzít do kleští. Vytáhněme spolu do pole!" Čekali šest dní, ale Džürkini nepřišli. Když pak nemohli déle čekat, vytáhli oba, Činggis-chahan a Tooril-chan, spolu s vojskem a táhli po Uldže, aby s kancléřem Onggingem napadli nepřítele se dvou stran. Tataři pod Megüdžinem postavili si u Chusutu-Šitüenu a Naratu-Šitüenu záseku. Činggis-chahan a Tooril-chan napadli opevněného nepřítele a vytáhli Megüdžin-Seültüa z jeho opevnění. Megüdžin-Seültüa tam ubili; jeho stříbrnou kolébku a perlami posázenou pokrývku na postel si vzal Činggis-chahan.

134 Když se kancléř Ongging dověděl, že Činggis-chahan a Tooril-chan zabili Megüdžin-Seültüa, velmi se zaradoval a udělil Činggis-chahanovi titul džautchuri a kereitskému Tooril-chanovi titul ong[30]. Od té doby, kdy jej udělil kancléř Ongging, byl titul ong-chan. Kancléř Ongging pravil: „Tím, že jste napadli Megüdžin-Seültüa s druhé strany a jej zabili, prokázali jste Altan-chanovi velkou službu. Tuto vaši službu oznámím Altan-chanovi. Altan-chan nechť se doví, že musí udělit Činggis-chahanovi ještě vyšší titul, než je tento titul džautchuri, že mu musí dát titul džautau." Kancléř Ongging se vrátil domů velmi rozradostněn. Činggis-chahan a Ong-chan tam Tatary vyloupili, rozdělili si kořist a navrátili se do svých jurt, kde tábořili.

135 Když jsme plenili opevněný tábor Tatarů u Naratu-Šitüenu, nalezli naši vojáci v táboře jakéhosi malého chlapce, kterého tam zanechali. Měl zlatý kroužek v nose a šat s hedvábnou podšívkou a ze sobolí kožešiny. Toho malého chlapce dal Činggis-chahan matce Höelün darem.

Matka Höelün pravila: „Je to asi dítě vznešeného člověka, asi to bude potomek nějakého vznešeného šlechtice." Vzala si ho jako šestého, jako mladšího bratra svých pěti synů, dala mu jméno Šigiken-Chutuchu a vychovávala ho jako matka.

136 Kmenové ležení Činggis-chahanovo bylo na jezeře Hariltu. Z lidí, kteří zůstali zpět v kmenovém ležení, uloupili Džürkinové padesáti lidem šaty a deset mužů zabili. Když naši v kmenovém ležení pozůstalí lidé oznámili Činggis-chahanovi, že Džürkini tak jednali, rozzuřil se Činggis-chahan, když tu zprávu slyšel, velmi a pravil: „Jak nám mohli Džürkini něco takového udělat? Když jsme slavili hodokvas v lese u Onanu, titíž lidé natloukli kuchaři Šikiürovi, titíž lidé prosekli Belgütejovi rámě. Pak jsme se dohodli a vrátili jim obě paní Choridžin a Chuurčin. Když jsme pak naše dávné nepřátele Tatary, kteří vraždili naše předky a otce, chtěli vzít do kleští, nechali nás Džürkini, na které jsme museli čekat šest dní, na holičkách. A teď zase vystoupili jako nepřátelé, opírajíce se o nepřátele!" Pak vytrhl Činggis-chahan do pole proti Džürkinům. A když Džürkini dleli na Sedmi kopcích u Ködöe-aralu na Kelürenu, uloupil jim jejich lidi. Sača-beki a Taiču zachránili si holý život. Hnali jsme se za nimi a dohnali jsme je a chytli oba, Sača-bekiho a Taičua, v úvalu Teletü. Když je chytil, pravil Činggis-chahan Sača-bekimu a Taičuovi: „Na čem jsme se kdysi dohodli?" Na to pravili Sača a Taiču: „Nesplnili jsme své slovo. Nechť se nám stane podle našich slov!" Když to řekli, nastavili na důkaz svých slov krky. Aby jejich slova uvedl ve skutek, odpravil je a pohodil jejich těla v stepi.

137 Když popravil Saču a Taičua, vrátil se zpět a hnal lid Džürkinů před sebou. Tu byli u Džürkinů tři synové Telegetü-bajana džalairského, Güün-Uva, Čilaun-Chajiči a Džebke. Güün-Uva představil se se svými oběma syny Muchalim a Buchou a pravil přitom:

„U prahu tvého
otroky nechť jsou!
Od prahu tvého uhnou-li,
paty jejich prosekni!
U dveří tvých
přídveřníky nechť jsou!
Od dveří tvých vzdálí-li se,
játra jim uřízni a odhoď je!“

S těmi slovy mu je věnoval. Čilaun-Chajiči představil se rovněž Činggis-chahanovi se svými dvěma syny Tünggem a Chašim a pravil přitom:

„Aby zlatý práh tvůj střežili,
věnuji ti je!
Od zlatého prahu tvého
hnou-li se,
játra jim uřízni a odhoď je!
Široké dveře tvé aby zdvíhali,
dávám ti je!
Od širokých dveří tvých
odejdou-li,
srdce jim vytrhni a odhoď!“

Tak pravil. Džebkeho dal Chasarovi. Džebke přivedl z ležení Džürkinů malého chlapce, který se jmenoval Boroul, a věnoval jej při návštěvě matce Höelün.
138 Matka Höelün vychovávala v jurtě čtyři: dítě nalezené v táboře Merkitů a nazývané Güčü, dítě nalezené v táboře Besütů a nazývané Kököčü, dítě nalezené v táboře Tatarů a nazývané Šigiken-Chutuchu a dítě nalezené v táboře Džürkinů a nazývané Boroul. Matka Höelün je vychovávala v jurtě s myšlenkou: „Koho bych pro své děti udělala

ve dne okem k vidění,
v noci uchem k slyšení?“

139 Původ lidu Džürkinů byl tento: Nejstarší bratr mezi sedmi syny Chabul-chahana byl Ökin-Barchach. Jeho synem byl Sorchatu-Džürki. Jakožto nejstarší z potomků Chabul-chanových vybral si ze svého kmene nejlepší lidi

s odvahou v játrech,
s uměním střeleckým v palci,
se srdcem plným hněvu,
s ústy plnými smělosti,
mezi muži nejobratnější,
nejsilnější, nejstatnější pro něj zvolili.

Jakožto silní, odvážní, hrdí a nezdolní byli zváni Džürkiny. Takové to bylo! Když si Činggis-chahan tyto hrdé lidi podrobil, zničil majitele džürkinského rodu. Jeho lid a národ však udělal Činggis-chahan svými služebníky.
140 Jednoho dne pravil Činggis-chahan: „Ať Büri-bökö a Belgütej spolu zápasí!“ Büri-bökö býval u Džürkinů. Büri-bökö kdysi chytl jednou svou rukou Belgüteje, svou jednou rukou ho porazil, takže se nemohl ani hnout, ale nepřitlačil ho k zemi. Büri-bökö byl silákem svého kmene. Teď nechal Činggis-chahan Belgüteje a Büri-bökého spolu zápasit. Büri-bökö jakožto neporazitelný člověk úmyslně upadl. Belgütej, který nebyl s to stlačit jej k zemi, chytl jej za rameno a stoupl mu na zadek. Belgütej se podíval dozadu, a když se podíval na Činggis-chahana, kousl se chahan do spodního pysku. Belgütej porozuměl. Posadil se obkročmo na protivníka, strhl k sobě oba konce jeho límce a postavil mu koleno na záda a přelomil mu páteř. Büri-bökö, když měl zlomenou páteř, pravil: „Belgütej by mě nebyl mohl porazit. Ze strachu před chahanem jsem

úmyslně upadl a zdržel jsem se a při tom jsem ztratil život.“ To řekl a zemřel. Když mu Belgütej přelomil páteř, vyvlekl ho ven, odhodil ho a odešel. Ze sedmi synů Chabulchanových byl nejstarším Ökin-Barchach. Další byl Bartan-baatur. Jeho synem byl Jesügej-baatur. Další byl Chutuchtu-Münggür. Jeho synem byl Büri. Když dokončili zápas, obrátil se od synů Bartan-baaturových k odvážným synům Barchachovým a stal se jejich druhem a tak se stal Büri-bökö silákem svého kmene. Od Belgüteje si musel dát zlomit páteř a zemřel.

141 Potom v roce Slepice[31] spojili se Chadaginové a Saldžiuti. Z Chadaginů Bachu-Čorogi s Chadaginy a ze Saldžiutů Čirgidaj-baatur se svými lidmi uzavřeli spolek s Dörbeny a Tatary. Chačiun-beki z Dörbenů se svými lidmi, z Tatarů Alči a Džali-bucha v čele Tatarů, Tüge-Macha z Ikiresů se svými, Dergek, Emel, Alchuj a ostatní z Unggiratů, Čonach a Čachaan z Chorolasů se svými lidmi, z Naimanů Bujiruch-chan Güčüüt-Naimanů, Chutu, syn Tochtoa-bekiho z Merkitů, Chuducha-beki z Oiratů, Tarchutaj-Kiriltuch z Taičiutů, Hodun Orčang a Aučubaatur ještě s jinými Taičiuty shromáždili se u pramene Alchuje, aby Džamuchu z Džadžiradů povýšili na chana. Přitom přeťali hřebce a kobylu uprostřed a vzájemně se zavázali přísahou. Pak se dali na cestu po řece Ergüne a na hrotu opyše, tam, kde řeka Ken ústí do Ergüne, zvolili Džamuchu gür-chanem. Když ho zvolili nejvyšším vládcem, rozhodli se vytáhnout do pole proti Činggis-chahanovi a Ong-chanovi. Chorolaský Choridaj poslal o této válečné smlouvě zprávu Činggis-chahanovi, když dlel v Gürelgü. Když tu zprávu dostal, poslal Činggis-chahan vzkaz Ong-chanovi. Jakmile dostal Ong-chan tu zprávu, svolal své vojsko a spěšně přitáhl k Činggis-chahanovi.

142 Když Ong-chan dorazil, spojil se Činggis-chahan s Ong-chanem a rozhodli se táhnout naproti Džamuchovi,

postupovali s jízdou podél řeky Kelürenu a Činggis-chahan dal Altanovi, Chučarovi a Daritajovi jít v čele výzvědného oddílu. Ong-chan nařídil v čele jít Senggümovi, Džacha-Gambuovi a Bilge-bekimu. Ti poslali zase před čelem přední hlídky, a ti postavili výzvědnou hlídku u Enegen-Güiletü a dali postavit další výzvědnou hlídku u Čekčeru a ještě další výzvědnou hlídku u Čichurchua. Když naši lidé z čela, Altan, Chučar, Senggüm a ostatní přišli k Utkiji a právě se radili, že se tam položí táborem, přiklusal člověk z charaulu[32] postaveného u Čichurchua a přinesl zprávu, že se blíží nepřítel. Po této zprávě jeli, aniž se položili táborem, vstříc nepříteli, aby dostali další zprávy. Narazili na sebe, a když se naši dotazovali, aby měli jasno, kdo jsou oni, byli to čtyři lidé z Džamuchovy čelní výzvědné hlídky, z Mongolů Auču-baatur, z Naimanů Bujiruch-chan, z Merkitů Tochtoaův syn Chutu a z Oiratů Chuducha-beki, kteří jeli jako čelní výzvědná hlídka Džamuchova. Lidé z naší čelní výzvědné hlídky volali s oněmi na sebe navzájem. Ale při tom je překvapila temnota a ustoupili se slovy: „Zítra budeme spolu bojovat!“ a nocovali společně v hlavním táboře.

143 Následujícího jitra dali se na pochod, narazili na sebe a u Köitenu stáli proti sobě. Když se navzájem tiskli nahoru a dolů a hledali bojové postavení proti sobě, byli tu Bujiruch-chan a Chuducha a ti se vyznali v přičarování nepohody. Když pak chtěli přičarovat déšť, obrátil se déšť a liják šel rovnou proti nim. Nemohli kupředu, ale upadali do příkopů. Tu se u nich mluvilo: „Nebe nám není příznivě nakloněno,“ a rozprášili se.

144 Naimanský Bujiruch-chan odtáhl sám směrem za Uluch-tach před Altajem, Tochtoaův syn, merkitský Chutu, táhl směrem k Selenze. Oiratský Chuducha-beki táhl směrem na Šisgis, aby se co nejrychleji dostal do lesů, taičiutský Auču-baatur táhl směrem k Onanu. Také Dža-

mucha táhl domů po Ergüne, ale cestou vyloupil kmeny, které ho zvolily chanem. Tak byli rozprášeni. Ong-chan pronásledoval Džamuchu po Ergüne, Činggis-chahan pronásledoval taičiutského Auču-baatura na Onan. Když Auču-baatur došel k svému lidu, poručil mu co nejrychleji odtáhnout. Pak seřadili Taičiuti Auču-baatur a Hodun-Orčang na druhém břehu Onanu své zbylé vybrané vojáky a postavili se k boji, a když dojel Činggis-chahan, dal se do boje s Taičiuty. Boj se kolísal sem a tam, až jej temnota přerušila. Když také lid rychlým pochodem dojel, postavili si tam tábor a nocovali se svými vojáky.

145 Činggis-chahan utrpěl v boji zranění tepny na šíji a nepodařilo se mu zastavit krev. Tak tam musel, trápen bolestí, vydržet až do západu slunce tváří v tvář nepříteli. Pak sesedl s koně a Dželme mu vyssál spečenou krev, až si zamazal ústa krví, a zůstal u něho sedět a chránil jej, poněvadž se nechtěl spoléhat na jiného. Až do půlnoci trvalo, že plnými ústy krev polykal nebo vyplivoval. Pak když minula půlnoc, přišel Činggis-chahan zase k sobě a pravil: „Konečně vytekla krev, žízním." I odložil Dželme čepici, boty a šaty, krátce vše, a běžel, na holém těle jen kalhoty, naproti k nepříteli. Vlézal do vozů lidu na druhé straně zakopaného a hledal zásoby mléka, ale marně, poněvadž za spěšného pochodu pustili kobyly, aniž je podojili. Když nemohl najít kobylí mléko, vzal z jednoho vozu přikrytou mísu s tvarohem a přinesl ji. Cestou, ani když odcházel, ani když přicházel, nebyl nikým spatřen. Vždyť Nebe jej chránilo! Když přinesl mísu s tvarohem, šel týž Dželme sám hledat vodu, rozmočil v ní tvaroh a dal vládci napít. Třemi doušky vypil a pak pravil chahan: „Uvnitř se mi oko rozjasnilo!", protáhl se a posadil se. Zatím nastával den a jasnilo se a tu viděl, že kolem místa, kde seděl a kde Dželme ssedlou krev vyssával a vyplivoval, kol dokola vznikla kalužina. Když to Činggis-

chahan viděl, pravil: „Co je to? Což jsi nemohl plivat trochu dále?" Na to řekl Dželme: „Když jsi byl neklidný, bál jsem se, kdybych odešel kousek dál, že bych se od tebe odloučil. Tak jsem ve spěchu co jsem mohl polykat, spolkl a co jsem mohl vyplivnout, vyplivl a při tom mi z rozčilení něco přišlo taky do mého břicha." Činggis-chahan pravil dále: „Pročpak jsi běžel nahý k nepříteli, když jsem ležel v takovém stavu? Kdyby tě byli chytli, nebyl bys pověděl, jak se mi vedlo?" Dželme pravil: „Moje myšlenka byla tato: Kdyby mě byli chytli, když jsem tam šel nahý, byl bych řekl: Měl jsem v úmyslu k vám přeběhnout. Ale zpozorovali to a chtěli mě zabít a svlekli mi všechny mé šaty. Jen kalhoty mi ještě nesvlekli a tu se mi podařilo vytrhnout se jim a uniknout jim, a tak jsem k vám přiběhl. – To bych býval řekl a jistě by mi byli věřili, byli by mi dali šaty a o mne se postarali. Já však nebyl bych býval skočil na koně a před očima jejich se vrátil? Tak jsem si to myslil, když jsem se vydal, abych se vrátil ještě včas pro vyprahlou mysl chahana, které si vážím jako oka v hlavě." Činggis-chahan pravil: „Co mám teď říci? Kdysi, když přišli tři Merkiti a třikrát obešli Burchan, již jednou jsi mi zachránil život. A teď jsi opět znovu probudil můj život, poněvadž jsi krev, která chtěla zaschnout, vyssával svými ústy. Potom dále, když jsem trpěl muka žízně, s nasazením svého života jsi opatrně, jako by šlo o oko, pronikl k nepřátelům, dal jsi mi dosyta napít a tak jsi mě opět probudil k životu. Tyto tvé tři služby zůstaňte v mé paměti!" Tak rozhodl.

146 Když konečně nastal jasný den, tu bojovníci, kteří naproti sobě nocovali v bojovém postavení, za noci se rozutekli. Lid však, který se opevnil a nebyl by mohl daleko utéci, nehnul se s místa, kde byl opevněn. Když Činggis-chahan vyjel z místa, kde tábořil, aby uprchlé lidi pohnul k návratu, a přišel a uprchlíky hnal zpět, tu stála na prů-

smyku jakási žena v rudém šatě a volala silným hlasem: „Temüdžine!“ Činggis-chahan to sám slyšel a poslal jednoho člověka zeptat se, čí je to žena, která tak křičí. Ten člověk odešel a tázal se a ona žena pravila: „Jsem dcera Sorchan-Širova a jmenuji se Chadaan. Mého muže tito bojovníci chytli a chtěli ho zabít. Poněvadž mi chtěli zabít mého muže, plakala jsem, křičela a volala, ať Temüdžin zachrání mého muže!“ Když ten člověk přišel k Činggis-chahanovi, oznámil tato slova a Činggis-chahan ta slova vyslechl, přiklusal, u Chadaany slezl s koně a objali se. Ale jejího muže naši vojáci již předtím zabili.

Když Činggis-chahan onen lid přivedl zpět, utábořil se s vojskem právě tam, Chadaan dal zavolat a posadit vedle sebe. Nazítří ráno přišli Sorchan-Šira a Džebe, kteří byli lidmi taičiutského Tödögea. Činggis-chahan pravil Sorchan-Širovi:

„S krku mého
těžké dřevo
na zemi jste hodili,
se šíje mé
hanebné dřevo
jste mi sundali.
Od vás otců a synů
služba to byla veliká!
Proč však jste přišli tak pozdě?“

Sorchan-Šira pravil: „Já jsem již tehdy pocítil ve svém nitru důvěru k tobě. Proč bych si byl měl pospíšit? Kdybych se byl ukvapil a byl přišel již dříve, byli by taičiutští nojani mou tam zanechanou ženu, děti, stáda a zásoby proměnili v popel a rozmetali. To jsme si řekli, a proto jsme nespěchali, ale přišli jsme teprve teď se k tobě připojit.“ Když to pronesl, Činggis-chahan to schválil.

147 Dále pravil Činggis-chahan: „Když jsme u Köitenu stáli tváří v tvář nepříteli a tísnili se sem a tam, tu přišel šíp s hory, který rozbil mému bělohubému hnědému válečnému oři klíční kost. Kdo to střelil s kopce?“ Na tu otázku odpověděl Džebe: „S hory jsem střelil já! Jestliže teď budu proto chahanem zabit, zůstane po mně kousek nečistoty právě tak velký jako dlaň. Dostanu-li však milost, pak před chahanem

ať nejhlubší vodou bych musel projít,
ať nejtvrdší kámen bych musel rozrazit,
na nepřítele zaútočím!
Na rozkaz: Pojď!
ať modrý kámen bych musel rozbít,
na rozkaz: Ustup!
ať černý kámen bych musel rozseknout,
na nepřítele zaútočím!“

Činggis-chahan pravil: „Člověk, který jednal jako nepřítel, bojí se a osobně skrývá, koho zabil nebo jakou škodu způsobil, a mlčí, když se o tom mluví. Tento však právě nezamlčuje, koho zabil a jakou škodu způsobil, nýbrž ještě to oznamuje. Je to člověk, který se hodí za člena družiny. Jmenoval se Džirchoadaj. Poněvadž zabil mého bělohubého hnědého válečného oře, nazvu jej Džebe[33]. A budu ho užívat jako válečného oře. Dávám mu jméno Džebe a rozkazuji, nechť jezdí se mnou!“ To byl ten případ, jak sem Džebe přišel od Taičiutů a stal se členem družiny.

V

PORÁŽKA TATARŮ A NAIMANŮ ROZMÍŠKA S ONG-CHANEM

148 Když se Činggis-chahan zmocnil Taičiutů, pobil muže hlavního rodu Taičiutů, Taičiuty Auču-baatura, Hoton-Orčanga a Chuduudara včetně dětí a vnuků a rozprášil je jako popel. Ale jejich lid odvedl s sebou a položil se zimním ležením u Chubachaje.

149 Starý Širgüetü z Nahých Baarinů zajal se svými syny Alachem a Najaem taičiutského nojana Tarchutaj-Kiriltucha, schovaného v lese, poněvadž věděli, že je nepřítelem Činggis-chahana, a posadili jej do vozu, protože nemohl jezdit. Když starý Širgüetü se svými syny Alachem a Najaem přiváželi zajatého Tarchutaj-Kiriltucha, přiklusali Tarchutajovi synové a mladší bratři, aby jim ho odňali. Když jeho synové a mladší bratři přicválali, skočil starý Širgüetü na vůz, posadil se na Tarchutaje, který se nemohl zvednout a ležel na zádech, jako na koně, tasil meč a pravil: „Tady přicházejí tvoji synové a mladší bratři, aby nám tě odňali. Když už jsem na tebe, svého pána, pozdvihl ruku, zabijí mě, i když tě nezabiji, poněvadž jsem na tebe, pane, pozdvihl ruku. Zabiji-li tě, zabijí mě stejně. Poněvadž tedy musím tak jako tak zemřít, vezmu si tě aspoň za podušku." A po těch slovech se chystal svým velkým mečem mu prořízнout hrdlo. I vzkřikl velkým hlasem Tarchutaj-Kiriltuch na své mladší bratry

a syny: „Širgüetü mě chce zabít! Zabije-li mě, co uděláte s mým mrtvým tělem bez života, i když je dostanete a budete moci vzíti je s sebou? Rychle se vraťte, než mě zabije! Temüdžin mě nezabije! Když ještě Temüdžin byl malý, poněvadž

v očích jeho byl žár,
v obličeji jeho byl lesk,

a poněvadž zůstal v ležení bez pána, odvedl jsem ho,

abych ho vychovával.
Poněvadž byl učelivý,
vychovával jsem a
učil jej,
jak se hříbě vychovává.
Kdybych ho byl chtěl zabít,
nebyl bych ho mohl zabít.
Ještě teď v mysli své
chová mě.
Vzpomínku jeho
prý jsem probudil!

Temüdžin mě nezabije! Vy, moji synové a mladší bratři, jeďte zpět, aby mě Širgüetü nezabil!“ Tak křičel velkým hlasem. Jeho synové a mladší bratři si řekli: „Přišli jsme, abychom zachránili otci život. Jestliže Širgüetü vskutku jeho život utratí, co nám bude platné jeho prázdné neživé tělo? Raději se co nejrychleji obrátíme zpět, než ho zabijí!“ Tak pravili a dali se na cestu zpět. Alach a Najaa, synové starého Širgüetü, kteří se vzdálili, když tamti se blížili, zase se vrátili zpět. Počkal, až přišli, a pak jeli dále. Když přišli cestou k Chutuchul-nuuu, pravil Najaa: „Jestliže toho Tarchutaje přivedeme jako zajatce, řekne o nás Činggis-chahan: Lidé, kteří tu přicházejí a kteří se

dopustili přehmatu na svém pravoplatném chanovi, jaké důvěry zaslouží tací lidé? Jakpak nám mohou pak být druhy? Jsou to lidé, kteří se nehodí k tomu, aby byli členy družiny! Lidi, kteří se na svém pravoplatném chanovi dopustili přehmatu, nutno popravit. Zdali nás nedá popravit? Raději zde propustíme Tarchutaje a pak osobně k němu půjdeme a řekneme: Přicházíme věnovat svou sílu Činggis-chahanovi. Zajali jsme Tarchutaje a byli jsme na cestě k tobě. Ale pak jsme si řekli: Nejsme s to zradit svého pravoplatného chana. Jak ho můžeme vydat na smrt? Tak jsme ho propustili a teď přicházíme věnovat ti upřímně svou sílu! – Tak promluvíme.“ S těmito slovy Najaaovými souhlasili otec i synové. Propustili Tarchutaj-Kiriltucha u Chutuchul-nuuu a pak šli k Činggis-chahanovi, totiž starý Širgüetü se syny Alachem a Najaaem, a řekli, když přišli, proč přišli. Starý Širgüetü pravil Činggis-chahanovi: „Chytli jsme Tarchutaj-Kiriltucha a byli jsme na cestě k tobě, ale nebyli jsme s to zradit jej, poněvadž jsme si myslili: Jak ho můžeme vydat na smrt, když jsme jej jednou viděli jako našeho pravoplatného chana? A tak jsme ho nechali běžet a přicházíme teď věnovat Činggis-chahanovi svou sílu.“ Na to pravil Činggis-chahan: „Kdybyste se byli objevili s rukou na svém chanovi Tarchutajovi, pak byste byli jakožto lidé, kteří spáchali násilí na svém pravoplatném chanovi, spolu se svým rodem museli být popraveni. Myšlenka, že jste nebyli s to zradit svého pravoplatného chana, byla správná,“ a dal Najaaovi odměnu.

150 Potom přišel k Činggis-chahanovi, když prodléval u Tersütu, kereitský Džacha-Gambu, aby se k němu přidružil. Když po jeho příchodu došlo k boji s Merkity, bojovali Činggis-chahan a Džacha-Gambu s nimi a odrazili je. Pak přivedl desetitisíc Tübegenů, všecky Dongchaity a rozprášený lid Kereitů, aby se poddali Činggis-

chahanovi. Kereitský Ong-chan dříve za dob Jesügej-chanových s ním žil v nejlepším poměru, uzavřel s ním přátelský svazek. Že uzavřeli spolu přátelský svazek, stalo se takto: Poněvadž Ong-chan chtěl zabít mladší bratry svého otce Churčachus-bujiruch-chana, udělali spolu se strýcem Gür-chanem povstání proti němu, ale byli zatlačeni do roklin pohoří Charaunu, vyšli odtud jen se stovkou lidí a přišli k Jesügej-chanovi. Jesügej-chan, když onen k němu sám přišel, vytáhl do pole s vlastním vojskem, zahnal Gür-chana do Chašinu[34] a opatřil Ong-chanovi zase jeho lid. To byla příčina jejich přátelského svazku.

151 Potom Ong-chanův mladší bratr Erke-Chara, kterého chtěl starší jeho bratr Ong-chan zabít, uprchl a poddal se naimanskému Inanča-chanovi. Inanča-chan vyslal své vojáky, avšak Ong-chan, táhna podle tří měst, odešel ke gür-chanovi Chara-Kitatů. Pak zase od něho odpadl, a když prošel kolem měst Uiutů[35] a Tangutů a musel se při tom tak živit, že chytili pět koz a dojili je a velbloudům pouštěli krev a jedli ji, přišel s velkou bídou k jezeru Güseüru. Tu poslal Činggis-chahan s ohledem na přátelský svazek, uzavřený kdysi mezi Ong-chanem a Jesügej-chanem, k němu dva posly, Tachaj-baatura a Sükegej-Džeüna, a pak mu táhl osobně vstříc od pramene Kelürenu a s ohledem na to, že onen přicházel tak vyhladovělý a vyhublý, dal Činggis-chahan udělat pro Ong-chana daňovou přirážku, přijal jej do svého ležení a vydržoval ho. Té zimy postupně odkočovali a Činggis-chahan ležel zimním táborem u Chubachaje.

152 Tu pravili Ong-chanovi mladší bratři a nojani mezi sebou: „Tento náš chan a starší bratr

mizernou má povahu,
smradlavá játra
v nitru chová.

Zabil své bratry. Poddal se Chara-Kitatům. Stát přivedl do neštěstí. Jak se máme teď k němu chovat? Mluvíme-li o dřívější době, tu ho Merkiti, když mu bylo sedm let, uloupili a odvedli, a na Stepi velbloudího hřebce na Selenze tloukl u Merkitů v moždířích. Když jeho otec Churčachus-bujiruch-chan lid Merkitů rozprášil, svého syna zachránil a odvedl, tu jej zase tatarský Adžaj-chan jako třináctiletého spolu s matkou unesl. Když ho tam drželi a dali mu pást velbloudy, utekl domů a přivedl s sebou Adžaj-chanova ovčáka. Potom zase ze strachu před Naimany uprchl a odešel do země Sartaulů[36] na řece Čuj, ke gür-chanovi Chara-Kitatů. Tam nevydržel ani rok, zase odpadl a odtáhl po okraji země Uiutů a Tangutů. Na pochodu upadl v nouzi, chytili pět koz a dojili je a tak se museli živit a jíst krev, kterou pustili velbloudům. Když pak sám přijel na slepém koni, hnědáku s černou hřívou, v největší bídě k synu Temüdžinovi, dal Temüdžin naň udělat daňovou přirážku a vydržoval jej. Teď zapomněl, že se k němu Temüdžin choval jako syn, a má smradlavá játra. Co máme dělat?“ Tak si povídali. Jejich řeči však Altun-Ašuch donesl Ong-chanovi. Altun-Ašuch pravil: „I já jsem přistoupil k tomu spiknutí. Nemohl jsem však tebe, svého chana, zradit.“ I dal Ong-chan spiklence, své nojany El-Chutura, Chulbariho, Arin-taidžia a ostatní a své mladší bratry zatknout. Z mladších bratrů podařilo se uprchnout Džacha-Gambuovi, který odešel k Naimanům. Tamty dal Ong-chan přivést do své jurty a pravil: „Na čem jsme se domluvili, když jsme táhli zemí Uiutů a Tangutů? Co si mám myslit o lidech, jako jste vy?“ Naplival jim do tváře a dal jim sundat pouta. Když na ně chan naplil, povstali ti, kdo byli v jurtě, všichni společně a také na ně plivali.

153 Když strávil zimu, dal se Činggis-chahan na jaře v roce Psa[37] do boje s Tatary, totiž s Čachan-Tatary,

s Alči-Tatary, s Dutaut-Tatary a s Aluchaj-Tatary u Dalan-Nemürgesu. Před bitvou vydal Činggis-chahan rozkazy: „Až porazíme nepřítele, nezůstaneme u kořisti. Až bude vítězství rozhodnuto, náleží kořist nám a rozdělíme si ji. Budeme-li nepřítelem zatlačeni, postavíme se na místě, kde jsme původně útočili, zase k boji. Člověka, který by na místě, kde jsme původně útočili, zase se nepostavil k boji, popravíme!" Takový vydal rozkaz. V bitvě u Dalan-Nemürgesu odrazil a porazil Tatary. A u řek Ulchuje a Šilügeldžitu zajal je spolu s jejich národem. Zničil tam Čachan-Tatary, Alči-Tatary, Dutaut-Tatary a Aluchaj-Tatary, pány i lid. Tři, Altan, Chučar a Daritaj, zůstali u kořisti, nedbajíce rozkazu. Poněvadž neuposlechli rozkazu, poslal oba Džebeovi a Chubilajovi a rozkázal jim vzít ukořistěná stáda a všecko, co ještě ukořistili.

154 Když zničil Tatary a zajal je, sešel se Činggis-chahan se svým rodem v osamocené jurtě k Velké radě, jak naložit s jejich státem a lidem. Porada dopadla takto:

„Odedávna Tatarů lid
předky a otce naše zabíjel.
Předkům a otcům
pro pomstu,
pro odplatu je obětujeme,
podle kolíku osy srovnané[38]
je pobijeme!
Do posledního muže je vyvraždíme!
Zbylé zotročíme,
na všechny strany rozdělíme!"

Když ujednali rozhodnutí a opustili jurtu, zeptal se Tatar Jeke-Čeren Belgüteje, jaké rozhodnutí učinili. Belgütej pravil: „Řekli jsme si, že vás všecky podle kolíku osy srovnané povraždíme." Na tato slova Belgütejova poslal

Jeke-Čeren svým Tatarům zprávu a oni se opevnili. Naši bojovníci měli při útoku na opevněné Tatary těžké ztráty. Ale přivedli Tatary v opevnění do tísně a donutili je vzdáti se. Když však je až do posledního muže srovnané podle kolíku osy chtěli povraždit, řekli si Tataři a dohodli se: „Strčme si každý nůž do rukávu a vezměme si na smrt každý jednoho nepřítele jako polštář s sebou!" A naši měli zase velké ztráty. Když konečně Tatary srovnané podle kolíku osy povraždili, vydal Činggis-chahan rozkaz: „Poněvadž musel Belgütej dále sdělit rozhodnutí, které jsme učinili s rodem ve Velké radě, měli naši vojáci velké ztráty. Od nynějška nemějž Belgütej již přístup do Velké rady! Až do konce porady ať dělá venku mezi lidem pořádek. Až to udělá, ať soudí lidi pro rvačky, krádeže a podvody. Teprve až bude porada u konce a nápoj vypit, smějí Belgütej a Daritaj vejít!" Tak rozhodl.

155 Pak si tam vzal Činggis-chahan dceru Tatara Jeke Čerena, paní Jesügen. Když vešla u něho v milost, pravila paní Jesügen: „Chahan ráčil mě učinit majetkem muže. Lepší než já je však moje starší sestra Jesüj. Ta se hodí pro chana. Právě si ji zeť odvedl. Kdo ví, kde se v tomto zmatku octla?" Na tato slova pravil Činggis-chahan: „Je-li tvoje sestra krásnější, dám ji hledat. Jestliže však přijde tvá sestra, postoupíš jí své místo?" Paní Jesügen pravila: „Ráčí-li chahan, postoupím své starší sestře své místo, jakmile jen svou sestru uvidím." Po těch slovech vydal Činggis-chahan rozkaz, aby ji hledali. A naši bojovníci ji stihli, když se skrývala v lese se zetěm, kterému byla dána. Její muž uprchl, ale paní Jesüj sem přivedli. Jakmile paní Jesügen spatřila svou starší sestru, povstala v souhlase se slovy předtím pronesenými a posadila ji na své vlastní místo, sama si však sedla dole. Když Činggis-chahan viděl, že paní Jesügen drží slovo, zaradoval se ve svém srdci, vzal paní Jesüj a nechal ji sedět na čestném místě.

156 Tatarský lid tedy uvedl v porobu a jednoho dne seděl Činggis-chahan venku a popíjel. Když při tom seděl mezi oběma, paní Jesüj a paní Jesügen, pojednou sebou paní Jesüj trhla. Činggis-chahan se ve svém nitru zamyslil, zavolal nojany Boorčua a Muchaliho a pravil: „Vy lidé, všichni jak tu jste shromážděni, postavte se k sobě podle kmenů! Člověka, který náleží k jinému kmeni než k vašemu, postavte stranou!" Tak rozhodl. Když se ihned každý postavil ke svému kmeni, tu zůstal stát jakýsi mladý, krásný a jemný člověk mimo kmeny sám. Když se ho zeptali: „Jaký ty jsi člověk?", ten člověk řekl: „Jsem zeť Tatara Jeke-Čerena, jemuž byla dána jeho dcera Jesüj. Když jsme upadli do rukou nepřítele, strachy jsem utekl. Teď jsem přišel zpět domnívaje se, že jsem tu v bezpečí. Řekl jsem si, jak je možno mě poznat v takovém množství lidí?" Když ta slova oznámili Činggis-chahanovi, rozkázal: „Přišel sem jako nepřítel a poběhlík! Co sem přišel vyzvědět? Jemu podobné jsme změřili podle kolíku osy vozu! Jaképak s ním cavyky? Hoďte jej za mé oči!" Tak pravil a hned mu srazili hlavu.

157 V témž roce Psa, když táhl Činggis-chahan proti národu Tatarů, táhl Ong-chan proti národu Merkitů, zahnal Tochtoa-bekiho do Barchudžin-Tökümu, zabil nejstaršího syna Tochtoaova Tögüs-bekiho, uloupil obě Tochtoaovy dcery Chutuchtaj a Čaarun a jeho ženy a zajal dva jeho syny Chutua a Čilauna, ale Činggis-chahanovi nic z toho nedal.

158 Potom táhli oba spolu, Činggis-chahan a Ong-chan, proti güčügütskému Bujiruch-chanovi Naimanů, který právě dlel u vody Sochochu u Uluch-tachu. Tam ho zastihli, a poněvadž Bujiruch-chan nebyl již s to zaujmout bojové postavení, táhl přes pohoří Altaj. Od vody Sochochu jej hnali, Altaj překročili a po řece Ürünggü u Chumšigiru táhli. Přitom konal strážní hlídku jejich nojan Jedi-

Ögödej

Činggis-chahan

Tubluch. Když byl pronásledován našimi strážemi a chtěl uprchnout na horu, přetrhl se mu řemen u sedla a byl tam zajat. Když pronásledovali nepřítele podél Ůrünggü, dostihli jej u jezera Kišilbaši a tam Bujiruch-chana potřeli.
159 Když potom Činggis-chahan a Ong-chan táhli domů, tu naimanský bojovník Kökseü-Sabrach uspořádal vojsko u Bajdarach-belčiru a stál tam připraven k boji. Činggis-chahan a Ong-chan také spořádali vojsko a chystali se k boji. Když však došli na místo, překvapila je temnota a oni přenocovali v bojovém postavení, aby se příštího rána dali do boje. Tu však Ong-chan dal zapálit ohně ve svých postaveních a v noci odtáhl proti toku Chara-Seülu.
160 Zatím co Džamucha s Ong-chanem táhli společně zpět, pravil Džamucha Ong-chanovi: „Temüdžin, můj přítel, měl odedávna posly u Naimanů. Teď nešel s námi. Chane, chane!

Vytrvalý drozd,
to jsem já.
Stěhovavý skřivan
přítel je můj.

Asi odtáhl k Naimanům. Aby se jim poddal, zůstal zpět!“ Na slova Džamuchova pravil ubčichský Gürin-baatur: „Proč mluvíš z pochlebenství takové pomluvy a haníš své šlechetné bratry?“
161 Činggis-chahan tam právě strávil noc a chystal se k boji. Když se příštího jitra rozednilo a podíval se směrem k Ong-chanovu postavení, byl Ong-chan pryč. „Ti lidé s námi jednají jako se spáleným jídlem!“ pravil. Pak se Činggis-chahan vydal odtud na pochod a táhl údolím Eder-Altaje, touž cestou, kterou táhl onen, a položil se táborem na stepi Saari. Pak poznali Činggis-chahan a Chasar plány Naimanů a nepočítali je už ke svým lidem.

162 Kökseü-Sabrach pronásledoval Ong-chana, uloupil Senggümovi ženu, děti i lid a odvedl i Ong-chanovi polovinu lidu, který byl u rokle Telegetü spolu se stády a zásobami jídla, a vrátil se pak domů. Při tom bojování byli také dva synové Tochtoaovi, Chutu a Čilaun. Ti však odtáhli se svým lidem pryč, dolů po Selenze, aby se připojili k svému otci.

163 Když ho Kökseü-Sabrach oloupil, poslal Ong-chan k Činggis-chahanovi posla se vzkazem: „Naimany byl jsem oloupen o svůj lid, svou ženu a děti. Proto posílám s prosbou k tobě, svému synu, o tvé čtyři hrdiny. Dopomoz mi zase k mému lidu!“ Činggis-chahan nato vyslal Boorčua, Muchaliho, Borochula a Čilaun-baatura, ty čtyři své hrdiny, kteří dali nastoupit svým oddílům. Než však se tito čtyři hrdinové dostavili, dal se Senggüm u Hulaan-Chutu s Naimany do boje, při čemž jeho koni bylo prostřeleno stehno a byl by býval málem zajat. Tu přišli ti čtyři hrdinové a zachránili jej a pak zachránili všecky, lid, ženu a děti. Tehdy pravil Ong-chan: „Kdysi mi jeho šlechetný otec zachránil můj lid, o který jsem právě jako teď docela přišel. Teď zase mi získal zpět můj syn, který poslal své čtyři hrdiny, můj zcela ztracený lid zpět. Že se mu za to odvděčím, toho budiž mi svědkem ochranný duch Nebe a Země!“

164 Dále pravil Ong-chan: „Jesügej-baatur, můj přítel, mi jednou můj již ztracený lid zachránil. Syn Temüdžin mi můj opět ztracený národ také zachránil. Když ti oba, otec i syn, mi můj již ztracený národ zase shromáždili, pro kohopak se namáhali jej shromáždit? Já jsem také už zestárnul. Když zestárlý vystoupím do výšin, přestávám být. Když přestanu být a vystoupím na skalní stěny, kdo bude vládnout mému národu? Moji mladší bratři k tomu nemají schopností. Můj jediný syn Senggüm není nic, a to je můj jediný. Udělám syna Temüdžina starším bratrem

Senggümovým, abych měl dva syny, ať mám klid.“ Ong-chan se setkal s Činggis-chahanem v Černém lese na Tuule a tam se smluvili být otcem a synem. S tím svazkem otce se synem bylo to tak: Poněvadž v souhlase s obřadem, podle něhož dříve v dávných dnech s otcem Jesügej-chanem Ong-chan uzavřel přátelství, mohl o sobě říkat, že je jako otcem, mohl teď uzavřít svazek jako otec se synem. Tak to bylo. Umluvili se spolu takto:

„Podnikneme-li útok na nepřítele,
zaútočíme společně na jednom místě.
Podnikneme-li hon na zvěř,
budeme též společně honit na jednom místě.“

Dále se shodli Činggis-chahan a Ong-chan na tomto:

„Kdyby had zubatý
nám pomluvu syčel,
k neštěstí nedojdiž,
zuby a ústy upřímně si promluvíme.
Kdyby had s velkým zubem
nás kousnout měl,
kousnutí jeho nepřijmeme,
ústy a jazykem vše si vysvětlíme!“

Takové slovo si dali a žili pak v nejlepším přátelství.

165 Činggis-chahan měl pak přání k tomuto přátelskému svazku připojit další přátelský svazek: Chtěl pro Džočiho prosit o Senggümovu mladší sestru Čaur-beki a výměnou za ni dát Senggümovu synu Tusachovi naši Chodžin-beki. Když však tuto žádost přednesl, tu pravil Senggüm, který si o sobě moc myslil: „Přijde-li některá z našeho rodu k nim, stojí u dveří a dívá se upřeně na hlavní stranu. Když však některá z jejich rodu od nich přijde k nám, sedí

na hlavní straně a dívá se ke dveřím.“ Tak pravil, poněvadž si o sobě moc myslil a námi pohrdal, a nedal Čaur-beki, ale zazlíval jim to. Po takových řečech polevil Činggis-chahan ve svém srdci v lásce k Ong-chanovi a k Nilcha-Senggümovi.

166 Džamucha zpozoroval, že ta láska polevila, a na jaře roku Svině[39] spojili se Džamucha, Altan, Chučar a Chardakiti, Ebügedžini a Nojakini, totiž Sügeetej, Tooril a Chačiun-beki, a smluvili se, dali se na pochod a odtáhli. Odešli k Nilcha-Senggümovi do Berke-eletu ve stínu výšiny Dždžeer. Džamucha tam pomlouval takto: „Můj přítel Temüdžin je v ústním poselském spojení s naimanským Tajang-chanem.

Ústa jeho
‚otec‘ a ‚syn‘ říkají.
Chování jeho
jiné jest!

Můžete mu věřit? Nedáte-li se do něho napřed, co z vás bude potom? Potáhnete-li na přítele Temüdžina, napadnu ho s boku.“ Altan a Chučar pravili: „My syny matky Höelün a

starší bratry
zabijeme,
mladší bratry
pohodíme v stepi!“

Ebügedžin, Nojakin a Chartaat pravili:

„Ruce jeho
podržíme,
nohy jeho
podchytíme pro tebe!“

Tooril pravil: „Nejlepší prostředek bude jít tam a vzít Temüdžinovi jeho lid! Až se mu vezme jeho lid a žádný národ nebude mít, co pak budou moci dělat?“ Chačiun-beki řekl: „Synu Nilcha-Senggüme, cokoliv ty myslíš udělat,

do dáli nejdelší
půjdeme,
do hloubky nejhlubší
sestoupíme.“

167 Tato slova dal pak Nilcha-Senggüm sdělit Saichan-Tödeenem svému otci Ong-chanovi. Když ta slova slyšel, pravil Ong-chan: „Jak můžete chovat proti mému synu Temüdžinovi takové myšlenky? Až posud byl nám oporou. Jestliže proti němu, mému synu, budete zamýšlet zlé, nebudeme smět očekávat od Nebe žádnou přízeň. Džamucha byl vždy nestálý mluvka. ‚Není-li pravda, není-li pravda,‘ vždy říkával.“ Velmi nespokojen poslal tuto odpověď. Senggüm poslal další vzkaz: „Když k tobě mluví člověk ústy a jazykem, proč se mu nevěří?“ Když tak posílal vzkazy sem a tam a nedošel cíle, přišel osobně a pravil: „Ani teď, kdy ještě žiješ, nenechává nás uplatnit se. Zdali skutečně, až ty, jeho chan a otec,

až k bílému vystříkneš,
až v černém nebudeš polykat,[40]

nás nechá vládnout národu tak těžce nashromážděnému tvým otcem Churčachus-bujiruch-chanem?“ Na ta slova pravil Ong-chan: „Jak bych mohl své dítě, svého syna zavrhnout? Je správné chystat mu zlo, dokud svou osobou je nám oporou? Nebe by nám nepřálo!“ Tu jeho syn Nilcha-Senggüm dostal zlost, šel ven a práskl dveřmi. Poněvadž však nálada jeho syna jej přece jen mrzela,

zavolal ho Ong-chan zpět a pravil: „Kdo ví, zdali by nám pak přálo Nebe? Jak bych mohl zradit syna? Dovedete-li to udělat, udělejte to! Vy to musíte vědět!“

168 Na to pravil Senggüm: „Oni se ucházeli o naši Čaurbeki. Teď jim určíme den a povoláme zpět s prosbou: Přijďte pojíst zásnubní jídlo! – Přitom je zajmeme.“ S tím návrhem se souhlasilo, usnesli se na tom a poslali výzvu: „Přijďte pojíst zásnubní jídlo!“ Po této výzvě vydal se Činggis-chahan s deseti muži na cestu. Když cestou nocovali v jurtě otce Münglika, tu pravil otec Münglik: „Když ses ucházel o Čaur-beki, jednali s námi pohrdavě a nechtěli nám ji dát. Jak to, že tě zrovna teď zas zvou pojíst zásnubní jídlo? Jak by tě mohli teď zrovna zvát lidé, kteří se pokládají za příliš jemné, aby ti dali nevěstu? To je smýšlení, na něž nelze spoléhat. Synu, je třeba jít opatrně! Pošleme vzkaz: Je jaro a naše stáda koní jsou ještě příliš hubená. Napřed si svá stáda koní vykrmíme! – To jim řekneme jako záminku.“ Činggis-chahan tam tedy nešel, nýbrž poslal Buchataje a Kirataje s příkazem: „Pojezte zásnubní jídlo!“ a sám se od jurty otce Münglika vrátil. Když se Buchataj a Kirataj dostavili, umlouvali se nepřátelé: „Zpozorovali to. Zítra ráno je obklíčíme a chytneme!“

169 Rozhodnutí obklíčit ho a zajmout vyprávěl Altanův mladší bratr Jeke-Čeren, když se vracel ke své jurtě: „Umluvili jsme, že zítra ráno Temüdžina chytíme. Jak by asi byl odměněn člověk, který by šel a Temüdžinovi to donesl?“ Za takových řečí pravila jeho žena Alachčit: „Nač tak nanicovatě mluvíš! Lidé to budou brát vážně!“ Co tak mluvili, přicházel právě koňák Badaj a přinášel mléko. Slyšel ta slova a vrátil se. Badaj šel a vyprávěl svému příteli, koňákovi Kišlichovi, co Čeren řekl, a Kišlich pravil: „Já také půjdu a dám si pozor!“ A vydal se k jurtě. Tu seděl venku Čerenův syn Narin-Kejen, brousil si šípy a povídal: „Copak jsme si zrovna povídali? Naše slova by mohla být odposlouchána. Komu by se dala řeč zakázat?“ Pak ještě pravil Narin-Kejen svému koňákovi Kišlichovi: „Chytni merkitského Bělohubého a Hnědobílého a přiveď je sem. Přivážeme je a brzy v noci vyjedeme!“ Kišlich odešel a řekl Badajovi: „Právě jsem tvou zprávu přezkoušel. Souhlasí! Teď oba půjdeme a oznámíme zprávu Temüdžinovi!“ Tak se smluvili. Pak chytili oba koně, merkitského Bělohubého a Hnědobílého, a uvázali je. A když nastal večer, zabili ve své jurtě jedno ze svých jehňat, uvařili je na dříví z postele, aby měli potravu na cestu, vsedli na oba ty koně, kteří byli uvázáni již se sedlem, a za noci odjeli. Když se v noci dostali k Činggis-chahanovi, oznámili Badaj a Kišlich za jurtou slova, která řekl Jeke-Čeren, a slova, která řekl jeho syn Narin-Kejen, když seděl a brousil si šípy: „Chytni oba valachy, merkitského Bělohubého a Hnědobílého, a uvaž je!“ Ta všecka slova mu řekli. Dále pravili Badaj a Kišlich: „Činggis-chahan nechť dovolí, není pochyb. Umluvili si obklíčit tě a chytit.“ Tak pravili.

ᠨᠢᠭᠤᠴᠠ ᠲᠣᠪᠴᠢᠶᠠᠨ

VI

ZÁNIK STÁTU KEREITŮ

170 To mu bylo řečeno a Činggis-chahan uvěřil slovům Badaje a Kišlicha. Ještě za noci dal spolehlivým lidem svého nejbližšího okolí zprávu. Aby si ulehčili, zbavili se všech svých věcí a dali se ještě v noci na útěk. Když jeli podél stinné strany pohoří Mao-ündüru, vyslal zvědy, svěřiv zadní stráž Dželme-choaovi uriangchajskému, na kterého se mohl spolehnout. Na tomto pochodu jeli dále až do poledne příštího dne, až slunce stálo šikmo, a zastavili se u písku Chalachaldžitu, aby pojedli. Zatím co jedli, přišli Čigidaj a Jadir, kterým dal Alčidaj hlídat valachy, a sdělovali: „Když jsme své valachy, každý svou cestou, pásli na čerstvé trávě, spatřili jsme vzadu prach nepřítele, který přichází před Mao-ündürem přes Hulaan-buruchat. Poněvadž jsme si řekli, že přichází nepřítel, přihnali jsme koně sem. Nepřítel je tu!" Když po této zprávě vyhlédli, spatřili v dáli prach na přední straně Mao-ündüru, podél Hulaan-buruchatu, a pravili: „To je Ong-chan, který tu na nás přichází!" I dal Činggis-chahan, když spatřil prach, schytat koně a naložit a odjel. Kdyby nebyli spatřili prach, byli by bývali překvapeni. S oním vojskem přicházeli Džamucha s Ong-chanem. Tu se tázal Ong-chan Džamuchy: „Kteří jsou ti lidé u syna Temüdžina, co dovedou bojovat?" Džamucha odpověděl: „Jsou

to jeho lidé Uruuti a Mangchuti. Tito jeho lidé dovedou bojovat!

Při každém otočení
rojnici zachovávají,
při každém obratu
pořádek zachovávají.
Od malička
na meč a kopí
zvyklí jsou tito lidé.
Mají černé strakaté prapory.
To jsou lidé, před nimiž si musíš dát pozor!"

Na tato slova pravil Ong-chan: „Je-li tomu tak, postavme proti nim Chadagiho z našich hrdinských Džirginů, ať útočí naši hrdinové Džirgini. Jako posila Džirginů nechť útočí Ačich-Širun z Tümen-Tübegenů. Jako posila Tübegenů nechť útočí hrdinové Olon-Dongchajti. Jako posila Dongchajtů ať útočí taidži Chori-Šilemün v čele mého, Ong-chana, tisíce tělesné stráže. A jako posila tisíce tělesné stráže zaútočíme my, hlavní vojsko!" Dále pravil Ong-chan: „Mladší bratře Džamucho! Veď ty naše vojsko!" Na tato slova oddělil se Džamucha a pravil své družině: „Ong-chan mi odevzdává velení nad tímto svým vojskem! Nikdy jsem nemohl bojovat proti příteli. Teď mi odevzdává velení nad tímto vojskem. Ong-chan se cítí slabší než já. Je druhem na čas. Podáme příteli zprávu, ať přítel se má na pozoru!" I poslal Džamucha tajně Činggis-chahanovi zprávu takového obsahu: „Ong-chan se mě tázal, kteří jsou u Temüdžina lidé, kteří dovedou bojovat? Na jeho otázku jsem odpověděl, že nejvíce cením Uruuty a Mangchuty. Na má slova postavili v čelo své Džirginy, kterých oni si nejvíce cení. Jako posilu Džirginů určili Ačich-Širuna z Tümen-Tübegenů. Jako

jeho posilu určili Dongchajty, jako posilu těchto taidžia Chori-Šilemüna, velitele tisíce tělesné stráže Ong-chanovy. Jako jeho posila rozhodl Ong-chan býti připraven sám s hlavním vojskem. Dále pravil Ong-chan a dal mi rozkaz: Mladší bratře Džamucho! Veď ty naše vojsko! – Jak z toho poznáš, je druhem na čas. Jak mohou své vojsko měřit s tvým? Již dříve jsem nikdy nemohl bojovat proti příteli. Ong-chan je slabší než já. Příteli, neboj se! Ale měj se na pozoru!" Takovou mu poslal zprávu.

171 Když došla zpráva, pravil Činggis-chahan: „Uruutský strýčku Džürčedeji, co tomu říkáš? Dám ti přední stráž!" Aniž dal Džürčedejovi přijít ke slovu, pravil Chujildar-sečen od Mangchutů: „Chci bojovat před přítelem! Ty, příteli, urči, jak by ses později postaral o mé osiřelé děti!" Džürčedej pravil: „Před Činggis-chahanem budeme my, Uruuti a Mangchuti, v čele bojovat!" Po té řeči postavili se Džürčedej a Chujildar se svými Uruuty a Mangchuty před Činggis-chahanem do bitevního postavení. Zatím co se šikovali, nastupoval nepřítel s Džirginy v čele k útoku. Jakmile se přiblížili, vrhli se Uruuti a Mangchuti na ně a odrazili Džirginy. Když vítězně postupovali, přihnal se tümen-tübegenský Ačich-Širun. Při útoku srazil Ačich-Širun Chujildara s koně. Mangchuti se u Chujildara obrátili a zastavili. Avšak Džürčedej se svými Uruuty zaútočil a Tümen-Tübegeny odrazil. Když postupoval, odrážeje a tísně nepřítele, vrhli se na něj Olon-Dongchajti. Ale Džürčedej odrazil i Dongchajty. Když postupoval a hnal je před sebou, zaútočil naň taidži Chori-Šilemün s tisícem tělesné stráže. Džürčedej však i taidžia Chori-Šilemüna odrazil, porazil a postupoval dále. Tu udeřil Senggüm, aniž se poradil s Ong-chanem, ale s probodnutou rudou tváří tam právě spadl s koně. Když viděli Kereiti, že Senggüm spadl s koně, vrátili se všichni zpět a obstoupili Senggüma. My jsme je dále tísnili, a tak se naši, když již

slunce zapadajíc narazilo na kopce, obrátili a vrátili se, vzavše s sebou spadlého a poraněného Chujildara. Činggis-chahan oddělil se od nás v místě, kde jsme s Ong-chanem bojovali, odtáhl v temnotě a utábořil se na noc jinde.

172 Nocovalo se v bitevním postavení a očekával se rozbřesk dne. Při prohlídce chyběli tři: Ögödej, Borochul a Boorču. Činggis-chahan pravil: „S Ögödejem zůstali oba věrní Boorču a Borochul zpět. Ať živi, ať mrtvi, jak ti by se navzájem opustili?" Naši spali v noci vedle svých koní. Činggis-chahan pravil: „Přijdou-li sem za námi, bojujme!" Čekalo se, až nastal jasný den. Tu bylo vidět, že odzadu se blíží jakýsi člověk. Když přišel blíže, byl to Boorču. Když nechal Boorčua přijít, pravil Činggis-chahan: „Věčné Nebe, buď mi svědkem!" A udeřil se v prsa. Boorču pravil: „Při útoku byl pode mnou zastřelen kůň, klesl k zemi a já utíkal pěšky. Když jsem šel, Kereiti se právě obrátili a zastavili u Senggüma. Při té příležitosti uviděl jsem nákladního koně, na kterém se svezlo břemeno. Jak tak stál, odřízl jsem mu náklady a odjel na jeho nákladním sedle, sledoval jsem naši stopu tam, kam jsme se vzdálili, nalezl jsem vás a teď jsem zde."

173 Opět po krátké době přicházel zase jakýsi člověk. Jak se blížil, visely pod ním ještě něčí nohy. Vypadalo to, jako by to byl jediný člověk. Když konečně přišel, seděl za Ögödejem ještě Borochul a Ögödejovi kapala krev z koutku úst. Ögödejovi se zaryl šíp do krční tepny a tekla mu krev. Borochul vyssál ji svými ústy a zaražená krev mu přetekla z ústních koutků. Když to Činggis-chahan viděl, tekly mu slzy z očí a u srdce mu bylo těžko. „Zapalte hned oheň, vypalte zanícenou ránu, přineste nápoj a podejte jej Ögödejovi! Kdyby přišel nepřítel, budeme bojovat!" pravil. Borochul pravil: „Prach nepřítele zdvíhá se tam před Mao-ündürem, prach postupuje dlouhým oblakem směrem na Hulaan-boluchat. Tam naproti se táhne!"

Na tato slova Borochulova zdvihl se Činggis-chahan a pravil: „Kdyby byli přišli, byli bychom bývali hotovi k boji! Kdyby nás nepřítel byl zahnal na útěk, byli bychom spořádali opět své vojsko a dali se zas do boje." Táhlo se proti toku Ulchuje a Šilügeldžitu a pak se vstoupilo do Dalan-Nemürgesu.

174 Tu přišel za nimi Chadaan-Daldurchan, opustiv ženu a dítě. Když přišel, oznámil Chadaan-Daldurchan slovo Ong-chanovo: „Když Ong-chanovu synu Senggümovi prostřelil šíp učuma rudou tvář, spadl s koně a jezdci jej obklopili, tu pravil Ong-chan:

,Kde se nemělo dráždit,
dráždilo se.
Kde se nemělo bojovat,
bojovalo se,
milému synu mému
tvář
hřebíkem probili.

Abychom jim vyrvali život synův, zaútočme znova!' Na to pravil Ačich-Širun: ,Chane, chane, přestaň!

Když sis přál ještě nenarozeného syna mít,
modlitby a zaříkání jsme dělali,
abaj, babaj[41] říkali
a tak jsme se modlili.
Když konečně se narodil,
syna Senggüma si hlídejme!

Největší část Mongolů je s Džamuchou, s Altanem a Chučarem u nás. Kam mají jít Mongolové, kteří s Temüdžinem vytáhli proti nám?

Každý má jen koně,
les je jim záštitou.

Nechtějí-li oni přijít, můžeme jít za nimi a sebrat je jako koňský trus a přivést je sem!' Na tato slova Ačich-Širunova pravil Ong-chan: ‚Dobře, je-li tomu tak, aby jen syn neměl těžkosti! Syna nerozčilujte, postarejte se o něj!' To řekl a vrátil se zase z bojiště." Tak vyprávěl.

175 Potom táhl Činggis-chahan po Chalše a přitom konal přehlídku. Když je spočítali, bylo jich dva tisíce šest set. S jedním tisícem třemi sty pochodoval Činggis-chahan po západní straně Chalchy. V počtu jednoho tisíce a tří set mužů pochodovali Uruuti a Mangchuti po východní straně Chalchy. Když tak táhli, konali hony, aby měli potravu. A přitom Chujildar, jehož rány nebyly ještě zahojeny, jel spolu na lov, neuposlechnuv slov Činggis-chahanových, rány se mu otevřely a on zemřel. Činggis-chahan dal jeho mrtvolu pohřbít na skále v polovině výšky hory Ornou.

176 Poněvadž se dověděli, že u vtoku Chalchy do Büjürského jezera se zdržují Unggirati s Terge-Emelem, poslal k nim Džürčedeje s Uruuty a vzkázal jim: „Jestliže unggiratský lid

‚Od dávných dob
s vzhledem svých neteří,
s krásou svých dcer...'

ještě říká, pak ať se podrobí! Jestliže však myslí na boj, pak bojujme!" Když vyslechli poselstvo, poddali se Džürčedejovi. Poněvadž se podrobili, nechal u nich Činggis-chahan vše beze změny.

177 Když pak si podrobil Unggiraty, táhl dále a položil se táborem východně od potoka Tüngge a poslal Archaj-

Chasara a Sükegej-Dżeüna s tímto vzkazem k Ong-chanovi: „Rozbil jsem tábor východně od potoka Tüngge. Tráva se tu dobře vydařila. Naši koně dostali svaly. Chci říci svému chanu a otci toto a on ať mluví: Chane, otče můj! Pro jakou zlobu jsi došel k tomu mne tak polekat? Chceš-li někoho polekat, proč nelekáš své zlé syny a špatné snachy z hlubokého spánku?

Sedadlo, na němž sedím, je sníženo,
kouř nahoru stoupající je rozptýlen.
Proč jsi mě tak polekal,
chane, otče můj?
Stranou stojícím mužem
byl jsi vydrážděn,
mimo stojícím mužem
byl jsi poštván?

Chane, otče můj, na čempak jsme se my dva shodli? Zda jsme si neřekli na Rudých kopcích Džorchalchunu:

Kdyby had zubatý
nám pomluvu syčel,
k neštěstí nedojdiž!
Zuby a ústy si dosvědčíme
a pak teprve uvěříme.
Neshodli jsme se na tom?

Zda teď, chane a otče můj, ses ode mne odloučil po dosvědčení zuby a ústy?

Kdyby had s velkým zubem
nás kousnout měl,
kousnutí jeho nebudeme dbát,

ústy a jazykem si dosvědčíme
a pak teprv uvěříme.
Neshodli jsme se na tom?

Zda teď, chane a otče můj, ses mě zřekl po dosvědčení ústy a jazykem? Chane a otče můj!

I když jsem byl nepatrný,
byl bych mnohé mohl dát hledat!
I když jsem byl špatný,
mohl jsem dobré dát hledat!
Vůz o dvou ojích,
když jedna oj se zlomí,
dobytče nemůže táhnout.

Zda nejsem takovou druhou tvou ojí?

Vůz o dvou kolech,
když jedno kolo se zlomí,
nemůže dále.

Zda nejsem takovým druhým tvým kolem? Mluvím-li už o dřívější době: po tvém otci Churčachus-bujiruch-chanovi ses stal jako nejstarší ze čtyřiceti synů chanem. Když pak ses stal chanem, zabil jsi oba své mladší bratry, taidžiho Taj-Temüra a Bucha-Temüra. Tvůj mladší bratr Erke-Chara, když měl být zabit, zachránil si život a unikl. Uprchl k naimanskému chanovi Inanča-bilgeovi a podrobil se mu. Poněvadž ses stal vrahem svých mladších bratří, vytáhl tvůj strýc Gür-chan proti tobě. Když přišel, prchl jsi se stovkou mužů, unikl jsi dolů po Selenze a pronikl jsi do soutěsek Charaunského pohoří. Když jsi odtud chtěl zase vystoupit, dal jsi merkitskému Tochtoaovi svou dceru Hudžaur-üdžin darem. A když jsi ze soutěsky

Charaunského pohoří vyšel a objevil se u mého otce Jesügeje, tu jsi mu řekl: ‚Vysvoboď můj lid z rukou strýce Gür-chana!' Jesügej, můj otec, řekl na tuto prosbu: ‚Když ses s takovou prosbou na mne obrátil, vezmu si od Taičiutů Chunana a Bachadžiho a s nimi ti opět opatřím tvůj lid!' I spořádal své vojsko, vytáhl a zahnal Gür-chana s dvaceti až třiceti muži u Churban-Telesütu směrem na Chašin a získal tím tvůj lid zpět. Potom jsi přišel a v Černém pobřežním lese na Tuule jsi uzavřel přátelský svazek s mým otcem Jesügej-chanem. Tehdy jsi, můj otče Ong-chane, vděčně řekl: ‚Že v odplatu za tuto službu budu vděčen tvým dětem a vnukům, to nechť dosvědčí ochranný duch Vysokého Nebe a Země!' Takovou vděčnost jsi tehdy pociťoval. Když pak Erke-Chara žádal od naimanského Inanča-bilge-chana vojsko a vytáhl proti tobě, tehdy jsi, aby sis zachránil svůj život, vydal všanc svůj lid a uprchl jsi s několika málo lidmi a odebral ses ke gür-chanovi Černých Kitatů na řece Čuj do země Sartaulů. Ani jeden rok jsi tu však nevydržel, opět jsi od gür-chana odpadl a odtáhl jsi. Když pak jsi táhl sem zemí Uiutů a Tangutů a měl jsi nouzi, musel ses živit dojením pěti koz, které jsi chytil, a pouštět velbloudu krev. Docela sám, na slepém koni, hnědáku s černou hřívou, jsi přišel. Když jsem se tehdy dověděl, že ty, chan a otec, přicházíš v takové nouzi, poslal jsem ti naproti dva posly, Tachaje a Sükegeje, poněvadž jsem si vzpomněl, že jsi s mým otcem Jesügej-chanem uzavřel přátelský svazek. Pak jsem ti sám šel naproti na Bürgi-ergi na Kelürenu a setkali jsme se na jezeru Güseüru. Poněvadž jsi přišel v takové nouzi, uspořádal jsem u svého národa na tebe sbírku. Když jsme potom v Černém pobřežním lese na Tuule spolu uzavřeli smlouvu jako otec a syn, zda toto mé chování se neshodovalo s tvým dřívějším přátelským svazkem s mým otcem? Oné zimy jsem tě přijal do našeho ležení a zásobil jsem tě. Prožili

jsme zimu, prožili jsme léto a na podzim vytáhl jsem proti Tochtoa-bekiovi merkitského lidu a bojoval jsem s ním u Mürüče-seülu na horském hřebenu Chadichlichu. Tochtoa-bekiho jsem zahnal směrem k Barchudžin-Tögümu, merkitský lid jsem vyloupil, jejich všecka koňská stáda, palácovou jurtu a jejich sklizeň, všecko jsem jim odebral, tobě, chane a otče, to dal.

Hladovět tebe
do oběda
jsem nenechal.

Únavu tvou
do půle měsíce
jsem nestrpěl.

Dále když jsme pak hnali Güčügürtej-bujiruch-chana od řeky Sochochu u Uluch-tachu přes Altaj a táhli po řece Ürünggü, dostihli jsme ho vyčerpaného na jezeře Kišil-baši a všecko jsme mu vzali. Když jsme se odtamtud vraceli, stál naimanský Kökseü-Sabrach u bajdarachského soutoku nám naproti se svým vojskem v bojovém postavení. Tu však nás překvapil večer a temnota a my jsme spořádali své vojáky s úmyslem brzy příštího jitra se dát do boje. Tu jsi dal ty, můj chane a otče, na svém stanovišti zapálit ohně a v noci jsi odtáhl proti proudu Chara-Seülu. Když jsem nazítří viděl, že jsem zůstal na svém stanovišti sám, tebou opuštěn, řekl jsem si: ‚Ti s námi jednají jako se spáleným jídlem.' A tak jsem odtáhl a šli jsme přes soutok Eder-Altaje a utábořili jsme se na Saarské stepi. Tady tě přepadl Kökseü-Sabrach a vzal Senggümovi ženu a dítě i jeho veškerý lid. Když pak se vydal tobě, chane a otče, uloupit polovinu tvého lidu, který dlel u Telegetüské rokle, tvá koňská stáda a zásoby, tu oba synové merkitského

Tochtoy, Chudu a Čilaun, kteří byli se svým lidem u tebe, při té příležitosti od tebe zase odpadli a odtáhli, aby se přidali ke svému otci, a vstoupili do Barchudžinu. Když jsi tehdy, můj chane a otče, přišel s prosbou: ‚Naimanský Kökseü-Sabrach oloupil mne a můj lid. Synu můj, pošli mi své čtyři hrdiny!', tu jsem nesmýšlel jako ty, nýbrž spořádal jsem své vojáky a poslal jsem je se svými čtyřmi bohatýry, Boorčuem, Muchalim, Borochulem a Čilaunem. Když pak před příchodem těchto mých čtyř hrdinů Senggüm bojoval u Hulaan-Chudu a přitom se, poněvadž jeho koni prostřelili stehno, dostal do nebezpečí zajetí, tu moji čtyři hrdinové přišli a osvobodili Senggüma. Když pak jsem mu ženu a dítě spolu s jeho lidem, zkrátka všecko, zachránil a navrátil, tu jsi, chane a otče můj, svůj dík vyjádřil těmito slovy: ‚Mým synem Temüdžinem, který poslal své čtyři hrdiny, byl mi můj naprosto ztracený lid opět opatřen.' Můj chane a otče, co mi teď můžeš vyčítat? Pošli mi posla s důvodem své nevole! Pošleš-li někoho, pak pošli Chubarichuriho a Idürgena! Jestliže nepošleš oba, pošli jednoho z nich!" To mu vzkázal.
178 Na tato slova pravil Ong-chan: „Ach běda!

Syna svého jsem zavrhl!
Dobrý mrav jsem zavrhl!

Odvrhl jsem jej!
Povinnost jsem odvrhl!"

Tak pravil a jeho srdce bylo stísněno. Pak pravil: „Pohlédnu-li teď na svého syna se špatnou myšlenkou, ať je prolita má krev jako tato zde!" Tak přísahal a píchl se přitom nožem na řezání šípů do bříška malíčku, nechal krev téci, dal ji do schránky z březové kůry a poslal ji se slovy: „Dej to mému synovi!"

179 Dále vzkázal Činggis-chahan příteli Džamuchovi toto: „S mým chanem a otcem jsi mne, kterého jsi nemohl snést, rozdvojil. Dříve to bylo tak, že kdo z nás dříve povstal, píval z modrého poháru chana a otce. Když jsem pil já, který jsem dříve povstal, začal ses na mne hněvat: Jen teď vyprazdňujte modrý pohár chana a otce! Co vše při tom promarníte!“ Dále vzkázal Činggis-chahan Altanovi a Chučarovi: „Když vy dva jste mě opustili, řekli jste: Opustíme jej veřejně! Nebo jste řekli: Opustíme jej a vyměníme si názory! Když tebe, Chučare, jakožto syna Nekün-taidžiova z našeho středu chtěli udělat chanem, nechtěl jsi! Když tobě, Altane, řekli: Chutula-chan dovládl. Buď ty chanem, jako byl chanem tvůj otec!, tu jsi také nechtěl. Když jsem z vyššího rodu myslil na syna Bartan-baaturova a řekl jsem Sačovi a Taičuovi: Buďte chany!, také nechtěli. Když jsem vás vyzýval, abyste se stali chany, nechtěli jste. Když pak jsem byl vámi vyzván, abych se stal chanem, konečně jsem ten úřad přijal. Kdybyste vy se byli stali chany a vaši zvědové by byli bývali zachyceni nepřítelem, pak bych já, kdybych byl s pomocí Nebe nepřítele vyloupil,

dívky i ženy krásných tváří
i valachy s jemnými stehny odvedl
a vám bych je přivedl!
Kdybych byl ke štvanici na zvěř povolán,
zvěře z útesů
přední stehna
bych vám hustě přihnal,
zvěře skalní zadní stehna
bych vám hustě přihnal,
zvěře stepní
celá břicha bych vám
hustě přihnal!

Otci mému teď
buďte dobrou družinou!
Nechcete přece být zváni nespolehlivými!
Má, džautchuriho podpora je jistá!
Ať se o vás nemluví!
U pramene tří řek
ať nikdo netáboří, ať je to kdokoli!“

180 Dále vzkázal Činggis-chahan mladšímu bratru Toorilovi toto: „Důvod, proč tě nazývám mladším bratrem, je tento: Tumbinaj a Čaracha-Lingchu chytili a přivedli Ochdu jako otroka. Synem otroka Ochdy byl otrok Sübegej. Synem otroka Sübegeje byl Kököčü-Kirsaan. Synem Kököčü-Kirsaana byl Jegej-Chongtachor. Synem Jegej-Chongtachorovým jsi ty, Toorile! Čí lid chceš dát Ongchanovi, aby ses mu zavděčil? Můj lid jistě Altan a Chučar nikdy nikomu nesvěří. Proč tě nazývám mladším bratrem?

Prapředka mého
u dveří otroky,
praděda mého
u dveří služebníky jste byli,

a to tobě vzkazuji!“
181 Dále vzkázal Činggis-chahan příteli Senggümovi toto:

„S šaty zrozený syn
jsem já.
Nahý zrozený syn
jsi ty!

Chan a otec náš o nás oba se chtěl stejně starat. Ze strachu, že bych se mohl postavit mezi vás, pronásledoval jsi mne, příteli Senggüme, svou nenávistí. Teď nenechávej srdce

chana a otce našeho trpět strast, nýbrž rozveseluj jej večer i ráno, když vcházíš a vycházíš! Nečiň srdci našeho chana a otce žádnou strast a neodcizuj si jej tím, že bys od své dřívější myšlenky neupouštěl a dále myslil na to stát se ještě za života chana a otce vládcem! Příteli Senggüme, pošli mi poselstvo. Pošleš-li, pošli přátele Bilge-bekiho a Tödöena!" To mu vzkázal. Dal vyřídit tato slova poselství po Archaj-Chasarovi a Sükegejovi: „Přijdou-li ke mně poslové, nechť chan a otec pošle dva posly, přítel Senggüm nechť též pošle dva posly, přítel Džamucha nechť také pošle dva posly. Altan nechť pošle dva posly, Chučar ať též pošle dva posly, Ačich-Širun nechť také pošle dva posly, Chačiun nechť též pošle dva posly!" Když mu byla ta slova sdělena, pravil Senggüm: „Kdypak mluvil o chanovi a otci? Což nemluvil vždycky o starém vrahovi? Kdypak o mně mluvil jako o příteli? Copak vždycky neříkal: Kejklíř Tochtoa běhá hned za ocasy mohamedánských ovcí? – Je mi jasno, co za těmi slovy vězí. Jsou to úvodní slova k boji! Bilge-beki a Tödöene, vy oba pozdvihněte válečnou korouhev a dejte valachům dosyta nažrat! Nelze již váhat!" Tak pravil. Když pak se od Ong-chana vrátil Archaj-Chasar, neměl Sükegej-Džeün, který měl ženu a děti u Toorila, odvahu jít a zůstat zpět. Než Archaj přišel a sdělil tato slova Činggis-chahanovi.

182 Činggis-chahan hned odtáhl a položil se táborem u jezera Baldžuny. Právě když se tam chtěl utábořit, narazil na Čoos-Čachana s Chorulasy. Tito Chorulasové přišli podrobit se bez boje. Od Alachuš-digit-churiho önggütského přišel mohamedán Asan s bílým velbloudem a hnal před sebou tisíc skopců. Táhl po řece Ergüne a nakupoval za ně sobolí a veverčí kůže. Setkali se s ním, když napájel ovce u Baldžuny.

183 Když Činggis-chahan právě tam na Baldžuně dlel u napajedla, přišel Chasar, který vyčerpán a jen s několika

málo druhy unikl od Ong-chana, zanechav u něho ženu a své tři syny, Jegüe, Jesünggea a Tuchua, a hledal Činggis-chahana, který byl přece jeho starší bratr. Když táhl po úpatí pohoří Charaun-Džidunu a nemohl a nemohl jej najít, upadl v nouzi a musel se živit syrovou zvířecí kožích a šlachami. A u Baldžuny se setkal s Činggis-chahanem. Činggis-chahan se velmi zaradoval, že Chasar přišel, a rozhodl se poslat poselství k Ong-chanovi. Vzkázal je po dževüredejském Chariudarovi a uriangchatském Čachurchanovi: „Řekněte chanovi a otci slovo, které pravil Chasar:

Po starším svém bratru jsem pátral,
podobu však jeho jsem ztratil.
Stopu jeho jsem hledal,
stezku jeho jsem však nenašel.
Volal jsem ho,
hlas můj však neslyšán.
Spím
a hvězdy jsou nade mnou
a země je mi polštářem.
Žena i děti mé
u chana a otce mého jsou.
Dostanu-li záruku a naději,
k chanovi a otci půjdu.

S těmi slovy nás poslal. To řekněte!" Dále pravil: „My se dáme hned za vámi na cestu, smluvme si schůzku u Archal-geögi na Kelürenu. Tam se vraťte!" S takovou dohodou vyslal Chariudara a Čachurchana. Pak učinil Džürčedeje a Archaje zpravodaji a vydal se hned za nimi od jezera Baldžuny a dojel do Archal-geögi na Kelürenu.

184 Když Chariudar a Čachurchan přišli k Ong-chanovi, přednesli slova, s nimiž odtud byli posláni, jakožto slova Chasarova. Ong-chan postavil zlatý palácový stan a právě

KNIHOVNA
ZÁVODNÍHO VÝBORU ROH
Org. čs. 104
závody průmysl. automatisace
Magistrů 921

náhodou hodoval. Na slova Chariudarova a Čachurchanova odpověděl Ong-chan: „Je-li tomu tak, nechť Chasar přijde! Pošlu mu Itürgena jako rukojmí.“ A poslal ho s nimi. Oni se hned vraceli. Když však přicházeli k Archalgeögi, k smluvenému místu, tu spatřil posel Itürgen, jak mohutný dojem dělal tábor, obrátil se a dal se na útěk. Avšak Chariudarův kůň byl rychlý. I dojel ho, ale neodvážil se ho zajmout. Jel mu před ním a za ním přes cestu, aby mu cestu zahradil. Zatím zůstal Čachurchan se svým pomalejším koněm vzadu a střelil zezadu na největší vzdálenost, jakou šíp dolétne, Itürgenova černého valacha se zlatým sedlem do zadku, až se posadil. Tu Chariudar a Čachurchan chytli Itürgena a odvedli ho k Činggis-chahanovi. Činggis-chahan neřekl Itürgenovi ani slova, ale jim řekl: „K Chasarovi jej odveďte! Chasar ať o něm rozhodne!“ Když mu ho přivedli, Chasar se s Itürgenem ani nedal do řeči a na místě mu srazil hlavu.

185 Chariudar a Čachurchan řekli Činggis-chahanovi: „Ong-chan nic netuší. Postavil zlatý stan a hoduje. Nasedneme na koně co nejrychleji, pojedeme celou noc, obklíčíme ho a zajmeme!“ Činggis-chahan s tím návrhem souhlasil a vyslal Džürčedeje a Archaje jako zvědy napřed, dojel nočními jízdami a obklíčil Ong-chana, právě když byl u východu ze soutěsky Džeru hory Dždžeeru. Bojovalo se tři noci a tři dny a obklíčení ještě se drželi. Ale třetího dne se vzdali, poněvadž se už nemohli držet. Oba, Ong-chan a Senggüm, za noci unikli a nikdo nevěděl jak. Tu byl ten džirginský bojovník Chadach-baatur. Když Chadach-baatur přišel se vzdát, pravil: „Tři noci a tři dny jsme bojovali. Přemýšlel jsem takto: Jak mohu zajmout a vydat na smrt člověka, kterého jsem kdysi měl za svého pravoplatného chana? Nebyl jsem s to ho vydat, ale protahoval jsem boj, abych mu poskytl možnost zachránit si život a daleko se vzdálit. Mám-li teď za to být

zabit, nechť zemru! Budu-li však Činggis-chahanem omilostněn, věnuji mu svou sílu!“ Tak pravil. Činggis-chahan schválil slova Chadach-baaturova a vydal rozkaz: „Kdo svého pravoplatného chana nedovede vydat, ale sám bojuje dál, aby onen si mohl zachránit život a daleko se vzdálit, není-li to pravý muž? Je to člověk, který se hodí, aby byl členem družiny!“ Tak pravil, dal mu milost, nezabil jej a vydal tento rozkaz: „Jako náhradu za život Chujildarův nechť věnuje Chadach-baatur se stem Džirginů svou sílu ženě a dětem Chujildarovým! Narodí-li se mu synové, nechť věnují svou sílu Chujildarovým potomkům až do nejzazších pokolení. Narodí-li se mu dcery, nechť jejich rodiče je nezasnubují podle vlastního přání, nýbrž dají je do služby před a za Chujildarovou ženou a dětmi!“ Poněvadž Chujildar-sečen svá ústa nejdříve otevřel k přísaze, vydal Činggis-chahan tento rozkaz: „Chujildarovi potomci až po nejzazší pokolení nechť dostávají za Chujildarův čin dar z milosti válečných sirotků!“

VII

SMRT ONG-CHANA A SENGGÜMA
ZNIČENÍ NAIMANŮ
PORÁŽKA MERKITŮ

186 Tak si podmanil lid Kereitů a rozdělil jej na všecky strany a oloupil jej. Süldüskému Tachaj-baaturovi z vděčnosti dal stovku Džirginů. Dále zařídil Činggis-chahan toto: Mladší bratr Ong-chanův Džacha-Gambu měl dvě dcery. Starší z nich Ibacha-beki si vzal Činggis-chahan sám, mladší Sorchachtani-beki dal Tolujovi. Z toho důvodu dal Džacha-Gambuovi milost a neučinil jej otrokem, nýbrž rozkázal mu, aby se služebníky a s lidmi sobě poddanými byl jako uzavřená skupina druhou ojí.

187 Dále vydal Činggis-chahan rozkaz: „Badajovi a Kišlichovi dávám za jejich zásluhy zlatou palácovou jurtu Ong-chanovu se vším všudy, dále zlaté vinné náčiní, mísy a poháry a k tomu příslušné služebnictvo. A Ongchodžiti a Kereiti nechť jsou jejich osobní stráží! Dávám vám oběma právo nosit toulec a pít z poháru, a do dětí a do vnuků mějtež práva darchanská![42]

Nepřítele když přepadnete,
naberte si kořisti,
nakolik jí najdete!
Stepní-li zvěř složíte,
kolik jí zabijete, vezměte!“

Tak zněl rozkaz. Dále Činggis-chahan dal rozkaz: „Tím, že Badaj a Kišlich mi zachránili život, podařilo se mi za pomoci Věčného Nebe podmanit si lid Kereitů a dostat se tak na nejvyšší místo. Až později moji nejvzdálenější potomci budou sedět na trůně, nechť s pokolení na pokolení myslí na ty, kteří takovou službu vykonali!“ Při plenění kereitského lidu jej rozdělili a nikdo neměl málo. Při rozdělování Tümen-Tübegenů vzali si sdostatek. Olon-Dongchajty vyplenili a nenechali je čekat ani celý den. Jenom hrdinné Džirginy, ukořisťující krvavé nepřátelské šaty, nebylo možno jen tak rozdělit, že by se každému přidělilo jich několik. Když byl kereitský lid tak úplně zničen, strávil onu zimu u pohoří Abdžia-ködegeru.

188 Ong-chan a Senggüm utekli a zachránili si holý život. Bylo to u vody Nekünu u Didik-Sachalu. Trápen žízní chtěl se Ong-chan přiblížit, ale narazil na naimanskou hlídku Chori-Sübečiho. Chori-Sübeči Ong-chana zajal. Když řekl: „Já jsem Ong-chan,“ neuvěřil mu, poněvadž ho neznal, a na místě ho zabil. Senggüm se nepřiblížil k vodě Nekünu u Didich-Sachalu, nýbrž táhl kolem a přišel do území Čölu, a když hledal vodu, stáli tam chulani[43], trápení mouchami. Senggüm sesedl a šoulal se k nim. Byli tři: se Senggümem byl jako jeho průvodce koňák Kököčü s ženou. Když dal svého koně podržet Kököčüovi, ten vzal koně za uzdu a odklusal s ním zpět. Jeho žena pravila:

„Když ještě zlatotkaný nosil oděv,
když ještě chutná byla jídla,
říkával: Můj Kököčü! –
Pravoplatného svého chana Senggüma
jak můžeš zradit a opustit
a pryč utéci?“

Tak pravila jeho žena a zůstala zpět. Kököčü řekl: „Ty

chceš mít Senggüma za muže?“ Na ta slova pravila jeho žena: „Jako žena musím si dát líbit, že se mi řekne, že jsem čubka. Dej mu aspoň jeho zlatý pohár, aby si jím mohl nabrat vodu!“ Nato koňák Kököčü hodil zpět zlatý pohár a řekl: „Vezmi si jej!“ a odklusal. Tak přišli a koňák Kököčü předstoupil před Činggis-chahana se slovy: „Tady jsem. Senggüma jsem opustil v Čölu v poušti!“ a sdělil mu rozhovor, který spolu měli. Když ta slova řekl, pravil Činggis-chahan: „Jeho ženu odměním. Avšak on, Kököčü, ten koňák, který sem přišel, zradiv svého pravoplatného chana takovým způsobem, u koho může takový člověk ještě najít důvěru, když se nabízí za druha?“ A dal ho popravit a pohodit jeho mrtvolu ve stepi.

189 Gürbesü, matka naimanského Tajang-chana, pravila: „Ong-chan byl dříve velkým chanem. Přineste sem jeho hlavu! Je-li to vskutku on, budeme mu obětovat!“ A poslala k Chori-Sübečimu s rozkazem, aby hlavu usekl a přinesl. Poněvadž ji poznala, položila ji na bílou plst. Pak dala svými snachami provádět obřady snach, zařídila pití vína, hrát na strunný nástroj a chopila se misky a obětovala. Tu se hlava zašklebila, když se jí obětovalo. „Směje se!“ pravil Tajang-chan a rozšlapal ji na kusy. Tu řekl Kökseü-Sabrach: „Hlavu zemřelého chana jste nejprve odřízli a přinesli a pak jste ji ještě rozšlapali na prach! Co je to za způsob? Štěkot našich psů zní zle. Chan Inančabilge pravil:

Mladou ženu mám,
muž však jsem starý.
Svého Tajanga
modlitbou jen zplodil jsem.
Ach, zda slabý zrozený syn můj
Törülmiš mnohé
sprosté a zlé lidi své
udržet a podržet bude s to?

Teď zní štěkot psů, jako by nás něco čekalo! Rozkazy naší královny Gürbesü jsou ostré. Ale ty, můj chane Torluch-Tajangu, jsi slaboch. O tobě lze říci, že kromě obou svých zaměstnání, čižby a štvanice, nemáš jiných myšlenek a schopností." Tajang-chan na to řekl: „Tam na východě je prý několik Mongolů. Tito lidé starého a velkého Ong-chana z dřívějška svými toulci postrašili, pobili a do smrti vehnali. Což chtějí teď sami být chany? I když se říká, že na nebi jsou dvě zářící světla, slunce a měsíc, buďtež obě, slunce i měsíc. Na zemi však jak mohou být dva chani? Pojďme tam a přiveďme si sem těch pár Mongolů!" Na to pravila jeho matka Gürbesü: „Co si s nimi počneme? Ti mongolští lidé

špatně voní a
šaty tmavé nosí.

Jsou venku, daleko. Ať tam zůstanou! Avšak jejich vznešené dcery bychom si mohli dát přivést jako snachy, a kdybychom jim umyli ruce a nohy, mohly by nám dojit naše krávy a ovce!" Na to pravil Tajang-chan: „Je-li tomu tak, co s nimi? Půjdeme k Mongolům a vezmeme jim jejich toulce!"

190 Na takové řeči pravil Kökseü-Sabrach: „Ach, jak velká slova vy mluvíte! Ach, je Torluch-chan ten pravý muž? Buďte zticha!" Ačkoli Kökseü-Sabrach ho takto varoval, poslal přece posla, který se jmenoval Torbi-Taš, k önggütskému Alachuš-digit-churimu s tímto vzkazem: „Tam na východě je prý několik Mongolů. Buď mou pravou rukou, já ji uchopím a tak těm Mongolům vezmeme jejich toulce!" Alachuš-digit-churi mu na jeho vzkaz odpověděl: „Nemohu být tvou pravou rukou!" A pak dal sdělit po svém poslu, který se jmenoval Jü-Chunan, Činggis-chahanovi toto: „Naimanský Tajang-chan chce přijít a vzít ti tvůj toulec. Poslal ke mně a vyzval mě, abych

byl jeho pravou rukou. Já jsem odmítl. Tímto tě upozorňuji na to, abys nebyl oloupen o svůj toulec, až přijde!" To mu vzkázal. Tehdy právě byl Činggis-chahan na štvanici ve Velbloudí stepi a obklíčil místo Tülkinčeüt. A tu mu přinesl Alachuš-digit-churiův posel Jü-Chunan tuto zprávu. Když pak se radili ještě na místě honby, jak se zachovat, řekli si mnozí: „Naši koně jsou hubení. Co můžeme teď dělat?" Na to pravil nojan[44] Otčigin: „Že jsou naši koně hubení, jakápak je to výmluva? Moji koně jsou tuční. Což můžeme zůstat sedět, když slyšíme takovou zprávu?" Pak pravil nojan Belgütej:

„Za života
toulec dáš-li si uloupit,
jakou cenu mělo takové bytí?
Zda není krásné jako muž zrozený
rukou muže zemříti
a pak s toulcem a lukem svým
jako mrtvola ležeti?

Naimanští lidé dělají velké řeči o své velké říši a svém množství lidí. Dáme-li na jejich velké řeči, potáhneme-li proti nim a vezmeme jim jejich toulce, bude to těžké? Pojedeme-li tam, nezůstanou celá jejich koňská stáda pozadu, aby si oddechla? Zda nezůstane jejich palácová jurta prázdná pozadu? Zda jejich veškerý lid nevystoupí na vysoká místa, aby se zachránil? Jak je můžeme nechat dělat tak velké řeči a přitom klidně zůstat sedět? Vsedněme na koně! Hned!"

191 Činggis-chahan schválil tato slova nojana Belgüteje, přerušil štvanici, dal se od Abdžia-ködegeru na pochod a utábořil se u skály Keltegej u Ornou na Chalše. Tam se spočítali a Činggis-chahan je rozdělil po tisících v tisíce a určil tam nojany tisíců, nojany stovek a nojany desítek.

Jmenoval tam čerbie[45]. Tam jmenoval těchto šest čerbiů: Dödej-čerbiho, Docholchu-čerbiho, Ögöle-čerbiho, Tolun-čerbiho, Bučaran-čerbiho a Süjüketü-čerbiho. Když byl rozdělil vojsko na tisíce, stovky a desítky, zvolil si tam osobní stráž, osmdesát nočních stráží, sedmdesát denních stráží. Při zřizování tělesné stráže zvolil si syny a mladší bratry nojanů tisíců a stovek, jakož i syny obyčejných lidí, pokud byli dovední a dobře rostlí. Pak vydal rozkaz Archaj-Chasarovi: „Uděluji mu velení nad tisícem bohatýrů, které si smí vybrat. V den boje nechť stojí přede mnou a bojují, v den míru nechť jsou mou tělesnou stráží denní!" A pravil: „Sedmdesáti denním strážcům nechť velí Ögöle-čerbi, avšak ať jedná v souhlase s Chudus-Chalčanem!"

192 Dále vydal Činggis-chahan rozkaz: „Nositelé toulců, denní tělesná stráž, kuchaři, přídveřníci a koňáci, kteří nastoupili denní službu, nechť před západem slunce učiní místo nočním strážím a vyjdou ven ke svým koním a nocují tam. Noční stráže nechť těm ze svých lidí, kteří v noci mají ležet kolem jurty, a těm, kteří mají stát u dveří, poručí po řadě zaujmout svá místa. Nosiči toulců a denní stráže nechť se příštího jitra, až my budeme jíst polévku, ohlásí u nočních stráží a pak nechť nosiči toulců, denní stráže, kuchaři a přídveřníci jeden každý jde do služby a posadí se na své místo. Když si své služební dny, totiž tři noci a tři dny, odbudou, nechť mají týmž způsobem po tři noci spolu noční klid a pak vystřídají a konají službu v noci. Nechť v kruhu kolem jurty leží a spí!" Takový vydal rozkaz. Když tak rozdělil tisíce, určil čerbie, osmdesát nočních stráží a sedmdesát denních stráží rozdělil v strážní oddíly a vybral bohatýry pro Archaj-Chasara, vydal se od skály Keltegej u Ornou na Chalše na válečnou výpravu proti Naimanům.

193 V roce Myši[46], šestnáctého dne prvního letního měsíce, v den rudého terče, posvětil prapor a vydal se na pochod.

Táhl proti proudu Kelürenu a Džebe a Chubilaj šli vpředu. Když přišli do Saariské stepi, byly tam na okraji pohoří Changcharchanu přední hlídky Naimanů. Když se honily s našimi předními strážemi, byl zajat jeden muž z našich předních stráží s běloušem a špatným sedlem naimanskou přední hlídkou. Přední stráže Naimanů toho koně odvedly a povídaly si: „Mongolští valaši jsou hubení!" Když se naši dostali do Saariské stepi a zastavili se a radili, co by teď měli podniknout, dal Dödej-čerbi Činggis-chahanovi tento návrh: „Je nás málo. A nadto jsme došli vyčerpáni. Proto se zde, kde jsme zastavili, utábořme a nechme své koně po celé Saariské stepi se pást, až se dosyta nažerou. A panáky a ohněm, tím, že za každého muže zapálíme na pěti místech oheň, nepřítele oklameme a udržíme ve strachu. Říká se, že lid Naimanů je četný. A praví se o jejich chanovi, že je to slaboch, který nikdy nevyšel z jurty. Zatím co je ohni budem udržovat v nejistotě, mohou se naši valaši dosyta nažrat. Počkáme, až se valaši dosyta nažerou. Až pak zaženeme naimanské přední stráže, a ženouce se jim v patách, zaženeme je do jejich hlavního vojska a v nastalém zmatku se s nimi dáme do boje, zda to není správné?" Činggis-chahan tento návrh schválil a vydal vojákům rozkaz, aby hned zapálili ohně. Tak tábořili roztroušeni po celé Saariské stepi a poručil u každého panáka zapálit oheň na pěti místech. Když pak v noci přední hlídky Naimanů s pokraje Changcharchanu viděly četné ohně v noci, řekly: „Zdalipak se neříkalo, že Mongolů je málo? Ale ohňů mají víc, než je hvězd!" Předtím poslali Tajang-chanovi běloušе s mizerným sedlem a teď mu vzkázali: „Vojáci Mongolů táboří po celé Saariské stepi. Den co den je jich víc a ohňů mají více, než je hvězd!"

194 Když došla zpráva hlídky, tu byl Tajang-chan u vody Chačiru u Changchaje. Když tu zprávu dostal, poslal svému synu Güčülük-chanovi tento vzkaz: „Dostal jsem

zprávu, že valaši Mongolů jsou hubení. Mají prý táborových ohňů více, než je hvězd. Mongolů je tedy mnoho. My teď

s nimi jestliže se srazíme,
stěží zda se od nich neoddělíme?
S nimi jestliže se srazíme,
svýma černýma očima
sotva pohnou.
Do tváře jestliže se píchnou
a černá krev vystříkne,
neuhnou se.
S těmito tvrdými Mongoly
srazit se máme?

Říkají mi, že valaši Mongolů jsou hubení. Povedeme náš lid přes Altaj ústupem, s vojskem však potáhneme v pořádku a je potáhneme za sebou, budeme pochodovat až k předhořím Altaje, bojujíce bojem psů. Naši valaši jsou tuční. Břicho jejich se zmenší, ale valaši Mongolů se vyčerpají a pak jim naplijeme do obličeje!" Na tato slova pravil Güčülük-chan: „Zase ta baba Tajang-chan! Ztratil odvahu, že mluví taková slova? Odkud přichází to množství Mongolů? Většina Mongolů je s Džamuchou tady u nás.

Nevzkázal nám tato slova
baba Tajang-chan, když dostal strach?
Nedošel ani tak daleko,
kde těhotná žena močí,
nedošel ani tak daleko,
kde telata jak kolo vysoká se pasou."

Tato urážlivá a bolestná slova prohlásil před poslem a vzkázal mu je. Na tato slova, kterými ho označil za ženu a vyplísnil jej, pravil Tajang-chan:

„Silný a pyšný Güčülük
v den, kdy dojde k srážce a vraždění,
nechť tuto svou pýchu neopustí!
Až se dostaneme k nepříteli a budeme bojovat,
sotva se asi dostaneme od sebe!"

Na tato slova Tajang-chanova pravil velký nojan Chori-Sübeči, velící pod Tajang-chanem: „Inanča-bilge, tvůj chan a otec, nikdy neukázal záda muži, rovnocennému protivníku, ani zadní stehno koně. Jak můžeš už teď časně zrána ztrácet odvahu? Kdybychom byli věděli, že jsi tak zbabělý, nebylo by bývalo lepší, kdybychom si byli vzali tvou matku Gürbesü, i když je to jenom žena, a svěřili jí velení nad vojskem? Ach, jaká škoda, že Kökseü-Sabrach nám tak zestárnul! Kázeň v našem vojsku se uvolnila. Osudová hodina Mongolů přišla. Je konec. Ach, slabochu Tajangu! Tys zklamal!" To řekl, udeřil si na toulec a odklusal stranou.

195 Na to řekl Tajang-chan zlostně:

„Život, který musí zemřít,
tělo, které musí trpět,
u všech lidí
je jedno a totéž!

Je-li tomu tak, budeme bojovat!" Dal se do pohybu od vody Chačiru, a když sestoupil po Tamiru, překročil Orchon a táhl podél východního okraje skály Nachu. Když dospěli až k Čakirmautu, spatřily je Činggis-chahanovy hlídky a přinesly zprávu: „Naimani jsou zde!" Když ta zpráva byla přinesena, vydal Činggis-chahan rozkaz: „Více než mnoho je zrovna tak škodlivé jako méně než málo!" Jel proti nim a zahnal jejich hlídky. Pak spořádal vojsko a pravil:

„Pochodujme v pořádku ‚hustá tráva‘,
postavme se do postavení ‚jezero‘,
bojujme jako ‚vrták‘!“

A Činggis-chahan sám se postavil vpředu a svěřil Chasarovi vedení hlavního voje a nojanovi Otčiginovi vedení záložních koní. Naimani ustoupili od Čakirmautu a zaujali postavení před skálou Nachu podél okraje hory. Pak naše hlídky zahnaly hlídky Naimanů a odehnaly je k jejich hlavnímu voji u skály Nachu. Tajang-chan viděl, jak se blíží při pronásledování. Džamucha, který tu táhl do pole s Naimany, byl u něho. Tajang-chan se Džamuchy otázal: „Kdo je to? Co je to za lidi, kteří se sem tak ženou, jako když vlk ovce zahání a žene je až k ohradě?“ Džamucha odvětil: „Můj přítel Temüdžin vypěstoval čtyři psy na lidském mase a uvázal je na řetězy. To jsou oni, kteří tam přicházejí a ženou naše hlídky! Ti čtyři psi

mají bronzová čela,
mají čumáky jak dláto,
mají jazyky jak šídla,
mají srdce ze železa,
mají meče místo bičů.
Pojídají rosu,
na větru oni jezdí.
V den srážky
lidské maso
oni jedí.
V den boje
lidské maso
berou si na cestu.
S řetězu je pustili.
Dříve se jim bránilo,

teď radostně slintají
a ženou se sem!

Ptal ses, kdo jsou ti čtyři psi?

Džebe s Chubilajem,
Dželme se Sübeetejem,

to jsou ti čtyři.“ Tajang-chan pravil: „Raději se postavíme trochu dále od oněch zlých lidí!“ To řekl, ustoupil a zaujal postavení po obou stranách hory. Když pak viděl, jak se blíží, obklíčujíce je s radostným skákáním, tu opět se tázal Tajang-chan Džamuchy: „Kdo jsou ti tam?

Jak sem přicházejí, obklopujíce nás
jak hříbata propuštěná zrána,
jež u matek svých mléka se napila
a vypuštěna teď
kol matek svých skotačí?“

Tak se tázal. Džamucha pravil:

„Tito se nazývají Uruuti a Mangchuti,
muže oštěpy nosící honí,
o krvavou zbroj je olupují,
muže meče nosící pronásledují,
porážejí a zabíjejí,
majetek jejich ukořisťují!
Zda teď, jak se sem ženou,
nejsou plni bujného veselí?“

Na to pravil Tajang-chan: „Je-li tomu tak, pak se budem držet od těch zlých lidí trochu dále!“ A šli zpět a zaujali postavení výše na hoře. A zase se ptal Tajang-chan Dža-

muchy: „Kdo je ten, který přichází tam vzadu, přichází v čele sem a slintá jako hladový sokol?“ Džamucha odpověděl: „Ten, kdo tam přichází, je můj přítel Temüdžin.

Celé tělo jeho
v mědi je zakováno,
k zaražení šídla spáry nemá.
Z železa je vykován,
k zavrtání jehly spáry nemá.

Temüdžin, můj přítel, tady přichází. Slintá jako hladový sokol. Vidíte ho? Říkali jste, až uvidíte Mongoly, že z nich nezůstane ani jehněčí nožní kožka. Pohleďte na ně!“ Na tato slova pravil Tajang-chan: „To je strašné! Postavme se výše na hoře!“ Tak pravil a vystoupili výše na horu a zaujali postavení. Opět se tázal Tajang-chan Džamuchy: „Kdopak je ten, který se blíží tam vzadu v hustém zástupu?“ Džamucha pravil:

„Matka Höelün jednoho syna svého
na lidském mase vychovala.
Tělo jeho tři sáhy je dlouhé,
tříleté dobytče potřebuje k nasycení.
Trojitý pancíř si oblekl,
třemi býky tažen sem přijíždí.
S toulcem člověka
spolkne-li zcela,
nestačí to na jeho hrdlo!
Celého-li muže spolkne,
chuť to neztiší jeho.
Vztek když dostane a
šíp angchua svůj
přiloží a vystřelí,
na druhé straně hory

deset, dvacet lidí
hladce prostřelí.
Nepřátele, s nimiž se utkal,
když na druhé straně jsou pole,
šípem kejibür svým,
když jej přiloží a vystřelí,
několik lidí hladce prostřelí.
Silným když střelí tahem,
dostřelí dále
než devět set sáhů.
Slabým když střelí tahem,
dostřelí dále,
než pět set je sáhů.
Ač člověk, přec jiný je člověk,
hadu Gürelgü se podobá,
Džoči-Chasar se nazývá.

To je on!“ Pravil. Potom řekl Tajang-chan: „Je-li tomu tak, pak vystupme rychle na výšinu hory! Vystupte nahoru!“ Tak pravil a vystoupili po hoře a zaujali postavení. Opět se tázal Tajang-chan Džamuchy: „Kdo je ten, který přichází za nimi?“ Džamucha pravil: „Ten

matky Höelün
nejmladší je syn Otčigin!
Říkají mu ‚lenivý‘.
Chodí brzy spat
a vstává pozdě.
Za většinou však
přec nezůstává zpět.
Za bitevní linií
se neopožďuje!“

Tak pravil. Tajang-chan řekl: „Je-li tomu tak, vystupme na vrcholek hory!“

196 Když Džamucha promluvil tato slova k Tajang-chanovi, oddělil se od Naimanů, odešel sám a vzkázal Činggis-chahanovi tuto zprávu: „Řekni příteli, že mu vzkazuji: Tajang-chan

mými slovy zcela ztratil rozum
a na horu strachem co nejvýše vystoupil.
Na horu vystoupil
a strach má, že ústy možno ho zabít!
Příteli, pozor! Oni
na horu vystoupili.

Ti nemají náladu postavit se čelem! Já však od Naimanů jsem se odloučil!“ Činggis-chahan, překvapen večerem, zaujal jen postavení kolem skály Nachu a tak přenocoval. Oné noci dali se Naimani na cestu a chtěli uniknout. Vrhali se se skály, tísnili se jeden přes druhého a pak padali spolu dolů a jejich mrtvoly ležely roztříštěny dole. Jako poražené stromy leželi a umírali těsně vedle sebe. Následujícího jitra byl Tajang-chan tak vyčerpán, že ho Činggis-chahan zajal. Güčülük-chan, který se držel stranou, odtáhl jen s několika málo lidmi. Když ho dostihli, zakopal se na Tamiru. Ale nebyl s to udržet se v tom okopu, dal se do pohybu a na útěku unikl. Tak zničil Činggis-chahan na předhoří Altaje lid Naimanů a zmocnil se ho. Kmeny Džadaran, Chatagin, Saldžiut, Dörben, Taičiut a Unggirat, které byly u Džamuchy, také se mu poddaly. Tajangovu matku Gürbesü dal Činggis-chahan přivést a řekl jí: „Tys řekla, že vůně Mongolů je špatná, není-liž pravda? Pročpak jsi teď přišla?“ Činggis-chahan ji vzal do svého majetku.

197 Téhož roku Myši, na podzim, bojoval Činggis-chahan u Charadal-Hudžauru s merkitským Tochtoa-bekim,

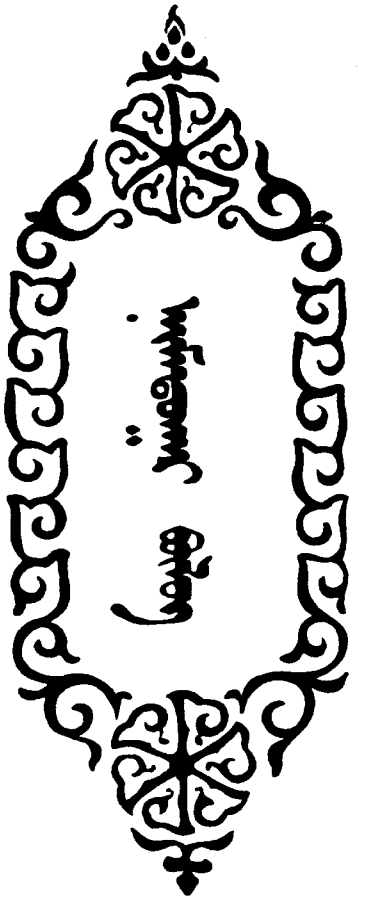
zahnal ho na ústup a uloupil mu v stepi Saari veškeren jeho lid. Tochtoa se svými syny Chuduem a Čilaunem a s několika málo lidmi unikli a zachránili holý život. Tehdy, když byl loupen lid Merkitů, přicházel Dair-Usun z lidu Krásných Merkitů se svou dcerou Chulan-chatun, aby ji představil Činggis-chahanovi. Cestou byl zadržen vojskem a setkal se s nojanem Baarinů Najaou. Dair-Usun pravil: „Cestuji, abych představil svou dceru Činggis-chahanovi.“ Tu řekl nojan Najaa: „Tvou dceru ukážeme společně!“ A zadržel jej. A zadržel Dair-Usuna po tři dny a tři noci řka: „Půjdeš-li sám, nenechají tě za těchto neklidných dob vojáci na živu a také tvá dcera se dostane do nesnází!“ Pak vzal nojan Najaa Dair-Usuna s Chulan-chatunou a přivedl je spolu k Činggis-chahanovi. Když pak se Činggis-chahan ptal Najay: „Jak jsi je mohl zadržet?“, a velmi se rozzlobiv, dal ho přísně vyšetřovat a chtěl ho odsoudit, pravila Chulan-chatun: „Najaa řekl: Jsem vysokým důstojníkem Činggis-chahanovým. Představíme tvou dceru spolu chahanovi. Vojáci činí cestování nejistým. – Tak nás varoval. Kdybychom byli narazili na jiné vojsko, než bylo Najaovo, byli bychom upadli do nesnází. Setkání s Najaou bylo pro nás štěstím. Nyní, zatím co je Najaa vyslýchán, nechť chahan dovolí, aby mi prohlédli tělo, které mi podle vůle Nebe otec a matka zplodili.“ To mu dala přednést. Když Najau vyslýchali, pravil:
„Nemám obličej, který by byl odvrácen od chahana. Našel-li jsem u podrobených národů dívky a ženy krásnolící

nebo koně pěkných stehen,
názor jsem měl, že patří chahanovi.
Jestliže jsem měl jinou myšlenku než tuto,
ať zemru!“

Činggis-chahan ještě téhož dne, schváliv návrh Chulan-

chatunin, dal provést přesné vyšetření, a když při něm Chulan-chatun byla nalezena tak, jak řekla, ráčil Činggis-chahan věnovat Chulan-chatuně lásku. Když se tak slova Najaova potvrdila, schválil jeho chování a věnoval mu svou přízeň řka: „Mluvil pravdu! Dám mu vysoký úřad!“

VIII

PORÁŽKA POSLEDNÍCH MERKITŮ SMRT DŽAMUCHOVA ČINGGIS-CHAHAN PÁNEM NADE VŠEMI ARMÁDA A STÁTNÍ SPRÁVA

198 Když se zmocnil lidu Merkitů, dal Ögödej-chahanovi Döregene, jednu z obou manželek – jmenovaly se Tügej a Döregene – Tochtoa-bekiova nejstaršího syna Chudua. Polovina merkitského lidu se však zase osvobodila a ohradila se valem a palisádami na vrcholu Taichalu. Tehdy Činggis-chahan svěřil svým rozkazem velení Čimbajovi, synu Sorchan-Širovu, a poslal jej s vojskem levého křídla útočit na zakopané Merkity. Avšak Tochtou, který se svými syny Chuduem a Čilaunem a s několika málo lidmi jen holý život spasil, pronásledoval Činggis-chahan sám a utábořil se na zimu před Altajem. Na jaře roku Hovada[47], když přešel pohoří Araj, tehdy se spřáhli naimanský Güčülük-chan, jemuž vzali jeho lid – po jeho útěku zbylo mu jich málo –, a merkitský Tochtoa a spojili se u pramene Buchdurmy na Erdiši[48] a spořádali své vojsko. Když přišel Činggis-chahan a postavil se proti nim, byl Tochtoa poraněn zbloudilým šípem a padl. Jeho synové nemohli ani jeho mrtvolu pohřbít, ani jeho tělo odnést, a tak mu uřízli hlavu a odešli s ní. Tu spojení Naimani a Merkiti nemohli se déle udržet a dali se na útěk. Při přechodu Erdiše ztratili nej-

větší část lidí, protože se utopili ve vodě. Zbylá hrstka Naimanů a Merkitů táhla po přechodu Erdiše rozdělena dál. Naimanský Güčülük-chan prošel územím Uiurů a Charluchů a šel se spojit s gür-chanem Černých Kitatů, kteří sídlili v zemi Sartaulů na řece Čuj. Merkiti, vedení Tochtoovými syny Chuduem, Chalem a Čilaunem, odtáhli a prošli územím Changlinů a Kibčachů. Pak se Činggis-chahan obrátil, překročil Arajské pohoří a usídlili se v kmenových táborech. Čimbaj donutil Merkity, ohrazené palisádami na Taichalu, vzdát se. Pak vydal Činggis-chahan rozkaz o Merkitech: ty, které bylo třeba pobít, dal pobít,[49] ostatní vydal vojákům. Tu se vzbouřili dříve podmanění Merkiti opět a chtěli z našeho kmenového tábora uniknout. Lidé z naší družiny v kmenovém táboře však je přemohli. Tu vydal Činggis-chahan rozkaz: „Pravil jsem, že je zachovám pohromadě. A teď se zase vzbouřili!" A tak dal Merkity zcela roztrhat a rozdělit na všecky strany.

199 Téhož roku Hovada
Činggis-chahan rozkaz vydal:
Sübeeteje s železným vozem
Tochtoovy syny Chudua, Chala, Čilauna
a ostatní
pronásledovat vyslal.
Sübeetejovi Činggis-chahan
při rozkazu tento pokyn dal:
„Tochtoovi synové Chudu, Chal, Čilaun
a ostatní
v strachu odtáhli, po šarvátce utekli
jako chulan s lasem, jelen s šípem
v těle. Jestliže
jako opeřenci vzlétnou a
k nebi budou stoupat,

ty, Sübeeteji, jako sokol
zda v letu je nechytneš?
Jestliže, jak svišti drápy hrabajíce,
do země vniknou,
zda, jako rýč za nimi ryje,
nebudeš je pronásledovat?
Jestliže jako ryby do moře Tenggisu by chtěli vstoupit,
ty, Sübeeteji, jako řídká síť
nebo nevod je nevylovíš?[50]
Dále pošlu-li tě, musíš vysoké průsmyky překročit,
široké řeky přebrodit!
Uvážívše, že vzdálenost je veliká,
vojenské koně, dříve než zhubnou,
musíte šetřit!
Se zásobami, dříve než dojdou,
musíte šetřit!
Koně šetřit, teprve
když zhubli, to se nemá!
Zásoby šetřit, teprve
když docházejí, to se nemá!
Na vaší cestě zvěře v hojnosti bude!
Moudře to předvídajíce, na cestě
mužstvo armády
za zvěří klusat nenechávejte!
Nemírné štvanice konat nedovolte!
Budete-li však muset štvanice pořádat
pro zajištění a doplnění zásob
mužstva armády,
pak aspoň je konejte řádně!
Mimo řádný lov
mužstvu armády
podocasní řemen přiložit
na sedlo nedovolte!
Za pochodu ať kantárek nepřikládají,

koni hubu volnou nechají!
Kdyby v takovém řádu pochodovali,
jakpak by mužstvo armády klusat mohlo?
Kdo tyto rozkazy jednou vydané překročí,
nechť zatkne se a řádně se mu naloží!
Kdo rozkaz Náš porušili,
pokud Nám známi jsou,
Nám pošlete!
A těm, které neznáme,
na místě hlavu setněte!
Až řeku přebrodíte, rozdělte se
a dále týmž způsobem pochodujte!
Za horami se rozdělte!
Nemyslete na nic než svůj úkol!
Věčné-li Nebe
moc a sílu vaši zesílí,
že Tochtoovy syny
do rukou svých dostanete,
proč byste je Nám posílali?
Na místě je popravte!"[51]

Takový vydal rozkaz. K Sübeetejovi pravil dále Činggis-chahan: „Posílám-li tě teď na válečné tažení, je to proto, že v dětství Uduiti ze tří merkitských kmenů, kteří třikrát obklíčili Burchan-Chaldun, mi nahnali strachu. Proti lidu tak nenáviděnému jsem teď zase udělal přísahu:

Na konci délky,
na konci hloubky
ať je dostihnu!"

Tak jej poslal v roce Hovada do pole, když mu dal ukovat železný vůz, aby pronásledování mohl dovést do konce. „Vytáhni," pravil, „a mysli, že i když zůstaneme vzadu,

jako bychom stáli proti tobě, i když jsme ti vzdáleni, jako bychom byli blízko. Pak Vysokým Nebem budete chráněni!" Tak zněl rozkaz.

200 Když Činggis-chahan zničil Naimany a Merkity, Džamucha, který byl u Naimanů, tam přišel o své lidi a zůstal sám jen s pěti druhy, stal se tulákem a vystoupil do pohoří Tanglu. Tam ulovili divokou ovci, upekli ji a seděli u jídla. Tam pravil Džamucha svým druhům: „Čí synové dnes ulovili divokou ovci, že tu tak jíme?" A když tak seděli a jedli maso divoké ovce, vložilo pět druhů na Džamuchu ruku a odvedli jej k Činggis-chahanovi. Když Džamucha byl tak svými druhy přiváděn, vzkázal chahanovi a příteli:

„Černá jak vrána
černou kachnu
chytit dovede,
tak prostý otrok
na chana svého
ruku může vložit.
Chahane, příteli můj,
jak můžeš je vzít do služby?
Šedivý jak jestřáb
šedivou kachnu
chytit dovede,
tak otroci a sluhové
vlastního pána
zradou mohou
zajmout a zatknout!
Svatý můj příteli,
jak můžeš je vzít do služby?"

Na tato slova Džamuchova vydal Činggis-chahan rozkaz: „Jak může člověk, který vložil ruku na svého pravoplatného chana, být ponechán na živu? Komu může takový

člověk být druhem? Lidem, kteří vložili ruku na svého pravoplatného chana, s celým jejich pokolením hlavy setněte!“ A před očima Džamuchovýma dal stít lidi, kteří naň vložili ruku. Činggis-chahan dal pak vzkázat Džamuchovi:

„Teď jsme oba zase pohromadě. Buďme si druhy!
Když jsme žili v dohodě, že jeden druhému budeme ojí,
myslil jsi držet se oddělen, stranou?
Teď na jednom zůstaňme místě!
Když jsme na něco zapomněli, upomeňme se navzájem!
Když jsme usnuli, probuďme se navzájem!
Když ses stranou ode mne držel,
přece jsi byl mým štěstí přinášejícím svatým přítelem.
Pravda, v den, kdy bychom měli spolu zemříti,
byl bys bolest v srdci i duši trpěl.
Když ses stranou ode mne držel, v den,
kdy jsme spolu měli jít do bitvy,
byl bys v plicích a srdci bolest trpěl.
Kdy to, tážeš se?
Když s kereitským lidem
na písku Chalachaldžitu
jsem bojoval,
když jsi mi svá slova vzkázal,
která jsi otci Ong-chanovi řekl,
to byla služba od tebe.
Pak službu jsi mi prokázal,
žes poslal mi vzkaz,
abys mi sdělil,
jak Naimanů lidu,
slovy jej zabíjeje,
ústy jej vraždě,
strach jsi nahnal.“

201 Na to odpověděl Džamucha:
„V dávných dnech, v čase našeho mládí
u lesní řeky Chorchonachu,
když s chanem a přítelem přátelství jsme uzavřeli,
jedli jsme spolu nestravitelnou potravu
a mluvili spolu nezapomenutelná slova,
pod jednou přikrývkou
odděleně jsme žili.
Pleticháři nás rozeštvali,
lidé stojící mimo nás poštvali,
když pak jsme byli rozdvojeni,
těžké urážky jsme si navzájem řekli.
Při myšlence na to
můj černý obličej
se sloupl a žil jsem,
nejsa s to k tobě se přiblížit,
nejsa s to chana a přítele svého
teplou tvář viděti.
Při myšlence na to,
že slova nezapomenutelná
jsme spolu mluvili,
můj rudý obličej
byl mi sedřen a žil jsem,
nejsa s to přítele svého
skutečnou tvář se shovívavým srdcem
spatřiti.
Teď chan a přítel můj
ve své milosti praví,
že mě chce druhem míti.
V době, kdy jsem ti měl býti druhem,
tehdy jsem ti druhem nebyl.
Teď, příteli,
národy kolkolem
jsi zkrotil.

Cizí země
jsi spojil.
Chanský trůn ti ukázali.
Svět nyní
je tobě připraven.
Jak bych jako druh ti mohl ještě prospěti?
Spíše bych ve snu svého přítele
za temné noci se zjevoval.
Za jasného dne tvé srdce
bych rmoutil.
Vší v límci tvém,
trnem v tvých kalhotách
bych byl.
Mnohých žen mužem jsem byl.
Příteli nevěrným se stav,
v neprávo jsem se dostal.
Teď v tomto životě
přítele mého a mém,
od východu slunce
k západu slunce
jméno mé proniklo.
Příteli, tys moudrou matkou
co hrdina zrozen!
Zdatné máš bratry,
zdatné máš druhy
a sedmdesát tři valachy.
Podlehl jsem ti, příteli!
Již od otce a matky
jak malé dítě jsem byl opuštěn
a bratří mladších nemám.
Žena má je klepna,
druzi mí nejsou spolehliví.
Proto Nebem určenému
příteli jsem podlehl.

Jestliže přítel laskavě mne
co nejrychleji se zbaví,
přítel duši své
klid dá!
Jestliže přítel laskavě mě dá zabít,
nechť mě dá zabít bez prolití krve!
Až mrtev ležeti budu,
až neživou mrtvolu mou
na vysokém místě pohřbíš,
pak do velké dálky
až na vnuky tvých vnuků
ochranu budu vám skýtat
a věčnou pro vás budu modlitbou!
Jsem vznešeného, význačného rodu.
Majestátem přítele ještě vznešenějšího rodu
byl jsem poražen.
Slova, která jsem mluvil,
nezapomeňte!
Večer i ráno na ně myslete
a spolu o nich mluvte!
Teď se mnou rychle jednejte!“

Tak pravil a Činggis-chahan řekl na jeho slova: „Můj přítel stranou šel, proti Nám plná mluvil ústa. Že by však zle proti Našemu životu smýšlel, o tom nikdo nic neslyšel. Byl to muž, od něhož bylo lze něčemu se naučit. Nechce již žít. Řeknu-li, že ho chci zabít, nevyjde věštba. Abych bez důvodu jeho životu učinil konec, není vhodné: je člověkem vážným. Řekněte mu jako důvod toto: Kdysi, když Džoči-Darmala a Taičar si loupili svá stáda koní, tehdy jsi, příteli Džamucho, nastrojil zradu jen kvůli tomu a pak jsi přišel; když jsme u Dalan-Baldžutu spolu bojovali, vehnal jsi mě do soutěsky v Džerenu a tam mě uvedl ve velkou úzkost, že ano? Teď, když tě chci za druha, zdráháš se. Když jsem

ti chtěl zachovat život, nechtěl jsi! Tak s ním mluvte. Řekněte mu: Teď tě dám bez prolití krve zabít!" A dal rozkaz: „Zabte ho bez prolití krve; jeho mrtvolu však veřejně nepohoďte, ale pěkně ji pohřběte!" Tak tam dal Džamuchu zabít a jeho mrtvolu pohřbít.

202 Když si tak národy v plstěných jurtách podmanil, shromáždili se v roce Tygra[52] u pramene Onanu a vztyčili devíticípou korouhev. Tam dali Činggis-chahanovi název chan. Muchaliovi tam udělili titul gujang. Džebea poslal pronásledovat naimanského Güčülük-chana. Mongoldžinský lid[53] byl uspořádán, a když to bylo skončeno, vydal Činggis-chahan tento rozkaz: „Těm, kteří se mnou vytáhli založit říši, dám při dělení na tisíce úřad nojana nad tisícem a řeknu jim slovo milosti!" A jmenoval a svěřil úřad nojanů nad tisícem těmto: otci Münglikovi, Boorčuovi, Muchalimu gujangovi, Chorčimu, Ilügejovi, Džürčedejovi, Chunanovi, Chubilajovi, Dželmeovi, Tügeovi, Degejovi, Tolonovi, Önggürovi, Čülgetejovi, Borochulovi, Šigi-Chutuchuovi, Güčüovi, Kököčüovi, Chorchosunovi, Hüsünovi, Chujildarovi, Šiluchajovi, Džetejovi, Tachajovi, Čachaan-choaovi, Alachovi, Sorchan-Širovi, Buluchanovi, Charačarovi, Kököčösovi, Süjüketüovi, Najaovi, Džungšojovi, Güčügürovi, Balaovi, Oronartajovi, Dairovi, Mügeovi, Budžirovi, Münggüürovi, Doloadajovi, Bögenovi, Chudusovi, Maralovi, Džebkemu, Juruchanovi, Kököovi, Džebeovi, Udutajovi, Bala-čerbiovi, Keteovi, Sübeetejovi, Müngköovi, Chaldžaovi, Churčachusovi, Geügiovi, Badajovi, Kišlichovi, Ketejovi, Čaurchajovi, Unggiranovi, Tochon-Temürovi, Megetüovi, Chadaanovi, Morochaovi, Dori-Buchaovi, Idochudajovi, Širachulovi, Davunovi, Tamačiovi, Chauranovi, Alčiovi, Tosachaovi, Tungchuidajovi, Tobuchaovi, Adžinajovi, Tüidegerovi, Sečevürovi, Džedejovi, Olar-güregenovi[54], Džigijadajovi, Buchagüregenovi, Churilovi, Ašich-güregenovi, Chadaj-güregenovi a Čigü-güregenovi. Vedle Alči-güregena s třemi tisíci Unggiratů, Butu-güregena s dvěma tisíci Ikiresů a Alachuš-digit-churi-güregena önggütského s pěti tisíci Önggüty a lesními lidmi bylo to pětadevadesát nojanů tisícníků lidu Mongolů, kteří byli jmenováni Činggis-chahanem.

203 „Spolu se zeti," pravil Činggis-chahan v dalším rozkaze, „svěřil jsem po tisíci jmenovaným devadesáti pěti nojanům tisícníkům," a dále se pravilo v Činggis-chahanově rozkaze, „teď chci těm, kdo mezi nimi mají zásluhy, ukázat svou zvláštní přízeň!" A řekl dále: „Nechť přijdou Boorču, Muchali a ostatní nojani!" Šigi-Chutuchu byl v jurtě. Když řekl Šigi-Chutuchuovi: „Jdi a přiveď je!", pravil Šigi-Chutuchu: „Boorču, Muchali a ostatní

nad koho více se zasloužili?
Nad kým zvláštní službou vynikli?
Což jsem méně než oni se zasloužil?
Což jsem méně síly vynaložil?
Od doby, kdy jsem ležel v kolébce,
u vysokého prahu tvého jsem vyrostl,
až mi na bradě tento slabý vous vyrazil,
a nikdy jsem na nikoho jinak nemyslil.
Od doby, kdy mi noční nádobu drželi u slabin,
u tvého zlatého prahu jsem byl,
až mi na ústech tento slabý vous vyrazil,
a nikdy jsem na krok se od tebe nehnul.
U nohou svých jsi mě nechal spát,
jak vlastní dítě jsi mě vychoval!
Po boku svém jsi mě nechal spát,
jak mladšího bratra jsi mě vychoval!

Jakou přízeň mi chceš teď prokázat?" Na tato slova pravil Činggis-chahan Šigi-Chutuchuovi: „Což nejsi šestým mlad-

ším bratrem? Tobě, mému pozdě narozenému mladšímu bratru, dám jakožto důkaz přízně toto opatření: Jako ostatní bratři budeš mít s nimi stejný podíl na kořisti. Dále pro své zásluhy budeš v devíti trestných případech bez trestu. Dále přikazuji: Když jsem si pod ochranou Věčného Nebe podrobil veškeren lid, byl jsi ty

okem k vidění,
uchem k slyšení.

Rozděl veškeren lid matce, Nám, bratrům a synům podle podílů a podle jména lidí, zvlášť lidi bydlící ve stanech a odděleně lidi, kteří mají dřevěné dveře.[55] Nikdo, ať je to kdokoliv, nebudiž neposlušen tvých slov!" Dále svěřil Šigi-Chutuchuovi sporné věci všech vyšších: „Trestej krádeže veškerého lidu a rozhoduj případy podvodu. Kdo si zasloužil trestu smrti, toho dej zabít, kdo si zasloužil peněžité pokuty, tomu ulož pokutu!" Dále rozhodl takto: „Dělení a spory veškerého lidu nechť zapíše do modré knihy písmem a udělá z toho sešit! A až po moje nejvzdálenější potomstvo nesmí se měnit to, co Šigi-Chutuchu po úradě se mnou stanovil a modrým písmem na bílém papíře vložil v knihu! Lidé, kteří to změní, propadnětež trestu!"[56] Šigi-Chutuchu řekl: „Jak může posledně narozený bratr jako já s ostatními dostat stejnoměrné podíly na kořisti? Dovolíš-li, rozkaž mi jakožto milost od chahana dát lidi z měst ohrazených zdmi!" Na ta slova pravil Činggis-chahan: „Sám jsi to uvážil, sám rozhodni!" Když Šigi-Chutuchu si takto sám opatřil přízeň, šel ven a zavolal dovnitř Boorčua, Muchaliho a ostatní nojany.

204 Nato pravil Činggis-chahan, obrátiv se k otci Münglikovi:

„Narodil ses, když
narodil jsem se já.

Vyrostl jsi, když
vyrůstal jsem já.
Šťastný a požehnaný ty!

Jak často jsi mi sloužil a mě chránil! Mezi jiným, když otec Ong-chan a přítel Senggüm mě zavolali pod záminkou a já se už vydal na cestu a cestou jsem přenocoval v jurtě otce Münglika. Kdybys, otče Müngliku, mě nebyl zadržel,

do vířící vody,
do planoucího ohně

byl bych býval vtažen! Tato služba, na kterou jsem právě myslil, jak by mohli na ni zapomenout moji pozdní potomci? Mysle na tuto službu, nechám tě teď s tvým sedadlem zde sedět na tomto rohu[57] a podle roků a měsíců budu ti dávat dary a důkazy přízně až po děti dětí!"

205 Dále pravil Činggis-chahan Boorčuovi: „Když mi v době mého mládí uloupili osm koní spolu s grošovatým valachem a po tři dny jsem je pronásledoval, tu jsme se setkali. Tys tehdy pravil: Druhovi, který tu přichází, hledaje pomoci, chci být druhem! – Aniž jsi řekl slovo svému otci v jurtě, odhodil jsi při dojení kožené vědro a odmírku na mléko do stepi, pustil jsi mého bezocasého hnědáka a dal jsi mi jeti na bělouši s černým pruhem na hřbetě, sám jsi sedl na rychlého plaváka a odklusal jsi, zanechav svá koňská stáda bez dozoru. Bezprostředně ze stepi jsi při pronásledování spolu se mnou dále tři dny jel. Když jsme přišli k ohradě, kam odvedli stříbrošedého valacha a ostatní koně, zmocnili jsme se jich, jak stáli na okraji ohrady, a odehnali jsme je a odebrali jsme se s nimi pryč my dva. Tvůj otec byl Bohatý Nachu. Ty, jeho jediný syn, co jsi věděl o mně, když ses ke mně připojil? Stal ses mým druhem pro svou hrdinnou mysl! Když jsem později

já, který na tebe stále myslil, poslal Belgüteje s přáním, aby ses ke mně přidružil, tu tys

na hnědáka vyskočil,
naň šedou plstěnou pokrývku položil,

a přišel jsi ke mně se přidružit. Tehdy přišli na nás ti tři Merkiti a třikrát obklíčili Burchan a tys byl v obklíčení se mnou. Když jsme se potom spolu u Dalan-Nemürgesu bránili lidu Tatarů a tam nocovali, tehdy jsi v dešti, který se bez přestání lil den a noc, abych mohl v noci spát, pokryl mě svou vlastní plstěnou pokrývkou a chránil jsi mě před promoknutím a stál jsi až do konce noci a změnil jsi nohu jen jednou. To byl důkaz tvého hrdinství! Jaké jiné hrdinské činy tvé mám ještě vypočítávat? Boorču a Muchali mě přivedli na toto místo, poněvadž

mě táhli, kde jsem správně jednal,
mě zdržovali, kde jsem nebyl v právu.

Nyní nechť zaujmou místo vyšší než všichni ostatní a v devíti trestných případech buďtež bez trestu! Boorču budiž velitelem nad desetitisícem v předhoří Altaje na západě!"[58] Takový vydal rozkaz.

206 Dále pravil Činggis-chahan Muchaliovi: „Když jsme se usadili u lesní řeky Chorchonachu, pod listnatými stromy, kde Chutula-chan pořádal tanec, dalo Nebe Muchaliovi jasné slovo jako proroctví a při tom jsem myslil na slovo, které jeho otec Güün-choa kdysi řekl Muchaliovi. Proto mu uděluji titul gujang[59] a přikazuji, aby seděl výše a byl gujangem veškerého lidu až po nejvzdálenější potomky. Gujang Muchali nechť je velitelem nad desetitisícem na východě na předhoří Charaun-Džidunu."

207 Činggis-chahan pravil Chorčimu: „Ty jsi kdysi vyslo-

vil proroctví a pak jsi od mého mládí až do nynějška

v mokru se mnou byl mokrý,
v chladu se mnou mrzl,
jako světec
ses choval.

Tehdy jsi pravil: Splní-li se proroctví a Nebe ti popřeje podle tvé myšlenky, pak mě učiň majetníkem třiceti žen! – Poněvadž se to teď stalo, dovoluji ti: Podívej se na nejkrásnější ženy a nejkrásnější dívky podrobených národů a vyvol si třicet žen!" Tak rozkázal. Dále: „Chorči nechť si vezme ke třem tisícům Baarinů ještě Tachaje a Ašicha s adarkinskými Činosy, Töölesy a Telenggüty a doplní je tak na deset tisíc. Jim ať velí Chorči. Chorčimu dávám velení nad desetitisícem, aby byl pohraniční stráží proti lesním národům[60], takže bude moci podle libosti volit své pastviny až k lesním národům podél Erdiše. Bez Chorčiova souhlasu nesmějí lesní národové jednat ani tak, ani onak. Budou-li jednat bez jeho souhlasu, krátce s nimi zatočíme!" Takový byl rozkaz.

208 Dále pravil Činggis-chahan Džürčedejovi: „Tvou hlavní zásluhou bylo: Když jsme v písečné poušti Chalachaldžitu bojovali s Kercity a měli jsme starosti, přísahal Chujildar přísahu věrnosti. Ty, Džürčedeji, jsi splnil úkol, a to tak, že jsi při útoku Džirginy, Tübegeny a Dongchajty a Churi-Šilemüna, tisíc strážných, nejcennější pluky, všecky dohromady porazil. A když jsi dospěl k hlavnímu vojsku, prostřelil jsi rudou tvář Senggümovu šípem učumachem. Tak mi Věčné Nebe uvolnilo dveře i uzdu. Kdybys nebyl porazil Senggüma, jakpak by se nám bylo vedlo? To byl velký hlavní záslužný čin Džürčedejův. Když pak jsme se od nich oddělili a táhli po Chalše, stále jsem myslil na Džürčedeje jako na ochranu vysoké hory. Tak

jsme táhli a dostali jsme se k jezeru Baldžuna k napájení. Pak jsme zase od jezera Baldžuna táhli do pole, s Džürčedejem v čele, proti Kereitům. Nebe a Země rozmnožily naši sílu, takže jsme národ Kereitů zničili a zmocnili se ho. Když nejdůležitější státy byly zničeny, byla zlomena vážnost Naimanů a Merkitů a nebyli již s to proti nám se postavit, ale byli rozptýleni. Po boji, v němž Merkiti a Naimani byli rozptýleni, byl kereitský Džacha-Gambu pro své dvě dcery ponechán s vlastním jemu náležejícím lidem jako uzavřená skupina. Když však po druhé povstal a nás se zřekl, vlákal jej Džürčedej do pasti. Lstí vlastní rukou chytil a zabil Džacha-Gambua, když ten se naprosto od nás odvrátil. A lid tohoto Džacha-Gambua po druhé zcela ukořistil. To byla druhá zásluha Džürčedejova! Poněvadž

v den společného boje
život nasadil,
v den společného umírání
život v sázku dal,

ráčil Činggis-chahan dát Džürčedejovi Ibachu-beki." Ibaše-beki pravil: „Neřekl jsem o tobě:

Má nedobrou povahu,
má zjev a obličej špatný.

Tebe, která na nohou a prsou jsi sem přišla a zařazena podle pořadí jsi sestoupila, daruji Džürčedejovi. S myšlenkou na mou hlubokou vděčnost, s myšlenkou na vděčnost za služby Džürčedejovy, jak

v den boje
štítem byl,

proti nepřátelům
ochranou byl,
odpadlý lid
zase s námi spojil,
rozprášený lid
znovu dal dohromady.

V budoucnosti nechť Moji potomci, až budou sedět na Našem trůně, vzpomínají s vděčností na takové zásluhy a nejednají proti Mému slovu a až do nejpozdějšího potomstva místo Ibaše nechť ponechají!" Takový dal rozkaz. Dále pravil Činggis-chahan: „Tvůj otec Džacha-Gambu dal ti věnem dvě stě služek a dal ti také dva kuchaře, Ašich-Temüra a Alčicha. Když teď jdeš k lidu Uruutů, dej mi, než odejdeš, jako památku na sebe stovku služek a kuchaře Ašich-Temüra!" A dostal je. Dále pravil Činggis-chahan Džürčedejovi: „Dávám ti svou Ibachu. A své čtyři tisíce Uruutů podrž pod svým velením!" Takový rozkaz byl milostivě dán.

IX

VYZNAMENÁNÍ. TĚLESNÁ STRÁŽ

209 Dále pravil Činggis-chahan Chubilajovi:

„Silných
šíji,
zápasníků
zadek dolů

jsi mi stlačil! Vy čtyři, Chubilaj, Dželme, Džebe a Sübeetej, na vás jsem hleděl jako na své psy. Když jsem vás poslal s nějakým příkazem,

na rozkaz: Vpřed!
kameny jste tříštili,
na rozkaz: Napadni!
skály jste lámali,
lesklé kameny roztloukali,
hlubokou vodu projížděli!

Když jsem vás, Chubilaje, Dželmea, Džebea a Sübeeteje, své čtyři psy, poslal za vytčeným cílem a u sebe měl tyto své čtyři hrdiny, Boorčua, Muchaliho, Borochula a Čilaun-baatura, a když nastal den bitvy a stáli přede mnou Džür-čedej a Chujildar se svými Uruuty a Mangchuty, pak jsem mohl říci: Všichni mohou být klidné mysli!" A vydal jako

důkaz své přízně rozkaz: „Ty, Chubilaji, budeš poroučet ve všech vojenských věcech!“ Dále pravil: „Na Bedüüna jsem se hněval pro jeho svévoli a nedal jsem mu velení nad tisícem. Ty s ním, Chubilaji, dobře vycházíš. Nechť tedy spolu s tebou má velení nad tisícem!“ A dále: „Později poznáme Bedüüna!“

210 Dále pravil Činggis-chahan genigeskému Chunanovi: „Vy, Boorču, Muchali a ostatní nojani, a vy, čerbiové Dödeji a Docholchu, pro vás tento Chunan

za temné noci
vlčím samcem,
za světlého dne
černou vranou byl.
Když se táhlo,
nikdy se nezdržoval,
když se odpočívalo,
nikdy neodtáhl pryč.
Mezi svými lidmi
jinou tvář nenosil.
Mezi nepřátelskými lidmi
neměl jinou tvář.

Nejednejte nikdy bez souhlasu Chunana a Kököčöse. Jen v souhlase s Chunanem a Kököčösem jednejte!“ Takový vydal rozkaz. „Můj nejstarší syn je Džoči. Chunan v čele svých Genigesů nechť je pod Džočiem nojanem nad desetitisícem! Chunan, Kököčös, Degej, starý Usun, ti čtyři

co spatřili,
to nezatajili,
co slyšeli,
to nesmlčeli.

To jsou ti čtyři!“

211 Dále pravil Činggis-chahan k Dželmeovi: „Starý Džarčiudaj přišel se svým měchem na zádech a s tebou, Dželme, kterého vzal z kolébky, dolů s Burchan-Chaldunu, do Deliün-boldachu na Onanu, když jsem se narodil, a darem přinesl plenku ze soboliny. Tehdy ses ke mně přidružil a mně

u prahu
otrokem,
u dveří
přídveřníkem jsi byl.

Dželmeových zásluh je mnoho.

Narodil se, když
narodil jsem se já,
vychováván byl, když
vychováván jsem byl.
Sobolí plenka byla počátkem.
Štěstí a požehnání přinášející Dželme
jestliže devětkrát pochybí,
nebudiž potrestán!“

Takový vydal rozkaz.

212 Dále pravil Činggis-chahan Tolunovi: „Proč jste vy, otec a syn, dostali každý vedení nad tisícem? Poněvadž jsi při shromažďování lidu vedle svého otce byl pomocníkem a přitáhl jsi lid a shromáždil jej, udělil jsem ti titul čerbi. Teď můžeš z lidí, které jsi sám našel a sestavil, vytvořit vlastní tisíc a vést je v souhlase s Turuchanem.“

213 Pak pravil Činggis-chahan kuchaři Önggürovi: „Vy tři Tochurauti, pět Tarchutů a ty, Önggüre, synu Münggetü-Kijanův, byli jste mi s Bišiuty a Bajauty ohradou, ty, Önggüre,

v mlze
jsi nezbloudil,
v šarvátce
ses neoddělil.
V mokru se mnou
mokrý jsi byl,
v chladu se mnou
mrzl jsi.

Jakou milost si teď přeješ?" Na tuto otázku pravil Önggür: „Jestliže si smím vybrat milost, moji bratři Bajauti jsou roztroušeni mezi všemi kmeny. Svolíš-li, chci opět shromáždit své bratry Bajauty." Činggis-chahan pravil a vydal rozkaz: „Dobře tak! Shromáždi své bratry Bajauty a veď je jako tisíc!" Dále vydal Činggis-chahan rozkaz: „Jestliže vy oba kuchaři, Önggür a Boroul, na pravé i levé straně jídlo tak vydáváte, aby nechybělo pro ty, kdo stojí a sedí na pravé straně, a rovněž pro ty, kdo vlevo stojí v řadě a ještě nestojí, jestliže oba tak rozdílíte, pak není mé hrdlo drsné a mé srdce je klidné. Teď vydávejte, Önggüre a Boroule, při válečných taženích a pochodech jídlo pro všecko mužstvo!"[61] Takový vydal rozkaz. „Když budu sedět na trůně, budete sedět nalevo a napravo od velké vinné kádě a starat se o jídlo! S Tolunem a ostatními ať sedí s tváří obrácenou k severu!"[62] a ukázal jim místo.
214 Dále pravil Činggis-chahan Borochulovi: „Moje matka vás čtyři, Šigi-Chutuchua, Borochula, Güčüa a Kököčüa v jednom ležení lidí

na zemi sebrala,
na nohy postavila,
pod ochranu vzala a jako děti vychovala,
za krky vás tahala
a dospělým rovné učinila,

za ramena vás tahala
a mužům rovné učinila.

Vychovala vás, aby vás učinila druhy pro nás, své děti, nerozlučné jako stín. Jako svůj dík a odplatu za to, že vás vychovala, jak často jste mé matce díkem a službou splatili! Ty, Borochule, byl jsi mi takovým druhem, že jsi mě

na rychlých pochodech,
na dešti a v noci
nenechal s prázdným žaludkem spát!
Když jsme stáli proti nepříteli,
nikdy jsi bez polévky mě nenechal spát.

Dále když jsme Tatarů lid porazili, který předky naše a otce zabíjel, a když jsme Tatarů lid v pomstu a odplatu, měříce jej podle kolíku osy, zcela pobili, unikl a uprchl jeden z Tatarů, Chargil-Šira. Ale hladem a bídou puzen přišel opět do ležení a vstoupil k matce do jurty a pravil: Přišel jsem prosit o almužnu! – Na to mu řekli: Když jsi přišel pro almužnu, sedni si tamhle! – A když seděl v koutě za dveřmi, u postele na západní straně, přišel pětiletý Toluj zvenčí dovnitř, a když zase chtěl vyběhnout ven, zdvihl se Chargil-Šira, přimáčkl dítě pod rameno a šel s ním ven. Jak tak šel, vytáhl nůž a chtěl jej naostřit, seděla Borochulova žena Altani na východní straně od jurty matčiny. A když matka vykřikla: Vraždí dítě!, běžela Altani hned za ním, za Chargil-Širou, ven a chytla jej za postranní copánek. Druhou rukou chytla ho za ruku, kterou tasil nůž, a když jí trhla zpět, pustil nůž. Severně od jurty byli Džetej a Dželme, kteří právě zabíjeli bezrohé černé hovado pro potravu. Když Altani křičela, přiběhli Džetej a Dželme se sekerami a pěstmi ještě rudými krví a zabili tatarského Chargil-Širu sekerou a mečem hned

na místě. Když se všichni tři, Altani, Džetej a Dželme, přeli o to, kdo má největší zásluhu na tom, že se chlapci zachránil život, řekli Džetej a Dželme: Kdyby nás nebylo bývalo a nebyli bychom rychle přiběhli a jej zabili, co by byla mohla Altani jako žena dělat? Bylo by bývalo po životě chlapcově veta! Hlavní zásluha je naše! – Altani pravila: Kdybyste nebyli slyšeli můj hlas, jak byste byli přišli? Kdyby nebyl upustil nůž, poněvadž jsem za ním běžela a chytla ho za postranní cop a kdybych mu nebyla strhla ruku, kterou tasil nůž, nebylo by po životu chlapcovu veta, než byste byli přišli vy dva, Džeteji a Dželme? – Když se domluvili, připadla hlavní zásluha Altani. Borochulova žena jako druhá oj Borochulova se zasloužila o život Tolujův. Dále, když jsme bojovali s Kereity na písku Chalachaldžitu a Ögödej byl při tom šípem raněn do krční žíly a klesl, tu u něho Borochul sesedl s koně a strávil u něho noc a vyssával ssedlou krev svými ústy. Když ho chtěl příštího jitra posadit na koně a on si nemohl sednout, vzal ho k sobě na koně a uchopil Ögödeje zezadu a stále mu při tom ssál sraženou krev, takže koutky jeho úst byly celé červené. Tak zachránil Ögödejovi život a přivedl nám jej. V odplatu za péči a starost mé matky zasloužil se o život mých obou synů. Borochul jako můj druh

na pokyn a zavolání,
na můj hlas a jeho ozvěnu

nikdy nepřišel pozdě. Kdyby Borochul devětkrát měl propadnout trestu, budiž beztrestný!" Takový vydal rozkaz.
215 Dále pravil: „Chci také ženám svého rodu prokázat milost!"
216 Dále pravil Činggis-chahan starému Usunovi: „Usun, Chunan, Kököčös a Degej, ti čtyři co slyšeli a viděli, nezatajili ani nesmlčeli, nýbrž oznámili. Své úvahy a myšlenky sdělili. Podle mongolského řádu je v úřednické dráze možnost stát se bekim. Tys potomkem náčelníka Baarinů. Beki je v naší úřednické dráze nejvyšší. Starý Usun nechť se stane bekim! Až bude povýšen na bekiho,

bílým oděvem nechť jej přiodějí,
bílého valacha k jízdě dají,
k sedění nejvyšší místo přikáží

a úctu prokazují a nechť určuje příznivé roky a měsíce!"[63] Takový dal rozkaz.
217 Dále pravil Činggis-chahan: „Přítel Chujildar jako první učinil slib v boji položit svůj život. Za tuto zásluhu nechť dostávají jeho potomci až do nejpozdějších pokolení sirotčí podporu!" Takový vydal rozkaz.
218 Dále pravil Činggis-chahan Narin-Toorilovi, synu Čachan-choaovu: „Tvůj otec Čachan-choa, který nejvýš oddaně bojoval přede mnou, byl v bitvě u Dalan-Baldžutu zabit Džamuchou. Teď nechť dostává Narin-Tooril v odměnu za svého otce sirotčí podporu!" Na tuto řeč pravil Tooril: „Dovol, prosím, moji bratři Negüsové jsou roztroušeni po všech kmenech. Dovolíš-li, chci své bratry Negüse zase shromáždit!" Nato Činggis-chahan rozkázal: „Je-li tomu tak, proč ne? Proč bys neshromáždil své bratry Negüse a nevládl ve své rodině dědičně?"
219 Dále pravil Činggis-chahan Sorchan-Širovi: „Když v době, kdy jsem byl ještě malý, mě taičiutský Tarchutaj-Kiriltuch a jeho bratři nenávistně pronásledovali a zajali, tehdy vy, Sorchan-Šira a tvoji synové Čilaun a Čimbaj, ačkoliv jsem byl nenáviděn vašimi vlastními bratry, jste mě schovali a nařídil jsi své dceři Chadaan o mne se starat a pak jste mě vypravili na cestu. Oné vaší dobré služby vzpomínám.

Za temné noci ve snu,
za dne v hrudi

stále toho vzpomínám! Přišli jste sice ke mně od Taičiutů trochu pozdě, ale chci vám teď poskytnout přízeň. Jakou přízeň si nyní přejete?" Sorchan-Šira pravil se svými syny Čilaunem a Čimbajem: „Dovolíš-li, chtěl bych mít pastviny bez daní. Chtěl bych mít území Merkitů na Selenze jako nezdaněné pastviny. O dalších důkazech přízně nechť ráčí rozhodnout Činggis-chahan!" Na to pravil Činggis-chahan: „Používejte území Merkitů a Selengy jako pastvin a mějtež je bez daní. A dávám vám a vašemu rodu dědičnou výsadu, abyste byli nositeli toulce[64] a pili z poháru. A při devaterém přestupku nepodstoupíte trest!" Takový vydal rozkaz. Dále věnoval Činggis-chahan Čilaunovi a Čimbajovi ještě tuto přízeň: „Jak bych mohl opominout vzpomínku na vaše slova, která jste vy, Čilaune a Čimbaji, tehdy řekli? Jestliže vy, Čilaune a Čimbaji, nějakou svou myšlenku byste chtěli říci nebo o něco prosit, co vám chybí, pak to neříkejte žádnému prostředníku! Nýbrž řekněte mně osobně, co myslíte a co vám chybí!" Takový vydal rozkaz. Dále propůjčil Sorchan-Širovi, Badajovi a Kišlichovi práva darchana.

„Když na výpravě proti nepříteli
kořisti dobudeme,
kolik najdete, vezměte!
Když stepní zvěř budem honiti,
kolik pobijete, vezměte!"

Takový vydal rozkaz. Sorchan-Šira, to byl člověk taičiutského Tödegea. Badaj a Kišlich, to byli Čerenovi pasáci koní. „Teď vy, moje opory, těšte se z výsady, že vás ustanovuji nositeli toulce a že budete se mnou pít z poháru!"

220 Dále pravil Činggis-chahan Najaovi: „Když starý Širgüetü s vámi, svými syny, Alachem a Najaou, k nám přiváděl zajatého Tarchutaj-Kiriltucha, tu pravil Najaa cestou, když jste přicházeli k rohu Chutuchulu: Jak můžeme našeho pravoplatného chana zradit a vydat nepříteli? Nebyl s to jej zradit a propustil jej. Když pak starý Širgüetü se svými oběma syny Alachem a Najaou přišli, tu řekl Najaa-Bildžiur: Zajali jsme svého pravoplatného chana a chtěli jsme ho sem přivést, ale pak jsme přece nebyli s to to udělat, abychom ho zradili, a zase jsme ho pustili. Přišli jsme nabídnout Činggis-chahanovi své síly. Kdybychom byli přišli s rukou na svém vlastním chanovi, řeklo by se o nás: Jak mohou lidé, kteří jako poddaní vložili ruku na svého pravoplatného chana, později požívat důvěry? – To pravil. Když řekl, že nemohl zradit svého vlastního chana, schválil jsem jeho slova a řekl jsem, že pokládám zásadu, že nebyl s to zradit svého pravoplatného chana, za velký projev věrnosti. A řekl jsem, že mu dám úřad. Teď nechť Boorču vede desetitisíc na západě! Muchaliovi uděluji titul gujanga a velení nad desetitisícem na východě. Teď nechť Najaa vede desetitisíc středu!" Takový byl rozkaz.

221 Dále pravil: „Džebe a Sübeetej nechť jsou veliteli tisíce lidí, které sami si vzali, tak jak je zařadili."

222 Dále přikázal ovčákovi Degejovi shromáždit lid bez příslušnosti kmenové a vésti jej jako tisíc.

223 Dále pravil: „Tesař Güčügür, poněvadž dostal málo lidí, sem a tam si nějaké sebral a z Džadaranů Mulchalchu se k němu podobně přidružil. Güčügür a Mulchalchu nechť dohromady pod jedním společným vedením mají tisíc!"

224 Ty, kdo spolu s ním zakládali říši a spolu s ním nesli veškerou tíhu, jmenoval veliteli tisíců. Při dělení po tisících jmenoval velitele tisíců, setnin a desítek. Při dělení po desetitisících jmenoval velitele desetitisíců. Velitelům deseti-

tisíců a tisíců, kteří byli hodni odměny, dal odměnu, a těm, kteří byli hodni pochvalného uznání, je udělil. Činggis-chahan vydal rozkaz: „Dříve jsem měl osmdesát mužů noční stráže a sedmdesát mužů tělesné stráže denní. Teď, když jsem silou Věčného Nebe ve své moci byl Nebem a Zemí posílen, podrobil si celou říši a uvedl ji pod své jediné vedení, vyvolte mi tělesné stráže pro den z jednotlivých tisíců a dejte mi je do služby. K jejich zřizování, k zřizování nočních stráží, nositelů toulců a denních stráží dejte mi počet deseti tisíc!“ Dále vydal Činggis-chahan jednotlivým tisícům nařízení, jak vyvolit a zřídit tělesné stráže: „Když se budou při zřizování tělesných stráží pro nás vybírat synové velitelů desetitisíců, tisíců a setnin a také synové prostých lidí, pak nechť se zaměstnají jen obratní a dobře vyhlížející, schopní u Nás konat službu. Synové velitelů tisíců nechť při svém zařazení přivedou s sebou jednoho svého mladšího bratra s deseti druhy. Synové velitelů setnin nechť při svém zařazení přivedou s sebou jednoho svého mladšího bratra s pěti druhy. Synové velitelů desítek a prostých lidí nechť při svém zařazení přivedou s sebou také jednoho mladšího bratra s třemi druhy. Koně nechť jim dodají jejich lidé. Lidi, kteří u Nás konají službu, musíme posilovat, a proto nechť synům velitelů nad tisíci deset členů družiny ze svých tisíců a setnin přispěje svou dávkou. A mimo podíl, který dostávají od svého otce, mimo muže a koně, které osobně získali nebo koupili, a mimo jejich služební plat má se jim tolik přidělit a udělit, jak je třeba podle Námi určených daňových povinností. Synům velitelů setnin nechť pět členů družiny a synům velitelů desítek, jakož i synům prostých lidí tři členové jejich družiny týmž způsobem, mimo jejich služební plat, rovněž dávají jejich podíl!“ Pak vydal jiný rozkaz: „Až velitelé tisíců, setnin a desítek, jakož i mužstvo dostane toto Naše nařízení a vyslechne je,

nechť podléhají trestu všichni lidé, kteří je přestoupí! Jestliže z mužstva, které Námi bude zaměstnáno jako tělesná stráž, někdo se vyhne a nebude chtít nebo nebude moci u Nás již svou službu zastávat, zaměstnáme jiné, onoho muže však potrestáme a vypovíme ho za Naše oči do daleké země! Lidi, kteří k Nám chtějí přijít, aby uvnitř u Nás se naučili službě, nechť nejsou od toho zdržováni!“ Tak pravil.

225 Když byl vydán tento rozkaz Činggis-chahanův, konal se výběr tisíců a vybrali se synové velitelů setnin a desítek podle téhož rozkazu. Dříve bylo osmdesát mužů noční stráže. Z nich se udělalo osm set. Pravil: „Nechť se doplní z osmi set na tisíc!“ A vydal rozkaz, aby ti, kdo by chtěli vstoupit do nočních stráží, nebyli zdržováni. Jeke-Neürina učinil náčelníkem nočních stráží a velitelem nad tisícem. Předtím vyhledal čtyři sta nositelů toulců. Při výběru udělal Dželmeova syna Jesün-Tea náčelníkem nositelů toulců a určil, aby byl jejich velitelem spolu s Tügeovým synem Bügidejem. Když pak nositele toulců a denní stráže rozdělil do jednotlivých oddílů, vydal tento rozkaz: „Jesün-Tee nechť vstoupí jako náčelník jednoho oddílu nositelů toulců. Bügidej nechť vstoupí jako náčelník jednoho oddílu nositelů toulců. Chorchudach nechť vstoupí jako náčelník jednoho oddílu nositelů toulců. Lablacha nechť vstoupí jako náčelník jednoho oddílu nositelů toulců. Při zavěšování toulců nechť jako velitelé svých oddílů nositelů toulců nastoupí v jednotlivých oddílech denních stráží! Nechť se doplní nositelé toulců na tisíc a Jesün-Tee je jejich náčelníkem!“ Takový vydal rozkaz.

226 Denní stráže, které dříve nastoupily s Ögöle-čerbiem, doplnil na tisíc a rozkázal Ögöle-čerbimu z rodu Boorčuova, aby je vedl. Z Muchaliova rodu rozkázal Buchovi, aby byl náčelníkem jednoho tisíce denních stráží. Z rodu Ilügejova rozkázal Alčidajovi, aby byl náčelníkem nad

jedním tisícem denních stráží. Jeden tisíc denních stráží přidělil Dödej-čerbiovi. Jeden tisíc denních stráží přidělil Docholchu-čerbiovi. Velitelství nad jedním tisícem denních stráží svěřil Čanajovi z rodu Džürčedejova. Velitelstvím nad jedním tisícem denních stráží pověřil Achutaje z rodu Alčiova. Jeden tisíc denních stráží, vybraných hrdinů, dal Archaj-Chasarovi a přikázal, aby v době míru byli denními strážemi, v době války však stáli v přední řadě a byli předními hrdiny. Bylo to osm tisíc mužů denních stráží, které byly vybírány z jednotlivých tisíců. Nočních stráží bylo s nositeli toulců také po tisíci. To dalo desetitisíc tělesné stráže. Činggis-chahan vydal rozkaz: „Našich deset tisíc mužů tělesných stráží nechť je silným oddílem a jádrem vojska!"

227 Dále vydal Činggis-chahan tento rozkaz, kterým jmenoval náčelníky čtyř oddílů tělesných stráží denních: „Bucha nechť převezme velení nad jedním oddílem tělesných stráží a cvičí tělesnou stráž ve službě. Alčidaj nechť převezme jeden oddíl tělesné stráže a cvičí tělesnou stráž ve službě. Dödej-čerbi nechť převezme jeden oddíl tělesné stráže a cvičí tělesnou stráž ve službě. Docholchu-čerbi nechť převezme jeden oddíl tělesné stráže a cvičí tělesnou stráž ve službě!" Když tak ustanovil náčelníky čtyř oddílů, vydal rozkaz o nástupu stráží: „Nástup strážních oddílů nechť se děje tak, že důstojník oddílu zjistí úplnost jemu přidělených tělesných stráží, s oddílem nastoupí a po třech nocích bude vystřídán. Jestliže nějaký člověk z tělesné stráže zmešká svou službu, budiž takový muž, který nástup svého oddílu zameškal, potrestán třemi ranami holí. Jestliže týž muž ještě jednou zmešká stráž, budiž potrestán sedmi ranami holí. Jestliže opět týž muž tělesné stráže, aniž je tělesně nemocen a bez dovolení důstojníků oddílu opět zmešká svou stráž, budiž potrestán třiceti sedmi ranami holí. Pak je již pro službu u Nás nepotřebný a vyženu ho

Chubilaj

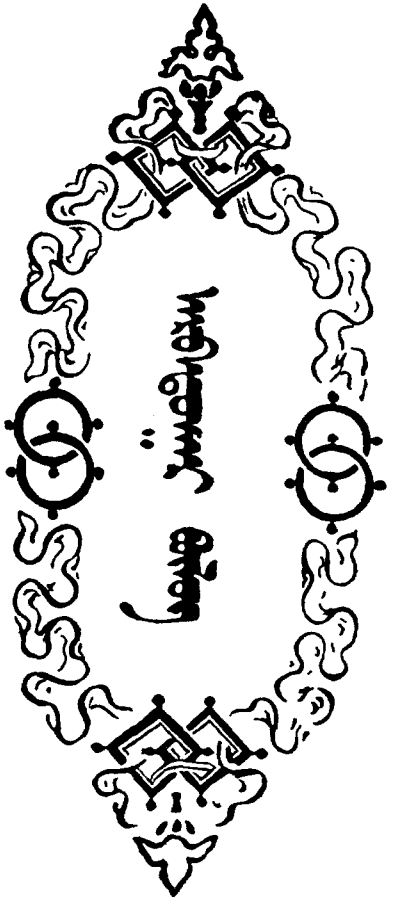
Lovec na koni
(podle staré mongolské kresby)

od svých očí na místo odlehlé!“ Takový vydal rozkaz. „Velitelé oddílů nechť každého třetího dne služby při střídání dají na vědomí tělesným strážím tento rozkaz! Velitelé oddílů, kteří opominou oznámení, buďtež potrestáni! A když lidé vyslechnou rozkaz, jej překročí a zmeškají strážní službu, nechť jsou potrestáni podle rozkazu!“ Dále pravil: „Vy, velitelé oddílů, nesmíte proto, že jste byli jmenováni jejich představenými, nadávat svým tělesným strážím, které spolu s vámi nastoupily stejným rozkazem. Jestliže poruší příkaz, Mně to oznamte! Jestliže si zaslouží stětí hlavy, dáme je popravit. Jestliže si zaslouží potrestání bitím, dáme je položit a bít. Jestliže vy, poněvadž se cítíte představenými, mé tělesné stráže, které jsou vám postaveny na roveň, budete tlouci rukou, nohou nebo holí, nechť vám je oplaceno za každou ránu holí zase holí a za každou ránu pěstí zase ranou pěstí!“

228 Dále vydal Činggis-chahan tento rozkaz: „Muž mé tělesné stráže je výše postaven než vnější velitel tisíce. Členové družiny mé tělesné stráže jsou výše postaveni než vnější velitelé setnin a desítek. Jestliže by se vnější velitelé tisíců chtěli rovnat mým tělesným strážím a s nimi se o tom dostali do sporu, potrestám příslušného velitele tisíce!“

229 Dále vydal Činggis-chahan rozkaz: „Důstojníkům jednotlivých oddílů je oznámiti tento rozkaz: Nositelé toulců a denní stráže, když nastoupili svou směnu a vykonali denní službu po jednotlivých cestách, nechť ještě za slunečního světla udělají místo nočním strážím, jdou ven a tam přenocují. Noční stráže ať v noci nocují u Nás. Nositelé toulců nechť odevzdají toulce, kuchaři misky a mísy nočním strážím a pak se vzdálí. Nositelé toulců, denní stráže a kuchaři, kteří venku nocovali, nechť v době, kdy My jíme ranní polévku, sedí na místě, kde sedlají, a odevzdají hlášení nočním strážím. Jakmile dojíme polévku,

nechť se vrátí nositelé toulců k toulcům, denní stráže na svá stanoviště a kuchaři ke svým mísám a miskám, každý na své místo! Ti, kdo nastupují každou svou směnu, nechť týmž způsobem postupují podle tohoto pravidla! Muže, který by po západu slunce za palácovou jurtou nebo před ní přešel přes cestu, nechť stráž zadrží; noční stráž nechť jej ponechá přes noc u sebe a příštího jitra vyslechne. Když noční stráž dělá směnu, nechť odpochoduje, až když odevzdala zápis o výslechu lidí. A noční stráže, které při střídání mají vyjít ven, nechť jdou ven a pryč teprve tehdy, když odevzdaly služební hlášení. Stráže jsou umístěny v noci kolem palácové jurty. Noční stráže, které jsou postaveny, aby přitlačily dveře, nechť lidem, kteří by v noci chtěli vniknout dovnitř, rovnou setnou hlavu nebo jim useknou ruce a zahodí jejich mrtvoly. Přijdou-li v noci lidé s naléhavou zprávou, nechť ji řeknou nočním strážím a zůstanou stát za jurtou spolu s noční stráží a počkají, až to oznámí. Nikdo, ať je to kdokoliv, nesmí se posadit na vyšší místo, než je noční stráž. Nikdo, ať je to kdokoliv, nesmí vstoupit bez předchozího ohlášení noční stráží! Nikdo, ať je to kdokoliv, nesmí překročit noční stráže nebo mezi nočními strážemi projít, aniž se tázat po počtu nočních stráží. Lidi, kteří by překročili noční stráž, nechť noční stráž zatkne! Lidi, kteří by prošli, nechť noční stráž zatkne! Muže, který by se tázal po počtu, takovému ať noční stráž odebéře koně, na němž ve dne jel, se sedlem a kantárkem, jakož i šat, který toho dne má na sobě!“ Takový vydal rozkaz. Eldžigidej, ačkoliv byl spolehlivý, byl zatčen stráží, když chtěl projít mezi strážemi.

X

TĚLESNÁ STRÁŽ. ŘÍŠE SE ROZŠIŘUJE NA ZÁPAD SMRT ŠAMANA KÖKÖČÜA

230 Činggis-chahan pravil:

„Za mračných nocí
kolem mé jurty s dýmochodem
dokola jste tábořili,
klidně a tiše spát jste mě nechali,
na tento trůn jste mě přivedli,
moji staří noční strážcové!

Za hvězdných nocí
kolem mé palácové jurty
dokola jste tábořili,
v posteli nedovolili jste mě polekat,
moji šťastní noční strážcové,
na vysoký trůn jste mě přivedli!

Za sněhové bouře, jež odnáší,
za zimy, jež člověka roztřese,
za deště, jenž prudce lije se,
kolem mé z vrboví spletené jurty
klidně a bez hnutí stáli jste,
srdce mé jste uklidňovali,

moji věrní noční strážcové,
na radostný trůn jste mě přivedli!

Mezi hustě natlačenými nepřáteli
kolem mé jurty s udupanou podlahou
bez mrknutí oka
v obraně jste stáli,
moji spolehliví noční strážcové!

Když toulce z březové kůry
i jen slabě se pohnuly,
bez meškání jste byli na místě,
moji hbití noční strážcové!

Když toulce z vrbového dřeva
i jen slabě se pohnuly,
nikdy jste pozdě nenastoupili,
moji rychle běžící noční strážcové!

Moji šťastní noční strážcové,
vy ‚starou stráží' se jmenujtež!

Vy, co jste s Ögöle-čerbim nastoupili,
sedmdesát denních stráží,
‚velkými denními strážemi' se jmenujtež!

Archajovi hrdinové
‚starými hrdiny' se jmenujtež!

Nositelé toulců s Jesün-Teem, Bügidejem
‚velkými nositeli toulců' se jmenujtež!"

Takový vydal rozkaz.

231 Pravil: „Ty, kteří byli vybráni z pětadevadesáti tisíců k mé osobní službě a přišli ke mně, mých deset tisíc služebníků – tělesných strážců, tyto tělesné strážce vy, synové, až usednete na můj strůn, až po nejpozdější potomky pokládejte za můj odkaz a neubližujte jim, nýbrž co nejlépe o ně pečujte! Zda není možno těchto deset tisíc tělesných stráží pokládat za mé ochranné duchy?"
232 Dále pravil Činggis-chahan: „O palácové úřednice, o chlapce jurty, o pasáky velbloudů a pasáky hovězího dobytka nechť pečuje noční stráž a nechť udržuje v pořádku vůz pro palácovou jurtu! Prapor, buben a kopí pod nimi nechť noční stráž udržuje v pořádku! Také mísy a misky ať udržuje noční stráž v pořádku! Nechť noční stráž dozírá na Naše nápoje a jídlo! Také hustou masitou stravu nechť noční stráž dává uvařit pod svým dozorem! Nápoje a jídlo, kdyby došlo k plýtvání, budeme vyžadovat zpět od pověřených nočních stráží!" Tak pravil. „Když nositelé toulců vydávají nápoje a jídlo, nechť nevydávají nic bez souhlasu nočních stráží, které převzaly dozor. Při vydávání jídla nechť začne se nejdříve u noční stráže!" Tak pravil. „Vstup do palácové jurty a odchod z ní nechť řídí noční stráž! U dveří nechť dveřní hlídka noční stráže stojí těsně u jurty! Z noční stráže nechť dva vstoupí a drží velkou vinnou nádobu!" Tak pravil. „Z noční stráže nechť jeden jako pořadatel ležení přichází k skládání palácové jurty!" Tak pravil. „Při Naší čižbě a štvanici nechť noční stráž s Námi chodí na čižbu a štvanici! U vozů nechť nechá odpočítanou polovinu zpět!" Tak pravil.
233 Dále pravil Činggis-chahan: „Když sami osobně nepotáhneme do pole, nesmí noční stráž bez Nás s vojskem táhnout do pole!" Tak pravil a vydal rozkaz: „Čerbiové a velitelé oddílů, kteří by po tomto oznámení překročili rozkaz a z nepřízně k nočním strážím je poslali s oddíly do pole, nechť jsou potrestáni! Vojáci noční stráže nesmějí

být za žádných okolností posíláni do pole! Vy, mé noční stráže, ochraňujete můj zlatý život a snášíte na sokolí čižbě a na honu se Mnou námahu, a poněvadž je vám svěřena péče o palác, při cestování a na odpočinku udržujete povoz v pořádku. Vůz pro jurtu při cestování i při odpočinku velkého hlavního ležení udržovat v pořádku, zda je to lehké? Poněvadž musíte konat brzy zde, brzy onde tak těžkou službu, nemáte ode Mne odděleni ještě konat službu ve vojsku! To je mé slovo!"

234 Dále vydal rozkaz Šigi-Chutuchuovi: „Ku pomoci pro rozhodování sporů nechť se určí lidé z noční stráže, kteří by spolu s tebou konali výslech. Jiní lidé z noční stráže nechť pomáhají při úschově a výdeji toulců, luků, pancířů a zbraní. Nechť převezmou udržování pořádku u koní a nakládání na ně provazů pro zavazadla. Jiní lidé z noční stráže nechť pomáhají čerbiům při vydávání hedvábí!" Tak pravil. „Když nositelé toulců a denní stráže oznámí svá ležení, nechť nositelé toulců s Jesün-Teem a Bügidejem a denní stráže s Alčidajem a Ögölem a Achutajem převezmou pravou stranu paláce. Denní stráže s Buchou, Dödej-čerbim, Docholchu-čerbim a Čanajem nechť převezmou levou stranu paláce. Archajovi hrdinové nechť převezmou čelo paláce a noční stráž, když přivedla vůz pro palácovou jurtu do pořádku, nechť se zdržuje na levé straně vedle paláce. Nade všemi tělesnými strážemi a denními strážemi, chlapci palácové jurty v okolí paláce, nad pasáky koní, pasáky ovcí, pasáky velbloudů a pasáky hovězího dobytka nechť těsně u paláce má dozor Dödej-čerbi!" Těmito slovy jej pověřil a vydal rozkaz: „Dödej-čerbi bude stále přítomen, za palácem nechť se zdržuje, tam

odpadovou zeleninu ať jí,
odpadkové smetí spaluje!"

235 Poslal nojana Chubilaje do pole proti Charluchům. Charlucký Arslan-chan přišel a poddal se Chubilajovi. Chubilaj-nojan přišel s Arslan-chanem a přivedl ho poklonit se Činggis-chahanovi. Poněvadž nedošlo k boji, byl Činggis-chahan Arslanovi milostiv a prohlásil, že mu dá dceru.

236 Sübeetej-baatur vytáhl s železným vozem do pole pronásledovat Chudua, Čilauna a ostatní syny merkitského Tochtoy. Vrátil se zpět, když se hnal až k řece Čuj a zničil je.

237 Džebe pronásledoval naimanského Güčülük-chana a zahnal ho ke srázu Sarichu. Güčülük-chana zničil a vrátil se.

238 Uiurský Iduut[65] poslal poselstvo k Činggis-chahanovi. Vzkázal mu po dvou svých poslech, Atkirachovi a Darbajovi: „Je to,

jako když mraky se protrhnou,
matku slunce zase je viděti,
jako když ledy se protrhnou,
voda říční zas najde se.

S velkou radostí doslechl jsem se o jménu a slávě Činggis-chahanově. Budeš-li, Činggis-chahane, mně milostiv, a

ze spon svého zlatého pásu,
z odstřižků svého tmavorudého kabátu

něco pro mne najdeš, budu tvým pátým synem a svou sílu ti věnuji." Tato slova přijal Činggis-chahan milostivě a vzkázal mu zpět toto: „Dám mu svou dceru, ať je pátým synem. Iduut ať přijde a přinese stříbro, zlato, malé i velké perly, brokát, damašek, atlas!" Iduut se zaradoval, že byl milostivě přijat, sebral zlato, stříbro, malé i velké perly

a brokát, damašek a atlas a přišel k Činggis-chahanovi k slyšení. Činggis-chahan Iduuta milostivě přijal a dal mu Al-Altunu.

239 V roce Zajíce[66] poslal Džočiho s vojsky pravého křídla na výpravu proti lesním národům. Bucha jim ukazoval cestu. Oiratský Chuducha-beki přišel s desetitisícem Oiratů jako první se poddat. Přišel a vedl Džočiho a ukázal mu cestu k jeho desetitisíci Oiratů a u Šichšitu byli donuceni se vzdát. Když Džoči podmanil Oiraty, Burijaty, Barchuty, Ursuty, Chabchany, Changchasy a Tubasy, dostal se k desetitisíci Kirgisů. Knížata Kirgisů, Jedi, Inal, Aldier a Öre-beg-digin, tato kirgiská knížata se poddala a přišla se poklonit Džočimu s bílými sokoly, bílými valachy a černými soboly jako dary. Když Džoči podrobil lesní národy s této strany, Šibiry[67], Kesdijiny, Bajity, Tuchasy, Tengleky, Töelesy, Tasy a Badžigity, vrátil se zpět a přivedl kirgiské velitele desetitisíců a tisíců a knížata lesních národů. Přivedl je poklonit se Činggis-chahanovi s jejich bílými sokoly, bílými valachy a černými soboly. Činggis-chahan vyšel oiratskému Chuducha-bekimu slavnostně vstříc a dal milostivě jeho synu Inalčimu dceru Čečejigen, poněvadž se napřed poddal a přivedl mu svých deset tisíc Oiratů. Inalčiho staršímu bratru dal Džočiho dceru Choluichan. Dceru Alacha-beki dal Önggütům. Džočimu řekl Činggis-chahan tato laskavá slova: „Nejstarší z mých synů, ty jsi po prvé odešel z domu a šel jsi dobrou cestou. Vrátil ses, podrobiv šťastný lesní lid, aniž jsi tam v té zemi muže a koně poškodil a přespříliš namáhal. Daruji ti ten lid!" Takový vydal rozkaz.

240 Dále poslal Borochul-nojana na výpravu proti národu Chori-Tumatů. Poněvadž kníže Tumatů Daiduchul-Sochor zemřel, vládla nad tumatským lidem jeho manželka Botochuj-Tarchun. Když Borochul-nojan přišel, vydal se

s třemi muži v čele hlavního vojska na cestu. Byli však ve večerní temnotě, když jeli hlubokým lesem postranní cestou, nepřátelskými předními hlídkami znenadání zezadu zachyceni a byla jim zastoupena cesta. Chytili Borochul-nojana a zabili ho. Když se Činggis-chahan dověděl, že Tumati zabili Borochula, velmi se rozzlobil a chtěl osobně táhnout do pole, ale Boorču a Muchali mu to vymluvili, takže zůstal. Pověřil však dörbetského Dörbej-Dochšina, aby ve vojsku utužil kázeň, pomodlil se k Věčnému Nebi a pak se pokusil podmanit tumatský lid. Dörbej utužil kázeň ve vojsku. Po cestách, stezkách a průsmycích, kterými mělo předtím vojsko projít a přední hlídky měly zajistit, dal proskočit pověstem o svém pochodu, sám však táhl cestou, kterou prošel rudý býk. Nařídil vojákům, aby každému bylo dáno nést na zádech deset holí pro vypráskání v případě, že by řadový voják armády zklamal. Opatřil je sekerami, širočinami, pilami, vrtáky a jinými zbraněmi a nástroji, jaké muž potřebuje. Pak dal podél cesty, kterou šel rudý býk, na cestě stojící stromy porazit a přepilovat a udělal tak cestu. A když pak vystoupili na horu, tu viděli jako dýmochodem shora tumatský lid, jak nic netuše hoduje, přepadli jej a zmocnili se ho.

241 Chorči-nojan a Chuducha-beki, kteří předtím byli zajati Tumaty, byli tam u Botochuj-Tarchun. Jak byl Chorči chycen, to bylo tak: Na rozkaz, že si má od tumatského lidu vzít třicet žen s krásnými dcerami, šel si pro dívky tumatského lidu. Avšak lid, který se dříve byl poddal, se vzbouřil a zajal Chorči-nojana. Když se Činggis-chahan dověděl, že Chorči byl Tumaty zajat, poslal Chuducha, poněvadž věděl, že zná zvyky lesního národa. Když si Činggis-chahan nyní tumatský lid konečně podrobil, obětoval sto Tumatů za Borochulovu mrtvolu. Chorči si vzal třicet dívek. Chuducha-beki dostal Botochuj-Tarchun.

242 Činggis-chahan vydal rozkaz, že chce rozdělit lid matce, synům a mladším bratřím, a učinil to takto s odůvodněním, že: „Ti, kdo měli co dělat při shromažďování lidu, jsou matka, můj nejstarší syn Džoči a můj nejmladší bratr Otčigin.“ Dal matce s podílem Otčiginovým dohromady deset tisíc lidí. Matka se cítila poškozena, ale neřekla nic. Džočiovi dal devět tisíc lidí, Čaadajovi osm tisíc lidí, Ögödejovi pět tisíc lidí, Tolujovi pět tisíc a Chasarovi čtyři tisíce lidí. Alčidajovi dal dva tisíce lidí. Belgütejovi jeden tisíc a pět set. „Daaritaj,“ pravil, „paktoval se s Kereity. Zničím ho, aby ho mé oko již nespatřilo!“ Když tak mluvil, pravili Boorču, Muchali a Šigi-Chutuchu:

„Vlastní oheň
jako bys zhasínal.
Vlastní jurtu
jako bys bořil!

Jako odkaz svého šlechetného otce zůstal tento tvůj jediný strýc. Jak se ho můžeš vzdát? Byl-li nerozvážný, nech ho! Je to nejmladší bratr tvého šlechetného otce. Ať ti pomáhá zahánět dým v ležení!“ Tak s ním bylo mluveno a ostře naň dotírali, až vyrazil kouř z nosu[68]. Řekl: „Souhlasím,“ a mysle na svého šlechetného otce, uklidnil se při slovech Boorčua, Muchaliho a Šigi-Chutuchua.

243 Matce a Otčiginovi, jimž daroval deset tisíc lidí, určil z počtu velitelů Güčüa, Kököčüa, Džungsaje a Chorchasuna. Džočimu určil Charačara, Müngkeho a Idochudaje. Dále pravil Činggis-chahan: „Čaadaj je tvrdohlavý. Má malichernou povahu. Kököčös nechť mu stojí po boku večer i ráno a říká mu své myšlenky!“ Ögödejovi určil Ilügeho a Degeje, Tolujovi určil Džedeje a Balu. Chasarovi určil Džebkeho a Alčidajovi Čaurchaje.

244 Chongchotatský otec Münglik měl sedm synů. Prostředním ze sedmi byl Kököčü-Tebtenggeri[69]. Oněch sedm Chongchotatů se srotilo a tloukli Chasara. Když Chasar Činggis-chahanovi kleče žaloval, že byl sedmi Chongchotaty tlučen, byl Činggis-chahan v špatné náladě pro nějakou jinou věc, a když onen mluvil, řekl Činggis-chahan Chasarovi zlostně: „Jak se teď můžeš dát porazit, když jsi dosud nebyl nikdy nikým poražen?“ Na tuto předhůzku Chasar zaplakal, vstal a odešel. Po tři dny se Chasar roztrpčen neobjevil. Tehdy pravil Tebtenggeri Činggis-chahanovi: „Chan rozkazující Věčného Nebe říká mi proroctví. Jednou: Temüdžin nechť má říši! – Po druhé totéž o Chasarovi. Nezabráníš-li Chasarovi předem, nikdo neví, co bude!“ Když to slyšel, vsedl Činggis-chahan ještě téže noci na koně, aby chytil Chasara. Když odjel, oznámili Güčü a Kököčü matce, že odjel, aby zajal Chasara. Jak se to matka dověděla, zapřáhla neprodleně ještě v noci bílého velblouda a odjela v noci ve voze s černou střechou. Za východu slunce dojela na místo. Činggis-chahan svázal Chasarovi rukávy, vzal mu pás a čepici a chystal se ho právě vyslýchat. Překvapen matkou, polekal se Činggis-chahan a třásl se před matkou. Matka přišla plna zlosti, sestoupila s vozu a rozvázala sama Chasarovi svázané rukávy a osvobodila jej. Pak mu vrátila čepici a pás. Nejsouc s to potlačit svou zlost, sedla si matka s podloženýma nohama, vyňala oba své prsy, položila je plně na svá kolena a pravila: „Vidíte je? To jsou ty prsy, z nichž jste ssáli. Vy, kteří, jak praví přísloví, jste po

vlastním lůžku chňapali,
vlastní pupeční šňůru přetrhli!

Co učinil Chasar? Temüdžin vyprazdňoval tento jeden můj prs. Chačiun a Otčigin oba dohromady nevyprázdnili

ani jeden prs. Chasar však vyprázdnil oba mé celé prsy a dal mi tak klid, až moje hruď se uvolnila. Dělal mi mou hruď širou a volnou! Proto dostal můj nadaný Temüdžin dary ducha a můj Chasar dostal obratnost ve střelbě z luku a sílu, a tak

v zápase šípů uniklé
výstřelem šípů k poddání nutil,
poplašené a uprchlé
výstřelem do dálky ti podmaňoval.

Teď, když jste nepřátele zničili, nemůžete Chasara vidět!" Tak pravila. Když konečně matku uklidnil, pravil Činggis-chahan: „Poněvadž jsem matku rozhněval, bojím se jí a také se stydím! – Vraťme se zpět!" A tak se vrátili. Avšak aniž to sdělil matce, vzal Chasarovi jeho lid a dal mu jen jeden tisíc a čtyři sta lidí. Když se to matka dověděla, vzala si to tak velice k srdci, že rychle scházela. Tak to bylo. Džalairský Džebke však ze strachu utekl k Barchudžinům a připojil se k nim.

245 Pak se shromáždil lid devatera jazyků u Tebtenggeriho. Z místa, kde Činggis-chahan sedlal, mnoho jich chtělo jít na shromáždění u Tebtenggeriho. Při tomto shromáždění šli k Tebtenggerimu také lidé, kteří náleželi Temüge-Otčiginovi. Otčigin-nojan poslal svého posla, jmenoval se Sochor, aby lidi tam odešlé zavolal. Tebtenggeri řekl poslu Sochorovi: „Posly jste za sebe poslali, Otčigin i ty!" A natloukl jeho poslu Sochorovi, přivázal mu jeho sedlo na záda a poslal ho pěšky domů. Otčigin, jemuž jeho posla Sochora ztloukli a pěšky poslali domů, vydal se příštího jitra osobně k Tebtenggerimu a pravil: „Když jsem poslal svého posla Sochora, ztloukl jsi ho a poslal jsi jej pěšky pryč. Teď přicházím sám své lidi povolat zpět!" Po těchto slovech obklíčilo sedm Chongchotatů Otčigina s obou stran a pravili: „Že jsi poslal svého posla Sochora, to bylo od tebe správné?" Když mu vyhrožovali, že ho zajmou a budou bít, pravil Otčigin-nojan ze strachu: „Poslat posla, to bylo ode mne nesprávné!" Tu řeklo sedm Chongchotatů: „Bylo-li to nesprávné, poklekni a odpros!" A přinutili ho pokleknout za Tebtenggerim. Jeho lidi mu však nevrátili. Otčigin příštího jitra, když Činggis-chahan ještě nevstal a ležel v posteli, šel k němu, plakal, poklekl a pravil: „Když se lid devatera jazyků shromažďoval u Tebtenggeriho, poslal jsem posla, jmenoval se Sochor, k němu, aby mé lidi, kteří jsou mi poddáni, od Tebtenggeriho povolal zpět. Mému poslu Sochorovi natloukli a poslali ho zpět pěšky se sedlem na zádech. Když pak jsem šel sám ty lidi přivést, donutilo mě sedm Chongchotatů, kteří mě obklopili se všech stran, odprosit a za Tebtenggerim pokleknout!" Tak pravil a plakal. Než mohl Činggis-chahan promluvit, posadila se Börte-üdžin, zakryla okrajem ložní pokrývky svou hruď a pravila, sama prolévajíc slzy, poněvadž viděla Otčigina plakat: „Co to dělají ti Chongchotati? Nedávno se shlukli a přepadli Chasara a ztloukli jej. Jak to, že teď zase Otčigina nechají za sebou klečet? Co to je za způsob? Ještě tak zahubí tvé mladší bratry, kteří jsou jako cypříše a sosny. Vskutku jednou,

až tvé jak strom vysoké tělo
k pádu se nachýlí,
konopí podobné národy své
komu podřídíš?
Když tvé podstavci sloupu podobné tělo
k pádu se nachýlí,
kdo tvému hejnu ptactva podobnému lidu
bude vládnout?

Zdali dají lidé, kteří tak ukládají o tvé mladší bratry, kteří jsou jak cypřiše a sosny, mým třem malým dětem, vyvinou-li se špatně, vládu? To jsou ti Chongchotati, kteří se tak chovali? Jak se na to můžeš klidně dívat a nechat takové lidi tak nakládat se svými bratry?" Tak pravila Börte-üdžin a prolévala slzy. Po těch slovech Börte-üdžiny řekl Činggis-chahan Otčiginovi: „Až teď přijde Tebtenggeri, budiž ti ponecháno na vůli, udělat s ním, co budeš chtít!" Pak Otčigin povstal, a osušiv si slzy, šel ven a připravil se s třemi siláky. Za okamžik přišel otec Münglik se svými sedmi syny a všech sedm vstoupilo. Když se Tebtenggeri posadil po pravé straně nádoby s vínem, uchopil jej Otčigin za límec u kabátu. Se slovy: „Nedávno jsi mě donutil, abych tě odprosil, teď si to spolu vyřídíme!" táhl ho za límec ze dveří. Tebtenggeri chňapl po Otčiginovi a uchopil jej za límec a rvali se spolu. Tebtenggeriho čepice padla na okraj krbu. Otec Münglik vzal jeho čepici, přičichl k ní a zastrčil ji za ňadra. Činggis-chahan pravil: „Jděte ven a změřte své síly jako zápasníci!" Když Otčigin táhl Tebtenggeriho ven, chopili se Tebtenggeriho tři siláci, kteří stáli připraveni u prahu dveří a teď vyšli vstříc, vytáhli ho ven a zlomili mu páteř. Pak jej pohodili na levé straně do kouta u vozů. A Otčigin vstoupil a pravil: „Tebtenggeri mě přinutil odprosit. Když jsem řekl, že změříme své síly, nechtěl, nýbrž sebou hodil na zem a přetvařoval se. Je to sprostý člověk!" Když to řekl, porozuměl otec Münglik, prolétal slzy a pravil: „Od doby,

kdy mocná země
byla tak velká jako hrouda,
kdy moře a řeky
byly tak velké jako potok,[70]

byl jsem druhem!" Co tak mluvil, zatarasilo jeho šest synů Chongchotatů dveře a postavili se kolem krbu. Už ho tahali za rukávy, když Činggis-chahan, který dostal strach, řekl: „Stranou, chci ven!" Řekl to, vyšel ven a zároveň obklíčili nositelé toulců a denní strážci Činggis-chahana a postavili se v kruhu kolem něho. Když Činggis-chahan spatřil, že pohodili Tebtenggeriho se zlomenou páteří do kouta u vozů, dal přinést zezadu šedý stan a postavit jej nad Tebtenggerim. Pak řekl: „Zapřahejte! Vyjedeme!" A táhli odtud pryč.

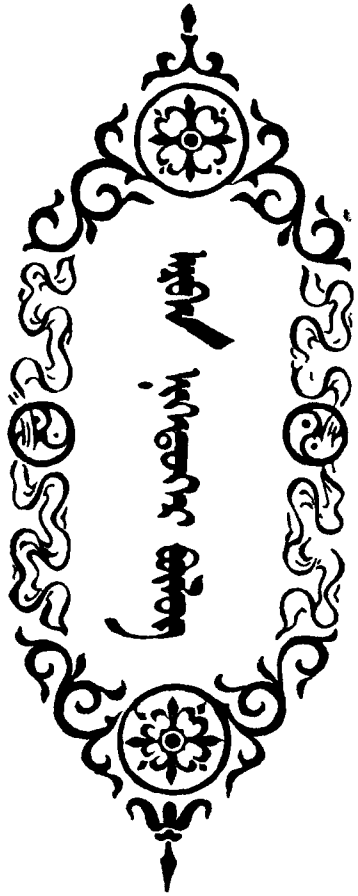
246 Otvor ve střeše stanu, do něhož položili Tebtenggeriho, přikryli, zavřeli dveře na závoru a postavili lidi k němu na stráž. Ale třetí noci, když se rozednívalo, otevřel se střešní otvor a tělo vyjelo samo ven. Když se to vyšetřovalo, bylo zjištěno, že to skutečně byl Tebtenggeri. Činggis-chahan pravil: „Poněvadž Tebtenggeri mé bratry tloukl pěstí i nohou a poněvadž mezi mými bratry bez příčiny rozséval pomluvy, nebyl rád viděn Nebem a byl mu vzat jeho život spolu i s tělem." A Činggis-chahan tam vyplísnil otce Münglika a pravil: „Tys nezdržoval povahu svých synů a oni se mi chtěli rovnat. Tak přišlo neštěstí na hlavu Tebtenggeriovu. Kdybych byl věděl, že máte takovou povahu, bylo by se s vámi jednalo jako s Džamuchou, Altanem a Chučarem a jinými." A plísnil tak otce Münglika dlouho. Konečně však řekl:

„Kdo ráno co řekl,
navečer zruší,
kdo večer co řekl,
ráno zas zruší,

ten přec ať se stydí! Co dříve bylo řečeno, to bylo stanoveno s konečnou platností. Vzhledem k tomu vám uděluji milost a krotím svou zlost. Kdybyste byli svou nemírnou povahu

drželi na uzdě, kdo by se byl mohl rovnat potomstvu otce Münglika?“ Tak pravil. Když zničil Tebtenggeriho, byla vážnost Chongchotatů oslabena.

XI

VÁLKA V SEVERNÍ ČÍNĚ, S TANGUTY, V TURKESTÁNU, ÍRÁNU A RUSKU

247 Potom táhl Činggis-chahan v roce Ovce[71] proti národu Kitat. Dobyl Vu-džu[72], překročil Liščí průsmyk, dobyl Sün-de-vu a poslal Džebea a Güjgünek-baatura jako přední hlídku. Když se dostali do Čabčijalu, zjistili, že Čabčijalský průsmyk je hájen. Tu pravil Džebe: „Vylákám je ven a dostanu je do pohybu, aby sem přišli, a pak svedu bitvu!" a ustoupil. Když se viděli osvobozeni odchodem nepřítele, přihnalo se za nimi vojsko Kitatů s úmyslem je pronásledovat, až byla řeka a pohoří ucpáno. Když se Džebe dostal k předhoří u Sün-de-vu, obrátil však čelem zpět, zaútočil a porazil nepřítele, nastupujícího v roztažené linii. Činggis-chahan, který těsně za ním následoval s hlavním vojskem, způsobil, že Kitati zakolísali, porazil vybrané oddíly Džüjinů, Černých Kitatů a Džürčenů, porubal je, že leželi až do Čabčijalu jako pokácené stromy. Když se Džebe zmocnil vstupu do průsmyku Čabčijalského, dobyl přechodů a Činggis-chahan se položil táborem u Šira-dektüru. Napadl Džung-du[73] a poslal jiné oddíly ztéci různá opevněná místa a města. Džebea poslal ztéci město Dung-čang, ale nebyl s to zmocnit se města útokem. Ustoupil, obrátil ve vzdálenosti tří denních

pochodů frontu, aby nepřítele překvapil, projel s náručními koni pro každého muže celou noc, napadl nepřipraveného nepřítele a tak se zmocnil města Dung-čangu.

248 Po vzetí města Dung-čangu přišel Džebe zpátky a připojil se k Činggis-chahanovi. Když se útočilo na Džung-du, předložil Altan-chanův velký nojan Ongging-čingsang[74] Altan-chanovi tento návrh: „Nastala osudová hodina, určená Nebem a Zemí, kdy má se měniti veliký trůn? Mongolové přišli ve velké síle, porazili jádro našeho vojska, družiny Černých Kitatů a Džürčenů, naše nejlepší vojáky, a úplně je zničili. Zmocnili se i Čabčijalu, naší pevné opory. Jestliže teď armády ještě jednou uvedeme do pořádku a pošleme do pole a opět budou poraženy Mongoly, pak se jistě rozptýlí do tvých jednotlivých měst. A kdybychom je pak měli znovu shromáždit, nebudou chtít, ale obrátí se proti nám a nepůjdou s námi. Dovolí-li Altan-chan, budeme předběžně vyjednávat s chanem Mongolů o poddanství. Dá-li se do vyjednávání a Mongolové ustoupí, budeme se moci, až je odvede zpět, rozhodnout zase jinak. Také se říká o lidech a koních Mongolů, že si nemohou zvyknout na podnebí a trpí nemocemi. Dejme jejich chanovi princeznu. Rozdělme mužstvu vojska zlato, stříbro, hedvábí ve velkém množství. Třeba přistoupí na tento náš návrh. Kdož ví?“ Když to přednesl, schválil Altan-chan slova Ongging-čingsangova a pravil: „Dobře, nechť se tak stane!“ Činggis-chahanovi poslal dceru Güngdžü[75] a mužstvu vojska zlato, stříbro, hedvábí a cenné věci, jak kdo chtěl. Co mohli podle svých sil, odvezli z Džung-du a Ongging-čingsang dopravil to Činggis-chahanovi. Když mu byla nabídnuta kapitulace, souhlasil Činggis-chahan s jejich návrhem, stáhl vojska, obléhající různá města, a odtáhl. Ongging-čingsang provázel Činggis-chahana až po horský kout nazývaný Mo-džu a Vu-džu a pak se vrátil domů. Hedvábí a drahocenných věcí naši

vojáci naložili, kolik mohli, svázali svá břemena vzácnými hedvábnými stuhami a odtáhli.

249 Po tomto polním tažení táhl proti národu Chašinů[76]. Když se blížil k té zemi, poslal Burchan[77] chašinského lidu na znamení poddanství dceru, která se jmenovala Čacha, Činggis-chahanovi se vzkazem: „Budu tvou pravou rukou, věnuji ti svou sílu!“ Dále pravil Burchan-chan: „Již dříve jsme se báli, když jsme slyšeli o jméně a slávě Činggis-chahanově. Teď, když tvá mocná osobnost se k nám blíží, bojíme se tvého majestátu. Bojíce se, chceme my, lid Tangutů, stát se tvou pravou rukou a věnovat ti svou sílu.“ A oznámil: „Poskytneme ti svou sílu.

Máme nepohyblivá ležení,
máme pevná města, jsme městský lid.

Jako tvoje družina

při rychlé jízdní výpravě,
při ostrém boji
nebyli bychom s to
při rychlé jízdní výpravě postačit,
při ostrém boji
spolu bojovat.

Dovolí-li Činggis-chahan, my, lid tangutský,

v ochraně vysokého kavylu vychované
všecky své velbloudy
s obsluhou dodáme,
vlněné látky utkáme,
hedvábí vyrobíme a dodáme.
Ptáky lovné vychováme, shromáždíme,
nejlepší z nich vždycky dostaneš!“

Pak dal podle slibu od svého tangutského lidu velbloudy přihnat a přivést a dal mu, až už neměl žádné.

250 Činggis-chahan ukořistil na své výpravě při podrobení se Altan-chana kitatského lidu množství hedvábí a při podrobení se Burchana lidu chašinského množství velbloudů. Když za své výpravy v roce Ovce si podrobil Altan-chana kitatského národa, který se jmenoval Achutaj, a Iluchu-Burchana národa Tangutů, vrátil se domů a utábořil se v Saariské stepi.

251 Potom opět táhl Činggis-chahan, když mu jeho vyslanci poslaní vyjednávat k Džao-gonovi byli zadrženi Altan-chanem Achutajem kitatského národa, v roce Psa[78] na kitatskou říši. Pravil: „Jak mohli zadržet vyslance poslané k Džao-gonovi, když se jednou podrobili?" Činggis-chahan začal tažení, sám se obrátil proti průsmyku Tung-gonu a Džebe postupoval na Čabčijal. Když se Altan-chan dověděl, že Činggis-chahan táhl na průsmyk Tung-gon, dal třem, Ileovi, Chadovi a Höbögetürovi, vrchní velení nad vojsky a odeslal ty tři, Ilea, Chadu, Höbögetüra, s vojsky spěšnými pochody s rozkazem: „Uzavřete příchod vojskem, postavte hulaan-degelenské lidi do prvé linie a bojujte o průsmyk Tung-gon! Nenechte je projít průsmykem." Když jsme se dostali ke vchodu do Tung-gonu, přišla vojska Kitatů a střetla se s námi volajíce: „Země!" Činggis-chahan bojoval s Ileou, Chadou a Höbögetürem a zatlačil Ilea a Chadu zpět. Toluj a zeť Čügü vrhli se s boku na ně a zahnali Hulaan-Degeleny zpět. Pak přišli, dohnali Ilea a Chadu k ústupu, porazili je a pobili Kitaty, že leželi jako ztrouchnivělé stromy. Když se Altan-chan dověděl, že kitatská vojska byla porubána, unikl z Džung-du a odtáhl do města Nan-gingu.[79] Jeho zbylá vojska zemřela vysílením. Mnozí jedli lidské maso a pojedli se navzájem. Činggis-chahan odměnil

Toluje a zetě Čügüa bohatými dary, poněvadž se tak dobře osvědčili.

252 Činggis-chahan tábořil u Cho-ši-vu, pak se utábořil u Šira-keeru u Džung-du. Džebe, který prolomil bránu Čabčijalu, pohnul vojsky, která dobyla Čabčijalu, postoupil a přirazil k Činggis-chahanovi. Altan-chan odešel z Džung-du, avšak dříve než odtáhl, dosadil v Džung-du Chadu jako liu-šiu[80]. Činggis-chahan dal spočítat zlato, stříbro, hedvábí, drahocennosti atd. v Džung-du a poslal k tomu kuchaře Önggüra, Archaj-Chasara a Šigi-Chutuchua. Když se Chada dověděl, že ti tři přicházejí, šel jim naproti je pozdravit. Vyšel jim vstříc z města Džung-du se zlatotkanými a vyšívanými hedvábnými látkami. Šigi-Chutuchu řekl Chadovi: „Dříve náležely tyto poklady Džung-du a samo Džung-du Altan-chanovi. Nyní však náleží Džung-du Činggis-chahanovi. Jak můžeš poklady a hedvábí Činggis-chahanovy tajně zpronevěřit, sem přinést a nám nabízet? Já je nevezmu!" Tak pravil. Šigi-Chutuchu nevzal nic, ale kuchař Önggür a Archaj oba vzali. Když ti tři v Džung-du spočítali drahocennosti a majetek, vrátili se zpět. Tu se tázal Činggis-chahan Önggüra, Chasara a Chutuchua, co jim Chada dal. Šigi-Chutuchu pravil: „Přinesl nám zlatotkané a vyšívané hedvábné látky. Já jsem řekl: Dříve náleželo toto Džung-du Altan-chanovi. Teď náleží Činggis-chahanovi. Jak můžeš ty, Chado, Činggis-chahanův majetek tajně zpronevěřit a nám jej nabízet? – Já jsem nic nevzal. Avšak Önggür a Archaj oba vzali, co jim bylo dáno." Tu Činggis-chahan vyplísnil Önggüra a Archaje. Šigi-Chutuchua však bohatě obdaroval a pravil: „Tys myslil na svou velkou povinnost! Nechtěl bys býti

mým okem, které za mne vidí,
mým uchem, které za mne slyší?"

253 Když Altan-chan vstoupil do Nan-gingu, poddal se osobně, udeřil hlavou o zem a poslal svého syna, jmenoval se Tenggeri, se stovkou členů družiny Činggis-chahanovi, aby u něho byli jako denní stráž. Když se mu poddal, rozhodl Činggis-chahan vrátit se a překročit opět Čabčijal, avšak Chasara poslal s vojsky levého křídla podle mořského pobřeží a dal mu rozkaz: „Utábořte se u města Bej-gingu. Až dobudete města Bej-gingu, táhněte dále zemí džürčenského Vu-chana. Pomyslí-li Vu-chano na odpor, pak jej přepadněte! Podrobí-li se, překročte jeho hranice a táhněte jeho městy podél řek Uly a Nauy a vzhůru po řece Tavuru, překročte ji a přijďte a připojte se ke mně v hlavním ležení!" Spolu s Chasarem poslal z knížat Džürčedeje, Alčiho a Tolun-čerbia. Chasar přinutil město Bej-ging se vzdát a podmanil džürčenského Vu-chana. Když pak v cestě ležící města přinutil vzdát se, táhl Chasar proti toku řeky Tavuru a přišel a utábořil se v hlavním ležení.

254 Pak se stalo, že Činggis-chahanovi bylo mohamedánským[81] lidem poselstvi o stu lidech, vedené Uchunou, zadrženo a pobito. Činggis-chahan pravil: „Jak si mohu dát svou zlatou uzdu odtrhnout mohamedánským lidem?" A rozhodl v pomstu a odplatu za své stohlavé poselstvo, vedené Uchunou, táhnout do pole proti mohamedánskému lidu. Když již hodlal vytáhnout, přednesla Jesüj-chatun[82] Činggis-chahanovi tyto myšlenky: „Chahan myslí na to, jak by

vysoké průsmyky překročil,
široké řeky přebrodil,
daleké válečné tažení podnikl,
četné své národy v pořádku udržel.

Avšak žádný tvor, který se zrodil, nemá věčného trvání.

Když tvé jak strom vysoké tělo
k pádu se nachýlí,
konopí podobné národy své
komu podřídíš?
Když tvé podstavci sloupu podobné tělo
k pádu se nachýlí,
své hejnu ptactva podobné národy
komu svěříš?

Kterého ze svých čtyř tobě zrozených synů chceš jmenovat? Co jsem si uvážila, přednesla jsem k úvaze pro syny, mladší bratry, všecky poddané, jakož i pro nás, méněcenné. Nechť se dovědí tvou vůli!" Činggis-chahan pravil k tomu návrhu: „I když je to jen chatun, Jesüjina slova jsou velmi správná! Nikdo z vás, ani mladší bratři, ani synové, ani Boorču nebo Muchali a ostatní, nepřednesl nikdy takovou myšlenku. I já

jsem zapomněl na to pomyslit,
jako bych své předky nemusel následovat.
Spal jsem, jako by
smrt mě nikdy nemohla zachvátit."

Potom řekl: „Nejstarší z mých synů je Džoči. Co ty říkáš? Mluv!" Než se však Džoči dostal k slovu, pravil Čaadaj: „Vyzýváš-li Džočiho, aby mluvil, zda tím chceš říci, že ho pověřuješ? Byl mezi merkitskými pancharty![83] Jak mu můžeme svěřit vládu?" Když tak mluvil, vyskočil Džoči, chytil Čaadaje za límec a pravil: „Otcem chanem nebyl nikdy dělán rozdíl. Jak můžeš ty se mnou jednat rozdílně? V jaké schopnosti nade mne vynikáš? Jenom svou tvrdohlavostí nade mnou vynikáš. Jestliže nade mne vynikneš v střelbě do dálky, useknu si palec a zahodím ho! Porazíš-li mě v zápolení, nevstanu s místa, kde jsem padl! Vůle otce

chana má se brát na vědomí!“ Zatím co Džoči a Čaadaj vzájemně se drželi za límec a Boorču tahal za ruku Džočiho, Muchali Čaadaje, seděl Činggis-chahan mlčky a poslouchal. Tu pravil Kököčös, který stál na pravé straně: „Proč se, Čaadaji, rozčiluješ? Mezi syny byl jsi to ty, v nějž tvůj otec chan skládal svou naději. Než jste se narodili,

hvězdnaté nebe
kolem se točilo.
Všichni lidé ve sváru byli.
Do postelí svých se nedostali,
majetek vzájemně si loupili.
Zemská kůra se obracela.
Veškeren lid se bouřil.
Nelíhali ve svých poduškách,
navzájem spolu válčili.

V takové době

nežilo se, jak by si kdo přál,
naopak docházelo k srážkám.
Nežilo se ve vyhýbání,
nýbrž docházelo k boji.
Nežilo se v lásce,
nýbrž vzájemně se zabíjeli.
Ty mluvíš, že by tvé
svaté chatuně, tvé matce,
mysl jak máslo se rozpustila,
srdce jako mléko roztálo.
Nenarodili jste se oba
z téhož života?
Nevystoupili jste náhle oba
z téhož teplého,
z jediného lůna?

Není správné, že matku svou,
která vás ze srdce zrodila,
tupiti necháte,
lásku její chladnout a hynout!
Není správné, že matku svou,
která vás z těla zrodila,
rmoutíte a v lítosti
táti necháte.
Tehdy, kdy otec váš chan
celou říši založil a
černou hlavu svou ukazoval,
černou krví svou vědra plnil,
černé oči své netočil,
ploché ucho své na podušku nekladl,
rukávy své za podušku měl,
roucho své si prostíral,
slinami žízeň tišil,
maso ze svých zubů večeřel,
stále kupředu spěl,
až pot z jeho čela
až k chodidlům kanul
a pot z chodidel
na čele vystupoval!
Tehdy vaše matka
spolu s ním námahu snášela,
bochtach[84] do čela si pevně vtiskla,
po pás se vykasala,
bochtach těsně si nasadila,
řádně se podkasala,
vás takto vychovala:
při polykání
půli vlastní vám dávala,
sama když již v hrdlo polykala,
své vlastní sousto celé vám dala,

sama naprázdno vycházela.
Když vás za lopatky tahala,
ptala se, jak by vás mužům podobné učinila.
Když vás za krk tahala,
ptala se, jak by vás dospělým podobné učinila.
Když vám zubní maso čistila,
na paty vás stavěla,
že vás na lopatky mužů,
na zadní stehno koní dosáhnout nechala,
zda si při tom nepřála
vaše dobro na srdci mít?
Svatá paní naše mysl měla
jako slunce jasnou,
jako jezero širou!"

255 Na to pravil Činggis-chahan: „Proč tak mluvíte o Džočim? Není Džoči z mých synů nejstarší? V budoucnu tak o něm již nemluvte!" Na ta slova pravil Čaadaj s úsměvem: „O síle Džočiově a o uznání jeho schopností není třeba mluvit.

Ústy jeho zabité
nelze na vozech odvézti,
řečí jeho zabité
nelze vyloupit!

Mezi syny jsou Džoči a já, my dva, nejstarší. Otci chanovi spolu svou sílu věnujeme. Toho z nás,

kdo by se povinnosti vyhnul,
druhý nechť rovnou přetne!
Kdo pozadu by zůstal,
druhý nechť paty mu prosekne!

Ögödej však je klidný člověk. Volme Ögödeje! Ögödej nechť se u tebe, otce chana, zdržuje a ty ho nauč umět se chovat a nosit velkou čepici! To by bylo správné!" Na tato slova pravil Činggis-chahan: „Co říká Džoči? Mluv!" Džoči pravil:

„Čaadaj již to vyslovil,
Čaadaj a já
společně sílu svou dáme,
Ögödeje si zvolíme!"

Činggis-chahan pak pravil:

„Co bude, až budete společně jednat?
Matka Země je široká!
Řek a vod je mnoho!
Tak je rozdělím,
abych dělitelné pastviny zvětšil,
nad městy vám správu dal!"

A dále řekl:

„Vy oba, Džoči a Čaadaji,
slov svých se držte,
lidu příčin k smíchu nedávejte,
lidem příčinu k chechtotu nedávejte!
Jak kdysi Altanovi a Chučarovi se vedlo,
když právě tak se smluvili,
svými slovy však
potom se neřídili!
Co s nimi se stalo?
Teď se s vámi
o Altana a Chučara
dědictví rozdělím.

S ohledem na ně
jak povinnostem mohli byste nedostát?“

A dále řekl: „Co říká Ögödej? Mluv!“ Ögödej pravil:

„Jestliže otec chahan laskavě
mne promluviti zve,
copak mám říci o sobě?
Jak mohu říci:
Já nemohu?
Říkám tedy, že podle nejlepších svých sil
se co nejpilněji vynasnažím! Jen se bojím,
že mezi mými potomky takoví se naleznou, že
až do čerstvé trávy je zavinou,
dobytek ji žráti nebude,
až do tuku je zavinou,
psi jej žráti nebudou.
Že neschopní se narodí,
kteří losa naskrz,
kteří myš podél netrefí!
Takové pochyby své přednáším.
Co jinak říci mám?“

Tak pravil. Na tato slova řekl Činggis-chahan: „Jestliže Ögödej taková slova říká, je na tom něco!“ Pak pravil: „Co říká Toluj? Mluv!“ Toluj pravil: „Já

otcem chahanem jmenovanému
staršímu bratru svému po boku budu stát,
zapomene-li co, připomenu,
zasne-li, probudím jej.
Spříseženecem jeho budu,
ryzáka jeho bičem,
souhlas svůj mu neodepřu,
v řadě za ním chybět nebudu.

Na výpravu s ním dalekou potáhnu,
v blízkém boji s ním bojovat budu!“

Tak pravil. Činggis-chahan ho pochválil a řekl:

„Chasar z příslušníků svých
jednoho nechť pověří!
Alčidaj z příslušníků svých
jednoho nechť pověří!
Belgütej z příslušníků svých
jednoho nechť pověří!
Jestliže v tom smyslu z příslušníků mých
jednoho pověříte,
vůli moji nezměníte,
ji nezlomíte,
nikdy nezbloudíte, nikdy nechybíte!
Jestliže z Ögödejových potomků
tací slaboši se zrodí, že
až do čerstvé trávy je zavinou,
dobytek ji žráti nebude,
až do tuku je zavinou,
psi jej žráti nebudou,
proč z ostatního mého potomstva
by se schopný chlapec neměl zroditi?“

Tak zněl rozkaz.

256 Činggis-chahan se chystal k válečné výpravě a poslal k Burchanovi tangutského lidu posla se vzkazem: „Tys pravil: Budu tvou pravou rukou. – Poněvadž teď mohamedánský lid strhl mou zlatou opratí, jdu na polní výpravu věc si vyřídit. Táhni do pole jako pravá ruka!“ Když toto poselství bylo vyřizováno, pravil Aša-Gambu, dříve než mohl Burchan říci slovo: „Nestačí-li jeho moc, co je to za chahana?“ A s pyšnými slovy poslal odpověď, že žád-

ným vojskem nepřispějí. Činggis-chahan pak pravil: „Jak si mohu dát líbit od Aša-Gambua taková slova? Nejlépe by bylo, abych se obrátil a táhl proti nim. Jaká by tu byla potíž? Poněvadž jsem se však chtěl obrátit proti jiným lidem, musíme s tím počkat. Podpoří-li mě Věčné Nebe a vrátím se zpátky, až zlaté opratě pevně přitáhnu, pak jistě ta věc přijde na řadu!“

257 V roce Zajíce[85] táhlo se proti mohamedánskému lidu přes průsmyk Araj. Činggis-chahan vzal z žen sebou Chulan-chatun. Z mladších bratrů svěřil Otčigin-nojanovi hlavní ležení. Pak se vydal na cestu. Džebea poslal napřed. Jako zálohu Džebeovu poslal Sübeeteje a jako zálohu Sübeetejovu Tochučara. Těm třem dal pokyn: „Půjdete zvenčí kolem, abyste vyšli za zády sultánovými, a počkáte, až dojdeme. Pak spolu s námi s obou stran zaútočíte!“ Džebe nato odtáhl, táhl podél měst chana Melika[86] a prošel, aniž se jich dotkl, zvenčí kolem. Po něm prošel Sübeetej stejným způsobem, aniž se jich dotkl. Po něm však Tochučar města chana Melika plenil a jeho rolníky mu uloupil. Když chan Melik viděl, že jeho města jsou pleněna, začal se chovat nepřátelsky, odtáhl a spojil se s Džalalding-soltanem. Džalalding-soltan a chan Melik pak spolu táhli proti Činggis-chahanovi. Před Činggis-chahanem pochodoval Šigi-Chutuchu jako čelo. Dali se s Šigi-Chutuchuem do boje a Džalalding-soltan s chanem Melikem porazili Šigi-Chutuchua a porazivše ho postoupili až k Činggis-chahanovi. Tu však vpadli Džebe, Sübeetej a Tochučar Džalalding-soltanovi a chanu Melikovi do zad, porazili je a pobili. Pak nepřipustili, aby se v městech Buchaře, Semisgabu a Udararu zase shromáždili, ale pronásledovali je až k řece Šinu.[87] Tam zahnáni, vrhli se nepřátelé do řeky Šinu a mnohé ze svých mohamedánů tam v řece Šinu ztratili. Džalalding-soltan s chanem Melikem prchli, aby si zachránili život, proti proudu řeky Šinu.

Činggis-chahan pochodoval proti proudu Šinu a dobyl města Batkesenu.[88] Když se dostal k řekám Eke-chorochanu a Geün-chorochanu, položil se táborem na rovině Baruanu[89] a poslal džalairského Balu pronásledovat Džalalding-soltana a chana Melika. Džebea a Sübeeteje oba štědře obdaroval a pravil: „Džebe, ty ses dříve jmenoval Džirchoadaj. Když jsi přišel od Taičiutů, nazvali jsme tě Džebe, to jest zbraň. Ale Tochučara, který z vlastní vůle pohraniční města chana Melika vyplenil a tím chana Melika znepřátelil, budu soudit a dám ho stít!“ Tak pravil. Ale nakonec ho přece jen nedal stít, nýbrž jen jej pořádně vyplísnil a sesadil ho s jeho velitelského postavení ve vojsku.

258 Když se Činggis-chahan vrátil z roviny Baruanu, poslal tři syny, Džočiho, Čaadaje a Ögödeje, s tímto úkolem: „Překročte s vojsky pravého křídla řeku Amuj[90] a položte se táborem před městem Ürünggeči!“[91] Toluje poslal s úkolem: „Oblehněte všecka města, Iru,[92] Isebür[93] a ostatní!“ Činggis-chahan sám položil se před městem Udirarem[94]. Od tří synů, Džočiho, Čaadaje a Ögödeje, přišlo hlášení: „Naše vojska jsou bez pohromy. Dostali jsme se k městu Ürünggeči. Podle čích slov máme jednat?“ Činggis-chahan jim nato poslal rozkaz: „Jednejte podle slov svého Ögödeje!“

259 Když pak Činggis-chahan donutil město Udirar vzdát se, odtáhl od města Udiraru a oblehl město Semisgab.[95] Od města Semisgabu táhl dále a oblehl město Bucharu. Tam strávil léto na letovisku soltanově na horském hřebenu Altan-chorchanu, kde čekal na Balu. Tolujovi poslal poselství: „Rok se stal horkým. Ostatní vojska ať se položí táborem! Ty se připoj k nám!“ Toluj dobyl měst Iru a Isebüru, město Sisten[96] rozbořil a právě bořil město Čükčeren. Když posel přinesl vzkaz, provedl nejdříve Toluj rozboření města Čükčerenu, pak se obrátil zpět, aby se položil táborem a spojil se s Činggis-chahanem.

260 Když Džoči, Čaadaj a Ögödej dobyli města Ürünggeči, rozdělili si obyvatelstvo města na tři díly, ale nedali Činggis-chahanovi jeho díl. Když tito tři princové přišli zpět, aby se položili táborem, vyplísnil Činggis-chahan své tři syny, Džočiho, Čaadaje a Ögödeje, a tři dny je nepřijal v slyšení. Tu mu řekli Boorču, Muchali a Šigi-Chutuchu: „Soltana ještě nikdy nepokořeného lidu mohamedánského jsme pokořili a dobyli jsme jejich měst a obyvatelstva. Město Ürünggeči, které bylo rozděliti, i princové, kteří si je chtěli rozděliti, obojí náleží Činggis-chahanovi. Nebem a Zemí posíleni ve své moci, podmanili jsme si lid mohamedánský, takové množství! Nad tím jsme, tvé celé vojsko, plni radosti a veselíme se. Proč je chahan tak hněvivý? Princové uznávají přece svou vinu a bojí se. Nechť se z toho poučí pro příště! Aby jen princové ve své mysli nepolevili! Bylo by možno, abys dovolil, aby byli pozváni v slyšení?“ Když tak prosili, zkrotil Činggis-chahan svůj hněv a pozval tři prince, Džočiho, Čaadaje a Ögödeje k slyšení, plísnil je a

starobylá slova
užíval,
stará slova uváděl.
Na místě, kde stáli,
byli stísněni,
s čela pot
setříti nebyli s to,

tak huboval, a když je tak huboval a napomínal, obrátili se tři nositelé toulců, Chongchaj-chorči, Chongtachar-chorči a Čormachan-chorči, s prosbou k Činggis-chahanovi: „Proč tak plísníš syny, sotvaže přišli zpátky, když jsou princové jako mladí sokoli, kteří po prvé byli podrobeni výcviku, a právě teprve se učí vést válku? Aby jen princové

ze strachu ve své mysli nepolevili! Od západu slunce k slunce východu jsou nepřátelští národové! Jestliže nás, své tibetské psy, pošleš na štvanici, přineseme ti, porazíme-li s pomocí Nebe a Země nepřátelské národy, jejich zlato a stříbro, hedvábí a poklady, lidi i obydlí. A jaké lidi! Nuže, pravíme: Tady na západě je soltan Chalibaj[97] bachtatského lidu[98]. Proti tomu potáhneme!“ Chahan to uznal a po těchto slovech zkrotil svůj hněv. Souhlasil a vydal rozkaz: „Jako důkaz přízně třem nositelům toulců, Chongchajovi, Chongtacharovi a Čormachanovi, ustanovuji: Adarginec Chongchaj a Dolonggirec Chongtachar, oba nechť zůstanou u mne! Ötegetce Čormachana posílám proti soltanovi Chalibajovi bachtatského národa!“

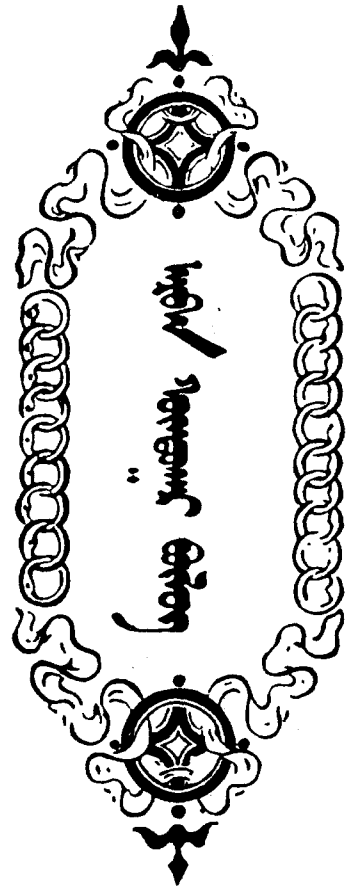
261 Dále poslal Dörbetce Dörbej-Dochšina proti městu Abtu národů Aru[99], Maru[100] a Madasari mezi národy Hindusem[101] a Bachtatem.

262 Dále poslal Sübeetej-baatura na válečnou výpravu severním směrem až k jedenácti kmenům, státům a národům, k Changlinům, Kibčautům[102], Badžigitům, Orusutům[103], Madžaratům[104], Asutům[105], Sasutům[106], Serkesütům[107], Kešimirům[108], Bolarům[109] a Kerelům a přes vodou bohaté řeky Idil[110] a Džajach[111] až k městu Kiva-Menkermen[112].

263 Dále vydal Činggis-chahan rozkaz, kterým jmenoval, když dokončil dobytí mohamedánské země, správce pro jednotlivá města. Z města Ürünggeči přišli dva mohamedáni z rodu Churumši, otec a syn, jmenovali se Jalavači a Maschut. Ti vysvětlili Činggis-chahanovi smysl a význam měst.[113] Když byl tak poučen, takže věděl něco o jejich významu, pověřil syna Maschuta Churumšia, aby s našimi správci spravoval města Bucharu, Semisgen, Ürünggeči, Udan[114], Kischar[115], Urijang[116], Güsen-daril a jiná. Otce Jalavačiho si odvedl, vzal ho s sebou a dal mu správu města Džung-du v Kitatsku. Poněvadž mezi mohamedán-

skými lidmi oba, Jalavači a Maschut, nejlépe se vyznali v tom, co se týká měst, svěřil jim spolu se správci správu kitatského lidu.

264 Sedm let měl co dělat s lidem mohamedánským. Zatím co tam čekal na Džalairce Balu, překročil Bala řeku Šin a pronásledoval oba, soltana Džalaldinga a chana Melika až do země Hindusů. Tam je ztratil a šel je hledat až doprostřed země Hindus. Když neměl úspěch, obrátil se zpět, vyplenil lid na hranicích Hindusu a přišel zpět, veda s sebou mnoho velbloudů a mnoho ovcí. Potom se vrátil Činggis-chahan domů, zůstal na cestě na léto na Erdiši a sedmého roku, v roce Slepice[117], na podzim, utábořil se v paláci v Černém lese na Tuule.

XII

SMRT ČINGGIS-CHAHANOVA ÖGÖDEJ NASTUPUJE VLÁDU

265 Když tam strávil tu zimu, konal kvůli tažení proti tangutskému lidu sčítání nového stavu vojska. V roce Psa[118] na podzim táhl pak Činggis-chahan proti lidu Tangutů. Z manželek vzal s sebou paní Jesüj. Když cestou v zimě konali štvanici na divoké koně u Arbuchy, jel Činggis-chahan na popelavě šedém koni. Když se divocí koně hnali přes cestu, vzepjal se popelavě šedý kůň a Činggis-chahan spadl s koně. Pociťoval velké bolesti v těle, takže se tábořilo u Čoorchatu. Když strávili noc, pravila příštího jitra paní Jesüj: „Vy, princové a knížata, domluvte se spolu! Chahan strávil noc s horečkou v těle!" I sestoupili se princové a knížata dohromady a Chongchotovec Tolun-čerbi předložil tento návrh: „Tangutský lid

pevně stavěná města má,
nepohyblivá ležení.
Neodtáhnou a
neodnesou svá města pevně stavěná.
Neodtáhnou a ležení
nevzdají se nepohyblivých!

My potáhneme zpět, a až se tělo vládcovo ochladí, opět

potáhneme do boje!“ Všichni princové a knížata souhlasili s těmito slovy. Když to však přednesli Činggis-chahanovi, pravil Činggis-chahan: „Tangutský lid o nás řekne, že jsme se obrátili zpět, poněvadž se nám nedostávalo odvahy. Napřed tam musíme poslat posla a pak posla právě zde v Čoorchatu přezkoušet a dovědět se jejich odpověď. Pak bychom mohli ustoupit.“ I poslali posla a dali mu tento vzkaz a příkaz přinést odpověď: „Před lety jsi ty, Burchane, řekl: My, lid Tangutů, chceme být tvou pravou rukou. – Když jsem po takovém tvém ujištění tobě poslal výzvu, která zněla: ‚Poněvadž mohamedánský lid nepřistoupil na mé podmínky, potáhnu proti němu,‘ tu ty, Burchane, jsi nedržel svého slova a nepostavil jsi žádné oddíly, ale slovy jsi mě urazil. Pro svůj jinaký cíl chtěl jsem s tebou zúčtovat později. Když pak jsem nyní válečnou výpravou proti lidu mohamedánskému za podpory Věčného Nebe mohamedánský lid podrobil řádu, přicházím teď s tebou, Burchane, zúčtovat!“ To mu vzkázal. Burchan na to pravil: „Urážlivá slova jsem já neřekl.“ Aša-Gambu pravil: „Urážlivá slova jsem řekl já. Teď však, jestliže vy, Mongolové, hledáte boj a chcete bojovat, nuže, mám ležení Alašaj a

stanovou jurtu
a velbloudy s náklady.

Obraťte se na Alašaj a přijďte ke mně! Tam budeme spolu bojovat! Potřebujete-li zlato, stříbro, hedvábí a tovary, obraťte se k Eri-chaji[119] a k Eri-dženi[120]!“ To vzkázal. Když tato slova byla sdělena Činggis-chahanovi, pravil Činggis-chahan ještě s horečkou v těle: „Tak! Hotovo! Když tamten vzkazuje tak pyšná slova, jakpak by se tu mohlo ustoupit? I kdybych měl umřít, půjdu a vezmu ho za slovo. Věčné Nebe buď mi svědkem!“ Činggis-chahan obrátil se do Alašaje, a když tam dospěl, dal se do boje

s Aša-Gambuem. Porazil Aša-Gambua a přinutil jej zakopat se na hoře Alašaji. Aša-Gambua zajal,

stanovou jurtu
a velbloudy s náklady

i jeho lid mu uloupil, až byl rozptýlen jako popel. Bojeschopné muže a přední Tanguty pobili. Vojákům vydal rozkaz: „Můžete si vzít Tanguty po libosti, jak je kdo najde a zajme!“

266 Činggis-chahan strávil léto na Sněhové hoře. Pak poslal vojáky a dal Tanguty, kteří s Aša-Gambuem odešli do hor a proti nám bojovali, se stany a velbloudími náklady po odpočítání až do posledního muže pozajímat a učinit z nich otroky. Pak rozkázal jako znamení přízně pro Boorčua a Muchaliho, aby si z nich vzali, kolik by chtěli. Dále vydal Činggis-chahan rozkaz: „Dám oběma, Boorčuovi a Muchaliovi, tento důkaz přízně. Poněvadž jsem vám z kitatského lidu ještě nic nedal, Džüjiny kitatského lidu

na stejné půle si rozdělte,
nejkrásnější chlapce jejich
nechte sokoly své
za sebou nositi,
nejkrásnější dívky jejich
vychovejte, žen svých
lem roucha jim vyspravovat dejte!

Džüjinové Černých Kitatů, to jsou ti, kteří jako důvěrníci a milci Altan-chana kitatského národa předky a otce Mongolů odpravovali. Teď jste vy oba, Boorču a Muchali, moji důvěrníci a milci!“

267 Činggis-chahan se vydal na cestu od Sněhové hory a položil se táborem u města Urachaje. Od města Urachaje

táhl dále. A když ležel před městem Dörmegejem[121], aby je rozbořil, přišel Burchan před Činggis-chahana k slyšení. Tam Burchan vykonal velkou holdovací návštěvu a rozvinul před ním velkou nádheru, se zlatými buddhovskými sochami a k tomu zlatými a stříbrnými poháry a mísami, po devíti kusech, s chlapci a dívkami, po devíti, s valachy a velbloudy, po devíti, a s ostatními dary všeho druhu, po devíti. Činggis-chahan nechal jej vykonat holdování v koutku dveří. Při tom obřadu pociťoval Činggis-chahan uvnitř hnus. Třetího dne vydal Činggis-chahan rozkaz, jímž dal Iluchu-Burchanovi jméno Šidurchu[122]. Když pak k sobě Iluchu-Burchana Šidurchua volal, rozkázal Činggis-chahan: „Sprovoďte Iluchu se světa! Tolun-čerbi ať jej vlastníma rukama sprovodí se světa!" Když pak Tolun-čerbi oznámil, že Iluchua vlastníma rukama zabil, pravil Činggis-chahan: „Tys ten Tolun, který, když jsem na cestě k splacení tangutskému lidu divoké koně Arbuchy honil, v péči o můj život a mé tělo dal návrh vyhojit mé nemocné tělo. Po jedovatých slovech nepřítele jsme přišli a posíleni ve své síle Věčným Nebem jsme nepřítele dostali do svých rukou a vykonali jsme pomstu. Tento pojízdný palác, přivezený Iluchuem, spolu s nádobím, poháry a mísami nechť si vezme Tolun!"

268 Když lid Tangutů učinil otroky, Iluchu-Burchana Šidurchuem a pak jej dal zabít, dal z tangutského lidu matky a otce a všecky příslušníky národa až do posledních jeho členů vyvraždit a vydal rozkaz: „Při mých jídlech říkejte: ‚Veškerý národ je zničen', a mluvte o jeho vybití a zničení!" Poněvadž lid Tangutů dal slovo a pak slovo nedržel, Činggis-chahan při své druhé válečné výpravě proti tangutskému lidu mu udělal konec.

V roce Svině[123] vstoupil Činggis-chahan do Nebe.[124] Po jeho vzestupu dali většinu tangutského lidu paní Jesüj.

269 V roce Myši[125] sešli se princové pravé ruky s Čaadajem

a Batuem v čele a princové levé ruky v čele s Otčigin-nojanem, Jegüem a Jesünggeem, princové středu v čele s Tolujem, princezny, zeťové, velitelé desetitisíců a tisíců, všichni spolu u Ködee-aralu na Kelürenu k společné schůzce a povýšili Ögödeje-chahana na chana podle rozkazu, jímž jej Činggis-chahan jmenoval. Čaadaj jako nejstarší bratr povýšil svého mladšího bratra Ögödeje na chana. A přitom přidělil Čaadaj jakožto nejstarší a Toluj Ögödej-chahanovi noční stráže, nositele toulců a osm tisíc denních stráží, které chránily zlatý život jejich otce Činggis-chahana, a služebníky a deset tisíc tělesných strážců, kteří konali službu v nejbližší blízkosti jejich otce chana. Stejně mu přidělili střed říše.

270 Když Ögödej-chahan se dal dosadit za chana a dal si přidělit deset tisíců tělesné stráže, kteří v paláci konali službu, a střed říše, poslal po předchozí poradě s nejstarším bratrem Čaadajem Ochotura a Münggetüa do pole jako zálohu pro nositele toulce Čormachana, který se vypravil do války proti soltanu Chalibajovi ještě jejich otcem nepokořeného lidu bachtatského. Dále poslal předtím Činggis-chahan Sübeetej-baatura a ten se dostal až k národům Changlin, Kibčaut, Badžigit, Orusut, Asut, Sesüt, Madžar, Kešimir, Serkesüt, Buchar a Keret a pak táhl, překročiv vodou bohaté řeky Idil a Džajach, proti městům Meket, Men-Kermen a Kejibe[126], ale tam byl oněmi národy zadržen. Proto poslal teď chahan jako posilu Sübeetejovi různé prince jako Batua, Büriho, Güjüka a Münggeho do pole. K tomu vydal rozkaz: „Těmto všem princům, kteří táhli do války, nechť velí Batu!" Další rozkaz byl: „Güjük nechť velí těm, kteří vyšli ze středu říše!" Další rozkaz zněl: „Pokud se týká vojsk táhnoucích do pole, nechť princové regenti státu pošlou do pole nejstaršího ze svých synů. Princové, kteří nejsou regenty státu, velitelé desetitisíců, tisíců, setnin a desítek, jakož i mužstvo, kdokoli, nechť

KNIHOVNA
ZÁVODNÍHO VÝBORU ROH
Org. čís. 104-09-9
Závody průmysl. automatisace
Praha 4, ul. Magistrů 921

pošlou do pole nejstaršího ze svých synů. Princezny a zeťové nechť týmž způsobem rovněž pošlou do pole nejstaršího ze svých synů!" Po vydání těchto rozkazů pravil ještě Ögödej: „Tento řád, aby se do pole posílal nejstarší syn, je od mého nejstaršího bratra Čaadaje. Bratr Čaadaj mi vzkázal: Jako posilu Sübeetejovi pošlu do pole nejstaršího ze svých synů Büriho. Táhne-li do pole nejstarší ze synů, má vojsko největší sílu. Když je táhnoucí vojsko početné, dělá na pochodu majestátní a mohutný dojem. Nepřátelé tam vzadu, to je mnoho států. V onom koutě jsou tvrdé národy. To jsou lidé, kteří když se rozzuří, umírají vlastním mečem. Mají prý ostré meče, jak se mi sděluje!" Ögödej-chahan pravil a dal všude oznámit: „Na tato slova chci pro horlivost a moc staršího bratra Čaadaje vyslat také z našich synů nejstarší!" Takový byl důvod, proč poslal do pole prince jako Batua, Büriho, Güjüka a Müngkeho.

271 Dále poslal Ögödej-chahan k staršímu bratru Čaadajovi poselstvo pro jeho radu s tímto vzkazem: „Nemohl bych být pomlouván, že jsem se posadil na připravený trůn svého otce Činggis-chahana? Na základě jakých schopností jsem naň zasedl? Bude-li starší bratr Čaadaj souhlasit, chtěl bych teď táhnout proti kitatskému lidu, poněvadž náš otec chahan ještě nepokořil Altan-chana kitatského národa!" Starší bratr Čaadaj souhlasil a vzkázal: „Co by tomu vadilo? Táhněte do války, ale nechte dobrého člověka dozírat na kmenový tábor. Já vám odtud budu vojska připravovat a posílat!" Chahan pověřil dozorem nad Velkým Palácem nositele toulce Oldachara.

272 V roce Zajíce[127] táhl Ögödej-chahan proti kitatskému národu a poslal napřed Džebea. Zanedlouho porazili vojska Kitatů a pobili je, takže tu leželi jako ztrouchnivělé stromy. A pak překročili průsmyk Čabčijal. Ögödej nechal vojsko pochodovat a všude pevnosti a města dobývat a sám se utábořil u Šira-degtüru. Tam postihla Ögödej-chahana

nemoc. Když s ním bylo už tak zle, že ztratil řeč, a byli povoláni všemožní šamani a hadači a házeli osudová dřevíčka, řeklo se: „Démoni, kteří jsou pány a chany země a vody v zemi Kitatů a jimž jejich sídla byla vyloupena, města a pevnosti rozbořeny, posedli jej, a to silně." Když pak se tázali věštby ze zvířecích vnitřností, zda by bylo lze vyrovnat to věnováním lidu, sídlišť, zlata a stříbra, stád a potravin, nebyla věštba příznivá a posedlo ho ještě silněji. Když však se věštby tázali, zda by nestačil některý z členů rodiny, otevřel chahan oči, žádal vodu a pil. Když se tázali šamanů, co by to bylo, odpověděli: „Démoni, páni a chani země a vody v zemi Kitatů, jimž byla zkažena jejich země a voda, jejich lid a sídliště vyloupena, tě silně posedli. Když jsme se tázali věštby a dali návrh vyrovnat se něčím jiným, bylo s tebou ještě hůře. Když však jsme řekli, zda by byl vhod někdo z členů rodiny, dopadlo to příznivě. Teď bychom chtěli znát tvou vůli!" Na tuto zprávu pravil: „Kdo z princů je u mne?" Přítomen byl princ Toluj. Ten pravil:

„Svatý Činggis-chahan,
otec náš,
pokud starší bratři nad tebou,
pod tebou mladší bratři byli,
tebe, chahane, starší bratře,
jako valacha vyhledal,
jako skopce hladil,
trůn svůj vznešený
tobě přiřkl,
národy všecky
na ramena ti položil.
Mně však uložil
u chahana, staršího bratra, býti,
zapomene-li něco, mu to připomenout,

usne-li,
jej probuditi.
Jestliže teď chahana, staršího bratra,
tebe ztratím,
komu zapomenuté budu připomínat,
koho ze spánku budu probouzet?
Kdyby vskutku chahan, starší můj bratr,
byl zemřel,
veškerý Mongolů lid
byl by osiřel!
Kitatů lid však
pln by byl radosti!
Chahana, staršího svého bratra,
zástupcem chci být.
Páteř pstruhovu
já jsem rozpáral.
Páteř jesetera
já jsem přelomil.

Přední jsem porazil, vnější jsem propíchl. Mám krásný obličej a dlouhou páteř. Šamani,

pronášejte modlitby,
pronášejte zaklínání!"

Tak pravil, a když šamani pronášeli zaklínání, vypil princ Toluj zaklínací vodu. Posadil se na chvíli a pak řekl: „Jsem opilý. Až se vyspím ze svého opojení, nechť starší bratr chahan se postará, aby Berüde, vdova po mně, mé osiřelé maličké a mé mladší bratry vychovala, až dostanou rozum. Vše, co jsem měl říci, řekl jsem. Jsem opilý!" Když domluvil, vyšel ven a na místě zemřel. Tak se to stalo.

273 Hned potom zničil Ögödej Altan-chana. Dal mu jméno seü-se[128], vzal si jeho zlato a stříbro, pozlacené a vy-

šívané atlasové látky a drahocennosti, koně z Alašy a jeho mladé služebníky. Zanechal přední hlídky a velitele a dosadil do Nan-gingu, Džung-du a do všech jiných měst správce. Pak se navrátil v klidu domů a tábořil v Chara-Chorumu[129].

274 Čormachan-chorči podrobil národ Bachtat. Když se Ögödej dověděl, že ona země je známa jako krásná a její výrobky jsou známé jako výborné, vydal rozkaz: „Čormachan-chorči nechť právě tam sídlí jako místodržitel. Posílejte sem každý rok žluté zlato, žlutavým zlatem protkané výšivky, brokáty, damašky, ušlechtilé perly a perleť, dlouhokrké koně druhu tobičach s vysokýma nohama, velbloudy eleüty druhu güring, velbloudy kičiduty druhu dausi, nákladní mezky chačiduty a laosasuty!" Rozmanití princové poslaní do pole posílit Sübeeteje, jako Batu, Büri, Güjük, Müngke, podrobili národy Changlin, Kibčaut a Badžigit, rozbořili města Edžil, Džajach a Meget[130] a pobili Orusy a uloupili je až do posledního muže. Obyvatelstvo měst jako Asuty, Sesüty, Bolary a Men-Kermen, Kiva atd. jednak udělali otroky, jednak je jen uvedli v područí, a když dosadili místodržitele a správce, vrátili se zpět. Jako posilu Džalairtaj-chorčimu, který předtím vytáhl do pole proti Džürčetům a Solangchasům[131], poslal chahan Jesüder-chorčiho. Vydal rozkaz, aby se tam usadil jako místodržitel.

275 Batu poslal vzkaz poslem Ögödej-chahanovi z výpravy proti Kibčachům: „Silou Věčného Nebe a požehnáním strýce chahana rozbořili jsme město Meget a nadělali jsme z lidu Orusů otroky. Jedenáct států a národů podrobili jsme našemu řádu a přitáhli jsme zlaté otěže. Pak jsme se smluvili shromáždit se k hostině na rozloučenou a postavili jsme velký stan. Když pak jsme se posadili k slavnosti, tu já, který jsem byl přece poněkud starší než princové zde přítomní, napil jsem se napřed jednou nebo

dvakrát z poháru. To mi Büri a Güjük měli za zlé, a aniž se účastnili slavnosti, zase odjeli pryč. Tak se mnou jednali. Když odjížděl, pravil Büri: Batu je nám přece postaven na roveň. Jak mohl se napřed napít?

Jako staré ženy
s vousem je on!
Patou by se měl kopnout,
chodidlem rozšlapat!

Güjük pravil: Ony ženy, nosící toulec, ty udeříme polenem do prsou! – A Eldžigidejův syn pravil: Přiváži mu dřevěný ocas! – Tak mluvili. Právě nyní, posláni do pole proti cizím nepřátelským národům, kdy si musíme říci, že jsme v postavení nejistém, byl jsem pohaněn od Büriho a Güjüka a bez vědomí se ode mne odloučili. Teď nechť se dovědí rozhodnutí strýce chahana!" Tuto zprávu mu poslal.
276 Nad těmito slovy Batuovými se chahan velmi rozzlobil, nepřipustil Güjüka k slyšení a pravil: „Ten sprosťák, na čí slovo se může odvolat, že staršího bratra takto tupí! Jednotlivé vejce ať smrdí! On sám se postavil proti prsům staršího bratra.

Do první řady ho postavím,
na hradby městské jako hory vysoké
ho nechám lézt,
až si nehty všech deseti prstů
odrhne!
Za velitele ho dosadím,
na udusané pevné hradby měst
ho nechám lézt,
až si nehty svých pěti prstů
odrhne!

Ty špinavý, zlý, sprostý Charchasune, kdopak tě naučil na člena Naší rodiny otvírat si ústa a dělat velké řeči? Pošlu Güjüka i Charchasuna spolu potrestat. Charchasunovi by měla být sťata hlava! Ale vy byste řekli, že je to zaujatost! Co se týká Büriho, řekni Batuovi, aby ho poslal staršímu bratru Čaadajovi a řekl mu, co s ním. Starší bratr Čaadaj nechť rozhodne!"
277 Mezi princi Menggej, mezi nojany Alčidaj, Chongchortaj a Džanggi s ostatními dali tento návrh: „Je rozkaz Činggis-chahana, tvého otce:

V poli co se stalo,
v poli budiž rozhodnuto,
doma co se stalo,
doma budiž rozhodnuto.

Dovolí-li chahan, chahan je rozzloben na Güjüka. To je záležitost polní. Bylo by správné dát ji rozhodnout Batuovi." Chahan schválil tato slova, zmírnil svou zlost a přijal Güjüka v slyšení. Plísnil jej tímto napomínáním: „Když jsi vytáhl do války,

z lidí, co zadnici mají,
zadnice jejich nezůstala,
říkají o tobě.
Vojenského mužstva
vzhled zlomen že je a že ho není,
říkají o tobě.

Myslíš si snad, že lid Orusů se dal podrobit strachem z tvé prudkosti a zloby? Domnívaje se, že ty sám jsi lid Orusů podrobil, stal ses hrdopyšným a přišel jsi postavit se nepřátelsky proti staršímu bratru. V jednom ze slavnostních prohlášení našeho otce Činggis-chahana se praví:

Množství, toť strach,
hloubka, toť smrt.

Jen zdánlivě jsi sám vše vykonal, ve skutečnosti jsi postupoval jen pod ochranou Sübeeteje a Büdžeka a v společné akci ve spojení se všemi ostatními oddíly jsi podrobil Orusy a Kibčachy. Jednoho nebo dva Orusy nebo Kibčachy jsi zajal, ale podkovu kozla jsi ještě neukořistil a jeho kořist nepřinesl. Tváře se jako hrdina, najednou jsi odtáhl z jurty a pak ses vrátil domů, vedl jsi dráždivé řeči, jako bys byl všecko sám vykonal. Menggej, Alčidaj, Chongchortaj, Džanggi a jiní

rozčilené srdce mé
jako druzi zadrželi,
jako široká naběračka
rozkypělý kotel utišuje.

Nazvali případ polní věcí a příslušným Batuovi. Batu ať rozhodne o obou, Güjükovi i Charchasunovi!" Tak pravil a poslal mu je. „O Büriovi ať rozhodne starší bratr Čaadaj!" 278 Dále vydal Ögödej-chahan rozkaz: „Vydávám tímto rozkaz, jímž znovu oznamuji službu nočních stráží, nositelů toulců, denních stráží a všech tělesných stráží, které u mého otce Činggis-chahana konaly službu. Podle rozkazu otce chahana stanovím, aby týmž způsobem, jako konali službu dříve, teď dále službu konali. Rozkazuji, aby nositelé toulců a denní stráže podle dřívějšího způsobu ve dne každý konal službu na svém zvláštním místě a ještě za slunečního světla udělal místo nočním hlídkám a venku nocoval." Další rozkaz byl: „V noci nechť noční stráže nocují u Nás. U dveří a kolem jurty nechť stojí noční stráže. Před palácovou jurtou a za ní nechť noční stráže hlídkují. Lidi, kteří by tam po západu slunce šli, nechť

noční stráž zatkne a ať tu zůstanou po celou noc zadrženi. Jestliže mimo rozličné noční stráže, které po vystřídání nocovaly, ještě jiní lidé se mezi ně vmísili a chtějí vniknout dovnitř, pak nechť noční strážcové, kteří je zatkli, jim rovnou utnou hlavu. Přijde-li v noci člověk se spěšnou zprávou, nechť věc řekne noční stráži a pak zůstane stát zároveň se stráží na severní straně jurty a řekne jí svou zprávu. Příchod k palácové jurtě i odchod z ní nechť upravují džasaulové[132] Chong-chortaj, Širachan a ostatní spolu s noční hlídkou. S ohledem na případ, kdy Eldžigidej, ačkoli spolehlivý člověk, za temnoty chtěl projít nočními strážemi a byl noční stráží zatčen, nařizuji tímto: Proti rozkazu se nesmí jednat! Noční hlídka byla spolehlivá a jednala správně. Není dovoleno ptát se na počet nočních stráží! Není dovoleno přejít místo nočních stráží! Není dovoleno projít nočními strážemi! Lidi, kteří překročí noční stráž nebo projdou mezi nočními strážemi, nechť noční stráž zatkne! Člověku, který se táže po počtu noční stráže, nechť odejme stráž koně, na němž toho dne jel, spolu se sedlem a kantárkem, jakož i šaty, které má na sobě! Na místě, kde je noční stráž, nesmí se nikdo posadit! Noční stráž nechť má v úschově prapor a buben, dále oštěpy a mísy a misky. Nápoje, jídlo a i pouhé maso nechť přiděluje noční hlídka!" Takový byl rozkaz. Další rozkaz zněl: „Vůz pro palácovou jurtu udržuje v pořádku noční stráž. Netáhneme-li sami do pole s vojskem, nechť noční hlídky netáhnou do pole bez Nás. Jdeme-li My na lov se sokolem nebo na štvanici, nechť noční hlídka určí ze sebe polovinu, která zůstane u vozu pro palácovou jurtu, a druhá polovina nechť jde s Námi. Z noční stráže jeden ať slouží jako pořadatel v táboře a obstarává složení palácové jurty. Noční stráže nechť stojí jako přídveřní hlídka těsně u dveří. Tisícníku Chadaanovi nechť jsou podřízeny veškeré noční hlídky!" Dále byl vydán rozkaz,

jímž byli jmenováni velitelé jednotlivých oddílů nočních hlídek: „Chadaan a Bulachadar nechť oba utvoří jeden oddíl se společným velením, jako jeden oddíl nechť nastupují a odděleně vpravo a vlevo od paláce sedí a udržují pořádek. Amal a Čanar nechť oba utvoří jeden oddíl se společným velením, jako jeden oddíl nastupují a odděleně vpravo a vlevo od paláce sedí a udržují pořádek. Chadaj a Chori-Chačar nechť oba se společným velením s jedním oddílem nastupují a odděleně vpravo a vlevo od paláce sedí a udržují pořádek. Jalbach a Charaudar nechť se společným velením utvoří jeden oddíl a odděleni vpravo a vlevo od paláce sedí a udržují pořádek. Dále: Ať oddíl Chadaanův a Bulachadarův a oddíl Amalův a Čanarův, oba tyto oddíly nechť při nástupu ke střídání odejdou do svého ležení na pravé straně paláce. Oddíl Chadajův a Chori-Chačarův a oddíl Jalbachův a Charaudarův, tyto oba oddíly nechť při nástupu ke střídání odejdou do svého ležení na levé straně paláce. Tyto čtyři oddíly nechť obstarává Chadaan. Dále: Noční stráž nechť stojí těsně u mne kolem paláce nebo přitlačena na dveřích. Z noční stráže dva muži nechť vstoupí do paláce a spravují zásobu vína!“ Další rozkaz byl: „Co se týká nositelů toulců, nechť Jesün-Töe, Bukidaj, Chorchudach a Lablacha, ti čtyři, utvoří po jednom oddílu a nastupují spolu k zavěšování toulců příslušným čtyřem oddílům denních stráží a přitom zařadí své nositele toulců z tělesných stráží!“ Dále jmenoval velitele oddílů denních stráží z potomků těch, kdo byli dříve ve velitelském sboru: „Alčidaj a Chongchortachaj, kteří dříve měli velitelské postavení, nechť společným velením vedou oddíl denních stráží a s ním nastupují. Temüder a Džegü nechť oba při společném velení vedou oddíl denních stráží a s ním nastupují. Mangchutaj, který velel zálohám, nechť vede oddíl denních stráží a s ním nastupuje!“ Dále vydal chahan rozkaz: „Poněvadž Eldžigidej je představeným všech důstojníků, jednejte podle slov Eldžigidejových!“ Další rozkaz byl: „Jestliže při nástupu oddílu chybí jeden muž, nechť je potrestán podle dřívějšího rozkazu třemi ranami prutem. Jestliže týž muž oddílu ještě po druhé v oddílu chybí, nechť je potrestán sedmi ranami prutem. Jestliže pak zase týž muž oddílu bez příčiny nemoci a bez dorozumění se s velitelem oddílu po třetí zameškā oddíl, pak je pro Naši službu u Nás nepotřebný. Dostane sedmatřicet ran prutem a pak jej pošlu do vyhnanství na vzdálené místo pryč Mně s očí! Dále, jestliže někdo chybí u oddílu, aniž velitelé oddílů při střídání mužstev oddílů zjistili plný jeho počet, potrestám velitele oddílu. Dále: Velitelé oddílů nechť při každém třetím nástupu služby a směně oznamují tento rozkaz mužstvu oddílů! Jestliže mužstvo oddílu po vyslechnutí rozkazu bude chybět při střídání, potrestám je podle rozkazu. Jestliže však, ačkoli chybějí, velitelé oddílů neoznámili rozkaz, propadnou trestu! Dále: Nechť netrestají velitelé oddílů jim na roveň postavené strážní mužstvo bez souhlasu s Mé strany v domnění, že jsou k tomu oprávněni jakožto jejich představení. Poruší-li někdo řád, nechť Nám ho oznámí. Jestliže si zaslouží popravy, dáme My jej stít. Jestliže si zaslouží disciplinárního potrestání, pak My jej disciplinárně potrestáme. Jestliže jiní, odvolávajíce se na své postavení jakožto nadřízení, bez hlášení Nám budou rozdílet rány pěstí nebo kopance, pak nechť se jim splatí jako odměna za ránu pěstí zase rána pěstí a jako odměna za ránu holí zase rána holí. Dále: Vnějším velitelům tisíců jsou moje tělesné stráže nadřízeny. Vnějším velitelům setnin a desítek jsou členové družin mých tělesných strážců nadřízeni. Jestliže dojde k pranici mezi vnějšími veliteli tisíců a mými tělesnými strážemi, potrestám příslušníky velitelů tisíců!“ Takový byl rozkaz.

279 Dále pravil Ögödej-chahan: „Říši, založenou mým otcem Činggis-chahanem v starostech, nechci udržovat v starostech. Chci jí dáti radost, položit

nohu její na povrch země,
ruku její na zemi!

Když teď sedím na trůně svého otce chahana, stanovím, abych lid nenechal trpět bídu, aby se na polévku z tohoto lidu ročně odváděla ze stáda dvouroční ovce. Ze sta ovcí nechť se vybéře jedna ovce a dává chudým a potřebným uvnitř vlastního kmene. Dále, když se bratři, celé vojsko a tělesné stráže shromáždí, jak je možno sehnat nápoj pro ně pro všecky mezi lidem? Nechť se vyhledají proto z jednotlivých tisíců rozmanitých území kobyly a dojí se a pak se dojiči pověří jejich opatrováním. Pak ať při stálém střídání pořadatelé tábora opatrují kobyly. Dále, když se shromáždí bratři, chci jim dávat dary a důkazy přízně. Naplním skladiště hedvábím, stříbrnými pruty, toulci, luky, pancíři a zbraněmi a dám sklady střežit. Nechť se vyhledají z různých území správcové skladišť a správcové rýže a svěří se jim hlídání. Dále chci přidělovat obyvatelstvu říše pastviště a vodu. Pro určování pastvišť bylo by správné z jednotlivých tisíců vyvolit správce pastvišť a ustanovit je. Dále: V zemi Čölu není nic jiného než zvěř. Aby se opatřil pro lid trochu větší prostor, nechť mají Čanaj a Uiurtaj dozor nad tamními představenými táborů a dají studny v Čölu vykopat a vyzdít. Dále: Když jedou kurýři, necháváme je jeti podél obyvatelstva. To způsobuje zdržení jedoucích kurýrů a obtěžuje obyvatelstvo. Teď zavádíme vůbec toto ustanovení: Bylo by asi nejlépe z jednotlivých tisíců různých území pošťáky a koňáky určit a na jednotlivých místech zařídit poštovní stanice, takže by kurýři byli jen v nejhorším případě nuceni jeti podél

obyvatelstva, ale jeli přes poštovní stanice. O těchto záležitostech, o nichž uvážili Čanaj s Bolchadarem a které Nám přednesli a které též uznáváme za správné, nechť rozhodne bratr Čaadaj. Jestliže tato opatření, která mu jest oznámiti, ukáží se správnými a on s nimi bude souhlasit, nechť se jedná podle toho, jak bratr Čaadaj rozhodne.“ Starší bratr Čaadaj schválil všecka tato opatření, přednesená mu jako dotaz, a bylo rozhodnuto: Nechť se tak stane! Dále vzkázal starší bratr Čaadaj: „Zařídím odtud spoje vašich poštovních stanic. Pak odtud pošlu posla k Batuovi, aby také Batu směrem ke mně navázal spojení svými poštovními stanicemi.“ Tak pravil. A pak ještě vzkázal: „A vůbec – věc se zřízením poštovních stanic byla nejlepším návrhem!“

280 Potom pravil Ögödej-chahan: „Všichni princové a bratři pravé ruky se starším bratrem Čaadajem a Batuem v čele, i bratři a princové levé ruky s Otčigin-nojanem a Jegüem v čele, zeťové a princezny ústředního území a velitelé desetitisíců, tisíců, stovek a desítek všichni s návrhem souhlasili. A to s návrhem tohoto obsahu: Pro polévku vládce světa měl by se ročně ze stáda vybírat jeden dvouroční skopec a pro chudé a potřebné ze sta ovec jedno jednoroční jehně. Kdyby se při zřizování poštovních linek vybrali pošťáci a koňáci, přineslo by to uklidnění všemu lidu a ulehčení kurýrům v jejich službě. S tímto návrhem vyslovili obecný souhlas.“ Pak bylo nařízení chahanovo předloženo staršímu bratru Čaadajovi ke schválení a starší bratr Čaadaj je schválil. Tak se dávalo pak vybírat po celé říši u jednotlivých tisíců různých území podle rozkazu chahanova každoročně pro polévku ze stáda po jednom dvouročním skopci a ze sta ovcí po jednom jednoročním jehněti. Byly vybrány kobyly a určeni pasáci kobyl. Byli vybráni pasáci kobyl, správci skladů a správci rýže. Byli určeni pošťáci a koňáci a zřízeny poštovní stanice

po vypočtení vzdáleností jednotlivých stanic. Přitom svěřil Aračanovi a Tochučarovi uspořádání a určil pro jednotlivé stanice pošty dvacet koňáků. Pro všecky stanice po dvaceti koňácích. Rozkázal: „Kdyby u koní pro poštovní službu, u ovcí pro dávky, u kobyl dojnic, u dobytčat, která se mají přivázat k vozům, a u vozů chyběl do počtu Námi stanoveného i jen jeden krátký provaz, pak jest uložiti pokutu na majetku, jako když se přesekne šíje! Bude-li jim chybět lžíce nebo paprsek kola, nechť se jim uloží pokuta na majetku jako za useknutí nosu!“ Takový byl rozkaz.

281 Ögödej-chahan pravil: „Jedním z mých činů, které jsem vykonal po svém otci chahanu, jehož vysoký trůn mám, je, že jsem táhl proti národu Džachut[133] a národ Džachut zničil. Mým druhým činem je, že jsem zřídil poštovní stanice pro spěšný dovoz našich kurýrů mezi nimi probíhajících a pro dopravu našich důležitých úředních věcí! Dále ještě jeden můj čin, že jsem na místech, kde nebylo vody, dal hledat a kopat studny a tak dopomohl lidu k vodě a trávě. Dále jsem dosadil pro lid ve městech posádky a správce a tak opatřil lidu říše bezpečí života, že může položit nohu na zem, ruku na zem. Tak jsem po svém otci chahanu vykonal ještě čtyři činy. Pak však, když jsem svým otcem chahanem byl dosazen na vysoký trůn a on mi na má bedra vložil své mnohé státy, dopustil jsem se nesprávnosti, že jsem podlehl hroznovému vínu. To je jedna má vina. Moje druhá vina je, že jsem dal nesprávně na slovo jedné ženy a spáchal jsem bezpráví, že jsem si dal ze státu strýce Otčigina přivést dívky. Že když jsem byl pánem a chahanem říše, jsem se nesprávně dopouštěl protiprávního jednání, to je ještě jedna má vina. Dále ta vina, že jsem odpravil Docholchua. Tážete se, proč je to vina? Že jsem muže jako Docholchu, který před mým otcem chahanem, svým pravým pánem, dával svůj život

všanc, dal tajně odpravit, je vina a bezpráví. Kdo teď jako on nasadí pro mne svůj život? Že jsem muže, který mému otci chahanu před jinými osvědčoval věrnost, bez vyšetřování dal tajně odpravit, proto se kárám sám za svou vinu. Dále jsem zvěř, která je Nebem a Zemí stvořena pro všecky, ze závisti, že by ušla do území mých bratrů, stavbou ohrad a valů uzavírával, takže jsem od bratrů musel slyšet slova nenávisti. To je též vina. Tak jsem po svém otci chahanovi čtyři skutky přidal a čtyř skutků viny se dopustil.“ To řekl.

282 Zapsání tohoto díla bylo dokončeno, když jsme s palácem tábořili mezi místy Doloan-Boldachem a Šilginčekem u Ködeeského ostrova v Kelürenu, sedmého měsíce roku Myši[134] při shromáždění k Velkému Sněmu.

TAJNÁ KRONIKA MONGOLŮ A JEJÍ VZNIK

Tajná kronika Mongolů – mongolsky Mongchol-un niuča tobčaan *– je první a nejcennější památka mongolské literatury staré doby. Byla objevena v polovině 19. století tehdejším předním ruským orientalistou Palladiem Kafarovem a od té doby jí vědci nejednou věnovali pozornost. Přesto nelze míti za to, že by tato památka byla vědecky zcela prozkoumána a její význam doceněn.*

Do nedávné doby nebyl tento důležitý text přístupným způsobem ani vydán. Nyní máme již trojí vydání této kroniky: německé Ericha Haenische z roku 1937, ruské S. A. Kozina z roku 1941 a francouzské Paula Pelliota z roku 1949. Vedle toho existuje vydání čínské z roku 1903 a možná jiné vydání novější, vydání mandžuské z roku 1941 a 1942 a japonské z roku 1942. Všecka tato vydání mají podkladem staré vydání čínské, tištěné v době Mingů (14.–17. století).

Také překladů Tajné kroniky Mongolů je již několik, na př. ruský překlad čínské verse této kroniky od P. Kafarova z roku 1872, německý překlad Haenischův z roku 1940 a 1948, ruský překlad mongolského textu od S. A. Kozina z roku 1941 v jeho vydání textovém, částečný překlad francouzský od P. Pelliota v jeho pozůstalosti a dále čínská parafráze mongolského textu ve vydání čínském, překlad čínský a novomongolský překlad Cendijna Damdinsürena z roku 1947.

Tajná kronika Mongolů je ve svém nejstarším nám zachovaném a dosud známém textu zapsána čínskými znaky. Tento její zápis byl podle mínění některých vědců určen pro praktické cíle, spojené s vyučováním čínských překladatelů mongolštině. V tom případě by u tohoto nejstaršího textu nešlo o původní zápis mongolského textu, nýbrž o jeho přepis čínskými znaky z původnějšího textu, psaného ujgurským písmem, kterého Mongolové při zapisování svého jazyka užívali od dávných dob. Je ovšem zcela dobře možno,

že již původní znění textu bylo zapsáno čínskými znaky. Základní text kroniky se skládá ze dvou částí: z textu mongolského, přepsaného čínskými znaky a opatřeného mezičádkovým překladem do čínštiny (glosami), a z čínského překladu, který se však obsahově s mongolským textem místy rozchází a byl snad pořízen podle jiného originálu. Z tohoto základního, čínskými znaky psaného textu vycházejí všechna vydání mongolského textu, ať jsou psána latinkou nebo starým mongolským písmem, a tak znamenají taková vydání vždy již vědeckou rekonstrukci mongolského textu.

Ale i ze zápisu mongolského textu čínskými znaky můžeme soudit na jazyk našeho textu. Text je sice nejstarší nám dochovanou písemnou památkou mongolskou, ale jazyk textu není historicky nejstarším typem mongolštiny nám dosažitelným. Kronika je totiž psána jazykem středomongolským, jak je patrno z hláskosloví a ze srovnání jazyka našeho textu s jinými jazyky mongolskými. Naproti jazyku Tajné kroniky Mongolů je spisovný jazyk mongolský – klasická mongolština – jazykovým typem starším, ačkoli písemné památky psané spisovným jazykem mongolským jsou data hodně mladšího.

Kdo byl autorem Tajné kroniky Mongolů, není zatím známo. Mohla být napsána Mongolem znajícím čínský jazyk a čínské písmo nebo Číňanem znalým mongolštiny. Avšak jsou jisté známky autorství našeho textu v textu samém. Podle role, kterou hraje v textu kroniky osobnost s jménem Šigi-Chutuchu, lze míti za to, že autorem Tajné kroniky Mongolů byl Šigi-Chutuchu. Původem byl Tatar, neboť pozdější Šigi-Chutuchu je týž Šigiken-Chutuchu, kterého vítězní Mongolové nalezli jako opuštěné bohatě oblečené dítě – měl v nose zlatý kroužek a na sobě šat z damašku a soboliny – při plenění dobytého tábora Tatarů u Naratu-Šitüenu. Tento člověk se stal, byv pečlivě vychován matkou Činggis-chahanovou Höelün, velkým důvěrníkem vladařovým, který jej nazýval svým „pozdě narozeným mladším bratrem", což je pochopitelné, uvážíme-li, že při plenění onoho tatarského ležení bylo Činggis-chahanovi kolem 40–45 let – bylo to před rokem 1201 – a Šigi-Chutuchuovi asi méně než 10 let. Tento malý Tatar se jistě dobře vyznal v psaní –

nikde se však nedovídáme, jakým psal písmem –, neboť Činggis-chahan mu přikázal roku 1206, aby zapisoval vše do „modré knihy", „modrým písmem na bílý papír", a nařídil, že nikdo nesmí pod trestem měnit, co tu bylo s jeho souhlasem zapsáno. Tak se stal Šigi-Chutuchu jedním z nejvyšších úředníků rozsáhlé říše. Účastnil se roku 1219 výpravy do Střední Asie, kdy vedl předvoj Činggis-chahanovy armády. Také spravoval po jistou dobu usedlé obyvatelstvo. Kroniku dopsal roku 1240 a kronika byla patrně na velkém kurultaji v staré mongolské zemi přečtena a schválena co do správnosti událostí v ní vypravovaných – nesmíme ovšem hledět při tom na historisující konstrukce Činggis-chahanova rodokmenu a výklad vzniku mongolských kmenů, neboť autor kroniky se snaží spojit všecky mongolské kmeny s rodokmenem vladařovým příbuzenskými svazky a činí tak zejména tím, že dává jednotlivým kmenům vznikat od některého předka Činggis-chahanova rodu nebo od potomků takového předka a jména kmenů často vysvětluje etymologickou slovní hříčkou, jako na př. jméno kmene Barulasů od toho, že jedli hltavě (mongolsky baruch*). Byl by tedy náš Šigi-Chutuchu v té době stár kolem 50 let a je pravděpodobněji autorem Tajné kroniky Mongolů než Kököčös, jak se domnívá A. S. Kozin. Kököčös je v kronice nazýván již při prvé zmínce v textu člověkem starým a tehdy byl sotva ještě mezi živými.*

Mongolský název kroniky přeložil jsem obvyklým způsobem. Mongolské slovo niuča *odpovídá novomongolskému (chalchskému) slovu* nuuc *(vyslov* núc*), které je z onoho odvozeno, a obě slova znamenají „tajný". Nejde tu ovšem o nic tajemného, neboť mongolské slovo odpovídá čínskému výrazu* pi-ši *(čínsky se nazývá tato kronika* Jüan čao pi-ši*) a míní se jím neoficiální historie, určená pro vnitřní potřebu císařského rodu, a nikoli pro širokou veřejnost. Máme ostatně tuto myšlenku dosvědčenu postojem, který zaujal mongolský ministr dynastie Jüanů k žádosti Číňana, jenž chtěl kroniky použít k překladu pro čínskou veřejnost. Prostě mu jeho žádost zamítl s poukazem na to, že spis není určen pro nejširší veřejnost. A že pro ni určen nebyl, je patrno ze spisu samého.*

V oficiálních kronikách, ať v pozdějších dílech mongolských nebo čínských, je vše líčeno tak, že Činggis-chahan je vždy vítězem v boji. Z Tajné kroniky Mongolů se dovídáme však i o jeho často velmi obtížném postavení a dokonce o jedné porážce, kterou zaplatili princové činoští životem – Činggis-chahanův hlavní protivník Džamucha je dal uvařit v kotlích. Avšak v oficiální čínské historii je tato událost vylíčena tak, jako by Džamucha byl utrpěl porážku od Činggis-chahana a pak musel na útěku z hladu chytat a jíst vlky (mongolsky činos, *„vlci"), které si vařili v kotlích. Ostatně památky historické oficiálního zaměření se nazývají mongolsky odedávna* debter *nebo* teüke, *a nikoli* tobčaan, *a mají přídavná jména* altan, *„zlatý" nebo* kökö, *„modrý", jako kniha (zvaná* kökö debter), *do které Činggis-chahan přikázal Šigi-Chutuchuovi zapisovat své příkazy a rozhodnutí a z níž autor kroniky do své knihy později hojně vypisoval. Tyto atributy* altan *a* kökö *mají patrně souvislost s šamanskou symbolikou barev, kdežto pozdější názvy takových spisů,* šara, *„žlutý", nebo* čaghan, *„bílý", jsou projevem vlivu lámaistického.*

Celá Tajná kronika Mongolů se zřetelně skládá ze dvou částí. Prvá část, odstavce 1–124, obsahuje události, jichž autor nebyl přímým svědkem nebo jež chronologicky ještě nezapisoval. Tato prvá část je věnována vzniku mongolských kmenů, které uvádí v souvislost s rodem Činggis-chahanovým. Je tu zřetelná snaha uvést vladařův rodokmen v souvislost s rodokmenem Avarů, Hunů a Turků, jak můžeme soudit ze srovnání s jejich rodokmeny. Autor využívá tu svých znalostí motivů světové literatury, jako jsou vyprávění o neobvyklém početí tří posledních synů Krásné Alany, o jejich nesvornosti a jak matka jim na příkladě předvádí výhody svornosti (vzpomeňme na vyprávění Konstantina Porfyrogeneta o Svatoplukových prutech, vyprávění, které se najde již u starověkého Aisópa a jeho zpracovatele Babria a které se připíná i k postavě mocného skythského krále na Krymu Skilura a vyskytuje se i v tibetském historickém díle o uvedení buddhismu do Mongolska), nebo vyprávění o košili matky Höelün (paní Höelün se

chová k odcházejícímu, ovšem nepříteli zahnanému, snoubenci zrovna tak jako paní Herzeloyde ke Gahmuretovi v středoněmeckém epose Wolframa z Eschenbachu o Parzivalovi). Tyto literární motivy tehdy byly ve Vnitřní Asii asi dobře známy. Dále je tu vyprávěno o Temüdžinově mládí až do jeho volby (prvé volby, ještě všeobecně neuznávané) za velkého chahana a udělení mu titulu Činggis-chahan. Druhá část, zbývající odstavce kroniky, od odstavce 124, obsahuje již události řazené chronologicky. Napřed, do odstavce 139, nevročované, od odstavce 140 vročované podle mongolského zvířecího cyklu od roku Slepice, našeho roku 1201, do roku Myši, našeho roku 1240.

Jak je vidět z českého překladu Tajné kroniky Mongolů, je mongolský text jednak prozaický, jednak básnický. Že tomu tak je, bylo zjištěno poměrně pozdě, a ani dosud se všichni badatelé neshodli na tom, co jest považovat za básnické vložky v textu. Lze to však při bedlivějším studiu poznat jednak podle znaků vnějších, jimiž jsou aliterace na počátku veršů – tento starobylý básnický prostředek, společný mongolštině se starou turečtinou a mandžuštinou a dosud i v současné mongolské poesii obecně používaný, je jediným výrazem formální stránky veršové, poněvadž obvykle jsou tu verše nestejné délky –, jednak podle vzletnějšího a obrazného slohu tam, kde se aliterace mění nebo není přesně dodržována. Český překlad je prvním překladem vůbec do evropských jazyků, který také formálně se snaží vyjádřit básnickou stránku Tajné kroniky Mongolů co nejvěrněji. Jde tak ruku v ruce s jejím novomongolským překladem básníka a vědce C. Damdinsürena, který ve svém zpracování jde stejnou cestou. Ruský překlad Kozinův bývá na takových místech často volný, a proto je připojen ještě překlad prozaický.

Je nasnadě otázka, jaký smysl mají tyto básnické vložky. Snadno může vzniknout domněnka, že tu jde o úryvky bohatýrského eposu staromongolského. Snad tomu tak na některých místech je. Někde však vidíme, že jde o veršované rozkazy, které se pamatují lépe než rozkazy prozaické, není-li možno je napsat, jinde jde

o přísloví, pochvaly a písně, jakými jsou pozdější mongolské jöröly, maghtaly, surghaly a džorighy. Je tedy po této stránce Tajná kronika Mongolů pramenem nejstarší nám dochované mongolské poesie a musí být ceněna také po této stránce. Celá kronika je dílem vysoké literární hodnoty a je tu zřetelně vidět, že neznámý autor měl jasný literární záměr. Zřejmě vytvořil dílo, kterým chtěl jednak dokázat, že všecky mongolské kmeny jsou konec konců jednoho původu, že mohou všichni Mongolové tedy být hrdi na Činggis-chahana, kterého jim představuje jako moudrého bohatýra v celém jeho životním díle, jednak chtěl svou historickou konstrukci podat nikoli formou suchého zápisu událostí, nýbrž formou literární, tehdy u Mongolů obvyklou, a proto využil známých mu lidových prvků, jako je onggiratská svatební píseň nebo historická píseň o tažení Sübeetej-baatura do západní Asie a Evropy a jiných, aby je připojil do proudu svého líčení a tak své dílo učinil takovým památníkem svého národa, jaké máme na př. pro národ český v Kosmově kronice.

Tajná kronika Mongolů je tedy jakýmsi universálním výtvorem mongolské literatury, neboť v sobě uzavírá rozmanité elementy jak dokumentární ceny historické, tak literární, t. j. epické, lyrické, pověsti, písně atp.

Tajná kronika Mongolů má ovšem velkou cenu také jako pramen nejstarší historie Mongolů, a poněvadž zakládání světové říše mongolské bylo historickou událostí významu světového, je i důležitým příspěvkem k světovým dějinám. Nikoli však v tom smyslu, že bychom se tu příliš mnoho dověděli o těch historických událostech, které zasáhly Evropu a Asii a které ohrozily jejich vývoj strašným nájezdem Činggis-chahanových armád. Tyto velké dějinné události jsou tu odbyty několika větami a dovíme se o nich daleko více odjinud. Tajná kronika Mongolů se spíše zabývá vnitřními problémy a událostmi tehdejší mongolské společnosti.

Ve 12. století byli Mongolové pro Evropu i Asii celkem neznámým a pro tehdejší dobu nedůležitým kmenem kdesi v hlubinách Vnitřní Asie. Sídlili a kočovali v pohoří Chentejském, tam, kde

pramení řeky Onon, Cherlen a Túla. Jednomu z jejich kmenových knížat, Jesügej-baaturovi, podařilo se sjednotit několik mongolských kmenů. Toto sjednocování neobešlo se bez stálých bojů s kmeny, kde se objevovaly vždy znovu odstředivé snahy. Jak vyplývá z vyprávění Tajné kroniky Mongolů, byly zejména stálé boje s Tatary, kteří kdysi, a snad i tehdy ještě, tvořili – máme to dosvědčeno ze staroturecких zpráv – mocný kmenový svaz, nebezpečný i čínské říši, která s nimi bojovala. Temüdžin se narodil Jesügejovi a Höelün roku 1155 (podle jiných zpráv 1161 nebo 1162) a dostal své jméno podle Tatara, který jako zajatec sloužil v jurtě jeho otce. Jmenoval se Temüdžin-Üge. Mongolové dávali tehdy dětem jména podle osoby nebo věci, na niž při porodu matka po prvé pohlédla. Tak se také sestra Činggis-chahanova jmenovala Temülün, což je jméno, utvořené od téhož slovního kořene, který je ve slově Temüdžin, koncovkou ženských jmen -lün, -lun, *jejich bratr má své jméno Chasar podle jména jakéhosi druhu divokého psa a pod. Tatara Temüdžin-Üge právě tehdy otec Jesügej-baatur přivedl jako zajatce z jedné ze svých výprav proti Tatarům, kteří nakonec způsobili Jesügejovi smrt tím, že jej otrávili.*

Jak se dovídáme z naší kroniky, bylo mládí Temüdžinovo těžké. Asi roku 1195 nebo 1196 se však spojil s Kereity. Kereiti byli kočovný kmen nebo národ a sídlili tam, kde býval střed staroturecké říše a kde je nyní střed Mongolské lidové republiky. Snad byli zbytkem obyvatelstva oné mocné turecké říše 6.–8. století, jak by na to ukazovala i jejich osobní jména, pokud je známe. Byli, jistě jen zčásti, nestoriánští křesťané podobně jako jiný četný národ oněch končin, Naimani. Jako křesťanům bylo jim známo písmo. Bylo to písmo syrské, které se šířilo s nestoriánskými misiemi na Východ. Je to totéž písmo, jakého před nimi používali již turečtí Ujguři, kteří vedle buddhismu rovněž vyznávali nestoriánské křesťanství. Naimani jsou pokládáni za nejvzdělanější kmen mongolských stepí oné doby. Kereitský vládce Tooril (Ongchan) byl tedy patrně rovněž křesťan jako jeho otec Churčachus (toto jméno je odvozeno z řeckého jména Kyriakos, lat. Cyriacus)

a děd Markus, a podle svých jmen byli křesťané také Činggis-chahanovi vojevůdci – tisícníci Churčachus a Morocha. Křesťanka byla i manželka nejmladšího syna Činggis-chahanova, Toluje, Sorchachtani-beki, dcera Ong-chanova bratra Džacha-Gambua – ten má zase jméno tibetské – i její sestra Ibacha-beki, jedna z žen Činggis-chahanových, kterou vládce později dal Džürčedejovi. Mongolové sami byli tím, co nazýváme pohany, t. j. byli vyznavači šamanismu. O jejich náboženství se dovídáme jednak z naší kroniky, jednak ze zpráv současníků, Evropanů, kteří cestovali po mongolské říši, na př. zejména ze spisu minority Jana de Plano Carpini, který v letech 1245–1247 byl v Mongolsku. Pověst o tom, že Mongolové – byli pod tím jménem myšleni Kereiti – jsou křesťané, záhy pronikla do Evropy a křižácká Evropa zamýšlela použít spojenectví s Knězem Janem, jak tehdy v Evropě nazývali jejich vladaře, v boji se Saracény v Palestině.

Nejstarší evropská zpráva o Činggis-chahanovi a o Mongolech je patrně zachována v dopise biskupa z Akko, Jakuba z Vitry, ze dne 18. dubna 1221, psaného v Damiettě. Když v letech 1220 až 1221 dobyl Činggis-chahan středoasijské říše Chórezmu, pokládali středoasijští křesťané, potlačovaní muslimy, Mongoly za své osvoboditele a tak doufali i západní křesťané, kteří bojovali proti muslimům v Přední Asii, že Mongolové, blížící se od východu, budou jejich spojenci proti společnému nepříteli.

Evropské myšlení spojovalo vystoupení Činggis-chahanovo na historické kolbiště s pověstí o Knězi Janovi. Prvním nositelem tohoto jména byl vládce Černých Kitatů, zemřelý roku 1143, a Činggis-chahan byl tedy pokládán za jeho vnuka. Také kereitský Ong-chan byl pokládán za Kněze Jana. Jakub z Vitry měl své zprávy o Mongolech z nestoriánského letáku, psaného arabsky a přeloženého do latiny.

Ale ještě z téhož roku 1221 máme jinou zprávu evropskou, Alberikovu, kde se praví: „V roce 1221 se vyprávělo ve Francii, že právě týž král David nebo jeho syn pronikl do Kumánska, které leží za Uhrami, a na území Ruska... Z Rusů, kteří se mu postavili

na odpor, zabil mnoho tisíc, jakož i množství pohanských Prusů... Někteří tvrdí, že oni nejsou ani křesťany, ani Saracény...“ Podle Rikolda z Křížové Hory byli Mongolové zase potomky deseti kmenů Izraele, odvlečených do zajetí babylonského; podle ruského arcibiskupa Petra, který se roku 1245 účastnil lyonského koncilu, svolaného, aby rokoval o tom, jak ochránit křesťany před Tatary, pocházejí prý Mongolové od Midiánských, uprchlých před Gideonem.

Názory na Mongoly se změnily po roce 1238, kdy ismá'ilité, kteří nejdříve pocítili jejich sílu, poslali k francouzskému a anglickému králi posly s žádostí o pomoc proti Tatarům. Toho roku měli v západní Evropě tak velký strach před nájezdem Mongolů, že lidé z Gotlandu a Frýska se neodvážili jít do Yarmouthu na lov a nákup sledů, a proto sledi v Anglii tak klesli v ceně, že jich bylo i daleko od pobřeží 40–50 kusů za stříbrňák.

Zprávy o Mongolech jsou od té doby stále přesnější. K roku 1239 máme popis jejich tělesného vzhledu u nahoře již zmíněného Alberika. Německý císař Friedrich II. píše ve svém dopise ze dne 3. července 1241 anglickému králi o tatarském nebezpečí a zmiňuje se o Mongolech jako o lidech bez náboženství, kteří mají jen jednoho pána, jehož poslouchají a zbožňují a nazývají bohem na zemi. Nejvíce zpráv o Tatarech (Mongolech) však obsahuje dopis Yva z Narbonnu z roku 1243. Tento Yvo byl obviněn z kacířství, prchl z Francie a žil v té době ve Vídeňském Novém Městě, právě když bylo obléháno Mongoly a od obležení osvobozeno. Jeho zprávy o Mongolech pocházejí od jakéhosi Angličana, který byl pro své zločiny doživotně vyhnán z Anglie a žil dlouho mezi Mongoly, táhl s nimi do války proti Uhrám a byl tlumočníkem a vyslancem Mongolů k uherskému králi.

Přímé vztahy Mongolů k tehdejším evropským vládcům jsou dosvědčeny autentickými státními dokumenty, jako jsou dopisy mezi mongolskými a evropskými vládci. Nejstaršími listy takové korespondence je list Baidžu-nojana (v latinském přepise zní toto jméno Bajothnoy), mongolského vojevůdce v dobyté Armenii, papeži

Innocencovi IV., zachovaný v latinském překladu z roku 1241, dopis téhož papeže a odpověď na něj od Güjük-chána z roku 1245, v němž je zmínka o „pobití lidí a zvláště křesťanů zejména v Uhrách, v Polsku a na Moravě", zachovaný ve znění latinském a perském, dopis Mangu-chána francouzskému králi Ludvíku Svatému a dopis mongolského vládce nad Íránem Arghuna francouzskému králi Filipovi Sličnému.

Než to jsme zaběhli do doby poněkud pozdější, než je doba sepsání Tajné kroniky Mongolů. Vraťme se trochu zpátky. Co udivuje znalce evropských a asijských dějin oné doby, jsou rychlá a rozhodná vítězství mongolských armád v jejich boji s armádami tehdejších asijských a evropských říší. Je třeba povědět si tedy něco o příčinách tohoto nápadného zjevu.

Ve Střední Asii, tam, kde starší živel íránský se mísí s mladším tureckým, je v té době velká říše chórezmijská. Turci, jak se zdá, sem přinesli prvky feudalismu, které zde, na rozhraní stepi a usedlictví, zesilují za vlády tureckých Seldžúkovců ve feudální systém. Toto feudální zřízení má však v sobě všecky prvky příštího rozkladu. Nesčetní seldžúkovští princové a vojenští náčelníci stávají se záhy samostatnými vládci v různých částech říše. Počátkem 13. století stává se vláda svrchovaných tureckých sultánů čím dále tím více jen konvenční. Tak vznikají v rámci původní seldžúcké říše nové státy. V Střední Asii jejich nástupcem je říše chórezmijská, kde vládnou potomci bývalých strážných otroků seldžúckých. První vládci Chórezmu kolísají mezi Černými Kitaty (Chara-Kitaji), kteří tehdy založili velkou říši ve Střední Asii, a posledními velkými Seldžúky. Poslední vládce Chórezmu Alá-ad-Dín Muhammad II. (1200–1220) rozšiřuje říši na východě i na západě. Dobývá na Chara-Kitatech Samarkandu a Otraru, rozšiřuje svou vládu do Ghazny v Afghánistánu, podrobuje si západní Írán i Azarbajdžán a vydává se na odvážnou výpravu daleko do vnitra stepí Dešt-i-Kipčaku (nynějšího Kazachstánu). Při rozšiřování své říše narazil na říši chalífy bagdádského a postavil tu proti chalífovi Názirovi svého chráněnce, jednoho z potomků čtvrtého chalífy

Alího, zetě Prorokova, a spojil se tak s šíitskými skupinami, odedávna nepřátelskými Abbásovcům, tehdy ovládajícím arabský chalífát. Výprava Muhammadova na Bagdád nebyla korunována úspěchem, poněvadž tomu zabránily přírodní podmínky a protože přišly zprávy, že na východních hranicích říše se objevila mongolská vojska.

Z České kroniky tak řečeného Dalimila, dokončené počátkem 14. století, dovídáme se v 82. kapitole, že roku 1240 chodili po střední Evropě „kartasi, tatarští zvědové", kteří došli až k Rýnu a připravovali tak mongolský vpád do Evropy. Mongolové pak prý „jako po své zemi všude šli, neboť zvědové je vedli".

Takových zvědů Mongolové používali i při průzkumu poměrů ve Střední Asii. Byli jimi muslimští obchodníci jako onen Asan, vlastně Hasan, který kupoval skopce až na řece Ergüne, tedy na hranicích Vnitřního Mongolska, nebo ono poselstvo o stu lidech, vedené Uchunou, které dal otrarský místodržitel popravit, nebo oni dva muslimové z rodu Churumši z města Ürünggeči, zvaní Jalavači a Maschut, kteří se po Činggis-chahanově vítězství stali mongolskými místodržiteli, Jalavači v městě Džung-du v Číně, Maschut v Turkestánu a Kašgársku.

Dobrá příprava chystaného vpádu, kterému předcházelo sbírání a zpracovávání podrobných zpráv z území, o něž byl vojenský, dobyvatelský zájem, byly jedním z předpokladů Činggis-chahanových vojenských úspěchů. Jak přesně muselo asi pracovat mongolské vojenské zpravodajství, o tom nás přesvědčí pohled na mapu, na níž je vyznačena cesta mongolského vpádu do střední Evropy v letech 1241–1242. Mongolští vojevůdci táhnou tak přesně proti uherskému králi, že by ani dnešní generálové nemohli postupovat přesněji ke svému cíli v území, kde dosud nikdo z nich nebyl. A zejména Chadanovo tažení v únoru až dubnu 1242 z Podolska do Dalmacie a odtud dnešním Bulharskem a Rumunskem zpět do jižního Ruska je mistrným kouskem vojenského umění a je nemyslitelné bez předběžných přesných znalostí místních.

Příčinu k válce bylo ovšem nutno hledat. Tak jak se dovídáme

z dopisu Jakuba z Vitry, obrátil se chórezmšáhem sesazený bagdádský chalífa Názir li Dín-illáhí na nestoriánského patriarchu, který měl rovněž sídlo v Bagdádu, a měl prostřednictvím nestoriánských Mongolů dobré spojení s Činggis-chahanovým dvorem, s prosbou, aby způsobil, aby jeho souvěrec, král David (víme již, že pod tím jménem byl míněn Činggis-chahan), přerušil mír s chórezmšáhem. Tuto latinskou zprávu potvrzují i arabští dějepisci Ibn al-Athir a Makrízí. Ve válce v střední Evropě však šlo v podstatě jen o válku Mongolů s uherským králem a vpády Mongolů do Německa, Polska a na Moravu byly jen průvodním zjevem, neboť Mongolové tak chtěli přeříznout spojení mezi uherským králem (mongolsky Madžar kerel *z maďarského* Magyar király*) a jeho spojenci, o jejichž dynastických vztazích zřejmě byli dobře zpraveni. Příčina byla politická. Byli jí Kumáni. Jako kamští Bulhaři a Rusové, tak byli i jihoruští Kumáni (turecky mluvící kočovný národ, známý též pod jménem Polovců nebo Plavců) poraženi a jim podrobeni. Část Kumánů s kumánským chánem Kuthenem však opustila svou vlast, která zabírala rozsáhlé území od dolní Volhy až k východním Karpatům, tedy jižní Rusko a velkou část Rumunska, a 1239 prosili o přijetí do uherské říše. Chán Kuthen sliboval uherskému králi Bélovi, bude-li spolu se svým lidem přijat do svazku jeho státu, že se mu poddá a přijme křesťanství. Uherský král s tím souhlasil z různých příčin. Jednak tak mohla být splněna dávná touha uherských králů získat Kumány pro křesťanství, ale nemalou úlohu hrála také úvaha, že tak snadno získá čtyřicet tisíc dobrých jízdních bojovníků. Král Béla však nevyjednával o té věci s uherskými velmoži a tato věc se za následujících okolností stala osudnou. Chán Güjük poslal tehdy králi Bélovi po maďarském mnichu Julianovi, který v Rusku na Kamě hledal pravlast Maďarů, dopis psaný arabským písmem, ale mongolským jazykem, v němž mu vytýká, že přijal v poddanství Kumány, kteří se poddali jemu. A že mu také povraždil jeho vyslance. Kumáni si zatím nevedli v nových sídlech tak, aby s nimi místní obyvatelstvo bylo spokojeno, a tak se stalo, že feudální*

šlechtická opozice proti králi přítomnosti kumánského chána na sněmu využila a chána zavraždila. Jeho Kumáni pak mstili po zemi smrt svého krále. Tak byla země krále Bély – a byly tu jistě i jiné příčiny rozvratu – právě v době, kdy by se byla měla svorně postavit nastupujícímu nepříteli na odpor, rozvrácena.

Jako byl v středoasijském Chórezmu stále se přiostřující rozpor mezi stranou chórezmšáhovou, která přála obyvatelstvu usedlému, a stranou šáhovy matky, která vždy pocházela z urozeného rodu tureckých kočovníků sousedních severních stepí, a byl tak i rozpor mezi šlechtou feudální, zmítanou náklonností nebo příslušností k jedné z obou stran, tak i ve středověkých Uhrách 13. století byl podobný rozpor mezi politikou královou a politickými názory šlechty, který vyvrcholil v uvedených činech a právě před vpádem mongolských armád, dobře o takových rozporech zpravených, oslaboval uherský stát.

Jak vidíme ze zpráv, které nám jsou dochovány v Tajné kronice Mongolů, zničil Činggis-chahan svým postupem odstředivé síly – při podmaňování kmenů a národů, pokud se nedálo pokojnou cestou, a někdy i pak, byla vždy vedoucí vrstva, vládcové, šlechta, radikálně odstraněna – tak máme na mongolské straně v době, kdy se chystaly tyto světodějné události, sílu jednoty proti rozkladným silám feudalismu. Což ovšem nikterak nemluví proti tomu, že také Mongolové museli po období jednoty a síly projít obdobím feudálním, které se ke konci života Činggis-chahanova chystá a později stále zesiluje a které překonali teprve v nejnovější době, jak o tom vyprávějí Čojbalsanovy Dějiny mongolské revoluce.

V středoasijské velké říši chórezmšáhově bylo také plno rozporů rázu sociálního. Zámožnější lidové vrstvy se tu při rychlém hospodářském vzrůstu říše, za úspěšně vedených válek a při rozkvětu obchodu ve Střední Asii – tamní obchod se pohyboval po starobylých cestách na východ do Číny, na jihovýchod do Indie, na severozápad do kamského Bulharska a do jižní Rusi a samozřejmě i na západ do Íránu – stávaly ještě zámožnějšími. Spolubojovníci chórezmšáhovi rozmnožují svůj majetek na výpravách. Místní šlechta se

však cítí opomíjena a uspokojuje svou touhu po majetku zesíleným vykořisťováním rolníků a řemeslníků. Takové poměry vedou k bouřím. A podobné sociální poměry vládnou i jinde. Na př. v Rusku, kde v polovině 12. století vzplanul urputný boj dvou protichůdných směrů, vedených Olegovci a Monomachoviči, z nichž jedni byli představiteli tendencí feudálních, druzí nositeli myšlenky jednoty. A vedle toho byla Kyjevská Rus zmítána bojem mezi lidem a šlechtou. O vášnivosti takových bojů podávají zprávy ruské kroniky, když líčí, jak Olegoviči ve spojení s tureckými Polovci, tedy Kumány, řádili při přepadení Kyjeva.

Naproti tomu jsou u kočovných Mongolů oné doby poměry docela jiné. Mongolské kmeny byly tehdy hospodářsky a kulturně nejzaostalejšími kmeny Vnitřní Asie. Jejich barbarský společenský a hospodářský řád se sice začínal pomalu rozkládat vlivem růstu výrobních sil, ale nastoupil jiný vývojový prvek. Obratný Temüdžin, pozdější Činggis-chahan, překonav rozpory mezi mocnými šlechtickými rody a lidem – vrstvou svobodných vojáků kočovníků – tím, že nespokojenosti této vrstvy využil (jak to dělal, vidíme i z vyprávění Tajné kroniky Mongolů), vyšel vítězně z boje se svými mocnými protivníky, z nichž nejsilnějším byl Džamucha, a založil silně centralisovaný vojenský stát. A tento stát se hned dal na cestu expanse.

Činggis-chahan využil tisíciletých vojenských zkušeností vnitroasijských kočovníků a proměnil své Mongoly – staré jméno Mongol se tehdy stalo jménem národním a čestným – v jednolité, řádně organisované vojsko, rozdělené na desítky, stovky, tisíce a desetitisíce, které byly zároveň jednotkami mobilisačními a administrativními. Barbarskou solidárnost Mongolů však dovedl spojit Činggis-chahan s využitím nejlepších vymožeností čínské vojenské vědy, která tehdy byla na velmi vysokém stupni dokonalosti. Práce v štábu mongolské armády, práce zpravodajská a strategická, taktické využití čínské vojenské vědy, výborná taktika a využití reserv způsobily, že Činggis-chahanovo vojsko mělo vždy nakonec převahu nad nepřátelským vojskem, které bývalo často početnější než vojsko mongolské.

Jak moderní bylo vojenství mongolské proti feudálnímu způsobu boje jinde v Asii i v Evropě, toho svědectvím je na př. bitva u Mohi u řeky Sajo v Maďarsku. Zatím co Maďaři bojovali ve skupinách, jejichž velení nebylo konsolidováno společnou vůlí, a stáli v postavení celkem nepříznivém, i když v okolí známém a ve vlastní zemi, přehlédl mongolský vojevůdce Batu ihned jejich nepříznivé postavení. A bojoval tak, jak se bojovalo u nás v Evropě až po roce 1914. Postavil totiž proti nepříteli čínské dělostřelectvo – v Evropě se takových zbraní používalo jen při obléhání měst – a zasypal Maďary krupobitím střel čili – jak bychom teď řekli – otevřel boj bubnovou palbou a pak teprve, když tak nepřítele uvedl ve zmatek, zahájila mongolská jízda útok. A i z vyprávění o jiných bojích v Evropě a v Asii je vždy patrno, oč výše stálo tehdejší vojenské umění Mongolů proti vojenskému umění současníků.

Naproti tomu byla vojska středoasijská a evropská té doby jen skupinou volně organisovaných jednotek vojenských kolem jednotlivých feudálních pánů. Souhrn individuálních bojových vlastností byl tu postaven proti skutečnému pravidelnému vojsku, pracujícímu jako dobře seřízený stroj a poslušnému jediné vůle vojevůdcovy.

Tajná kronika Mongolů nám všecky tyto věci ilustruje s hlediska mongolského, asijského. Vidíme při její četbě do mongolských dějin jaksi z vnitřku, nikoli tak mnoho z vnějšku, jako čteme-li o střetnutí Mongolů s okolním světem v líčení evropských kronik a historií. Svět se nám tu jeví jakoby nazírán s vysokých náhorních rovin Vnitřní Asie. A s tohoto hlediska jeví se ovšem historie jinak, než díváme-li se na ni z evropských oken. Co pro ostatní Evropany a Asiaty bylo tehdy velkou událostí, mělo pro Mongoly jinou cenu. A tak je třeba také na Tajnou kroniku hledět.

A tak se tu také dovídáme, že Činggis-chahan založil svou říši vlastně pro svou rodinu. Příslušníci rodiny – altan uruch *„zlatého (t. j. císařského) rodu“ – muži i ženy, dostávají svůj podíl na lidu kočovném i usedlém, na lidu, majetku i dobytku. Přitom jsou do stavu šlechticů* – darchanů – *povyšováni i lidé prostí, jako oni dva koňáci Badaj a Kišlich, kteří přinesli Temüdžinovi tak důle-*

žitou zprávu. Jsme tu svědky i pozdějších obecně užitečných zařízení, jakými je kopání studní v místech bez vody nebo zařízení poštovní služby v rozsáhlé říši. Vidíme, jak se zavádějí daně a jak je nakládáno s podrobenými národy a státy. Ale také se dovídáme o počátečním nedocenění významu měst a usedlého života, když si Činggis-chahan dává od svých poddaných vysvětlovat jejich význam. Činggis-chahan a Ögödej, které považujeme za kruté středověké barbarské vládce, vystupují tu v lidských podobách a Tajná kronika Mongolů nám tak přibližuje jejich lidskou osobnost více než jakékoliv jiné a zejména pozdější vyprávění.

Shrneme-li tedy znovu význam Tajné kroniky Mongolů, je třeba vyzdvihnout její cenu dokumentární jakožto pramene nejstarších mongolských dějin v údobí, kdy se formuje mongolský národ. Postava Činggis-chahanova se tu jeví jako daleko živější a složitější, než jak je nám známa z evropského podání. Při oceňování významu kroniky je však třeba zdůraznit také její vysokou hodnotu literární. Spočívá jednak v tom, že autor kroniky písemně zachytil nejstarší památky mongolské poesie, ale také v tom, že i sám se snažil v celém díle o umělecké vyjádření popisovaných dějů.

Pavel Poucha

POZNÁMKY

1 *Temüdžin* je vlastní jméno Činggis-chahanovo, viz o tom odst. 59.

2 Jméno, které česky psáváme *Čingischán* a pokládáme za jméno vlastní, přepisuji zde způsobem, který nacházíme v Tajné kronice Mongolů, tedy *Činggis-chahan*, a to vždy, i když někdy je v mongolském textu psáno *Činggis-chaan*. Toto jméno není jméno vlastní, ale titul, který bychom měli psát podobně jako jiné tituly v Tajné kronice Mongolů (dále TKM) se vyskytující, na př. *Tajang-chan, Bujiruch-chan, Ong-chan, Burchan*, vlastně s počátečním malým písmenem, tedy *činggis-chahan, tajang-chan, bujiruch-chan, ong-chan, burchan*, kdyby nebylo již obecně zavedeno psaní tohoto slova jako jména vlastního, a proto se zde tato slova všecka píší jako jména vlastní. Obě části tohoto titulu jsou původu čínského, při čemž *činggis* je odvozeno od čínského *čheng*, „pravoplatný", a *chahan* ze staršího *qahan, qaghan*, z čínského *ke*, „veliký" a *kuan*, „kníže". Ze starého *chahan* je pozdější *chaan* a nyní *chán* (s dlouhým á). Jiné je slovo *chan* (s krátkým a), z čínského *kuan*, „kníže".

3 *Börte-Čino*, „Šedý Vlk", a *Choaj-Maral*, „Bílá Laň", jména předků Činggis-chahanových, svědčí o totemistickém uctívání vlka a laně u starých Mongolů, tedy o *totemismu* u nich. Dosud je u mongolského kmene Ordosů jméno *čhino, čhono*, „vlk", zakázáno a *maral* je název hvězd v souhvězdí Orionu.

4 Co je *Tenggis*, bylo již mongolským kronikářům nejasné, neboť v mladší mongolské kronice Altan Tobči se již mluví na tomto místě o *Tenggis-dalaj*, „moře Tenggis", a tibetská i mandžuská zpracování mongolské historie již rovnou uvádějí zde *Bajkalské jezero*. Ale dosud existuje řeka zvaná *Tenggis* v nejsevernějším cípu Mongolské lidové republiky, a poněvadž je jinde zpráva, že prapředkové Činggis-chahanovi přišli od severu, je toto místo důkazem, že Mongolové sídlili kdysi na území sibiřském a teprve po pádu turecké říše orchonské se dostali na území nynějšího Mongolska.

5 *Onan* je starý název nynější řeky *Ononu*.

6 *Burchan-Chaldun* je starý název nynějšího pohoří *Chenteje*, v němž pramení řeky Cherlen (zde Kelüren), Túla (zde Tuula) a jiné.

7 *Mergen* je titul a znamená původně „výborný střelec", později též „moudrý".

8 *Krásná Mongolka*, mongolsky *Monggoldžin choa*, uvádí se později jako

pramáteř Mongolů a nemluví se pak již o jejím manželu Bordžigidaj-mergenovi. Svědčí toto místo tedy spolu s jinými o tom, že v pradávných dobách byl u Mongolů také matriarchát.

9 *Bohatý* zní mongolsky *bajan* a je to titul bohatých lidí a chánů, srovnej jméno avarského chána *Bajana.*

10 Mongolské *dörben* znamená „čtyři". Jméno tohoto rodu je zachováno ve jménu kalmyckého (oiratského) kmene *Derbetů* (-t je koncovka množného čísla).

11 Pramáti rodu Činggis-chahanova počíná si zde tak, jak si počínal již před ní stařec v povídce *Ezopově* (5. stol. před n. l.) a v parabole *Babriově* (2. stol. n. l.), skythský vládce na Krymu *Skiluros* podle zprávy *Plutarchovy* (2. stol. n. l.) a vládce velkomoravské říše *Svatopluk* (9. stol. n. l.) podle vyprávění byzantského císaře historika *Konstantina Porfyrogeneta,* zachyceného v *Jiráskových* Starých pověstech českých. Jde tu tedy o asijský literární motiv, který v tibetském zpracování této pověsti se mění tak, že místo *šípů* dostávají chlapci do rukou *rampouchy.*

12 Toto je jiný literární motiv pohádkového rázu v rodokmenu, zachovaný ještě nyní v pohádce mongolského kmene Čacharů, která vypráví, jak každou noc sestupovala s nebe hvězda na zem a při dotyku země se měnila v krásného bohatýra, který noc trávil u krásné mongolské dívky a ráno beze stopy zmizel. Podobný je motiv v tibetské povídce o narození krále Bja-khriho, jehož matce se před jeho narozením zdálo, že spala s mužem bílé barvy, a proto pokládala Bja-khriho za vhodného nástupce trůnu. Bílá barva má ve vnitroasijské symbolice barev význam slunce. Jde tu tedy o starobylý astrální mythus.

13 *Černohlaví lidé* je název pro obyčejné lidi. Zdali tu jde o označení anthropologického rozdílu v barvě vlasů, není jisté. U Tibeťanů je název podobný. O Bordžigitajovcích praví perský historik *Rašíd-ad-Dín* ve svém Sborníku letopisů, že byli modroocí a rudovlasí, a tato zvláštnost mezi černovlasými a černookými Mongoly byla znakem příslušníků císařského rodu.

14 Mongolské verše jsou nestejné délky a bývají spojeny jen aliterací (stejným náslovím), kterou je často obtížno napodobit v překladu.

15 Z tohoto místa TKM je patrno, že vedle kmenů s řádem patriarchálním, jaký byl tehdy u Mongolů, byly ještě kmeny, které žily v starším řádu nepatriarchálním.

16 Mongolské slovo *baatur,* v starším znění *baghatur* (novomongolsky zní *bátar*), dalo ruské slovo *bogatyr* a odtud bylo počeštěno jako *bohatýr.* Je to starý titul „hrdina".

17 *Tyčová oběť* je u Altajců oběť koně, nastrčeného na šikmo postavené tyči.

18 Je to etymologie rodového názvu *Nojakin,* spojovaného s titulem *nojan,* „kníže", později též „úředník".

19 *Kitati,* vládcové sev. Číny oné doby.

20 Čiledü si vzal na památku košili paní Höelün a měl ji u sebe tak, jako Gahmuret s sebou pod pancířem nosil košili paní Herzeloydy, matky Parzivalovy, podle středoněmecké epické básně *Wolframa z Eschenbachu (*báseň z téže doby, kdy žil Činggis-chahan). Poněvadž mongolské slovo pro „košili", *čamča,* velmi připomíná italské *camicia,* je toto mongolské slovo pravděpodobně evropského původu a je možno i u této historické anekdoty vidět evropský vliv.

21 Mongolské *üdžin* je slovo čínského původu a je to titul „paní".

22 Místo, kde se narodil Činggis-chahan, *Deliün-boldach,* je na pravém břehu řeky Ononu 230 verst od Nerčinska a 8 verst od staré čínské hranice.

23 Mongolské *ajil* znamená sídlo jedné rodiny.

24 Temüdžin měl na krku dřevěný obojek, jaký mívali v Číně zločinci.

25 *Kelüren-müren* je nynější řeka *Cherlen* ve východním Mongolsku.

26 *Ong-chan* je titul čínského původu, kde prvá část tohoto složeného slova odpovídá čínskému *wang* „král". Ong-chan je v evropských dějinách znám pod jménem „*Kněz Jan*" a byl nadějí křižáků v jejich boji proti Saracénům. Kereitský chán byl nestoriánský křesťan. Kereiti používali syrského písma a od nich je převzali Mongolové.

27 *Den rudého terče,* mongolsky *hulaan tergel üdür,* den prvního úplňku v běžném roce (rok začínal v únoru) byl dnem nejvíce příznivým, a proto v ten den bývaly zahajovány války.

28 *Nojan,* „úředník, hodnostář, velitel", později znamená menšího feudála.

29 *Altan-chan,* „Zlatý chan", je název čínského císaře.

30 Mongolské *ong* je z čínského *wang,* viz poznámku 26.

31 *Rok Slepice* odpovídá našemu roku 1201. Na tomto místě v odstavci 141 začíná se vročování událostí podle mongolského způsobu počítání let, který je příbuzný se staroturecký způsobem. Je to t. zv. *dvanáctiletý cyklus zvířecí,* v němž za sebou následují jména těchto zvířat: Zajíc, Drak, Had, Kůň, Ovce, Opice, Slepice, Pes, Svině, Myš, Hovado, Tygr.

32 Mongolské *charaul* znamená „stráž, hlídku". Z tohoto slova je odvozeno ruské *karaul.*

33 Tu je slovní hříčka se slovy *džebelegü* a *džebe.*

34 *Chašin* je název říše *Tangutů* mezi Mongolskem a Tibetem.

35 *Uiut* nebo *Ujichut* je mongolský název tureckého kmene *Ujgurů.*

36 *Země Sartaulů* je chórezmijská říše ve Střední Asii. Sartaul znamená mohamedán, muslim.

37 Je to rok 1202 našeho letopočtu.

38 „*Podle kolíku osy* (vozu) *srovnané je pobijeme*" — Mongolové zacházeli s poraženými nepřátelskými kmeny v stepi pravidelně takto: muže vedoucí šlechtické vrstvy povraždili, ostatní lid zotročili. Poněvadž Tataři byli jejich největšími nepřáteli, vyhrožují zde, že povraždí všecky dospělé lidi kmene. Kola dřevěných vozů kočovníků, na nichž převáželi majetek, stany, ženy a děti, byla značně vysoká, vzrůstem byli Tataři poměrně malí, a tak možno počítat s tím, že byli při takovém vraždění zachovány na živu z dětí mužského pohlaví děti asi do deseti let. Rozhodně však zůstalo přes to přese všecko mnoho Tatarů na živu, poněvadž v Evropě místo Mongol se říkalo Tatar, tvořili tedy Tataři valnou část Činggis-chahanových vojsk.

39 *Rok Svině* je rok 1203.

40 T. j. „až umřeš"; bílé je nebe, černé mohyla.

41 Syrský začátek otčenáše. Tato slova také svědčí o tom, že Kereiti byli nestoriánští křesťané.

42 *Práva darchanská* jsou privilieje, jak je o nich dále řeč, a znamenají povýšení prostého člověka mezi privilegované lidi, šlechtu.

43 Divocí koně (rusky *kulan*).

44 Viz pozn. 28.

45 Mongolské *čerbi* znamená adjutanta chahanova.

46 *Rok Myši* je náš rok 1204.

47 *Rok Hovada* je náš rok 1205.

48 *Erdiš* je řeka *Irtyš*.

49 Dal totiž pobít příslušníky vládnoucího rodu, šlechtu.

50 Toto místo připomíná *Herodotovo* vyprávění o tom, jak před Dareiovými vojsky ustupující Skythové poslali Dareiovi myš, ptáka, žábu a pět šípů a vysvětlení, které o těchto darech podal Dareiovi Gobryas.

51 Rozkazy jsou veršované, aby si je důstojníci, kteří neuměli psát a číst, snadno zapamatovali.

52 *Rok Tygra* je náš rok 1206.

53 *Mongoldžinský lid* znamená potomky *Krásné Mongolky* (mongolsky *Monggoldžin choa*).

54 Mongolské *güregen* znamená *zeť*. Jsou to manželé Činggis-chahanových dcer.

55 T. j. městský lid, usedlíky.

56 Zde je prvá zmínka o *písmu* v dějinách Mongolů jimi samými psaných. Zdali jde o písmo syrské, není zcela jisto. *Šigi-Chutuchu* byl tedy Činggis-chahanovým kancléřem a zároveň ministrem vnitra

a spravedlnosti. Šigi-Chutuchu je patrně také autorem této kroniky.

57 T. j. nechal ho sedět na místě vyšším než ostatní, blíže svého trůnu.

58 *Boorču* se tak stal velitelem západní armády mongolské.

59 *Gujang* je čínský titul a zde znamená tolik co kníže.

60 *Lesními národy* (mongolsky *hoi-jin irgen*) jsou míněny mongolské kmeny oiratské, jejichž potomky nazýváme Kalmyky.

61 Dostali vojenskou intendanturu.

62 Poněvadž dveře jurty jsou obráceny k jihu, je na severní straně čestné místo a místo trůnu Činggis-chahanova. Kdežto ostatní hodnostáři seděli kolem chahana s tváří obrácenou k jihu, sedí tito mužové, Önggür, Boroul a Tolun a lidé k nim náležející, s tváří obrácenou k Činggis-chahanovi, aby mohli přijímat jeho rozkazy.

63 Stal se dvorním astrologem.

64 *Chorči(n)*, „nositel toulce (v němž byly ukládány luk i šípy)", je vojenská a dvorská hodnost.

65 Vládce Uiurů, t. j. Ujgurů ve Východním (Čínském) Turkestánu, kterým vedla starobylá obchodní „hedvábná" cesta z Číny do Střední Asie.

66 *Rok Zajíce* je náš rok 1207.

67 *Šibir* je národ příbuzný Mongolům, podle něhož nazvali Rusové *Sibiř*.

68 T. j. „přestal se hněvat".

69 Mongolské *tebtenggeri* znamená „hlavní bůh", byl totiž vrchním šamanem, velekněžem u dvora Činggis-chahanova.

70 Otec Münglik chce tím říci, že od počátku zakládání Činggis-chahanovy říše byl členem jeho vojenské družiny.

71 *Rok Ovce* je náš rok 1211.

72 Vu-džu jsou nynější rozvaliny *Chara-balgasun* u Čínské zdi na cestě z Kálganu do Ulánbátaru, 50 km od Kálganu.

73 *Džung-du* je starý název nynějšího města *Pekingu*.

74 *Ongging-čingsang* je čínský titul hlavního ministra čínského císaře.

75 *Güngdžü* není vlastní jméno, ale z čínštiny převzatý název pro *císařské princezny*.

76 *Chašin* je domácí název země *Tangutů*.

77 *Burchan* z *Buddha-chan* je mongolské slovo pro *Buddhu*. Byl tedy tangutský král asi buddhistickým hierarchou.

78 *Rok Psa* je náš rok 1214.

79 *Nan-ging* je nynější město *Kajfeng* v provincii Chenanu.

80 *Liu-šiu* z čínského *liu-šou* znamená velitele, prefekta.

81 Mongolové nazývali středoasijské muslimy *Sartaul-irgen*.

82 *Chatun* je titul manželky chahanovy.

83 *Džoči* se narodil brzy potom, co se Börte-üdžin navrátila ze zajetí u Merkitů, a bylo proto podezření, že není synem Činggis-chahanovým.

84 *Bochtach* je pokrývka hlavy mongolských žen.

85 *Rok Zajíce* je náš rok 1219.

86 *Chan Melik* je poslední chórezmšáh *Muhammad.* Srovnej o této události v knize *S. P. Tolstova,* Po stopách dávného Chórezmu, české vydání, str. 290 nsl.

87 *Šin* je řeka *Sind, Indus.*

88 *Batkesen* je *Badachšan,* severozápadně od Hindúkúše.

89 *Baruan* je *Perván* severně od Kábulu.

90 *Amuj* je *Amu-darjá,* řeka *Oxus.*

91 *Ürünggeči* je město *Urgenč.*

92 *Iru, Aru* je město *Herát.*

93 *Isebür* je *Nišápúr.*

94 *Udirar, Udurar, Udarar* je město *Otrar,* nyní rozvaliny *Faráb* u stanice Timuru na taškentské železnici na pravém břehu řeky Syrdarje při ústí řeky Arisu.

95 *Semisgab* nebo *Semisgen* je město *Samarkand.*

96 *Sisten* je *Kúhistán.*

97 *Soltan Chalibaj* je bagdádský *chalífa.*

98 *Bachtatský lid* je říše bagdádského chalífy.

99 *Aru* je totéž co *Iru,* viz pozn. 92.

100 *Maru* je město *Merv.*

101 *Hindus* je *Indie.*

102 *Kibčaut, Kibčach* jsou turečtí Kumáni v tehdejším jižním Rusku, kde později byla říše „Zlaté Hordy".

103 *Orusut* jsou *Rusové.*

104 *Madžarat* jsou *Maďaři* na Kavkaze.

105 *Asut* jsou íránští *Alani,* pozdější *Oseti.*

106 *Sasut* jsou obyvatelé Saxinu na dolní Volze.

107 *Serkesüt* jsou *Čerkesové* na Kavkaze.

108 *Kešimir* se pokládá za *Kašmír* (?).

109 *Bolar* jsou turečtí *Bulhaři* na střední Volze, jejichž potomky jsou nynější *Čuvaši.*

110 *Idil* je *Volha.*

111 *Džajach* je řeka *Jaik* nebo *Ural.*

112 *Kiva* je *Kyjev.*

113 Mongolové jakožto kočovníci neměli dříve pochopení pro hospodářský význam měst.

114 *Udan* je patrně město *Chotan* ve Východním Turkestánu.

115 *Kischar* je *Kašgar* ve Východním Turkestánu.

116 *Urijang* je patrně *Jarkand* ve Východním Turkestánu.

117 *Rok Slepice* je náš rok 1225.

118 *Rok Psa* je náš rok 1226.

119 *Eri-chaja* je město *Ning-chja* na horním toku Žluté řeky.

120 *Eri-džeü* je město *Si-liang (Jung-čhang)* u Siang-čchou v Kansu v Číně.

121 *Dörmegej* je město *Ling-čchou,* jižně od Eri-chaje.

122 *Šidurchu* znamená „upřímný".

123 *Rok Svině* je náš rok 1227.

124 *Činggis-chahan* zemřel na počátku roku 1227. *Rašíd-ad-Dín* vypráví, že to bylo v Tangutsku a že mu bylo něco přes 72 let. Jeho smrt skrývali a po cestě, kterou dopravovali rakev, zabili všecky živé tvory, s nimiž se setkali, prý — jak praví perský dějepisec — aby se zpráva o jeho smrti nerozšířila. Možná že však zabíjeli vše živé proto, aby měl s sebou lidi a zvířata jako „podušku pod hlavu" na onen svět, jak to bylo u Mongolů, Tatarů a Skythů zvykem. Dne 28. srpna 1227 dopravili rakev do kmenového ležení a oznámili jeho smrt veřejně. Pohřbili ho v místech, která kdysi označil jako sobě zvláště milá, na Burchan-Chaldunu, kde rád prodléval.

125 *Rok Myši* je náš rok 1228.

126 *Kejibe* je asi též *Kyjev.*

127 *Rok Zajíce* je náš rok 1231.

128 Mongolské *seü-se* z čínského *siao-s'*, „sluha".

129 *Chara-Chorum* je starobylé sídlo tureckých chanů na Orchonu *(Kara Korum),* které v té době se stalo opět hlavním městem světové říše mongolské. Také toto místo se nazývá nyní *Chara-balgasun,* „Černé město".

130 *Meget* je hlavní město Georgie *Mcchet* u Tbilisi.

131 *Solangchas* je severní *Korea.*

132 *Džasaul,* „pořadatel", úřednický titul, převzatý z mongolštiny do ruštiny (*jasaulové* u kozáků).

133 *Džachut* je národ, který tehdy ovládal severní Čínu.

134 *Rok Myši* je náš rok 1240. Ögödejova vláda je tu zachycena skoro celá, poněvadž zemřel 1241, téhož roku jako Čaadaj.

O PŘEPISU MONGOLSKÝCH A JINÝCH JMEN V PŘEKLADU TAJNÉ KRONIKY MONGOLŮ

Velkým písmem jsou tu psána ta jména nebo jejich součásti, kdy jde o tituly, kterých není používáno jako jmen osobních, tedy s výjimkou slov *Činggis-chahan, Ong-chahan* a pod.: tedy slova *-chan, -chahan, -beki, -chatun, -üdžin, -beči, -baatur, -mergen, -sečen, -čerbi, -eke, -chorči* atd.

Jak je z rejstříku vidět, je v některých jménech kolísání mezi *d-t* nebo *r-l*. Odpovídá to textu tam, kde nebylo dobře možno jej sjednotit. *Vokální harmonie* je všude provedena, jak toho vyžaduje mongolské hláskosloví, i když není v původním textu, psaném čínskými znaky, všude vyznačena.

Kde se v přepisových textech, které jsou podkladem našeho textu, píše *q* nebo *ḫ*, je toto písmeno nahrazeno v přepise písmenem *ch;* kde je mezi dvěma samohláskami znak ', je jeho přepis vynechán, nepřepisuje se ničím, tedy slova *qan, qahan, qatun, ba'atur* jsou v překladu přepsána jako *chan, chahan, chatun, baatur*.

REJSTŘÍK JMENNÝ A VĚCNÝ

(Čísla týkají se odstavců textu)

Abdžia-ködeger, výšina na Velbloudí stepi, 187, 191
Abtu, město, 261
Ačich-Širun, z kereitského rodu Tübegenů, 170, 171, 174, 181
Adangcha, mong. kmen, 38, 44
Adargin, Adarkin, mong. kmen, 46, 207, 260
Adarkidaj, syn Chačiunův, 46
Adžaj-chan, kníže Tatarů, 152
Adžinaj, tisícník, 202
Achutaj, Tatar z rodu Alčiova, 226, 234; jméno Altan-chana Kinské říše, 250, 251
Airiut, část tatarského kmene na Uršiunu, 53
ajil Chara-chana, místo na potoce Kimurše, 107, 122
Alach, tisícník, syn Širgüetüův z rodu Baarinů, 149, 202, 220
Alacha-beki, mong. princezna, 239
Alachčit, manželka Jeke-Čerenova, 169
Alachuš-digit-churi-güregen, z rodu Önggütů, 182, 190, 202
Al-Altun, „Rudé Zlato", dcera Činggis-chahanova, 238
Alan-choa, „Krásná Alan", *Alan-eke*, „matka Alan", manželka Dobun-mergena, 7—10, 17—20, 22, 23, 76
Alašaj, Alašan, Alaša, území západně od oblouku řeky Chuanche, 265
Alaut-Turchaut, pohoří mezi řekami Ergüne a Onanem, 129
Alčidaj nojan, 277
Alči-güregen, jeden z čerbiů, 202, 226, 253
Alčich, 208
Alči-Tatar, část tatarského kmene, 153
Aldier, 239
Alchuj, pramen, 141
Altan, Altan-otčigin, syn Chutula-chána, 51, 122, 123, 127, 134, 142, 153, 166, 169, 174, 179, 180, 181, 246, 255
Altan-chan, vládce Kitatů (Kinů), viz Achutaj, 53, 132, 133, 248, 250 až 253, 266, 271, 273
Altan-chorchan, letovisko soltanovo v Perváně, 259
Altani, manželka Borochulova, 214
Altun-Ašuch, Kereit, 152
Aluchaj-Tatar, část tatarského kmene, 153
Amal, velitel oddílu noční stráže Ögödejovy, 278;

Ambachaj-chahan, vládce spojených Mongolů, syn Čaracha-Lingchua, 52, 53, 58, 70, 71
Amuj, Amu, řeka Oxus, 258
Amur, viz Ula
Aračan, představený pošty, 280
Araj, průsmyk v ruském Altaji, 198, 257
Arbucha, místo v Gobi, mezi Turkestánem a Alašajským pohořím, 265, 267
Archaj-Chasar(-Bala), z kmene Džalairů, Činggis-chahanův posel, později tisícník hlavní armády, 120, 124, 127, 177, 181, 183, 185, 191, 192, 226, 230, 234, 252
Archal-geögi, místo na dolním toku Kelürenu, 183, 184
Arich-Usun „Čistá Voda", místo v zemi Chori-Tumatů, 9
Arin-taidži, mladší bratr Ong-chanův, 182
armáda, rozdělení na tisíce atd., určení tisícníků, 191, 202, doplňování 270
Arslan-chan, kníže Charluchů, 235
Aru, národ mezi Hindusy a Bachtaty, nazvaný podle města Herátu, 261
Arulati, mong. kmen, 47, 120
Asan, t. j. Hasan, mohamedánský kupec, 182
Asut, město (?), 274, Asuti, Asové, Alani, pozdější Oseti, 262, 270, 274
Aša-Gambu, vojevůdce Burchanův, 256, 265, 266
Ašich (-güregen), tisícník, 202, 207
Ašich-Temür (-bawurči), kuchař Džacha-Gambuův, 208
Atkirach, vyslanec Ujgurů, 238
Auču-baatur, z kmene Taičiutů, 141, 142, 144, 148
Audžan-Boroul, jeden z předků Činggis-chahanových, 2

Baaridaj, syn Bodončarův, 41
Baarini, mong. kmen, 120, 207, 216
baatur, mong. titul „bohatýr, hrdina"
Badaj, Jeke-Čerenův koňák, později tisícník, 51, 169, 170, 187, 202, 219
Badžigiti, kmen Baškirů, 239, 262, 270, 274
Bachadži, z kmene Taičiutů, 177
Bachtat, Bagdád, 260, 261, 270, 274
Bachu-Čorogi z kmene Chadaginů, 141
bajan, mong. titul „bohatý"
Bajauti, mong. kmen, 120, 213
Bajdarach, řeka mezi Changajem a Altajem, 159, 177
Bajdarach-belčir, 159, 177

Bajiti, 239
Baj-Šingchor-Dochšin, prapředek Činggis-chahanův, 47
Bajtové, kmen sídlící za Lesními kmeny v Sibiři, 239
Bala, z kmene Džalairů, čerbi a tisícník, 202, 243, 257, 259, 264
Balachači, posel Ambachaj-chahana, 53
Baldžuna, jezero jižně od Čity, 182, 183, 208
Baldžun-aral, na řece Onanu, 24
Baldžut, viz Dalan-Baldžut
Barchach, *Ókin-Barchach*, nejstarší syn Chabul-chahanův, 48, 49, 140
Barchudaj-mergen, kníže Barchudžin-Tögümu, 8
Barchudžin, střední a severovýchodní břeh Bajkalského jezera, 109, 177, 244
Barchudžin-choa, dcera Barchudaj-mergenova, 8
Barchudžin-Tögüm, *Töküm*, viz *Köl-Barchudžin-Tögüm*, 157, 177
Barchuti, kmen na dolní Selenze, 239
Barim-Šiiratu-Chabiči, též *Chabiči-baatur*, předek Činggis-chahanův, syn Bodončarův, 43
Bartan-baatur, předek Činggis-chahanův, syn Chabul-chahana, 48, 50, 179
Baruan-keer, step u Perváru, severně od Kábulu, 257, 258
Barulā, *Erdemtü-Barula*, *Tödöen-Barula*, 46
Barulataj, syn Chačiuův, 46
Barulové, mong. kmen, 46, 120
Batačichan, *Batači-chan*, prapředek Činggis-chahanův, 1
Batkesen, město, 257
Batu, syn Džočiův a jeho nástupce v zemi Kibčachů, 269, 270, 274 až 277, 279, 280
Beder, opyš na řece Kimuše, 88
Bedüün, *Moči-Bedüün*, z kmene Dörbenů, 209
Bej-ging, čínské město Ta-ning z doby mingské, severovýchodně od nynějšího Pching-cchüanu u Džeholu, 253
beki, *beči*, mongolsko-turecký titul mužů i žen, 216
Bekter, nevlastní bratr Činggis-chahanův, 76, 77
Belgünütej, syn Dobun-mergenův, 10, 18—20, 23, 42
Belgünüti, mong. kmen, 42
Belgütej, nevlastní bratr Činggis-chahanův, 50, 76, 77, 79, 90, 94—96, 99, 101, 103, 105, 107, 112, 124, 131, 132, 136, 140, 154, 190, 191, 205, 242, 255
Berke-elet, „Obtížná poušť", písečná poušť sev. od hory Dždžeeru, 166
Berüde, manželka Tolujova, 272
Besütej, syn Čarachaj-Lingchuův, 47

Besüti, mong. kmen pod Taičiuty, 47, 53, 119, 120, 138
Bílá Laň, mongolsky *Choaj-Maral*, pramáti rodu Činggis-chahanova, 1
bilge, turecký titul „moudrý", viz *Bilge-beki*
Bilge-beki, posel Ong-chanův, 142, 181
Bišiuti, 212
Bodončar-mungchach, „Hloupý Bodončar", *Bodončar-bochdo*, „Svatý Bodončar", prapředek Činggis-chahanův, syn Alan-choy, 17, 19—24, 28—30, 32—35, 37, 38, 40—44, 121
boj s Merkity, 110 nsl., s Taičiuty, 106 nsl.
Bolar, *Bolarman*, město Bolgar, hlavní město tureckých Bulharů na Kamě, 274
Bolar, Bulhaři na Kamě, 262
Bolchadar, komisař říšské pošty, 279
bool, mong. „otrok", 137, 180, 200, 211
Boorču, syn Nachu-bajana, Temüdžinův kamarád, tisícník, jeden ze „čtyř hrdinů", 90—93, 95, 99, 103, 120, 124, 125, 126, 156, 163, 172, 177, 202, 203, 205, 209, 210, 220, 226, 240, 242, 254, 260, 266
Bordžigidaj-mergen, předek Činggis-chahanův, 3
Bordžigiti, rod Činggis-chahanův, 42
Borochčin-choa, „Krásná Borochčin", manželka Torocholdžin-bajana, 3
Borochul, *Boroul(-nojan)*, z tábora Džürkinů, jeden ze „čtyř nalezenců" a ze „čtyř hrdinů", tisícník, 137, 138, 163, 172, 173, 177, 202, 209, 213, 214, 240, 241
Boroldaj, z kmene Ikiresů, 129
Boroldaj-Sujalbi, sluha Torocholdžin-Bajana, 3
Boroul, viz *Borochul*
Botochan-Boordžit, místo u pramene řeky Onanu, 106, 108, 109
Botochuj-Tarchun, vdova po Daiduchul-Sochorovi, vládkyně nad Tumaty, 240, 241
Bögéri, tisícník, 202
Börte-üdžin, první manželka Činggis-chahanova, 66, 94, 99, 100, 104, 105, 110, 111, 118, 119, 245
Bučaran, jeden ze šesti čerbiů, 191
Budaati, mong. kmen nebo rod, 46
Budžir, tisícník, 202
Bucha, syn Güün-Uvův, z kmene Džalairů, 137, 226, 227, 234, 239
Bucha-güregen, tisícník, 202
Buchataj, Činggis-chahanův posel k Senggümovi, 168
Bucha-Temür, mladší bratr Ong-chanův, 177
Buchatu-Saldži, syn Alan-Choy, 17, 19, 23
Buchdurma, *Buchtarma*, pravý přítok horního Erdiše ze sev. Altaje, 198

Buchu-Chatagi, syn Alan-choy, 17, 23, 30, 32, 33, 41
Buchutu-Saldži, viz Buchatu-Saldži, 42
Buiruti, část tatarského kmene na Uršiunu, 53
Bujiruch-chan, král části Naimanů, z kmene Güčügüt-Naimanů, 141 až 144, 158, 177
Bukidaj, 278
Bulachadar, *Bulchadar*, velitel oddílu noční stráže Ögödejovy, 278
Buluchan, tisícník, 202
Burchan, *Burchan-Chaldun*, nyní Chentejské pohoří v Mongolské lidové republice, 1, 5, 9, 89, 97, 102, 106, 107, 111, 115, 199, 211
Burchan, *Burchan-chan*, *Iluchu-Burchan*, král Chašinu čili Tangutů, viz též *Šidurchu*, 249, 250, 256, 265, 267
Burchan-boschachsan, náčelník pohoří Burchan-Chaldunu, 9
Burijati, *Burjati*, kmen na Bajkalu, 239
Butu (-güregen), z kmene Ikiresů, 120, 202
Buura-keer, „Step velbloudího hřebce", východně od dolní Selengy, 105, 109, 152
Büdžek, mongol. vojevůdce proti Orusům, 277
Bügidej, syn Tügeův, velitel oddílu denních stráží Ögödejových, 225, 230, 234, 278
Bügünütej, syn Dobun-mergena, 10, 18—20, 23, 42
Bügünüti, mong. kmen, 42
Büjür, jezero, 53, 176
Bülteči-baatur, syn Sem-Sečüleův, 48
Bürgi-Ergi, místo u pramene Kelürenu, 96—98, 107, 177
Büri, mong. princ, syn Čaadajův, 270, 274, 277
Büri-bökö, syn Chutuchtu-Münggüra z kmene Jürkinů, 50, 131, 140
Büri-Bulčiru, syn Tügüüdejův, z kmene Džadaranů, 40

Čaaan (Čachan)-Tataři, „Bílí Tataři", viz Tataři, 153
Čaadaj, druhý syn Činggis-chahanův, vladař západního údělu, 242, 243, 254, 255, 258, 260, 269—271, 276, 277, 279, 280
Čaarun, dcera Tochtoa-bekiova, Merkitka, 157
Čabčijal, průsmyk Kü-jung kuan u dnešního Nan-kchou, 247, 248, 251—253, 272
Čacha, princezna chašinská, dcera Burchanova, 249
Čachaan, z kmene Chorolasů, 141
Čachaan-choa, tisícník 202
Čachaan-Uva, *Neüdej-Čachaan-Uva*, z kmene Chongchotatů, 120, 129
Čachurchan, z kmene Uriangchatů, 183, 185
Čakirmaut, místo na vých. straně pohoří Nachu, 195

Čanaj, z rodu Džürčedejova, tisícník u denní stráže, 226, 234, 279
Čanar, velitel oddílu noční stráže Ögödejovy, 278
Čaracha-ebügen, z kmene Chongchotatů, 68, 72, 73
Čarachaj-Lingchu, syn Chaiduův, 47, 180
čarování, přičarování deště, 143
Časutu, „Sněhová hora" v Alašajském pohoří, 266, 267
Čaüdžin-Örtegej, syn Chaiduův, 47
Čaur-beki, dcera Ong-chanova, mladší sestra Senggümova, 165, 168
Čaurchaj, tisícník, 202, 243
Čaurchan, Čachurchan, mladší bratr Dželmeův, 120, 124, 127
čautchuri, titul 134
Čečejigen, mong. princezna, dcera Činggis-chahanova, 239
Čekčer, Čichurchu, dvě hory mezi Kelürenem a Büjürským jezerem, 61, 67, 94, 142
čerbi, mong. „adjutant"; jmenování čerbiů, 191
Čeren, viz *Jeke-Čeren*, 169, 219
Černé Srdce, viz *Chara-Džirügen*
Čiduchul-bökö, syn Baaridajův, 41
Čigidaj, koňák Alčidajův, 170
Čigü-güregen, tisícník, 202
Čichurchu, pohoří, 142, viz Čekčer
Čilaun, Čilavun (-baatur), syn Sorchan-Širův, z kmene Taičiutů, jeden ze „čtyř hrdinů", 84, 85, 163, 177, 209, 219; syn Tochtoa-bekiův, Merkit, 157, 162, 177, 197, 199, 236
Čilaun-Chajiči, syn džalairského Telegetü-bajana, 137
Čiledü, viz *Jeke-Čiledü*, z kmene Merkitů, 55, 56, 102, 111
Čilger-bökö, z kmene Merkitů, mladší bratr Čiledüův, 111
Čilgütej, z kmene Süldüsů, 120, 124
Čimbaj, syn Sorchan-Širův, z kmene Taičiutů, 84, 85, 198, 219
Činggis-chahan, vladařský titul Temüdžinův, 1, 59, 123—126, 129—137, 139—142, 144—148, 150, 151, 153—159, 161, 163—165, 168—173, 175, 176, 179—188, 190—193, 195—200, 202—214, 216—220, 224—230, 232, 233, 235, 236, 238—260, 263—272, 277, 278; poraněn 144, poražen Džamuchou 129, smrt 268
Činosové, „Vlci", název části kmene Adarginů, 129, 207
Čirgidaj-baatur, z kmene Saldžiutů, 141
Čistá Voda, viz *Arich-Usun*
Čonach, z kmene Chorolasů, 141
Čoorchat, 265
Čoos-Čachan, 182
Čormachan, viz *Šormachan*

Čotan, 94, 96
Čöl, bezvodá země, kamenitá poušť Šarga-Gobi západně od nyn. Uljastaje, 188, 279
Čuj, řeka jinak zvaná Sartach, v zemi muslimů, vých. od města Uduraru, 152, 177, 198, 236
Čügü (-güregen), mong. vojevůdce proti Kitatům, 251
Čükčeren, město mezi Isebürem a Maruem, 259
Čülgetej, tisícník, 202

Daaritaj, viz *Daritaj-Otčigin*, 153, 242
Dachaj, viz *Tachaj*, 126
Daiduchul-Sochor, kníže Chori-Tumatů, 240
Dair, tisícník, 202
Dair-Usun, kníže Krásných Merkitů, 102, 105, 109, 111, 117, 197
Dalan-Baldžut, místo u Onanu, 129, 201, 218
Dalan-Nemürges, „Sedmdesát plstěných kabátů", na severovýchodě Vnitřního Mongolska, 153, 173, 175, 205
Daldurchan, viz *Chadaan-Daldurchan* z kmene Tarchutů, 120
Darbaj, vyslanec Ujgurů, 238
Daritaj (-otčigin), čtvrtý syn Bartan-baatura, mladší bratr Jesügejův, strýc Činggis-chahanův, 50, 54, 56, 122, 142, 153, 154, 242
Davun, tisícník, 202
Degej, z kmene Besütů, ovčák, tisícník, 120, 124, 202, 210, 216, 222, 243
Dej-sečen, otec Börtein, z kmene Onggiratů, 61, 62, 65, 66, 69, 94
Deliün-boldach, místo na pravém břehu Onanu, 59, 97, 211
Dergek, z kmene Onggiratů, 141
Didik-Sachal, místo v zemi Naimanů, 188
Dobun-mergen, předek Činggis-chahanův, 3, 5—7, 9—10
Docholadaj, syn Način-baatura, 46
Docholchu-čerbi, z kmene Mangchutů, 120, 124, 191, 210, 226, 227, 234, 281
Doloadaj, tisícník, 202
Doloan-Boldach, „Sedm kopců", místo u Kelürenu, 136, 282
Dolonggirové, mong. kmen, 260
Dongchajti, rod kereitský, 150, 170, 171, 187, 208
Dori-Bucha, tisícník, 202
Dödej(-čerbi), jeden z šesti čerbiů, později velitel oddílu denní stráže, 124, 191, 193, 210, 226, 227, 234
Dörbej(-Dochšin), z kmene Dörbetů, vojevůdce proti Tumatům, 240, 261
Dörben, mong. kmen, jeho původ 11, 120, 141, 196

Döregene, jedna z manželek Chutua, syna Tochtoa-bekiho, 198
Dörmegej, čínské město Ling-čou, jižně od Erichaje (čín. Ning-hia), 267
Dung-čang, čínské město Tung-čchang, jihozápadně od Ci-nanu (Šantungu), 247, 248
Dutaut-Tataři, část kmene Tatarů, 153
Duva-Sochor, prapředek Činggis-chahanův, 3, 5—11
Düjiren, severně od řeky Tönggeliku, 28
Džadaradaj, viz Džadžiradaj, 40
Džadarani, mong. kmen, 40, 122, 129, 196, 223
Džadžiradaj, Džadaradaj, syn ženy uloupené Bodončarem, 40, 141
Džacha-Gambu, mladší bratr Ong-chanův, 107, 108, 142, 150, 152, 186, 208,
Džachuti, jinak Kinové, 281
Džajach, město na řece Uralu (Jaiku), 274; řeka Jaik na Urale, 262, 270
Džalairové, mong. kmen, 120, 137, 244, 257, 264
Džalairtaj (-chorči), vojevůdce proti Džürčetům a Solangchasům, 274
Džalalding (-soltan), vlastně Džalál-ad-Dín, syn chórezmšáha Alá-ad-Dín Muhammada, vládce Chórezmu, Persie a Afghánistánu, 257, 264
Džalama, pohoří u pramene Ölegej, 128
Džali-Bucha, vůdce Alči-Tatarů, 58, 141
Džamucha, syn Chara-Chadaana z kmene Džadžiratů, přítel Ong-chanův a Temüdžinův, později protivník Činggis-chahanův, 40, 104—108, 110, 113, 115—119, 121, 122, 125, 127—130, 141, 142, 144, 160, 166, 167, 170, 174, 179, 181, 194—196, 200, 201, 218, 246, zvolen gür-chanem 141, jeho smrt 200 nsl.
Džanggi, nojan, 277
Džao-gon, Džaugon, čínsky Čao-kuan, „úředník Čao", t. j. císař Ning-cung jižní dynastie Sungů, 251
Džarčiudaj-ebügen, z kmene Uriangchatů, otec Dželmea, 97, 211
Džarčiut-Adangchani, kmen v území Uriangchatů, 38
džautau, čínský titul propůjčený Kitaty Činggis-chahanovi, 134
džautchuri, titul Činggis-chachanův, 134
Džebe, „Zbraň", jméno udělené Činggis-chahanem Džirchoadajovi, později tisícníku, 146, 147, 153, 193, 195, 202, 209, 221, 237, 248, 251,257, 272
Džebke, syn Telegetü-bajanův, z kmene Džalairů, tisícník, podřízený Chasarovi, 137, 202, 243, 244
Džedej, Džetej, z kmene Mangchutů, bratr Docholchuův, tisícník, 120, 124, 202, 214, 243

Dželžeer(-ündür), pohoří u Kelürenu (?), 166, 185
Džegej, viz *Jegej*, z kmene Chongchotatů, 120
Džegü, 278
Dželme (-choa), z kmene Uriangchatů, služebník a druh Činggis-chahanův, tisícník, jeden ze „čtyř psů", 97, 103, 120, 125, 145, 170, 195, 202, 209, 211, 214, 225
Džer-chabčichaj, úžlabí v pohoří Dželžeeru, 185
Džerene-chabčichaj, úžlabí na řece Onanu, 129, 201
Džetej, 202
Džeün, syn Džegejův, 120
Dževüredej, syn Bodončarův od služky, 43
Dževüreti, mong. kmen, 44, 183
Džigijadaj, tisícník, 202
Džirgini, džirginští bohatýři, bojovný kmen u Kereitů, 170, 171, 185—187, 208
Džirchoadaj, později zvaný *Džebe*, z kmene Taičiutů, 147, 257
Džirchoan, z kmene Oronarů, 120
Džoči, Džuči, nejstarší syn Činggis-chahanův, vládce Kibčachů, 165, 195, 210, 239, 242, 243, 254, 255, 258, 260
Džoči (-Chasar), bratr Temüdžinův, 60; syn Chutula-chahanův, 51
Džoči-Darmala, člen družiny Činggis-chahanovy, 128, 201
Džorchalchun, místo u Černého Lesa na Túle, 177
Džubchan, Činggis-chahanův vyslanec k Džao-gonovi, 251
Džung-du, čínské město Čung-tu, Ta-tu, Pei-pching, Jen-pching zvané, nyní Peking, 247, 248, 251, 252, 263, 273
Džungsaj, hodnostář podřízený Otčiginovi, 243
Džungso, Džungšoj, z kmene Nojakinů, tisícník, 120, 202
Džüjini, útočný oddíl u Tatarů, Džürčenů, Kitatů a Černých (Chara-) Kitatů, 53, 247, 248, 266
Džürčedej, z kmene Uruutů, tisícník, 130, 171, 176, 183, 185, 202, 208, 209, 226, 253
Džürčeni, kitatský národ, 247, 248, 253, 274
Džürkini, kmen, též *Jürkini*, 49, 122, 130—133, 136—140

Ebegej, nejmladší manželka džürkinského Sača-bekiho, 130
Ebügedžini, mong. kmen, 166
ebügen, „starý, stařec"
ečige, „otec", srv. *Münglik-ečige*
Eder-Altaj, pohoří na řece Ederu, přítoku Selengy, 161, 177
Edžil, jinak *Itil*, město na Volze, 274
eke, „matka", srv. *Alan-eke*

Eke-chorochan, „Mateřský potok", na horním Indu, 257
Eldžigidej, Eldžigedej, náčelník úředníků, 229, 275, 278
El-Chutur, mladší bratr Ong-chanův, 152
Emel, z kmene Onggiratů, 141
Enegen-Güiletü, místo na dolním Kelürenu, 142
Erdemtü-Barulové, viz Barulové, 46
Erdiš, řeka Irtyš, 198, 207, 264
Ergüne, řeka Arguň, 141, 144, 182
Eri-džeü, čínské město Si-liang (Jung-čchang u Siang-čchou) v Kansu, 265
Eri-chaja, město Ning-hjia na horním toku Žluté řeky, 265
Erke-Chara, mladší bratr Ong-chanův, 151, 177

Genigesové, mong. kmen, 47, 122, 210
Geügi, tisícník, 202
Geün-chorochan, „Kobylí potok", na horním Indu, 257
Girmau, syn Chutula-chahana, 51
gujang, titul Muchaliův, 202
Gučü, Kučü, jeden ze „čtyř nalezenců", z tábora Merkitů, tisícník, 114
Gučügür, Kučügür, mladší bratr Degejův, z kmene Besütů, tisícník, 124, 202, 223
Gučügürové, Gučügütové, Gučüütové, rod naimanského Bujiruch-chana, 141, 158, 177
Gučügürtej-bujiruch, viz *Bujiruch-chan*, 158, 177, 202, 211, 243, 244, 251
Gučülük-chan, král Naimanů, syn Tajang-chanův, 194, 196, 198, 201, 237
Güiletü, viz Enegen-Güiletü, 142
Güigünek-baatur, vůdce středu vojska při výpravě proti Kitatům, 247
Güjük, syn Ögödejův a jeho nástupce, 270, 274, 277
Güngdžü, kitatská princezna, 248
Gürbesü, matka Tajang-chana, krále Naimanů, později jedna z manželek Činggis-chahanových, 189, 194, 196
güregen, „zeť", titul
Gürelgü, místo u Burchan-Chaldunu, též Barcha, 89, 94, 122, 129, 141
gür-chan, titul Džamuchův, 141
Gür-chan, král Černých (Chara-)Kitatů, strýc Ong-chanův, 150, 152, 177, 198
Gürin-baatur, z rodu Ubčichů, 160
Güring-eleut, pusté území kdesi v Asii, 274
Güsendaril, z čínského Kü-sien (?), město v Kansu, 263
Güseür, jezero mezi Kelürenem a zemí Tangutů, 151, 177

Güün-choa, Güün-Uva, syn Telegetü-bajana z kmene Džalairů, 137, 206

Harchasun; syn Eldžigidejův, 275—277
Hariltu, jezero na hor. toku Kelürenu, 136
Hindus, Hindusové, severní Indie, 261, 264
Hloupý Bodončar, viz *Bodončar-mungchach*
Hodun-Orčang z rodu Taičiutů, 141, 142, 144, viz Hoton-Orčang
honební revír, jeho zahrazení, 9
Horchudach, velitel oddílu chorčinů, později denní stráže Ögödejovy, 225, 278
Hoton-Orčang, viz *Hodun-Orčang*, 148
Höbögetür, kitatský (kinský) generál, 251
Höelün-eke, „Matka Höelün", *Höelün-üdžin*, „Paní Höelün", kdysi zasnoubená Čiledüovi, pak manželka Jesügej-baatura, matka Činggis-chahanova, 55, 56, 59—61, 70—72, 74, 93, 98, 102, 111, 114, 118, 119, 130, 135, 137, 138, 166, 195
Hökörtü-džubur, pobřežní les severně od Burchan-Chaldunu, 115
hřebec, Velký a *Tmavohnědý*, 3
Hudžaur-üdžin, dcera Ong-chanova, 177
Hulaan-boluchat, Hulaan-buruchat, místo jižně od pohoří Mao-ündüru, 170, 173
Hulaan-Degelen, „Rudokabátníci", vojenský oddíl Kitatů (Kinů), 251
Hulaan-Chud, místo v krajině nyn. Uljastaje, 163, 177
Hulaa-nuut-boldaut, „Rudé kopce", v pohoří Džorchalchunu na řece Túle, 177
Hulijatu-subčit, viz Chačauratu-subčit, místo mezi prameny řek Kelürenu a Túly, 115
Hünegen-daba, „Liščí průsmyk", čínsky Je-hu-ling, blízko Kálganu, 247
Hüsün, tisícník, 202

Chaataj-Darmala, vojevůdce Chaat-Merkitů, 102, 105, 111, 112
Chaatové, část kmene Merkitů, 102, 106, 109
Chabchanasové, kmen na severozápadě od Mongolska, 239
Chabičí-baatur, viz *Barim-Šiiratu-Chabičí*, syn Bodončarův, 43, 45
Chabturchasové, mong. rod, 47
Chabul-chahan, syn Tumbinaj-sečena, předek Činggis-chahanův, 48, 52, 53, 139, 140
Chačau, viz *Sali-Chačau*, 2
Chačauratu-subčit, viz *Hulijatu-subčit*, mezi prameny řek Kelürenu a Túly, 115

Chači-Külük, první syn Menen-Tudunův, předek Činggis-chahanův, 45, 46
Chačin, druhý syn Menen-Tuduna, 45, 46
Chačir, řeka v Changajském pohoří, 194, 195
Chačiu, třetí syn Menen-Tuduna, 45, 46
Chačiun, pátý syn Menen-Tuduna, 45, 46
Chačiun-beki, z kmene Nojakinů, 141, 166
Chačiun(-elči), druhý bratr Temüdžinův, 60, 79, 99, 181, 244
Chačiun-Tochuraun, z kmene Džalairů, 120, 124
Chačula, syn Menen-Tudunův, 45, 46
Chada, kitatský vojevůdce, 251, 252
Chadaan, syn Chabul-chahana, 48, 51, 53, 57, 58
Chadaan, dcera Sorchan-Širova, 146, 219, 285
Chadaan(-Daldurchan), z rodu Tarchutů, tisícník, později noční stráže Ögödejovy, 120, 124, 174, 202, 278
Chadagi, člen Džirgin-baaturů, jádra vojska Ong-chanova, 170
Chadagini, Chatagini, mong. kmen, 42, 131, 141, 196
Chadach-baatur, 185
Chadaj(-güregen), tisícník, velitel oddílu noční stráže Ögödejovy, 202, 278
Chadichlich, pohoří v zemi Merkitů (?), 177
Chaidu, předek Činggis-chahanův, syn Chači-Külüka, 46, 47
Chal (Chat?), syn Tochtoa-bekiho, 198, 199
Chalachaldžit(-elet), písečná poušť podél řeky Chalchy, 170, 200, 208
Chaldun, viz *Burchan-Chaldun*, 103
Chaldun-Burchan, viz *Burchan-Chaldun*, 103, 112
Chaldža, tisícník, 202
Chalcha, řeka tekoucí do Büjürského jezera, 175, 191, 208
Chalibaj(-soltan), chalíf bagdádský, 260, 270
Chaliudar, z kmene Dževüretů, 183—185
chan, chahan, „chán, vládce", z čínštiny
Chan-Melik, viz Melik
Changchaj, pohoří, 194
Changcharchan, pohoří Changajské, 193
Changchasové, kmen na severozápadě od Mongolska, 239
Changlini, národ východně od řeky Džajach, 198, 262, 270, 274
Chara-balgasun, viz Chara-Chorum
Charačar z kmene Barulasů, tisícník, spolu s Čaadajem, 120, 202, 243
Charadal-Hudžaur, 197
Charadži-keer, „Step ledové díry", na dolní Selenze (?), 105
Chara-Džürigen, „Černé Srdce", místo na potoce Senggüru, 89, 122
Chara-Chadaan, syn Büri-Bulčiruův, 40

Charachaj-Tochuraun, viz *Charchaj-Tochuraun*, z kmene Džalairů, 120
Chara-Chorum, Karakorum, čínsky Ling-pej, mongolská, kdysi staroturecká residence na Orchonu, nyní zříceniny *Chara-balgasun*, „Černé město", 273
Chara-Kitati, „Černí Kitati", altajský kmen, v 13. stol. sídlil na horním Irtyši a Jeniseji, 151, 152, 177, 198, 247, 248, 266
Charaldaj(-Tochuraun), z kmene Džalairů, 120
Charandaj, syn Menen-Tudunův, 45, 46
Chara-Seül, řeka u Bajdarach-belčiru, 159, 177
Chara-Tün, „Černý Les", na Túle, nyní *Bogd-Úl (Čojbalsan-Úl)*, 164, 177
Chara-Undžidun 183, 206
Charaudar, velitel oddílu noční stráže Ögödejovy, 278
Charaun, Charaun-chabčal, pohoří podél Selengy v zemi Merkitů, 150, 177
Charaun-Džidun, pohoří mezi Onanem a Baldžunským jezerem, 183, 206, viz *Chara-Undžidun*
Charču, předek Činggis-chahanův, 2
Chardakidaj, příslušník kmene Chardaat národa Kereitů, 166
Chardakiti, kereitský kmen, 166
Chargil-Šira, Tatar, 214
Charchaj-Tochuraun, viz *Charachaj-Tochuraun*, 124
Charchasun, 276
Chariudar, viz *Chaliudar*
Charluchové, turecký národ, 198, 235
Chartaat, 166
Chasar, též *Džoči-Chasar*, mladší bratr Temüdžinův, 60, 76, 77, 79, 90, 93, 96, 99, 104, 105, 107, 124, 130, 137, 161, 195, 242—245, 253, 255
Chasar(-elči), viz *Archaj-Chasar*, 183, 184
Chaši, syn Čilaun-Chajičiho, z kmene Džalairů, 137
Chašin, Tangutsko, země říše Si-hia, 150, 177, 249, 250
Chašini, Tanguti, národ říše Si-hia, 150, 177, 249, 250
chatun, turecko-mongolsky „královna manželka"
Chauran, tisícník, 202
Cherlen, viz *Kelüren*
choa, „krásný, krásná", srv. *Alan-choa*
Choachčin-emegen, „matka Choachčin", též *Choachčin-eke*, stará služebnice u Höelün, 98, 100, 103
Choa-üdžin, „Krásná paní", viz *Höelün*, matka Temüdžinova, 75
Chodžin-beki, princezna, dcera Činggis-chahanova, 165
Choluichan, mong. princezna, dcera Džočiova, 239

Chongchaj, z kmene Adarkinů, jeden z chorčiů, 260
Chongchortachaj, velitel oddílu denních stráží Ögödejových, 278
Chong-chortaj, vyšší úředník policie za Ögödeje, 277, 278
Chongchotati, mong. kmen, 47, 68, 72, 73, 120, 130, 244—246, 265
Chongtachar, z kmene Chongchotatů, 120, z kmene Dolonggirů, jeden z chorčiů, 260
chorči, „nositel toulce", titul
Chorči, Chorči-Usun(-ebügen), Chorči-nojan, z kmene Baarinů, tisícník, 120, 121, 202, 207, 241
Chorčuchuj-boldach, hora u Bederu, 88
Chorchasun, Chorchosun, tisícník, 202, 243
Chorchonach 117, 201, *Chorchonach-džubur*, pobřežní les na řece Onanu, 57, 115—117, 201, 206
Chorchudach, 225, 278
Chori-Bucha, Tatar, 59
Choričar(-mergen), předek Činggis-chahanův, 2
Choridaj, z kmene Chorolasů, 141
Choridžin-chatun, z kmene Džürkinů, 130, 132, 136
Chori-Chačar, 278
Chorilartaj-mergen, choritumatský šlechtic, 8, 9
Chori-Sübeči, špeh Naimanů, 188, 189, 194
Chori-Šilemün-taidži, viz *Churi-Šilemün*, velitel tělesné stráže Ong-chanovy, 170, 171
Chori-Tumati, Tumati, kmen sídlící západně od dolní Selengy, 8, 240
Chorolasové, Chorulasové, mong. kmen, 120, 141, 182
Cho-ši-vu, čínské město na cestě mezi Pekingem a Tchien-cinem, 252
Chubachaja, místo u pramene Kelürenu, 148, 151
Chubarichuri, 177
Chubilaj(-nojan), z kmene Barulasů, tisícník, jeden ze „čtyř psů" Činggis-chahanových (má totéž jméno jako syn Tolujův a pozdější mongolský císař, známý v Evropě jako Kubilaj, Kublajchán), 120, 124, 153, 193, 195, 202, 209, 235
Chučar(-beki), syn Nekün-taidžia, 122, 123, 127, 142, 153, 166, 174, 179, 180, 181, 246, 255
Chudu, viz *Chutu*
Chuducha(-beki), z kmene Oiratů, 141—144, 239, 241
Chudus, z kmene Barulasů, bratr Chubilajův, tisícník, 120, 202
Chudus-Chalčan, spoluvelitel nad sedmdesáti denními strážci, 191
Chuduudar, z rodu Taičiutů, 148
Chujildar, Chujuldar(-sečen), z kmene Mangchutů, tisícník, 130, 171, 175, 185, 202, 208, 209, 217

Chulan(-baatur), syn Chabul-chahana, 48, 51
Chulan-chatun, dcera Dair-Usuna z kmene Merkitů, 197, 257
Chulbari, mladší bratr Ong-chanův, 152
Chulbari-Churi, posel Ong-chanův, 177
Chuldachar, horská stěna u Chorchonach-džuburu, 117
Chumšigir, místo u řeky Ürünggü, 158
Chunan, viz *Jü-Chunan*, z kmene Genigesů, tisícník, 120, 122, 177, 202, 210, 216, 243
Churban-Telesüt, v zemi Chara-Kitatů (?), 177
Churčachus, tisícník, 202
Churčachus-bujiruch, kníže kereitský, otec Ong-chanův, 150, 152, 167, 177
Churil, tisícník, 202
Churi-Šilemün, viz *Chori-Šilemün*, 208
Churumši, muslimský rod v Ürünggeči, 263
Chusutu-Šitüen, místo na řece Uldže, 133
Chutu, viz *Chutu*, Taičiut, 124
Chutu, Chudu, syn Tochtoa-bekiho z kmene Merkitů, 124, 141, 142, 157, 162, 177, 197—199, 236
Chutuchtaj, dcera Tochtoa-bekiho, 157
Chutuchtu-Jürki, syn Ökin-Barchacha, 49
Chutuchtu-Müngler, jinak *Chutuchtu-Münggür*, 48, 50, 140
Chutuchu, viz *Šigi-Chutuchu*, 252
Chutuchul-nuu, opyš mezi horním Onanem a Uldžou (?), 149, 220
Chutula-chahan, čtvrtý syn Chabul-chahanův, 48, 51, 53, 57, 58, 122, 179, 206
Chuurčin(-chatun), žena z kmene Džürkinů, 130, 132, 136

Ibacha(-beki), nejstarší dcera Džacha-Gambuova, 186, 208
Idil, též *Itil, Adil, Edžil*, turecky „voda", řeka Volha, 262, 270
Idochudaj, tisícník, podřízený Čaadajovi, 243
Iduut, kníže Uiutů (Ujgurů), 238
Idürgen, posel Ong-chanův, 177
Ikiresové, mong. kmen, 120, 129, 141, 202
Ile, z čínského *Je-lü*, vojevůdce Kitatů, 251
Iluchu, viz *Iluchu-Burchan*, 267
Iluchu-Burchan, Burchan, Iluchu, král Chašinů (Tangutů), 250, 267, 268
Ilüge, podřízený Ögödejův, 243
Ilügej, tisícník, 202, 226
Inal, náčelník Kirgisů, 239
Inalči, syn Chuducha-bekiho z kmene Oiratů, 239

Inanča(-bilge)-chan, kníže Naimanů, 151, 177, 189, 194
Iru, město Herát, 258, 259
Isebür, město Nišápúr, 258, 259
Itürgen, viz *Idürgen*, 184

Jadir, koňák Alčidajův, 170
Jalavači, muslim z rodu Churumši z města Úrünggeči, pozdější guvernér města Džung-du, 263
Jalbach, velitel oddílu noční stráže Ögödejovy, 278
Jedi, náčelník Kirgisů, 239
Jedi-Tubluch, naimanský vojevůdce, 158
Jegej-Chongtachor, otec Toorilův, 180
Jegü, první syn Chasarův, princ Východu, 183, 269, 280
Jeke-Čeren, syn Chulan-baatura, mladší bratr Altanův, 51, 154—156, 169
Jeke-Čiledü, viz *Čiledü*, z kmene Merkitů, 54, 111
Jeke-Neürin, tisícník nočních stráží, 225
Jeke-Nidün, „Velké Oko", předek Činggis-chahanův, 2
Jesüder, chorči, místodržící u Džürčenů a Solangchasů, 274
Jesügej-baatur, *Jesügej-chahan*, otec Temüdžinův, třetí syn Bartan-baatura, 50, 54, 56, 59—63, 65—70, 96, 105, 111, 130, 140, 150, 151, 164, 177
Jesügen-chadun, dcera Tatara Jeke-Čerena, 155, 156
Jesüj, starší sestra Jesügenina, 155, 156, 254, 265, 268
Jesüngge, druhý syn Chasarův, princ Východu, 183, 269
Jesün-Tee, *Jesün-Töe*, syn Dželmeův, velitel 400 chorčiů, velitel oddílu denní stráže Ögödejovy, 225, 230, 234, 278
Juruchan, tisícník, 202
Jü-Chunan, viz *Chunan*, posel Alachuš-Digit-Churiho, 190
Jürki, viz *Chutuchtu-Jürki*, 49

Kejibe, město Kyjev (?), 270
Keltegej, skalní stěna u Ornou, 191, 192
Kelüren, *Kerülen*, řeka Cherlen-gol, 94, 96, 98, 107, 136, 142, 151, 177, 183, 193, 269, 282
Ken, přítok řeky Ergüne, 141
Kereiti, velký národ mezi pohořím Changchajem a Burchan-Chaldunem, 94, 104, 105, 126, 134, 150, 171, 172, 186, 187, 200, 208, 214, 242
Kerel, národ na západě jmenovaný vedle Bucharů, viz též *Raral*, 270
Kerman, *Men-Kermen*, *Kermen*, město Kyjev (?), 262, 270, 274

Kermen, viz *Kerman*
Kerülen, viz *Kelüren*, řeka Cherlen
Kesdijini, národ v Sibiři, 239
Kešimirové, Kašmír, obyvatelé Kašmíru, 262, 270
Kete, tisícník, podřízený Džočimu, 202, 243
Ketej, tisícník, 202
Kibčachové, *Kibčauti*, Kumáni, Polovci, Plavci, turecký národ v jižním Rusku, 198, 262, 270, 274, 275, 277
Kijan, množné číslo *Kijat*, jméno rodiny z rodu Bordžigitů, 63, 67, 120
Kilcho, 105
Kimurcha, 88
Kinggijadaj, z kmene Olchunuutů, 120
Kirataj, posel Činggis-chahanův k Senggümovi, 168
Kirgisové, 239
Kiriltuch, viz *Tarchutaj (Tarchubaj)-Kiriltuch*, 72, 79, 219, 220
Kischar, město Kašgár (?), 263
Kišilbaš, jezero Kizilbaš, 158, 177
Kišlich, koňák Čerenův, později darchan a tisícník, 51, 169, 170, 187, 202, 219
Kitani, *Kitati*, vládcové severní Číny (mongolského původu), severní Čína, 53, 132, 247, 250, 251, 263, 266, 271, 272
Kiva, *Men Kermen*, město Kyjev (?), 274
kmeny mongolské, jejich vznik, 45 nsl.
koalice kmenů a rodů proti Činggis-chahanovi, 141
kolébka stříbrná, Tatara Megüdžin-Seültüa, 133
košile paní Höelün, 55
kožich soboli, 104
Ködee-aral, *Ködöe-aral*, na Kelürenu, 136, 269, 282
Köiten, místo u hory Čichurchu, 143, 147
Kökö, tisícník, 202
Kököčös, z kmene Baarinů, tisícník, 120, 202, 210, 216, 243, 254
Kököčü, jeden ze „čtyř nalezenců", z ležení Besütů, tisícník, 119, 138, 202, 214; koňák Senggümův, 188
Kököčü-Kirsaan, syn Sübegej-boolův 180
Kököčü-Tebtenggeri, viz též *Tebtenggeri*, šaman, prostřední syn Mönglikův z kmene Chongchotatů, 243, 244
Kökö-naur, „Modré jezero" u pohoří Burchan-Chaldunu u hory Gürelgü, 89, 122
Kökseü-Sabrach, z národa Naimanů, 159, 162, 163, 177, 189, 190, 194
Köl-Barchudžin-Tögüm, viz *Barchudžin-Tögüm*, u severovýchodního břehu Bajkalského jezera, 8

Kölen, jezero, 53
Kötön-Baracha, vůdce Tatarů, 58
Krásná Alan, viz *Alan-choa*
Krásná Barchudžin, viz *Barchudžin-choa*
Krásná Borochčin, viz *Borochčin-choa*
Krásná Mongolka, viz *Mongoldžin-choa*
Krásní Merkiti, *Choas-Merkiti*, část kmene Merkitů, 197
Küčü, viz *Güčü*
Küčügür, z kmene Besütů, 120, 124

Lablacha, velitel oddílu chorčinů, oddílu denní stráže Ögödejovy, 225, 278
léna, udělení, 242 nsl.
lesní národy, výprava proti nim, 239
Liščí průsmyk, *Hünegen-daba*, 247

Maalich-Bajauti, část kmene Bajautů, 15, 18
Madasari, národ mezi Hindusy a Bachtaty, 261
Madžarat, *Madžaři*, Maďaři, 262, 270
Mangchol, *Mongchol*, hromadný název mongolských kmenů, 52, 57, 108, 126, 142, 174, 189, 190, 193—196, 202, 216, 248, 266, 268, 272
Mangchutaj, syn Način-baatura, 46, velitel záloh, velitel oddílu denních stráží Ögödejových, 278
Mangchuti, mong. kmen, 46, 120, 130, 170, 171, 175, 195, 209
manželky Činggis-chahanovy, viz *Börte-üdžin*, *Chadaan*, *Jesügen*, *Jesüj*, *Ibacha-beki*, *Gürbesü*, *Chulan-chatun*, *Güngdžü*
Mao-ündür, pohoří v severovýchodním cípu Vnitřního **Mongolska**, 170, 173
Maral, tisícník, 202
Maral, *Choai-Maral*, „Šedá Laň", pramáti **Činggis-chahanova**, 1
Maru, město Merv, 261
Maschut, syn Jalavačiův, muslim, 263
Megetü, tisícník, 202
Megüdžin-Seültü, kníže Tatarů, 132—134
Meket, město Mcchet v Gruzínsku, 270, 274, 275
Melik, *Chan-Melik*, vlastně Malikh chan Amín-al-Mulk, guvernér Herátu, 257, 264
Menen-Baarini, část kmene Baarinů, 41
Menen-Tudun, předek Činggis-chahanův, 45
Menggej, mong. princ, 277
Menggetü-Kijan, syn Bartan-baatura, 50

Men-Kermen, město Kyjev (?), 274
mergen, „výborný střelec", titul
Merkiti, národ na dolní Selenze, 54, 102—106, 110, 111, 113, 115, 117, 138, 141, 142, 144, 145, 152, 157, 177, 197—200, 206, 208, 219, 236, 254
Mo-džu, čínské město Mo-čou, 248
Moči-Bedüün, viz *Bedüün*, z kmene Dörbetů, 120
Modré jezero, viz *Kökö-naur*
Mongcholdžin-choa, „Krásná Mongolka", manželka Bordžigidej-mergenova, 3
Mongol, *Mongolové*, viz *Mangchol*
Moriči, z kmene Taičiutů, 124
Morocha, tisícník, 202
Muchali, syn Güün-Uvaův, z kmene Džalairů, tisícník, jeden ze „čtyř hrdinů", 137, 156, 163, 177, 202, 203, 205, 206, 209, 210, 220, 226, 240, 242, 254, 260, 266
Mulchalchu, z kmene Džadaranů, 122, 124, 223
Müge, tisícník, 202
Mülke-Totach, 129
Müngge, nejstarší syn Tolujův, později následník trůnu po Güjükovi, 270, 274
Münggetü, vojevůdce Činggis-chahanův proti Chalibaj-soltanovi, 270
Münggetü-Kijan z kmene Bišiutů, 120, 213
Münggüür, tisícník, 202
Müngke, důstojník podřízený Čaadajovi, 243
Müngkeür, důstojník podřízený Džočimu, 243
Müngkö, tisícník, 202
Münglik(-ečige), „otec Münglik", syn Čarachův z kmene Chongchotatů, tisícník, 68, 69, 130, 168, 202, 204, 244—246
Mürüče-seül, místo v pohoří Chadichlichu, 177
Mütke-Totach, z kmene Ikiresů, 129, viz *Mülke-Totach*

Način-baatur, syn Menen-Tudunův, 45, 46
Nachu(-chun), skály na řece Orchonu, 195, 196
Nachu-bajan, „Bohatý Nachu", otec Boorčuův, 90, 92, 93, 205
Naijaa, *Najaa*, tisícník, 202
Naimani, velký národ mezi pohořím Changchajem a Altajem, 141, 142, 144, 152, 158—161, 163, 166, 177, 188—190, 192, 193, 195, 196, 198, 200, 202, 208, 237
Naja(-nojan), *Najaa(-Bildžiur)*, z kmene Ničigüt-Baarinů, syn Širgüetüův, 149, 197, 220

Nan(nam)-ging, čínské město Pien-liang (Kchaj-feng), 251, 253, 273
Naratu-Šitüen, na řece Uldže, 133, 135
Narin-Kejen, syn Jeke-Čerenův, 169
Narin-Tooril, syn Čachaan-choaův, 180, 218
narození tří synů Krásné Alan, 17 nsl.
Nau, řeka Nonni v Mandžusku, 253
Negüsové, mong. kmen, 120, 129, 218
Nekün, řeka v oblasti Didik-Sachalu, 188
Nekün-taidži, nejstarší bratr Jesügejův, 50, 54, 56, 122, 130, 179
nesvornost, naučení o šípech, 19 nsl.
Neüdej (-Čachaan-Uva?), z kmene **Chongchotatů**, 120, 129
Ničügüt-Baarini, mong. kmen pod **Taičiuty**, 149
Nilcha-Senggüm, viz *Senggüm*, 165—167
Nojagidaj, syn Chačinův, 46
Nojakini, mong. kmen, 46, 120, 166
nojan, „vůdce", mong. hodnost a titul; nojani **jmenováni tisícníky**, 203
Nomolun(-eke), „Matka Nomolun", matka Chaiduova, 46
nositelé toulců, 225, 229

oběť a modlitba k slunci, 103; *oběť předkům*, 70; *oběť tyčová*, 43
Ochda-bool, otrok Tumbinajův a Čarachaj-Lingchuův, 180
Ochotur, mong. vojevůdce proti Chalibaj-soltanovi, 270
Oirati, mong. kmen na pobřeží Tanglu, 141, 142, 144, 239
Olar-güregen, tisícník, 202
Oldachar, jeden z chorčiů, adjutant Činggis-chahanův a nositel toulce, 271
Olchunuuti, rodina Höelünina, náležející k **Torgutům, kteří byli částí** kmene Onggiratů, 54, 61, 62, 120
Olon-Dongchajti, 170
Onan, nyní řeka Onon, 1, 24, 32, 50, 54—70, 72, 74, 75, 81, 82, 84, 88, 97, 106, 108, 116, 129, 130, 136, 144, 202, 211
Ongging(-čingsang), ministr vládce Kitatů, 132—134, 248
Onggirati, viz *Unggirati*
Ong-chan, čínský titul, propůjčený Kitany Tooril-chanovi národa kereitského, 96, 104, 134, 141, 142, 144, 150—152, 157—165, 167, 170, 171, 174, 177, 178, 181, 183—189, 200, 204
Ongchodžiti, kereitský rod, 187
Onon, viz *Onan*
Orbaj, manželka Ambachaj-chahanova, 70, 71
Orchon, přítok Selengy, 105, 115, 195
Ornou, hora na dolním toku řeky Chalchy, 175, 191, 192

Oronartaj, tisícník, 202
Oronaři, mong. kmen, 47, 120
Orusové, Urusové, Rusové, 262, 270, 274, 275, 277
osm koní s grošovatým valachem, 90 nsl.
otčigin, mong. titul
Otčigin(-nojan), Temüge, nejmladší **bratr Temüdžinův**, 190, 195, 242, 245, 255, 257, 260, 269, 280, 281
Ögelen(-čerbi), Ögöle, Ögölej, mladší **bratr Boorčuův**, jeden ze **šesti** čerbiů, 120, 124, 191, 226, 230, 234
Ögödej(-chahan), třetí syn a nástupce Činggis-chahanův, 172, 173, 198, 214, 242, 243, 255, 258, 260, 269—272, 274, 275, 278—281
Ökin-Barchach, nejstarší syn Chabul-chahanův, 48, 49, 139, 140
Ölegej(-bulach), pramen na horním Kelürenu, 128
Önggür, kuchař, tisícník, syn Mönggetü-Kijanův, 124, 202, 213, 252
Önggüti, mong. kmen jižně od Chalchy, 182, 190, 202, 239
Öre-beg-digin, kníže Kirgisů, 239
Ötegeti, mong. kmen, 260

píseň svatební, 64
pokrývka Megüdžin-Seültüova, posázená perlami, 133
porážka Taičiutů 148, *Tatarů* 153 nsl., *Kereitů* 185, *Naimanů* 193 nsl.
pošta říšská, zřízení, 279 nsl.
prámy, 109
přátelský svazek mezi Temüdžinem a Džamuchou, 116 nsl., mezi Ongchanem a Jesügej-baaturem, 150 nsl.
přepadení Taičiuty, 98 nsl.
psi, „čtyři psi" Činggis-chahanovi, 209

Raral, kmen zmíněný vedle Bolar, jindy se čte *Kerel*, 262
rodokmen Činggis-chahanův, 1 nsl.
rok Slepice = 1201, 141 nsl., Psa = 1202, 153 nsl., Svině = 1203, 166 nsl., Myši = 1204, 193 nsl., Hovada = 1205, 198 nsl., Tygra = = 1206, 202 nsl., Zajíce = 1207, 239 nsl., Ovce = 1211, 247 nsl., Psa = 1214, 251 nsl., Zajíce = 1219, 257 nsl., Psa = 1226, 265 nsl., Svině = 1227, 268 nsl., Myši = 1228, 269 nsl., Zajíce = 1231, 272 nsl., Myši = 1240, 282
Rudé kopce, viz *Hulaa-nuut-boldaut*

Saari-keer, step Saari na horním Kelürenu, 128, 161, 177, 193, 197, 250
Sača-beki, syn Sorchatu-Džürkiho, 122, 123, 130, 133, 136, 137, 179
Sachaiti, mong. kmen, 122

Saichan-Tödeen, posel Senggümův, 167
Saldži, viz *Buchatu-Saldži*, 42
Saldžiuti, mong. kmen, 42, 141, 196
Sali-Chačau, předek Činggis-chahanův, 2
Sarich, nyní Sárykúl západně od Kašgáru, 237
Sartachové, Sartaulové, mohamedáni, muslimské obyvatelstvo Střední Asie, 152, 177, 181, 182, 198, 254, 256, 257, 260, 263—265
Sasut, viz *Sesüt*, národ (?) na dolní Volze, 262
Seče-beki, syn Chutuchtu-Jürkiho, 49
Seče-Domoch, z kmene Džalairů, 120
sečen, „moudrý", titul
Sečevür, tisícník, 202
Sečiür, z kmene Chorolasů, 120
Sedm kopců, Doloan-boldach, 136
Selenga, Selengge, řeka, 105, 109, 110, 115, 144, 152, 162, 177, 219
Semisgab, Semisgen, město Samarkand, 257, 259, 263
Sem-Sečüle, syn Tumbinaj-sečenův, 48
Sem-Soči, předek Činggis-chahanův, 2
sen, jeho výklad, 62
Senggüm, viz *Nilcha-Senggüm*, jediný syn Ong-chanův, 142, 162—168, 171, 172, 174, 177, 181, 185, 188, 204, 208
Senggüm-bilge, syn Čarachaj-Lingchuuův, 47, 52
Senggür, potok u kopce Gürelgü, 89, 93, 94, 96, 122
Serkesüt, Serkesové, t. j. Čerkesové na Kavkaze, 262, 270
Sesüt, viz *Sasut*, snad Saksin, město na dolní Volze a jeho obyvatelé, 270, 274
seü-se, jméno, titul, propůjčený Činggis-chahanem kitatskému Altan-chanovi, 273
Sisten, Sístán, 259
Slepý Duva, viz *Duva-Sochor*
Sochataj, manželka Ambachaj-chahanova, 70, 71
Sochoch, Sochoch-usun, místo u pohoří Uluch-tachu, horní tok řeky Kobdo, 158, 177
sochor, „slepý"
Sochor, posel Temüge-Otčiginův, 245
Solangchasové, severní Korea, 274
soltan, viz *Džalalding-soltan*, 257, 259, 260, 264, 267
Soorchatu-Džurki, viz *Sorchatu-Džürki*
Sorchachtani-beki, druhá dcera Džacha-Gambuova a manželka Tolujova, křesťanka, 186
Sorchan-Šira, z kmene Taičiutů, tisícník, 82—87, 146, 198, 202, 219

Sorchatu-Džürki, viz též *Soorchatu-Džürki, Chutuchtu-Jürki*, praotec Džürkinů, 122, 139
Step ledové díry, viz *Charadži-keer*
Step velbloudího hřebce, viz *Buura-keer*
stráže noční a denní, 192, 193, 224—233, 278 nsl.
subčit, viz *Chačauratu-subčit, Hulijatu-subčit*
Suchu-sečen, z kmene Barulů, 120
Sübeetej(-baatur), z kmene Uriangchajců, mladší bratr Dželmeův, jeden ze „čtyř psů" Činggis-chahanových, 120, 124, 195, 199, 202, 221, 236, 257, 262, 270, 274, 277
Sübegej(-bool), syn Ochdův, 180
Sügeetej, 166
Süjüketü(-čerbi), z kmene Chongchotatů, jeden z šesti čerbiů, tisícník, 120, 124, 191, 202
Sükegej-Džeün, syn Džegej-Chongtachorův, vyslanec Činggis-chahanův, 120, 124, 126, 151, 177, 181
Sükeken, otec Džegej-Chongdachorův
Süldüsové, mong. kmen, 82, 120, 186
Sün-de-vu, čínské město, 247
Süniti, mong. kmen, 47

šamani a hadači, 272
Šedý Vlk, mong. *Börte-Čino*, prapředek Činggis-chahanův, 1
Šibir, národ severozápadně od jezera Tenggis, 239, po nich pojmenována Sibiř
Šidurchu, „loyální, poddaný", titul udělený Činggis-chahanem tangutskému králi Burchanovi, 267, 268
Šidžuudaj, syn Način-baaturův, 46, nalezenec z tábora Tatarů, 135, 138
Šigi-Chutuchu, Šigiken-Chutuchu, tisícník, vedoucí kodexu a právních věcí, 135, 138, 202, 203, 214, 234, 242, 252, 257, 260
Šichšit, v zemi Oiratů, 239
Šikiür, kuchař, 130, 136
Šilginček, místo na Ködee-aralu na Kelürenu, 282
Šiluchaj, tisícník, 202
Šilügeldžit, řeka, 153, 173
Šin, řeka Sindh, Indus, 257, 264
Šinči-bajan, náčelník na pohoří Burchan-Chaldunu, 9
šira, „žlutý"
Šira-degtür, „Žlutá pláň", čínsky Lung-chu-tchaj, Pláň Draka a Tygra v průsmyku Kü-jung-kuanu, 247, 272
Širachan, pořádkový úředník, 278

Širachul, tisícník, 202
Šira-keer, „Žlutá step", u hory Čekčeru, 67, u města Džung-du, t. j. Pekingu, 252
Širgötü, Širgötü-ebügen, Širgüetü, „starý Širgötü" z kmene Ničügüt-Baarinů, 149, 220
Šisgis, místo v lesích země Oiratů, 144
Šoorchat, místo u Arbuchy, 265
Šoos-Čachan, Čoos-Čachan, z kmene Chorulasů, 182
Šormachan, Čormachan, z kmene Ötegetů, chorči, místodržitel v Bachtatu, 260, 270, 274
Šotan, Čotan-eke, „matka Šotan, Čotan", matka první ženy Činggis-chahanovy Börte, 94, 96

Tachaj-baatur, viz též *Dachaj*, z kmene Süldüsů, Činggis-chahanův posel k Ong-chanovi, tisícník, 124, 151, 177, 186, 202, 207
Taičar, mladší bratr Džamuchův, 128, 129, 201
Taičiudaj, z kmene Süldüsů, 120
Taičiuti, mong. kmen, 47, 57, 72—74, 76—83, 94, 98, 119, 124, 138, 141, 144, 146—148, 177, 196, 219, 257
Taiču, syn Sorchatu (Chutuchtu-) Džürkina, 49, 122, 130, 133, 136, 137, 179
taidži, mong. titul z čínštiny
Taichal, hora v zemi Merkitů, 198
Tajang-chan, král Naimanů, 166, 189, 190, 193—196
Taj-Temür-taidži, mladší bratr Ong-chanův, 177
Taki, z kmene Süldüsů, 120
Talchun-aral, místo na soutoku řek Orchonu a Selengy, 105, 115
Tamača, předek Činggis-chahanův, 2
Tamači, tisícník, 202
Tamir, jeden z pramenů řeky Orchonu, 195, 196
Tana, řeka na Burchan-Chaldunu, přítok Kelürenu, 107
Tangchuti, Tanguti, viz též *Chašin, Chašini*, 151, 152, 177, 249, 250, 256, 265—268
Tanglu, nyní pohoří Tangnu, 200
Tarchutaj (Tarchubaj-) Kiriltuch, Tarchutaj-beki, náčelník Taičiutů, 72, 79, 81, 141, 149, 219, 220
Tarchuti, mong. kmen, 120, 213
Tasové, národ na severozápadě od Mongolska, 239
Tatar, Tataři, velký kmenový svaz na jezeře Büjüru a řece Chalše, 53, 58, 59, 67, 122, 132—136, 138, 141, 153—157, 205, 214, viz též *Alči-Tataři, Aluchaj-Tataři, Čachaan-Tataři, Dutaut-Tataři*

Tavur, pravý přítok řeky Nonni, pramení v pohoří Chinganském, jižně od řeky Chalchy, 253
Teb, Tebtenggeri, viz *Kököčü-Tebtenggeri*, 244—246
Telegetü, Teletü-Amasar, úžlabí u Kelürenu, 136, 162, 177
Telegetü-bajan, z kmene Džalairů, 137
Telenggüti, část mong. kmene Adarkinů, 207
Teletü-Amasar, viz *Telegetü*
Temeen-keer, „Velbloudí step", u Tülkin-čeütu blíže řeky Chalchy, 190
Temüder, velitel oddílu denní stráže Ögödejovy, 278
Temüdžin, vlastní jméno Činggis-chahanovo, 59—61, 66, 68, 69, 73, 76, 77, 79—81, 88, 90—94, 96, 97, 99—108, 110, 111, 113, 115—118, 121—123, 126, 127, 146, 149
Temüdžin-Üge, Tatar zajatý Jesügejem, který po něm pojmenoval syna, 59
Temüge(-Otčigin), třetí bratr Temüdžinův, 60, 79, 99, 245
Temülün, sestra Temüdžinova, 60, 79, 99
Tenggelik, přítok Orchonu, 100
Tenggeri, syn Altan-chana kitatského, 253
Tenggis, „moře", snad Bajkalské jezero nebo řeka Tenggis na severu Mongolské lidové republiky, 1, 199
Tenglek, národ na severozápad od Mongolska, v Sibiři, 239
Terge-Emel, z kmene Onggiratů, 176
Tergüne(-ündür), místo na Onanu, 79
Tersüt, 150
tisícníci, jejich jmenování, 95, 202, 224
Tobucha, tisícník, 202
Tochočach(-ündür), vrch u pramene Onanu, 12
Tochon-Temür, tisícník, 202
Tochtoa-beki, náčelník Uduit-Merkitů, 102, 105, 109, 111, 117, 141, 142, 144, 157, 162, 177, 181, 197—199, 236
Tochučar, vojevůdce Činggis-chahanův za tažení na západ, později náčelník pošty, 257, 280
Tochurauti, Tochurauni, rod kmene Džalairů, 120, 213
Tolon, viz *Tolun*, tisícník, 202
Toluj, nejmladší syn Činggis-chahanův, později princ Střední říše, 186, 214, 243, 251, 255, 258, 269, 272
Tolun(-čerbi), z kmene Chongchotatů, jeden z šesti čerbiů, 191, 212 až 224, 253, 265, 267
Tooril, z kmene Ebügedžinů, 166; syn Jegej-Chongtachora, 180; též Narin-Tooril, syn Čachaan-choy, 218
Tooril(-chan), s titulem *Ong-chan*, kníže Kereitů, 104—108, 110, 113, 115, 126, 133, 134, 181

Torbi-Taš, posel Tajang-chana, 190
Torguti, rodina Höelünina, z kmene Olchunuutů, 61
Torcholdžin-bajan, předek Činggis-chahanův, 3
Torluch-(chan), viz *Tajang-chan*, 189, 190
Torocholdžin Bohatý, 3
Tosacha, tisícník, 202
Töböt, *Tibet*, Tibeťané, 260
Tödege, *Tödöge*, viz *Tödöen-Girte*, 146, 219
Tödöen, poddaný Senggümův, 181
Tödöen(-otčigin), syn Chabul-chahanův, 48, 51
Tödöen-Girte, náčelník Taičiutů, 72
Tögüs-beki, nejstarší syn Tochtoa-bekiho, 157
Töölesové, *Töelesové*, část kmene Adarkinů, 207, 239
Törelči, syn Chuducha-bekiho národa Kirgisů, starší bratr Inalčiův, 239
Törülmiš, 189
Tubasové, národ na severozápad od Mongolska, nynější Tuvinci, 239
Tuchasové, národ na severozápad od Mongolska, v Sibiři, 239
Tuchu, třetí syn Chasarův, 183
Tula, *Tuula*, řeka Túla v Mongolské lidové republice, 96, 104, 115, 164, 177, 178, 264
Tumati, *Chori-Tumati*, jeden z „lesních národů", západně od dolní Selengy, 240, 241
Tumbinaj-sečen, předek Činggis-chahanův, syn Baj-Šingchor-dochšina, 47, 48, 180
Tung-gon, čínsky Tchung-chuan, průsmyk v ohybu Žluté řeky, 251
Tungchuidaj, tisícník, 202
Turchaut, horský hřeben, viz *Alaut*, 129
Turuchan, přídělenec Tolujův při vedení tisíce, 212
Tusacha, syn Senggümův, 165
Tübegeni, *Tümen-Tübegeni*, *Tübeeni*, rod národa Kereitů, 150, 170, 171, 187, 208
Tüge, tisícník, 202, 225
Tügej, manželka Chuduova, 198
Tüge-Macha, z kmene Ikiresů, 141
Tügüüdej, syn Džadaradajův, 40
Tüüdeger, tisícník, 202
Tülkinčeüt, místo na Velbloudí stepi, 190
Tümen-Tübegeni, viz *Tübegeni*
Tüngge, syn Čilaun-Chajičiho, z kmene Džalairů, 137
Tüngge, potok na západ od Büjürského jezera, 137, 177
Tünggelik, přítok Orchonu, 5, 28, 30, 32, 35, 107

Ubčichové, mong. kmen, 160
Udan, město, 263
Udarar, *Udirar*, *Udurar*, město Otrar, 257—259
Uduit-Merkiti, část kmene Merkitů, 102, 105, 111, 114, 199
Udutaj, tisícník, 202
Uchuna, Činggis-chahanův vyslanec ve Střední Asii, 254
Uiurtaj, osidlovací komisař pro území Čöl, 279
Uiuři, *Uiuti*, turečtí Ujguři, 151, 152, 177, 198, 238, 279
Ula, mandžusky „řeka", Amur, 253
Uldža, řeka mezi Onanem a Kelürenem, 132, 133
Ulchuj, *Olchuj*, řeka na severovýchodě Vnitřního Mongolska, 153, 173
Uluch-tach, pohoří jižně od severní, nejvyšší části Altaje, 144, 158, 177
Unggiran, tisícník, 202
Unggirati, *Onggirati*, rod Olchunuutů, 61, 64, 94, 141, 176, 177, 196, 202
Urachaj, místo na Alašanském pohoří v zemi Tangutů, 267
Urach-Džöl, na dolním Kelürenu, 94
Uriangchajci, kmen na sever od pohoří Tanglu, 9, 12, 38, 44, 97, 120, 170, 183
Urijang, město Jarkend, 263
Ursuti, *Orusuti*, Rusové, 239
Uršiun, řeka spojující jezero Buir a Kölen, 53
Uruudaj, syn Način-baaturův, 46
Urututi, mong. kmen nebo rod, 46, 130, 170, 171, 175, 176, 195, 208, 209
úřady, udělování jich Činggis-chahanem, 124 nsl.
Usun(-ebügen), nejvyšší beki, státní šaman, 210, 216
Utkija, místo na dolním Kelürenu u hory Čichurchu, 142
Uvas-Merkiti, část kmene Merkitů, 102, 109, 117
Ǔdžin, t. j. *Höelün-üdžin*, 74
Ǔdžin-Börte, t. j. *Börte*, 105
Ǔndžin, z kmene Sachaitů, 122
Ǔnggür, *Önggür*, syn Münggetü-Kijana, z kmene Bišiutů, 120
Ǔrünggeči, město Urgendž, 258, 260, 263
Ǔrünggü, řeka tekoucí se záp. Altaje do jezera Kišilbaš, 158, 177

válka proti Džamuchovi, 142 nsl., *s Naimany* 144 nsl., *s Merkity* 150, 197 nsl., *proti Kitatům* 247 nsl., *proti Chórezmu* 257 nsl., *proti Chalibaj-soltanovi* 270 nsl.
velbloudi od Tangutů, 249
Velbloudí step, viz *Temeen-keer*

Vu-džu, čínské město Fu-ning u Jung-pching-fu, Čili, nedaleko Velké čínské zdi, 247, 248
Vu-chano, vládce nebo místodržící u Džürčenů, 253
Vysoké, Věčné Nebe, 1, 152, 224, 240, 244, 246, 256, 260, 265, 275

Země jako božstvo, 152, 256, 260, 281
znamení věštná, 80 nsl., 121, 143, 189

železný vůz Sübeetejův, 236
Žlutá step, viz *Šira-keer*

OBSAH

I. Rodokmen, narození a dětství Temüdžinovo (§§ 1–68) 11
II. Temüdžinovo mládí, zajetí u Taičiutů, spojenectví s kereitským Ong-chanem, nájezd na Merkity (§§ 69–103) 27
III. Porážka Merkitů, Temüdžin Činggis-chahanem (§§ 104–126) 45
IV. Boj s Džamuchou a Taičiuty (§§ 127–147) . . 65
V. Porážka Tatarů a Naimanů, rozmíška s Ong-chanem (§§ 148–169) 81
VI. Zánik státu Kereitů (§§ 170–185) 99
VII. Smrt Ong-chana a Senggüma. Zničení Naimanů. Porážka Merkitů (§§ 186–197) 119
VIII. Porážka posledních Merkitů. Smrt Džamuchova. Činggis-chahan pánem nade všemi. Armáda a státní správa (§§ 198–208) 137
IX. Vyznamenání. Tělesná stráž (§§ 209–229) . . 157
X. Tělesná stráž. Říše se rozšiřuje na západ. Smrt šamana Kököčüa (§§ 230–246) 173
XI. Válka v severní Číně, s Tanguty, v Turkestánu, Íránu a Rusku (§§ 247–264) 189
XII. Smrt Činggis-chahanova. Ögödej nastupuje vládu (§§ 265–282) 209
Tajná kronika Mongolů a její vznik 229
Poznámky 245
O přepisu mongolských a jiných jmen v překladu Tajné kroniky Mongolů 252
Rejstřík jmenný a věcný 253

ŽIVÁ DÍLA MINULOSTI

SVAZEK 9

Řídí Jitka Křesálková a Zdeněk Štolba

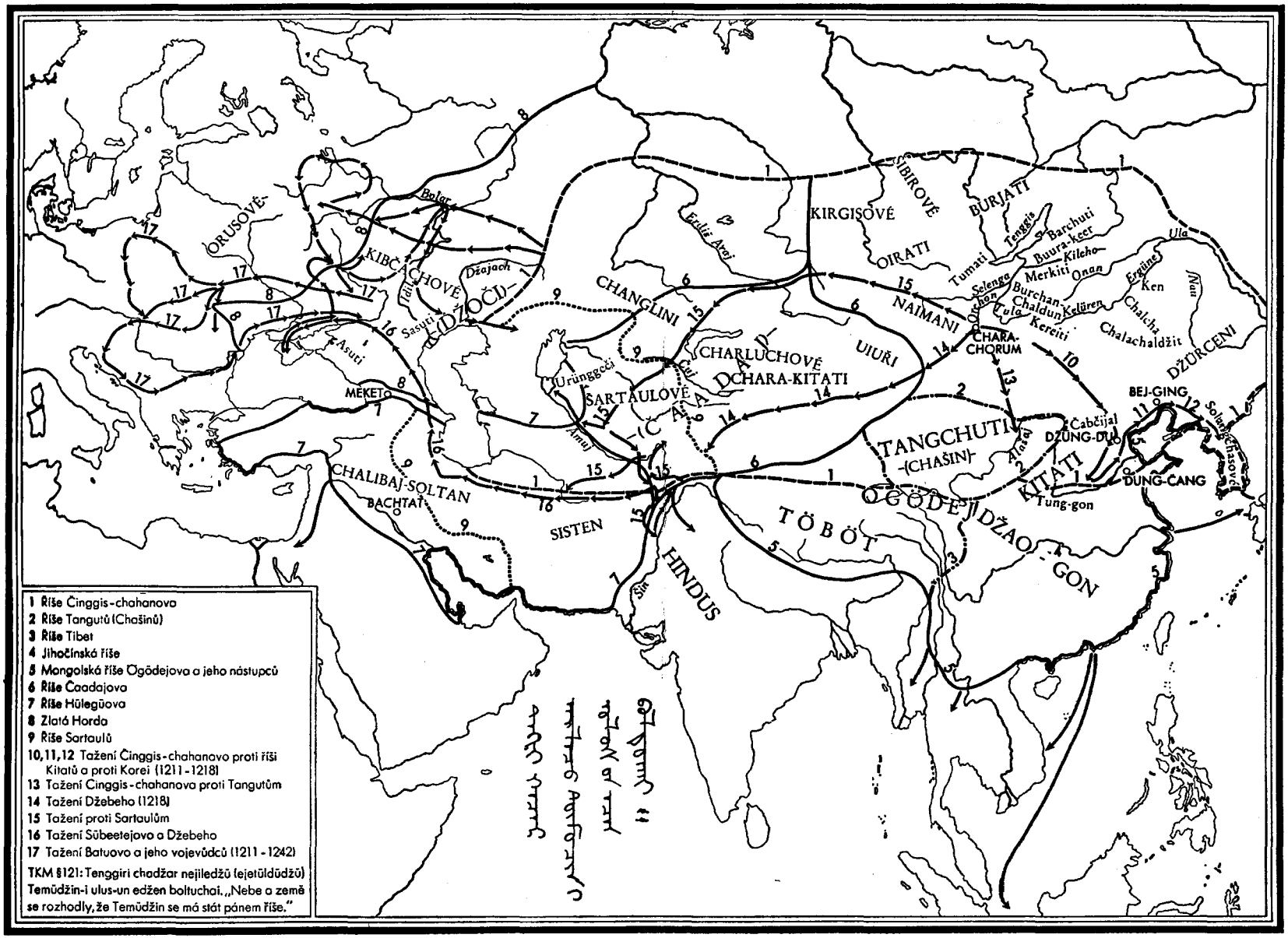
TAJNÁ KRONIKA MONGOLŮ

Z mongolštiny přeložil dr Pavel Poucha

Vydalo Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, n. p., jako svou 322. publikaci v redakci krásné literatury. Praha 1955. Šéfredaktor Jan Řezáč. Odpovědná redaktorka Eva Würterlová. Technický redaktor Karel Svoboda. Korektorka Květa Trdlicová. Z nové sazby písmem garmond Baskerville vytisklo Rudé právo, tiskárna vydavatelství ÚV KSČ, Praha II. Vydání první. Náklad 2.200 výtisků.

Cena brož. 9,60 Kčs, váz. 14,60 Kčs
1. 10. 1953

301 13 3 — 106.367/54/SV2 — 322 — 8% — Sazba 30. 9. 1954. Tisk 20. 1. 1955 D 02747 — 7,66 plánovacích archů, 11,71 autorských archů, 12 vydavatelských archů. — Papír 7209-51, formát 84x108 cm, 80 g.

1 Říše Činggis-chahanova
2 Říše Tangutů (Chašinů)
3 Říše Tibet
4 Jihočínská říše
5 Mongolská říše Ogödejova a jeho nástupců
6 Říše Čaadajova
7 Říše Hülegüova
8 Zlatá Horda
9 Říše Sartaulů
10,11,12 Tažení Činggis-chahanova proti říši Kitatů a proti Korei (1211-1218)
13 Tažení Činggis-chahanova proti Tangutům
14 Tažení Džebeho (1218)
15 Tažení proti Sartaulům
16 Tažení Sübeetejova a Džebeho
17 Tažení Batuova a jeho vojevůdců (1211-1242)
TKM §121: Tenggiri chadžar nejiledžü (ejetüldüdžü) Temüdžin-i ulus-un edžen boltuchai. „Nebe a země se rozhodly, že Temüdžin se má stát pánem říše."
RUSOVÉ
KIPČACHOVÉ
KUMÁNOVÉ
ČERKESOVÉ
ČUDOČI
SIBIROVÉ
KIRGISOVÉ
OIRATI
BURJATI
Tumati
Merkiti
Onan
Kilcho-Buura-keer
Barchuti
Tenggis
Ula
Ergüne
Ken
Nun
Chalcha
Chalachaldžit
Selenga
Orchon
Tula
Burchan-Chaldun
Kelüren
Kereiti
NAIMANI
CHARLUCHOVÉ
UIUŘI
CHARA-CHORUM
DŽURČENI
CHARA-KITATI
SARTAULOVÉ
Urüngčí
Irtyš
Ču
Talas
Asuti
Sasuti
Džajach
Bolar
Ertiš
Amu
Tarim
MEKETO
CHANGLINI
BEJ-GING
Čabčijal
DŽUNG-DUO
DUNG-CANG
Solanga
Chasovci
TANGCHUTI
(CHAŠIN)
KITATI
Tung-gon
OGÖDEJ
DŽAO-GON
TÖBÖT
CHALIBAJ-SOLTAN
BACHTAT
SISTEN
HINDUS
Sind